

თეივერაჲ პირველი

თხზულნათა
სრული კრებული

ტექსტი
გმოკვლევა
ლექსიკონი

პლ. ბარამიძის ზ ბ. ჯაფარიას

რედაქციით

ფ • ე • ღ • ე • რ • ა • უ • ი • ა

ტფილისი

ქართული: კლასიკური: მწერლობა

თეოდორე: I

კამოცემე:
პირუდნი:

ფ * ე * ღ * ე * რ * ა * ც * ი * ა ,

MCMXXXIV:

პ.მც. რედაქტორი: ხიმონ ჩაკოვანი
მხატვარი: ლ. გრიგოლია
კორექტორი: ბ. პატარაია
გამომშვები: ი. მჭედლიშვილი
გადაეცა წარმოებას 4.IX.33 წ.
დაწთავრდა 9.V.34 წ.

De Thaimoratio.

Thaimoratus Georgianus Rex Milesque Inlicitissimus in oriente pugnans contra p
estumque Fidei dicitur à Christianis Orientalibus Defensor et Propugnator azerem

Handwritten text in a cursive script, possibly a list or account, with several lines of text and a large signature or stamp at the bottom.

ტ ე მ ს ტ ი ს ა თ ვ ი ს

თეიმურაზ პირველის თხზულებათა სრული კრებული პირველად იბეჭდება, თუმცა ზოგიერთი ცალკეული ნაწარმოები რამდენიმეჯერაც კი იყო გამოცემული, მაგრამ, ორიოდე გამონაკლისს გარდა, ყოვლად უმსგავსოდ და უხეიროდ. აკადემიური მოსაზრებები გაიძულებდა უმეტესკლებოდ წარმოგვედგინა ჩვენი ავტორის ლიტერატურული მემკვიდრეობა, მიუხედავად ცალკე ძეგლების (როგორცაა, მაგალითად, ანბანთქებანი და სასულიერო ლექსები) სუსტი მხატვრული ღირსებისა.

თეიმურაზის თხზულებათა შემცველი ხელნაწერები ბლომად მოიპოვება. რასაკვირველია, ეს გარემოება პოეტის არაჩვეულებრივი პოპულარობით აიხსნება. რედაქციის განკარგულებაში იყო ჩვენი სიძველეთსაცავების სხვადასხვა კოლექციების ათეული ნუსხები, მაგრამ, სამწუხაროდ, არცერთი ავტოგრაფი ხელნაწერი არ აღმოჩნდა. მხოლოდ რამდენიმე ხელნაწერიღაა ცოტად თუ ბევრად დაახლოვებული თეიმურაზის ცხოვრების დროსთან, ხელნაწერთა უმრავლესობა XVIII—XIX საუკუნეებს ეკუთვნის.

აი რედაქციის განკარგულებაში მყოფი ხელნაწერების სია:

1. A = 403 S ¹	9. I = 1739 S
2. B = 461 H ²	10. J = 5184 „
3. C = 1511 S	11. K = 1508 „
4. D = 1735 A ³	12. L = 593 A
5. E = 3706 S	13. M = 59 H
6. F = 2775 „	14. N = 3693 S
7. G = 2694 „	15. O = 485 H
8. H = 1517 „	16. P = 1605 A

1) საქართველოს მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდის ყოფ. წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების კოლექცია.

2) იმავე მუზეუმის ყოფ. საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების კოლექცია.

3) იმავე მუზეუმის ყოფ. საეკლესიო და საუნივერსიტეტო კოლექცია.

17. Q = 1103 S	35. J ¹ = 2305 s
18. R = 1516 "	36. K ¹ = 4799 "
19. S = 1537 "	37. L ¹ = 239 "
20. T = 1547 "	38. M ¹ = 62. "
21. U = 6 "	39. N ¹ = 2442 "
22. V = 1293 "	40. O ¹ = 1125 A
23. X = 2676 ზ "	41. P ¹ = 1432 "
24. Y = 101 "	42. Q ¹ = 1242 "
25. Z = 2676 ა "	43. R ¹ = 860 "
26. A ¹ = 3723 "	44. S ¹ = 1635 "
27. B ¹ = 342 "	45. T ¹ = 790 "
28. C ¹ = 1512 "	46. U ¹ = 509*
29. D ¹ = 1020 H	47. V ¹ = 32
30. E ¹ = 222 "	48. X ¹ = 290.
31. F ¹ = 773 "	49. Y ¹ = 396
32. G ¹ = 769 "	50. Z ¹ = 201
33. H ¹ = 2325 "	51. A ² = 4529 S
34. I ¹ = 536 "	52. B ² = 4988. **

მთელი ეს დიდძალი მასალა რედაქციამ შეძლებისდაგვარად გულდასმით და ზედმიწევნით შეისწავლა. ამ შესწავლამ გამოარკვია, რომ სანდო წყაროს შეიცავდა მხოლოდ ხელნაწერთა ნაწილი. მკვრამ აღსანიშნავია ერთი სახარბიელო გარემოებაც: ხელნაწერები ჩვენსლებრივად ცალკე ჯგუფებად, თუ ტიპებად, იყოფა. თითოეულ ასეთ ჯგუფში ერთერთი ხელნაწერი ერთგვარ არქეტის წარმოდგენს, ჯგუფის დანარჩენი ხელნაწერები მიახლოვებული სიზუსტით იმეორებს თავის არქეტისს. ჩვენ გამოცემას ბუნებრივადაც არქეტები ხელნაწერები დაედვა საფუძვლად. ეს ხელნაწერებია: A, B, C, D, P, B¹, C¹, X¹, T¹, A², B² (= 11).

ხელნაწერთა აღწერილობას ჩვენ არ შეუდგებით, მია უმეტეს, რომ უზღიდრესი წ.კ. კოლექცია ორიოდ ნომრის გამოკლებით (სა-

* ხელნაწერები U¹—Z¹ ეკუთვნის ტენტარაქიის კოლექციას.

** ანათ გარდა რედაქციას ისეთი ხელნაწერებიც მოაპოვებოდა, რომლებიც დეფიციტრობისა თუ ტექსტის წარყვნილობის გამო არაფერს საყვრადღების არ შეიცავდა. აი ეს ხელნაწერებიც. H კოლექციისა: 1306, 424, 2896, 2998, 1227, 419; S = 535, 2305, 1084; ტენტარაქიის = 193.

ხელდობრ №№ 1537, 4799-ის გამოკლებით) მთლიანად აქვს აწერილი ე. თ ა ყ ა ი შ ვ ი ლ ს თავის ცნობილ შრომაში („Описание рукописей общ. расп. грамотности среди груз. населения“). აწერილია აგრეთვე (თ. ჟორდანიასა და მ. ჯანაშვილის მიერ) ყოფ. საეკლესიო მუზეუმის (A კოლექციის) ხელნაწერთა უმრავლესობა¹. საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების (H კოლექციის) ჩვენთვის საყურადღებო ხელნაწერები ყველა XIX ს. ეკუთვნის. ცენტრარქივის ფონდიდან საყურადღებო აღმოჩნდა მხოლოდ X¹ (რომელსაც ჰევიით ცალკე შეგვხვებით). ყოველივე ამის გამო რედაქცია კმაყოფილდება მხოლოდ ძირითადი ხელნაწერების შესახები მოკლე ცნობების გადმოცემით.

კრიტიკული ტექსტის დასადგენად ყველაზე უფრო სანდო წყაროდ A ხელნაწერი აღმოჩნდა, რომელიც ე. თ ა ყ ა ი შ ვ ი ლ ს აზრით უნდა იყოს „вероятно, конца XVII века“², მაგრამ შესაძლებელი ხდება თარიღის მეტი დაზუსტებაც. დანწერლობის შესწავლიდან ცხადი ხდება, რომ ეს ხელნაწერი ცნობილ ნდიან-წიგნობარ ონანა ქობულა შვილს გადაუწერსხავს (ცნობილია ონანას ავტოგრაფული ხელნაწერი № 1613s). ონანა ვახტანგ მეიქესის კარზე მოღვაწეობდა და სხვათა შორის, ლტოლვილ მეფეს რუსეთშიც გადაყვა. მაინცდამაინც ონანას სამწერლობო მოღვაწეობა შოდის XVIII ს. პირველ ნახევარზე. ამ დროს უნდა ნიეკუთვნოს ჩვენთვის. ამჟამად საინტერესო ხელნაწერიც. ონანას ხელთ კარგი დედანი უნდა ჰქონოდა (ალბათ ვახტანგის ბიბლიოთეკიდან). ანით აიხსნება A ხელნაწერის შედარებითი რედაქციული უპირატესობა.

B ხელნაწერში თეინურაზის თხზულებათაგან არის მხოლოდ «იოსებ-ზილიხანიანი» და «ლეილ-მეჯნუნიანი». ამ პოემებს აქ წინ «ვეფხის-ტყაოსანი» მიუძღვის, ამიტომაც ხელნაწერი რუსთველის ტექსტის დიდი ყურადღებით სარგებლობდა და მისი აღწერილობაც ხშირად განოქვეყნებულა. ყველას შეეანხმებულა აზრით ხელნაწერი XVII ს. (უფრო ამ საუკუნის მეორე ნახევარს) უნდა ეკუთვნოდეს.³

¹) Описание рукописей тиф. церк. музея I, II, III.

²) Описание, II, 274—275.

³) ს. კ ა კ ა ბ ა ძ ე, „ვეფხის-ტყაოსანი“, გვ. 11 (1913 წ. გამოცემა) და გვ. V (1927 წ. გამოცემა) ი. ა ბ ლ ა ძ ე, „ვეფხის-ტყაოსანი“ მე-26 განოცემა, გვ. IX-X; პ. ი ნ გ ლ თ თ ყ ვ ა, „რუსთველიანი“, გვ. 10; პროფ. კ. კ ე კ ე ლ ი ძ ე, „მნათობი“, 1927 წ.

მართლაც, რამდენადაც ფილიგრანის ნიშნებით შესაძლებელი ხდება ამის გათვალისწინება, ხელნაწერი უეჭველად XVII საუკუნისაა, უკუროზუსტად კი ამ საუკუნის მიწურულისა.

მიუხედავად თავის სიძველისა B ხელნაწერი მაინც უაღრესად დამახინჯებულ და წარყვნილ ტექსტს შეიცავს და ამ მხრივ უპირატესობა A რედაქციას შერჩა. განსაკუთრებით საყურადღებოა B ხელნაწერი ტექსტუალური შედგენილობის თვალსაზრისით.

„იოსებ-ზილისანიანი“ დაუცავს აგრეთვე ერთ უეჭველად XVII საუკუნის ხელნაწერს A²-ს. როგორც გადაწესხავის მინაწერიდან ჩანს, გადაწერა შესრულებულია არა უგვიანეს 1671 წლიცა.¹ იგივე „იოსებ-ზილისანიანი“ შემოუნახავს კიდევ აგრეთვე XVII ს. ხელნაწერს—B²-ს, მაგრამ ე. თაყაიშვილის სიტყვებით ნუსხის სწორედ ეს ნაწილი „судя по почерку и бумаге, вероятно, первой половины XVIII века“.²

C და C¹ ნუსხები გადაწერილია განთქმულ მწიგნობარ-კაოიგრაფის დავით რექტორის მიერ. აღსანიშნავია, რომ C პირწმინდა იმეორებს B ხელნაწერს, ოღონდ უკანასკნელის ცხადი შეცდომები რექტორს შეუსწორებია. ჩვენი აზრით C არ უნდა იყოს B-ს უშუალო პირი, მაგრამ ორივე ერთ რედაქციულ ჯგუფში კი იყრის თავს.

D ხელნაწერი კრებულს წარმოადგენს (უმთავრესად თეიმურაზისავე თხზულებათაგან) და XVIII ს. მეორე ნახევარს უნდა ეკუთვნოდეს. როგორც ერთი მინაწერიდან ჩანს, ხელნაწერი გადაწერია ვინმე მარიამს („ლეილ-მეჯნუნიანის“ სათაურში აქ ჩართულია: „შეწევნა შენი, უფალო, თანა ეყოს მწერალსა მარიამს“). ხელნაწერი შესრულებულია გაზკვეული, ლამაზი მრგვლოვანი ხელით. ტექსტი დაცულია საკმაოდ შეუბღალავად, რედაქციულად A ტიპის ხელნაწერებს მისდევს, მრავალი ცდომილებანი აქაც გააზრებული და შესწორებულია. ტექსტის დადგენისათვის ეს ხელნაწერი კარგ წყაროდ შეიძლება ჩაითვალოს. საინფხაროდ, ნუსხა დეფექტურია, აკლია თავშიც და ბოლოშიც, 22 ფურცელი შემდეგ არის ჩაპატებული (ამათში თეიმურაზის თხზულებათაგან არის „შეიღთა კრებათათვის“ და „თაპარის სახე“) და შესრულებულია განსხვავებული ხელით.

1) Описание, II, 524-525.

2) იქვე, II, 697.

P მშვენიერი მდივან-მწიგნობრული ხელით არის გადაწერილი, უნდა ეკუთვნოდეს XVIII ს. პირველნახევარს, უფრო კი ამ საუკუნის დასაწყისს. ხელნაწერი ძალზეა დაზიანებული, ცალკე თხზულებათაგან გადარჩენილია მხოლოდ ნაშთები. შედარებით სრულია «მაჯამა», უნაკლოდაა «ანბანთქებანი» (I, II, III). ტექსტი უაღრესობამდეა წარყვნილი. რედაქციულად დიდ თავისებურებას იჩენს და განმარტოებულად დკას. III ანბანთქება თითქმის მთლიანად დამოუკიდებელ რედაქციას იძლევა.

B¹ გადაწერილია 1773 წელს ცნობილ ნიკოლოზ ჩაჩიკაშვილის მიერ. ტექსტი საერთოდ ნდობის ღირსია.

T¹ მხოლოდ „ლეილ-მაჯუნნიანს“ შეიცავს და იმასაც ნაკლებად. გადაწერილია XVIII ს. პირველ ნახევარში (ყოველშემთხვევაში არა უგვიანეს 1754 წლისა, როგორც ეს ბოლო მინაწერიდან ჩანს)¹ ვინმე ზაალ თუმანიშვილის მიერ.²

X¹ ერთერთი საინტერესო ხელნაწერთაგანია. თითონ ნუსხა ახალია, XIX ს. პირველი ნახევრისა (ქალაქის ფილიგრანი 1808 წელს უჩვენებს), მაგრამ ერთი მინაწერიდან ირკვევა, რომ გადამწერს ხელთ ძველი დედანი ჰქონია. „გრემის სასახლეს“ დასასრულსა და „ქეთევან დედოფლის“ დასაწყისში წითურით შესრულებული ასეთი ჩანაწერია: „სრულ იქნა წიგნი ესე ძალითა ღვთისათა პირველ აღმწერელისაგან ქორონიკონს ტნც [1670], თთვესა ავისტოსა ია [11]“.

მაშასადამე, X¹-ის დედანი 1670 წ. ყოფილა გადაწერილი. თეიმურაზის თხზულებისათვის კი ეს ერთერთ უძველეს თარიღად უნდა მივიჩნიოთ, ამიტომაც ამ ხელნაწერის მნიშვნელობა თავისდათავად ცხადია. მართალია, ორთოგრაფიული თვალსაზრისით ხელნაწერი გავულგარებულია, მაგრამ მაინც ფრიად საყურადღებოა ტექსტუალური შედგენილობისა და ზოგიერთი საჩოთირო ადგილების წაკითხვების მხრივ. X¹ რედაქციულად საერთოდ A ჯგუფის ტიპს განეკუთვნება, კერძოდ კი მრავალ დეტალებშიც D-ს იმეორებს. ამით კიდევ ზემოტად მტკიცდება A და D ხელნაწერთა იშვიათი რედაქციული ღირსება.

1) ეს ხელნაწერი აღწერილი აქვს თ. ყოზღანიას და XV¹¹ ს. მიკუჭთვნებს (Описание, II, 224).

2) ალბათ ამ ფაქტს თუ ემყარებოდა ზ. კიკინაძე; როდესაც „ლეილ-მაჯუნნიანის“ თარგმანს სწორედ ზაალ თუმანიშვილს მიაწერდა.

დანარჩენი ხელნაწერები ჩამოთვლილ ძირითად ნუსხებს ან უცვლელად მისდევს (რამდენიმე ზათვანი ძირითადი ნუსხების უბრალო პირია. კონკრეტული ფაქტები ნაჩვენებია ცალკე ნაწარმოებთა მიხედვით), ანდა იმეორებს უწინშენლო ვარიაციით.

ვარიანტული ტექსტების დართვა წინამდებარე გამოცემაში ვერ მოხერხდა. ძირითადი ტექსტის დანდგენისათვის მთავარ დასაყრდენ წყაროდ გამოყენებულია A ხელნაწერი, თუმცა არაიშვიათად ამისი ცალკეული წაკითხვა ვარიანტში მოექცა, ხოლო ძირითადი ტექსტის ადგილი დაჰმზარე ხელნაწერებმა დაიჭირა. ყოველი ცალკე ტაეპი და ცალკე სიტყვაც კი ზუსტად შეწამებულია ზევით ჩამოთვლილი ხელნაწერების მიხედვით და საბოლოოდ ისეა დადგენილი. არცერთ შემთხვევაში რედაქციას თვითნებობისათვის არ მიუშართავს და ტექსტი არ შეუღწორებია ხელნაწერთა ჩვენების გარეშე (ოლონდ, რასაკვირველია, ცხადი ლაფსუსები შეუნიშნავად აღკვეთილია). რედაქციის სკკუთარი წვლილი ცალკე სიტყვებისა, თუ სიტყვის ნაწილაკების აღსადგენად მოთავსებულია კვადრატულ ფრჩხილებში.

როსოგრაფიის მხრივ „ალორძინების“ პერიოდი დიდ რყევას განიცდის, არ არსებობს რაიმე გარკვეული ნორმა და რედაქციაც შედარებითი თვალსაზრისით ხელმძღვანელობდა ასეთი თუ ისეთი ფორმის არჩევისას, უპირატესობა ეძლეოდა უფრო ძველ კლასიკურ ფორმებს. მაინცდამაინც ამ შემთხვევაშიდაც A ხელნაწერი წარმოადგენდა დასაყრდენ ბაზას. ე. წ. ზედმეტ ასოებს ჩვენ მოვერედეთ (გასაგები მიზეზის გამო ზედმეტი ასოები დარჩენილია მხოლოდ ანბანექებებში). ერთგვარი წესრიგია შეტანილი სუბიექტურ-ობიექტური პრეფიქსების ხმარებაშიც.

ერთი ფრიად საცილობელი და რთული საკითხთაგანი იცრთეიმურახის თხზულებათა სრული აღრიცხვა. საქმე ისაა, რომ ჩვენი მკვლევარნი და განოცემელნი თეიმურახს ბევრ ისეთ რანეს მიწწერენ, რაც მას სინაღდვილში არ ჰკუთვნებია. ძნელდებოდა პირველ და მეორე თეიმურახთა ნაწერების გამოიჯენა. საილუსტრაციოდ საქმარისია თუ აღენიშნავთ, რომ ისეთი სერიოზული მკვლევარიც კი, როგორიც იყო პროფ. თაყაიშვილი, მის მიერ გამოცემული «თინსარინის» მთარგმნელის ვინაობაში ვერ ერკვეოდა: „ეგ კი ნამდვილათ არ ვიცი, რომელ თეიმურახს მეფეს ეკუთვნის თარგმანი, პირველს თუ მეორეს“¹.

¹) თინსარინი, ე. თაყაიშვილის რედაქციით, ტფ. 1903, წინასიტყვაობა.

კრიტიკული კვლევა-ძიების წყალობით თეიმურაზის სახელით ცნობილ თხზულებათაგან შემდეგი ნაწარმოებნი გამოირიცხა:

1. „განთქმულა პირველ ბრძენთაგან სიღარბაისლე მესხისა“ [დაბეჭდილია ზ. ჭიჭინაძის გამოცემაში: «ლექსნი თქმულნი მეფის თეიმურაზ პირველისაგან», ტფილისი 1886, გვ. 7; შდრ. აგრეთვე ხელნაწერი № 3723 გვ. 81]. ეს ლექსი ეკუთვნის გოჩას (C¹ გვ. 367; შდრ. ე. თაყაიშვილი, Описание, II, 232; პროფ. კ. კეკელიძე, ქართ. ლიტ. ისტ., II, 401, ზენ. 3).

2. „კაცმან უნდა თავის საქმე ყველა ღვთითა მოივარგოს“ [ზ. ჭიჭინაძე, გვ. 7; ხელნაწერი № 3723, გვ. 81]—ეკუთვნის ვახტანგ VI-ს და მოთავსებულია მის ავტოგრაფულ ნუსხაში (№ 4500 s, გვ. 266; შდრ. Описание, II, 404).

3. „ესე არს სიბრძნე ბერძენთა: პირველ ფილოსოფოსობა“ [ზ. ჭიჭინაძე, გვ. 8; ხელნ. № 1512, გვ. 376; შდრ. აგრ. Y¹]—ამოღებულია არჩილის თხზულებიდან „გაბაასება თეიმურაზისა და რუსთველისა“ (№ 424s, გვ. 31).

4. „გლოვა დედუფლისა“ [ჭიჭინაძე, გვ. 59-60; № 1512, გვ. 90-93; H2325] — ამოღებულია არჩილის იმავე თხზულებიდან („ცხვრება თეიმურაზისა“, პ. იოსელიანის გამოცემა, 43-45).

5. ანბანთ-ქება: არა ბრძანებ გიორგ დედად, ესე ვიყავ ზეზ ცეთერს“ [ჭიჭინაძე, გვ. 58; პროფ. კ. კეკელიძე, II, 401]—ეკუთვნის ვახტანგს და ესეც მის დასახელებულ ავტოგრაფულ ნუსხაშია მოთავსებული (№ 4500, გვ. 244; შდრ. ე. თაყაიშვილი, Описание, II, 403).

6. ანი და გი: „აღმძრა ბაგე გულის დადებით“ — მთელი რიგი წყაროების მოწმობით თეიმურაზ მეორეს უნდა ეკუთვნოდეს (2676 ა გვ. 147; 3704, გვ. 112; H2325; ცენტრარქივის № 201 და სხვ. შდრ. პროფ. კ. კეკელიძე, II, 441).

7. „ენა ტკბილი, ენა ნწარე“ [ჭიჭინაძე, გვ. 7; № 3723, გვ. 81]—თეიმურაზ პირველს მიეწერება მხოლოდ № 3723 ხელნაწერის გვიანდელი ყალბი სიით. № 1512-ში ტექსტი შეტანილია უავტოროდ, D ხელნაწერში კი მოთავსებულია არჩილის თხზულებებში და, საფიქრებელია, ამასვე ეკუთვნოდეს (ყოველ-შემთხვევაში თეიმურაზის ავტორობა მაინც გამოსარიცხია).

8. 3723 s ხელნაწერით თეიმურაზს მიეწერება შემდეგი ერთ-სტროფიანი ლექსი:

ჩამოვიარე ბალშია, მუნ ვნახე პიზმზე ქალოა,
შევხედე, ვიცან ჩემგებით, გულზედ მამედო ალია,
ნეტაი პირით მაწოვა, ძუძუში რომ სდის წყალია!
ხო რე შანს დიდად შევბრალოდი, რომ მნახა ფერს შემეკრთალოა¹.

მოტანილი პაწაწკინტელა ლექსი უთუოდ ხალხური ნაწარმოებია და შესაძლებელია თეიმურაზის შესახებ იყოს შეთხზული (ხო-რეშანი თეიმურაზის ცოლს ერქვა). მაგრამ ვერავითარ შემთხვევაში ჩვენ პოეტს ვერ მივიკუთვნებთ.

9. ზოგიერთი ხელნაწერი² აგრეთვე შეცდომით მიაწერს თეიმურაზს არჩილის ცნობილ ტრაქტატს «ძველთა და ახალთა საქართველოს მელექსეთათვის».

აღ. ხახანაშვილი³ თეიმურაზს მიაწერს ერთ თხზულებას („შედარება ცივებისა და მღვდლისა“), რომელიც ჩვენ არსად შეგვხვედრია (არც თეიმურაზისა და არც სხვის სახელობისად) და რომელიც პროფ. კ. კეკელიძის ცნობით XIX საუკუნეში დაუწერია ვინმე მღვ. იოსებ კოშორიძეს⁴.

№ 3723 ხელნაწერის ზევით დასახელებული ყალბი სიით თეიმურაზსავე მიეწერება „აღმართნა ბროლისა სვეტნი“, რაც სხვა ცნობებით თითქოს არჩილს უნდა ეკუთვნოდეს, მაგრამ ლექსის ფაქტური მონაცემებით საეჭვო ხდება არა თუ თეიმურაზის, არამედ არჩილის ავტორობაც კი⁵.

ახლა ცოტა რამ თეიმურაზის ცალკე ნაწარმოებთა შესახებ.

I. ვარდ-ბულბულიანი (სრული სათაურით: ლექსი მუნასიბი და ტკბილ-გაწკობილი, მსმენელთათვის საამოვნო ვარდ-ბულბულისა გაბჭობა, ლეითე გვირგვინოსანის ხელმწიფის-პატრონის თეიმურაზისაგან ნათქვამი) შემდეგ ხელნაწერებს დაუცავს: A, C, D, E, K, L, M, P, Q, S, X, A¹, B¹, D¹, E¹, F¹, J¹, K¹, L¹, N¹, P¹, X¹.

შედგენილობის მხრივ სხვაობს B¹ და იმაზე დამოკიდებული ხელნაწერები (Q, D¹). ტრადიციულ ტექსტს აქ ერთვის „გაზაფხული-

¹) ეს ლექსი დაბეჭდილი აქვს ე. თაყაიშვილს, Описание, II, 353.

²) შდრ. დავით რექტორის ხელნაწერი № 1512, გვ. 376 და შმდ.; აგრეთვე ცენტრარქივის № 396.

³) Очерки, III, 90.

⁴) ქართული ლიტ. ისტორია, II, 394.

⁵) შდრ. იქვე 421, შეშ. 5.

სა და შემოდგომის გაბაასებას“ ბოლოსიტყვაობა, M-ს დაუცავს ერთი ზედმეტი სტროფი „იოსებ-ზილიხანიანი“დან (311).

ვარდ-ბულბულიანი ბევრჯერაა გამოცემული:

1. «ცისკარი» 1860, I-II.

2. დ. ჩუბინაშვილი, ქრისტომატია; II, 1863 წ.

3. არსენ კალანდაძე და ამბ., 1875 წ.

4. ზ. კიკინაძე, ლექსნი თქმულნი.... 1886 წ.

5. ს. გორგაძე, ჩვენი ძველი მწერლობა (ამ კრებულის რამდენიმე გამოცემა არსებობს. უკანასკნელად გამოვიდა 1927 წელს).

6. ალ. ბარამიძე, ქართული მწერლობის ქრესტომათია (V-XVIII ს.ს.), 1932 [ამ ქრესტომატიის ტექსტი წინამდებარე გამოცემას ემყარება].

ვარდ-ბულბულიანი სხვა თხზულებებთან ერთად დაწერილია იმერეთში 1649-1656 წლების განმავლობაში, როგორც ეს არჩილის მოწმობიდან ჩანს (ცხოვრება თეიმურაზისა, პ. იოსელიანის გამოცემა, 639-640):

შვიდ წელიწადს მოვიცადე

ახლა ვსთქვი შვილისა კრებისა მამათა წმინდათ დასება,

.

ვარდს ბულბული გავაუბნე, შემოდგომა გა-
ზაფხულსა,

კვლავ სანთელსა პეპელაი, მისგან დამწვარ-დადაგულსა;
ამ დროს ლექსით გავაწყე, ძლივლა მხედავ მე სულდგმულსა!
მუნ მაჯამას შეყრილს ნახავ, აქ აქა-იქ დაკარგულსა.

II. შაში-ფარვანიანი (შელაპარაკება და ბაასი, მათ-მათი შესაფერი მიჯნურობა, და ფარვანასაგან თავის დაწვივით გაწირვა. ნათქვამი და გალექსული ღვთივ გვირგვინოსანის ძეგის თეიმურაზისაგან) შემოეგ ხელნაწერებშია: A, C, D, E, K, Q, T, S, X, A¹, B¹, D¹, E¹, F¹, I¹, M¹, X¹. აქიდან დეფექტური T და I¹ ერთიღამივე ხელნაწერის ნაწილებია.

შაში-ფარვანიანის გამოცემანი:

1. «ცისკარი» 1860, III-IV.

2. დ. გივიშვილისა და მ. ახპატელოვის, ტფილისი 1876 წ.

3. ზ. კიკინაძის, 1886 წ.

შამი-ფარვანოანი შეთხზულია იმერეთში 1656 წლის ზაფხულსა, თუ შემოდგომაზე, რადგან ეპილოგში ავტორი პირდაპირ ამბობს:

ველარ გაუძელ შვიდ ზაფხულ მოწყენით ცუდად გდებასა-ო.
ხოლო ეს „ცუდად“ ყოფნა 1649 წელს დაიწყო.

III. ლეილ-მაჯნუნიანი (ლეილ-მაჯნუნისა ამბავი სპარსთა ენათაგან ქართულად ნათარგმანები ლვთივ გვირგვინოსანის მეფის პატრონის თეიმურაზისაგან და ლექსადაც მისგანვე თქმული) შემდეგ ხელნაწერებშია: A, B, C, D E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, T¹, U¹.

რედაქციის მხრივ ლეილ-მაჯნუნიანის შემცველი ხელნაწერები იყოფა ორ ძირითად ჯგუფად:

A ჯგუფი: A, D, E, F, K, L, O,

B ჯგუფი: B, C, G, H, M, N.

I, J, T¹ და U¹ ნაკლულია. P-ში პოემის მხოლოდ ნაწყვეტიღა გადარჩენილა, მაგრამ თავისებურობით ის განცალკევებულად დგას. აღსანიშნავია, რომ B ჯგუფის ხელნაწერები M-ის გამოკლებით პოემას ზურთავს შემდეგ ზედმეტ სტროფს (ეს სტროფი აკლია P-საც):

- ✓ მე ვწერ ამ წიგნსა, სახელად რომელსა მქვია დავრიში,
მაჯნუნ, იყო ლეილისთვის ველად გაქრილი დავრიში;
- ✓ ბასრელმა მეფემ რნება მის შარბათ-ზაპრი ყარიში,
შიგან ჩავარდა თვითანვე, სხვისთვის ქა თხარა ჰარქიში.

ლეილ-მაჯნუნიანის რამდენიმე თავი უხეიროდ და რედაქტორის აღუნიშნავად დაიბეჭდა გაზ. «საქართველო»-ს დამატებებში 1915 წელს (№№ 4, 6, 8, 10). ექსცერპტულად გამოქვეყნდა პოემა «ანთოლოგია»შიც (II, 1928).

არჩილის მოწმობით ლეილ-მაჯნუნიანი იმ დროს ყოფილა დაწერილი, როდესაც თეიმურაზი ქართლ-კახეთის შეერთებულ ტახტს განაგებდა, ე. ი. 1629-1631 წლებს შუა (ცხ. თეიმურაზისა, 498):

- ✓ ამ დროს ესთქვი ლეილ-მიჯნური, ზილიხანი-იოსებისა-ო.

IV. იოსებ-ზილიხანიანი 1927 წელს გამოსცა გ. ჯაკობიამ 1. რედაქტორის განკარგულებაში იყო 18 ნუსხა (გვ. 02-03). ტექსტის შენიშვნებში ნაჩვენებია ხელნაწერთა ვარიანტები. მაგრამ

¹) იოსებ-ზილიხანიანის ქართული ვერსიები, ტფილისი.

გამომცემელს მაშინ გაუთვალისწინებელი დარჩა უძველესი B, A² და B² ხელნაწერები. ამჟამად ეს ნაკლი შევსებულია. ახალი მასალების დახმარებით აქა-იქ საჭირო გახდა ძირითადი ტექსტის შესწორება, თუმცა შემჩნეული განსხვავებანი საერთოდ უბრალო ვარიანტული ხასიათისა გამოდგა.

იოსებ-ზილიხანიანი თეიმურაზის ერთერთ უადრინდელეს ნაწარმოებად უნდა იქნას მიჩნეული. დამახასიათებელია, რომ თითონ ავტორი მას „უწერთელისა ჩაღვაწს“ უწოდებს (309, 2). პოემის დაწერის („თარგმნის“) ზუსტი თარიღი არ მოგვეპოვება, მაგრამ ერთი საბუთით ვიცით, რომ 1629 წელს თხზულება საქვეყნოდ ცნობილი ყოფილა. სახელდობრ, კათოლიკე პატრები 1629 წლის თარიღით აუწყებენ რომს: „თეიმურაზ საუკეთესო პოეტია, რადგან შეადგინა ისტორია იოსებისა“-ო¹.

V. შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა (შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა; ერთმანერთის თავის ქებით, ჯობნით ბაასი და ცილება. ლექსად თქმული ხელმწიფის-მგფის თეიმურაზისაგან) შემდეგ ხელნაწერებშია: A, C, D, E, K, Q, S, X, B¹, D¹, E¹, F¹, J¹, X¹. აქიდან X და J¹ ნაკლულია და საერთოდ უვარგისია. Q და D¹ წარმოადგენს B¹-ს პირს. შედგენილობის მხრივ ზოგიერთი ხელნაწერი თავისებურობას იჩენს: C, S და F¹ წყდება 78 სტროფზე, B¹, Q და D¹ 79 სტროფისგან შედგება. უკანასკნელი ჯგუფის ხელნაწერები „შედარების“ ბოლო ტექსტებს ურთავს „ვარდ-ბულბულიანს“ დამოუკიდებელი სათაურით (გარდა Q-სი): „ხწავლა სიტყვისა, ლექსიკეთილი“ (B¹), ან „სიტყვა სწავლისა“ (D¹).

შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა პირველად დაიბეჭდა «ციცკარში» 1860 წ. ივლისის ნომერში, შემდეგ ის დ. გივიშვილმა და ბ. ახატელაშვილმა გამოცა (ტფილისი 1876 წ.), ტექსტი შესამდგამად გამოაქვეყნა ზ. კიკინაძემ (ლექსნი თქმულნი...). «შედარებას» ეპილოგის ლირიკული ნაწყვეტი (სტრ. 85—106) ცალკე სათაურით („ჩივილი სოფლისადმი“) დაბეჭდილია, „ანთოლოგია“-ში (II, 1928).

თხზულება დაწერილია რაქაში „უცხო-ღარიბად“ ყოფნისას, ე. ი. 1649—1656 წლებში.

¹) მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის.

V1. მაჯამა („ვიწყოთ ლექსთა ღარიბთა და მუნასიბთა აღწერად. ნათქვამი ღვთაე გვირგვინოსნისა მეფის თეიმურაზისა, კეთილ სასმენელი და ტკბილ-საამოვნო, მსმენელთათვის საძებარ სათარგმანებელი, სუფრისა და ღვინის დიდად შემამკობელი“) დაუცავს: C, D, E, K, P, R, T, Y, B¹, C¹, D¹, E¹, F¹, G¹, N¹, O¹, V¹ და X¹-ს. შედგენილობის მხრივ ხელნაწერებში დიდი არევი-დარევაა. გარკვეულად გამოირჩევა 4 ძირითადი რედაქცია.

პირველი რედაქცია დაბეჭდილია 1852 წლის «ცისკარის» № 6-ში და 51 სტროფისაგან შედგება. ცალკე ადგილები აქ გადასმულ-გადმოსმულია და არეულია. არცერთი ცნობილი ხელნაწერი ამ რედაქციას არ მისდევს.

მეორე რედაქცია იმავე «ცისკარში» გამოქვეყნდა 1853 წელს (№ 2) და შედგება ზ. კიკინაძემაც გადაბეჭდა (1886 წ., ლექსნი თქუღლი...), ამ რედაქციას მთლიანად იმეორებს C¹ და N¹.

მესამე რედაქციას წარმოადგენს ალ. ბარაქიძის მიერ გამოქვეყნებული ტექსტი (ანთოლოგია, II, 1928; გვ. 42—51), რომელსაც ცოტა მეტ-ნაკლებობით იძლევა ყველა დანარჩენი ხელნაწერი.

მეოთხე რედაქცია დაუცავს R ხელნაწერს. ეს უფრცვლესი რედაქციაა. აქ მოიპოვება საკუთრივ „მაჯამას“ გარდა, თეიმურაზის სხვა ნაწარმოებთაგან გამოკრებილი ადგილებიც (სახელდობრ ისეთი ადგილები, რომლებიც სტროფული „მაჯამის“ პრინციპზეა აგებული).

მაჯამას დაკვირვებული შესწავლა უდავოდ ჰყოფს მესამე რედაქციის უპირატესობას. ჩვენი ტექსტიც დალაგებულია ამ რედაქციის მიხედვით. მაჯამას ცალკე თავებად დაყოფისას რედაქცია იზარებს პროფ. კ. კეკელიძის შეხედულებას ამ საგანზე¹.

VIII თავი (ქება და მკობა...) ხელნაწერთა უმრავლესობაში (D, E, K, P, E¹, N¹) ცალკეა გამოყოფილი და მაჯამას ტექსტს წინ უძღვის, B¹ და D¹-ით კი იგივე ცალკე გამოყოფილი „ქება“, პირიქით, მაჯამას ბოლოშია დართული. C, F¹ და V¹-ით საცილობელ თავს მაჯამა ერთვის უსათაუროდ. C¹ და N¹-ით მაჯამას უშუალოდ აგრძელებს „ქება“.

ბოლოსიტყვაობა არ აქვს C¹ და N¹-ს, ხოლო P-ს დაკარგული აქვს დეფექტურობის გამო. დიდ თავისებურობას იჩენს C¹ და R.

¹) შტრ. ქართ. ლიტ. ისტორია, II, 395—398.

ც-ში „მეფეთა ქებას“ მისდევს ერთი უცნობი სტროფი და „გაზაფხულისა და შემოდგომის შედარების“ ეპილოგის ნაწილი (სტროფები: 76, 79—108). აი ც-ის ჩანართი სტროფი:

ყოელის საქმის მოწვევამდის, კაცო, თავი განიცადე,
 მოიწიოს, ნუ ისწრაფი; სჯობს, თუ ცოდეა განიცადე!
 მაგრამ დრომან სატანჯველში სულ შეგასწროს, განიცადე,
 აწ გასჭირიტე სოფლის საქმეს და სიკვდილი განიცადე.

თავის მხრივ R-იც იძლევა სხვა ხელნაწერებით უკნობ ერთ ჩანართ ადგილს (რომელიც მისდევს VII თავის 18 სტროფს):

კურთხეულმც არის ტფილელი, რა მუვეა ტკბილი ნაყოფით,
 აწ ეს გამორჩა წიგნებსა, სხვას ვის უნახავს ნაყოფით?
 მე ვეპე, რომ მართლად რუსთვლისა ესე[ა] გამონაყოფით,
 აწ სული ჩემი ცოდვილი, ნეტამც, მას ახო ნაყოფით!

წარმოდგენილ სტროფს ხელნაწერში აგრძელებს შემდეგი გამოკრებილი ტექსტები (ნაჩვენებია სტროფების მიხედვით):

- a. შამი-ჟარგანიანიდან—28, 29, 67.
- b. ალექსანდრესა და ნესტანის ქეხიდან—3, 5, 6, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 29, 30.
- c. ვარდ-ბულბულიანიდან—4, 12, 15, 16, 30, 32, 42, 48, 62, 63, 75, 76, 84, 87.
- d. მაჯამადან—IV, 11.
- e. უცნობი სტროფი.
- f. მაჯამას ბოლოსიტყვაობა.

აქვე ვაქვეყნებთ ამ მეორე (e) უცნობ სტროფსაც: მოშორებისა ცეცხლი მწვამს, თავი მტკივიან ხანასო, თავს უთხრა: თაო საწყალო, ბევრს სტირი, მაგრამ ხანა სო! ვაჰ, ჩემნო ჭირნო ეგზომნო, ოთხმოცდაათო, ხან ასო, თუ ვერა გნახამ შეყვიქისნო, სოფელს ვერ დავყოფ ხანასო.

მაჯამა შეთხზულია იმერეთში (სახელდობრ რაჭაში) შვიდწლიანი ემიგრაციის დროს, ე. ი. 1649—1656 წლებში. ამასთან მაჯამა ამ პერიოდის ერთერთი უკვიანესი ნაწარმოებია.

VII. წამება ქეთევან დედოფლისა შემდეგ ხელნაწერებშია: A (ნაწილობრივად), C, G, K, Q, V, A¹, B¹, Q¹, R¹, S¹.

U^1 , X^1 , Y^1 , B^1 და R^1 გადაწერილია ნ. ჩაჩიკაშვილის მიერ და ერთგვარ რედაქციას იძლევა. S^1 წარმოადგენს R^1 -ის პირს (გადაწერია მ. ჯანაშვილს).

72 სტროფის შემდეგ C , G , V , Y^1 ურთავს სამ სტროფიან ჩანართს საგანგებო სათაურით (სათაური აკლია G -ს): „ეს სამი ლექსი საბა ორბელიანისაგან არის ნათქვამი“-ო. 69—70 სტროფებს იცნობს მხოლოდ X^1 .

პეტიტით აწყობილი ათი სტროფი (87—96), ცხადია, თეიმურაზის არ არის და რომელიღაც გადამწერ-გამგრძელებელს ეკუთვნის. თითონ თეიმურაზს დაუტოვებია ანდერძად: „ვინცა ლექსი მოუმატოს, მე არა ვარ მონდურავე“-ო (86). გამგრძელებელი იმოწმებს ამ ტაეპს: „მოქმელს ეთქვა: «არას ვემდურვი ამ წიგნის ლექსის მატესა»“-ო (95). შეიძლება ექვი დაბადოს ხოლოდ იმ გარემოებამ, თუ საიდან იწყება გაგრძელების ტექსტი. გამგრძელებლის სიტყვით: „ამ წიგნის მოქმელმან [ე. ი. თეიმურაზმან] ბოლოს თქვა ამე ვაძმების ლექსია“. მაშასადავე, გაგრძელებელიც ადასტურებს, რომ თეიმურაზმა თხზულების ბოლოს აღნიშნა სტროფების რიცხვი. მართლაც, 86 სტროფის უკანასკნელ ტაეპში თეიმურაზი აცხადებს: „მე ოთხმოცი ლექსი მითქვამს, სრულ ეს არი ბოლო თავი“-ო. რასაკვირველია, ავტორი აქ მხოლოდ დაახლოვებით ვარაუდობს სტროფების („ლექსების“) რაოდენობას: ოთხმოცი ლექსი მითქვამსო; თუმცა ფაქტურად 86-ია (ან 84, თუ 69—70 სტროფებს არ შევიღებთ მხედველობაში. ყოველ შემთხვევაში გამგრძელებელი არ უნდა იცნობდეს ამ სტროფებს). ასევე დაახლოვებით მსჯელობს გამგრძელებელიც: „ვთქვი შეიღი-ექვსია“-ო („ექვსია“ მას რითმისათვის დასჭირდა: ლექსია, კვენსია, მესია). გადამწერელს ამჟღავნებს გამოთქმებიც „დაიწერა“, „მწერალი“. 87 სტროფი შინაარსეულადაც შეუძლებელია თეიმურაზს რომ ეკუთვნოდეს. ამ სტროფის ავტორი გვიამბობს: ვილაც მონაზონი მომადგა, ხელნაწერი მოხევა; უარი უთხარი, მაგრამ არ დაიშალაო: მეფის მიმართ უსგავს კადნიერებას ვერ გამოიჩენდა რომელიმე თუ გინდ, უცხო რამ მონაზონი. გაგრძელების ტექსტი ცალკე დგას სტილისტიკურადაც. ნართაულ სტროფებს ჩვენ მხოლოდ სისრულისათვის ვებუქდავთ. აქვე შეიძლება აღინიშნოს, რომ A ხელნაწერს ტექსტის დასასრულს მიწერილი აქვს წითურით: „ეს ბოლოს ლექსი ამ წიგნისა არ არის, ნუსხაში ეწერა და შეცდომით დაესწერეთ“-ო.

გაგრძელება არ შეიძლება საბა ორბელიანს მივაწეროთ თუ გინდ იმ მოსაზრებით, რომ უძველესი ნუსხები A და X¹ პირველ დამატებას (საბას დამატებას) ჯერ კიდევ არ იცნობს. გაგრძელება დაწერილია შაჰ-აბასის სიკედილის შემდეგ (აბასი გარდაიცვალა 1628 წელს), რადგან ტექსტში გარკვევით ნათქვამია, რომ აბასი „წამებითგან ხუთ წლამდის დაემხო“-ო. (89).

წამება ქეთევან დედოფლისა პირველად გამოსცა ალ. ბარამიძემ¹.

VIII. სოფლის სამღურავეი შემოუნხავს: C, R, U, F¹, H¹ და Y¹-ს. აქიდან 4 ხელნაწერში (C, U, F¹, Y¹) ასეთი სათაური გვაქვს: „სხვა გვარნი ლექსნი დაიწყებინან. ვჰგონებ პირველის თეიმურაზ მეფისაგან იყოს ნაბრძანები. ოთხ-ოთხი ტაეპი, ათექვსმეტ მარცვლოვანი შაირად“. R გაურკვეველად შენიშნავს; „აწე სხვა გვარნი ლექსნი იწყებინან, რომელ არიან შაირნი. არცა ეს უწყოდი, ვისი თქმული იყო“-ო. H¹ ბიბლიოფილურ ცნობას უფრო ჰკვეცავს: „სხვა გვარნი ლექსნი დაიწყებინან, რომელ არს შაირნი“.

თავის მხრივ რედაქცია ოდნავ არ დაექვევბულა თეიმურაზის ავტორობაში. როგორც თემატიკით, ისე სტილისტიკის ყოველგვარი ნიშნებით „სოფლის სამღურავეი თეიმურაზის უცილობელი ნაწარმოებია². ლექსის სათაური ჩვენ გვეკუთვნის. ტექსტი პირველად ქვეყნდება.

IX. გრემის სასახლეზედ (გრემი იყო კახეთის სატახტო ქალაქი) დაუცავს: D, G, K, C¹, E¹, H¹, I¹, X¹ და Z¹-ს. ხელნაწერები ჩვეულებრივად ურთავს: „აქა ხელმწიფესა მეფეს თეიმურაზს გრემის სახლზედ ლექსები ეთქვა და ბალის სახლზედ დაეწერა“. ტექსტი დაბეჭდილი აქვს ზ. ქიქინაძეს 1886 წლის გამოცემაში.

ალსანიშნავია, რომ 8—9 სტროფები მხოლოდ X¹-შია. განსაკუთრებულ ექვს იწყებს უკანასკნელი (9) სტროფი; ის თითქოს გადამწერს უნდა ეკუთნოდეს.

¹) ანთოლოგია, II, 1928, გვ. 34—41. აქვე აღსანიშნავია, რომ თითქოს ექ. თაყაიშვილს უნახავს ვახვახიშვილების ეკლესიაში 1819 წელს დაბეჭდილი „წამება ქეთევან დედოფლისა“ (არხეოლოგიური მოგზაურობანი და შენიშვნანი, I, 1907, გვ. 262). სამწუხაროდ, ამ გამოცემას ჩვენ არ ვიცნობთ (არცერთ ჩვენს წიგნთსაცავში ის არ იპოვება). ვგონებთ, რომ ე. თაყაიშვილი დი. მ. ბაგრატიონის შეთხზულ „ქეთევან დედოფლის წამებას“ უნდა ჰგულისხმობდეს. მაგრამ უკანასკნელი 1822 წელს დაიბეჭდა (და არა 1819).

²) თეიმურაზს აკუთვნებს ამ ლექსს პროფ. კ. კვეციანიძე (II, 389).

X. თამარის სახე დავით გარეჯას („ეს ერთი ლექსი ოდეს შეფე თეიმურაზ დავით გარეჯას მიბძანებულა და მეფის თამარის სახე უნახავს, მის მუნასიბად უბძანებია“) მხოლოდ სამ ხელნაწერშია: D, E, K. იბეჭდება პირველად.

XI. ანბანთქებანი შემდეგ ხელნაწერებს შემოუნახავს:

1. C, G, P, Q, T, U, V, Z, B¹, F¹, H¹, Y¹, Z¹.
2. D, E, K, N, P, U, T, B¹, C¹, H¹, M¹, Q¹, Y¹, Z¹.
3. P, Q, T, B¹, C¹, H¹, M¹, V¹, Y¹, Z¹.
4. C, G, F¹.

1, 2 და 3 ანბანთქება პირველად ქვეყნდება, მე-4 დაბეჭდილი აქვს ზ. ქიქინაძეს.

XII. შვიდთა კრებათათვის (-ქება და დიდება წმინდისა და ერთარსებისა სამებისა და ლეთაებისა ბუნებით განუყოფელისა, კრებათაგან დამტკიცებულისა, ჩახრუხაულად თქმული მეფის-პატრონის თეიმურაზისაგან“) შემდეგ ხელნაწერებშია: C, D, E, G, P, Q, O, Z, B¹, D¹, F¹, H¹, J¹, X¹, Y¹, Z¹.

დაწერილია ეს თხზულება 1649-1656 წლებში, ტექსტი პირველად ქვეყნდება.

თეიმურაზის ხელრთვა ამოღებულია საქართველოს მუზეუმის ერთი სიგლიდან (№ 2122 H), რომელიც დაწერილია 1631 წელს (თეიმურაზთან ერთად სიგელს ამტკიცებს მისი ცოლი ხვარეშანი).

ჩვენამდე მოღწეულა XVII საუკუნეში შესრულებული ორი პორტრეტი თეიმურაზისა. ორივე ეკუთვნის თეიმურაზის დაახლოვებულ პირს, განთქმულ მოგზაურსა და მხატვარს ქრისტოფორო კასტელს. პირველ პორტრეტში წარმოდგენილია თეიმურაზი ახალგაზრდობის პერიოდიდან (სწორედ ეს დაერთო ჩვენ გამოცემას), მეორე პორტრეტი კი თეიმურაზის მოხუცებას გვიხატავს და შესრულებულია იმერეთში 1649-1656 წლებში. ეს პორტრეტი დართული აქვს „ანთოლოგიას“ (II, 1928).

დასასრულ უნდა შევნიშნოთ, რომ წინამდებარე ტექსტი დამზადებული იყო გამოსაცემად ჯერ კიდევ 1928 წელში, მაგრამ მისი დაბეჭდვა დღემდის ვერ მოხერხდა.

თეიმურაზ I

პოეზიები და ლექსები

პარლ-ბულბულიანი

[შესავალი]

1. ჰე, არსისა შექომქმელო! შენგან არი ყოვლიფერი:
ცა, ქვეყანა, ზღვა და ხმელი, დარი მზისა მონაფერი.
ვერვის ძალუც ხორციელსა ქება შენი შესაფერი,
და შენმცა მრისხავ; მუწყალეო, თუ ტუჟილად ბოგეფერი!
2. ვიწყო რამე სიტყვა მცირე, ბრძენმან ვინმე ყურად ილოს,
გულისაგან საუნჯისა ვის რა ედვას, გაჰოილოს;
ჰპართებს, კაცმან კარგი ნახოს, მანცა მისგან გარდმოილოს,
და უგბილმან და უგუნურმან ვერა რამე წამოილოს.
3. სცანიოთ, სიბრძნისა ტრფიალნო, ძალნი სიტყვათა თქმულისა,
უცებთა არად სანდომი, ცნობილთა—წაძლად გულისა;
ჲე გამიმწარდა საწუთრო, აბეზარ ვიქმენ სულისა,
და სოფლისა ავად ბრუნვამან მე ერთობ გამაგულისა.
4. თილოსოფოსთ ელენთ სიბრძნე შეიდი არის, გან ექვსული!
ერთი არის რიტორება, სიტყვათ შეთხზვნა განექსული;
ნაძლევი ვარ, თუ ვინმე თქვას, ჩეჲებრ რამე განლექსული,
და უკვდავი ხარ—ცნობა გმართებს, პირუტყვად გაქვ გან ეგ სული?
5. ვარდისა და ბულბულისა ვის გაბჰობა არ ასწოდეს,
მას იაშოს ეს ამბავი, თუ ვისთვისმე ხელი რბოდეს;
ვის ნახვილი გულად ედვას, ცრემლთა ნატვლად სისხლი სწოთოდეს,
და იგ უცილოდ წადიერად ყურსა სმენად მიუჰყრობდეს.
6. გააუბნა ერთჰანერთსა მოლა აჯამ ბრძენთა-ბრძენჰან
ბულბულს ვარდი, ვარდს ბულბული სიტყვა ტკბილი, ენა გრძელმან,
სალხინო და სალალობოდ, სხვად არასმე შესაძომან;
და ნიჯნურთათვის გულსა ლახერად ჰირსა ლხანზე დასაძმან.
7. შევიწიო ძალი ღეთისა, მე დავიწყო თარგმანობა,
გაზაფხულზე დაიწყების აწინდელი სიტყვის თხრობა;
მზე კირჩხიბზედ გარდაჯდების, შეიქნების ქვეყნად თბობა,
და ფრინველთაგან შემღერება, ჰიკჰიკი და ამო ხმობა.

* * *

8. ზღვა დაწყნარდა ღელვისაგან, შეიცვალა ქარ-კეთილად,
 ვითა გული გამწყრალისა, დამშვიდდა და იქნა ლბილად;
 მკსინვარება ზამთრისა და ყინვა დადნა, ვითა ცვილად,
 და ხეთა იწყეს შემოსადვე პირველისა დანაწყილად.
9. პაერცა შეიცვალა, ჟამ კეთილმან მოაბერა,
 მანვე მიწა განაახლა, ვინცა პირველ მოაბერა;
 მაქებარად ხელოვნისა გამოჩნდერის მოამბე რა,
 და გამისინჯეთ ლაქს ქართული, ერთმანერთსა მოვაბე რა!
10. წელიწადის მოქცევამან მიწის პირი განაახლა,
 იგ ოსტატი ხელოვანი პირველ იყო, განა ახლა?
 ქარი, მიწა, ცეცხლი, წყალი, ერთმანერთსა თან აახლა,
 და ცა ყინვაზე, მიწა წყალზე აღრიდგანვე დაასახლა.
11. გაზაფხულის წვიმამ ხშირმან ჟანგიანი მიწა რეცხოს,
 ხენი ხილთა გამოძღებლად მიდგომილი დაიკვერცხოს,
 ამბუბნა ჭიკჭიკითა—ლამის მეცა გამაჰერცხოოს,
 და მეღექსემან ხამს, თუ სიტყვა ახალასოს, წმინდად ვერცხლოს!
12. ვითა ტურფა ახალ-რძალი საწუთროსა დანაზრ-ბდა,
 წყლისა პირსა აღვა ნორჩი ტურფად რასმე ტანად ზრობდა;
 ყვავილნი და მწვანე მოლნი თავსა მიწით დანაზრობდა,
 და მზისა შუქთა მომლოდნელი იგ არვისგან დანაზრობდა.
13. ჯერ ვადიდო, რაც ძალ მედვას, შემომქვედი მისგან ქმნილმან,
 მაგრა რა ექნა—სოლომონცა მცირე რამე უთხრა ძლიე მან;
 აწ მოვიქცე პირველსავე ამბავზედან სიტყვა-მცირმან,
 და საქებლად ძალსა მისსა აღმოხეთქა ნერგთა ძიზმან.
14. დაუსწრო პირველ ყოველთა ყვაველთა მოსვლა იაზან,
 მოგვართვა სული სურნელი, იგ საყნოსელმა იაზან;
 თავმოდრეკილმან სიმდაბლით არ თავი გაიზვია მან,
 და ტკბილად შეხედნა თვალმან და გულისა კარმან ღიაზან.
15. სურნელი და პირად თეთრი გაიშალა იასამან,
 ვთქვი: ესე სჯობს ფერად, სულად, დამამდღურვა იასა მან;
 მას ვერა სჯობს ერთი რამე, ვერ უდარებს, იასა მან,
 და ვერ მიუველ მოსაქრეფლად, ვის დაუსვამს ია სამან?

16. ზამბახმან პირი გაშალა, იგ თავი სრულ მან დახარა,
 აგვეცხო სურნელებითა, ზედ ყოვლმან სულმან დახარა;
 ეთქვი: ჩემთანც მოდი საწოლსა—ბალშიგან სულ მანდა ხარა,
 და ვეუცავ, ან ძა ხარ ვარდისა, ან, ჩემმან სულმან, და ხარა.
17. რა მოვიდა დრო მისვლისა, სუმბულიცა მოვა სითმე,
 ნახა ვინმე პირად მზემან, თქვა: „ვისჯობვარო ნეტა რით მე!“
 უსუნა და თქვა: „ეზომი ჩე სიტუაფე ვით დაგიომე?“
 და შავი ხარ და სულ-ამპარი, ზალფაუ მინდი, ან დაკით მე!“
18. ნარგისი მოვა შეენებით, ყვითლითა შემოსილოო,
 არ ვიცი, ვის ჰგავს, სით მოვა, ვისი გვარი და სილოო;
 მისითა სურნელებითა წალკოტი სულ ავისილოო,
 და გამდიდრებულა ბალი და ძებაღე არ დავსილოო.
19. ყაყაჩო და არღავენი ერთმანერთსა ეუბნების:
 —„სიტუაფით და შეენებითა, ფერად ვერვინ გვედარების;
 სურნელოზით გვაქარბებენ—გული ჩვენი ამით ჰკენების,
 და მივიდეთ და გაფერივინეთ, მათში ნურვინ გამოწყედების.“
20. სოსანმან უთხრა რეჰანსა: „ქუჯური გაქვს, თალხი ფერები,
 გიგავს რამ მგლოვიარესა, გული ჩანს დანაბერები;
 'მერ სული გიდის სურნელი ტურჟად რამ მონაბერები,
 და უსული მაქვს და შეენება, მათთან მეც შევეფერები.“
21. ვით გაიმბო რაცხვი, ზომი მათ ყვაეილთა გარეგანთა,
 სურნელნი და მრავალფერნი, არ თუ მგზავი ეკალ-ნართა;
 თქვეს: „მოველით უყეთესსა, მოვა, საქმე წაგვემართა,
 და ჰფერობს ჩვენი ღელმწიფობა, რად დავოვნდა, არ მოგვმართა?“
22. თქვეს: „რა გვექმნების უმისოდ ვარდისა მოქლოდინესა?
 ჩვენ თავი დავვიც სამონოდ მისთვის, გლახ, ცრემლთა მდინესა“.
 მოვიდეს, ნახეს გაშლილი, თქვეს: „ეგზომ ტურფა ვინ ესა?“
 და თავიანი სცეს და შეიტკბეს, გალიმდეს, გაიცინესა.
23. მათ შუა დასვეს ხელმწიფედ, იგი მისებრივ შეენოდა,
 ევზომი მათი სიტუაფე მასთან არ გამოჩნდებოდა;
 ნეფე, გლახა და მდიდარი იშვებდენ, არ მოსწყენოდა,
 და იგ, მისთვის ხელი, ბულბული თავს ევლებოდა, მღეროდა.

24. ბალი, ბაღა და წალკოტი შეამკო, დააშენა მან, იგ მონად შექმნა ყოველნი თეთრ-წითლად შუქთა მტენანან; სრულ საყნოსელი ააქსო სურნელებისა დენაჰან, და ველარა ქნა რა სევედაჰან, შექირვებისა წყენამან.
25. ყველამ მომართა სალხინოდ, იგ ვისცა სცალდა, ვის არა, რცხვენიან ქირისუფალსა, თვარ შექირვებით ზის არა; შელეწეს ზღუდე, კარები, ლობემან ველარ ისარა, და რალა იციან ლამისა, ან მზისა აზოსვლისა რა?
26. ბულბულისა რალა გითხრა მრავალგვარად ყეფა, მღერა, მისმან ეგზომ ხელობამან ყოვლი სული შვიჯერა; იგ სულისა დაუღებლად ზახილი და ცრემლთა დენა, და ვარდმან ნახა, ითაკილა, შეუფცა და გულსა წყენა.
27. მან ერთ-დღე იხმო მებაღე ხალვათად თავის წინარე, თქვა: „გკითხავ რასმე, მიაშე, თვარე გყო ცრემლთა მდინარე; ბევრ-მრავალ-გვარად მხმობელი, მითხარ, ეგ ჩიტი ვინ არე? და კვდების, იწვის და იძახის, არვის უნახავს მძინარე.“
28. „რამე მოვსულვარ, მას აქეთ ბრუნავს ამ ჩენსა არესა, დაფრინავს სრულა ხედახე, იძახის, კენესის მწარესა; რა გამეღვიძოს, აქ ვნახავ ჩემშედან დამბრუნვარესა, და პირს არ შეიღებს, არ გავლის გარე ბალისა კარესა.“
29. „ბევრჯერ მინახავს უსულოდ ეკალთა ბირსა მდებარე, გავებდავ უთხრა: «დამარხეთ, რა ბალში მოვა მებარე». იტყვის: «ეცოცხალვარ, რად მმარხავთ? — გულსა ცეცხლო მწვეავს მდებარე!» და აწ მითხარ: — მე და ეს ბალი შენს ხელთ ვართ, შენ მოგებარე“.
30. მებაღე ჰკადრებს: „ტურფაო თვალად, ფერად და სულადო! იხარებს ყოვლი ქვეყანა, რა მოხვალ კარგ-უსულადო, მე შენი სამსახური ნაქვს ჩემად სიცოცხლედ, სულადო, და მე ვხედავ ამა საწყალსა ჰკვისაგან გარდასულადო.“
31. „მიბრძანე, მიიხარ მართალი — თვარ ვიკადრებდი მე რადო! შენთვის იწვის და ენთების, პირისპირ გიზის მხერადო; თავსა გველების ხელქმნილი, ზედ დაგვიკვიკებს მღერადო, და აწ შენცა ჰკითხე, გიამბოს, უბრძანე — დამკენეს მე რადო?“

32. „რა წახვალ, დაიკარგების, რა შოხვალ—მოვა ესეცო, გაკედების თაევანწირული, ხედავ, ლახვარსა ეს ეცო! უსახლკარო და ღარიბი, ცოტა რამ ტანსა ეს ეცო, და რას გერჩის, თვარემ შენ იცი—გაევაღდებინო ესეცო!“
33. „თუ რასმე მკითხავ—დაეხსენ, იყოს ამ შენსა არესა, ამოა, ტკბილი მხმობელი, ნუ მოშლი ბალის კარესა, ბრალია, აქ არ იძახდეს, კაცმან გააგდოს გარესა!“
და არ დაიშალა, ბულბულსა სიტყვასა ეტყვის მწარესა.
34. აწ ბულბულსა სიტყვა უთხრა მქისე რამე, არ თუ ტკბილი: „სადა მე და ან ვინ შენა? —ხელი ხარ და, ან შეშლილი; ჰყეფ, იძახი დღევ და ღამე, გამიკრთების თვალთა ძილი, და საქმი ხელად ავიღია, ერთობ ძნელი, არ აღვილი.“
35. რა ბულბულს ესმა, იამა ვარდისა გაუბნებოა, უზომოს სიხარულითა ველარ ზის, ზე-ქეი ხლტებოა: —„ჩემისა სიკვდილისაგან, მითხარ, თუ რა გერგებოა? და თუ გაგეყრები ცოცხალი, მე სული ამოწხდებოა!“
36. „რად ეგრე უცხოდ გამხადე, ბრძანებ: —“ენ ვინ და მე ვინა?“ ცუცხლსა უმრეტსა უწყალოდ სხვაჲან ვინ დამაწვევინა? შენი შეიდი ბულბული კარში რამ გაგაწვევინა? და ნეტარძი, დამბსნა სურვილსა, ცოცხალს არ დამაწვევინა!“
37. ვარდჲან უბრძანა ბულბულსა: „უჭკეო ვინჲე ხარ ხელადო, იგ შენი ვინმე საფერი სჯობდა აგელო ხელადო; უფრო სხვა გვარი უნდოდა ჩემთვის გაკრილი ველადო, და ხელმწიფეთ სატრფიალოსა რად გამხდი საკიცხველადო?“
38. ბულბულმან უთხრა: „პირ-მზეო, რად აგრე მომიშორეო? ეგრე მწარისა სიტყვითა გულში ლახვარი შორეო, შენს ახლოს ყოფნას არ ვღირსვარ, ეკალში გამაგორეო, და აქ შენს წინ თავსა მოვიკლავ, თუ კიდევ მეტყვი «შორეო»!“
39. ვარდმან თქვა: „შენი სიტყვები მე გულში მეცა დანადო, მიჯნური უნდა საფერი,—ვინც ნახონ—თვალად, ტანადო, მე ვარ ყვავილთა ხელმწიფე, ვის ხედავ ჩემისთანადო? და დამეხსენ, თვარ გააცემინებ, სიგრძე მოგეცეს განადო!“

40. ბულბულმან უთხრა: „საკვდავად მე თავი გამიწირაო, მე შენი შეკვეთილი ვარ, არ სხვა ფრინველი, ირაო; მომკლავ, დამარჩენ—მე შენმან სიტურფემ გამაკვირაო, და შენად საფერად დაგმღერი, არ ავად რასმე ვყვირაო.“
41. ვარდმან უბრძანა: „ღვთის მადლსა, დამეხსენ, გამეცალეო, გვერც მახლავნ ტურფა ყვავილნი, ამათთვის მომაცალეო; სტუმრად ვართ, ცოტა ხანი გვიც, ეს ბაღო დაგვიცალეო, და სხვაგან ქენ შენი ბუნაგი, ადგილი გარდიცვალეო.“
42. აწ გაახშირებს ბულბული ტირილსა, სულთქმა, უშვებსა, იგ სისხლის ფერად ნაღებსა, გლახ, ცრემლებს გარდმოუშვებსა, ეტყვის: „სად მაგდებ, საწყალსა ტყვესა აწ შენგან უშვებ სა? და მეც ვიცი, შენი შევნება კაცს ცოცხალს არ გაუშვებსა.“
43. „არ გაგეყრები, ცოცხალი რომ წერილად დამახვეინო, შენსაღკალსა ავიციმი, სხვა შტო არ ვიცი, ხე ვინო; ფეხთ ქვეშ მოგიკვდე, ჩემზედან საყელო გარდგახვეინო, და ჩემისა სიბრალულითა სიცოცხლე დაგაწყვეინო!“
44. ვარდმან უბრძანა: „ბულბულო, ვერ გხედავ ჩემსა ფერასა, ვიც გაწყენ, მაგრა არ ღირსხარ პირისპირ ჩემსა მზერასა, სხვაც არის ტურფა ყვავილი, ჩამომეკიდე მე რასა? და ნახე, თუ ჩემისთანასა აღმოანორჩებს მზე რასა“.
45. „მე თავის ქება მრცხვენოდა, აწ არ დამეხსენ—ვიტებო: მიწის ნაყოფსა ყოველსა სიტურფით გავაქიქებო; თასს მოუხდები საესესა, ჭიქასა მე ვაქიქებო, და მკვერტელნი გულსა ეტყვიან: «ესე სჯობს, მასთან იქ ებო!»
46. „მეფენი და ხელმწიფენი ნატრით თავსა გარდმიყრიან, რა მე მნახვენ, გულისაგან შექირვებას გარდიყრიან, დაიშინის სულმან ჩემმან, ბალით არსით გამიყრიან, და სხვა ტურფა რამ სანახავი ჩემგან კიდე აი, ყრიან!!“
47. „ხელნი ხელქმნილსა მადრიან, მიჯნურნი—სამიჯნუროსა, ჩემზედ შეითხვენენ რიტორხი სიტყვასა მათებუროსა; ვინ თავს დამირკობს, არა მშურს გვირგვინი მათ ებუროსა, და ნახე, სული და წამლობა თუ ვინმე გამომწუროსა!“

48. „კეკლუცნი ლაწეთა მნათობსა შემირკმენ, ზედან მიღებენ,
უნდათ, რომ იყვნენ ჩემთანა, მითვისტომებენ, მიღებენ;
მაგრა ცუდია—მნაბავნი უტურფესობას შიღებენ,
და „გავს, მაგრა კიდევ შენ სჯობო“,—მე ამით გულსა მიღებენ.
49. „აზიყ-მაზიყნი რა ჟამად ერთმანერთს შეეყრებოდეს,
ხელთ უჭირავარ ორთავე, წოლად რა წაეყრებოდეს;
უჩემოთ არცერთი ვარგა, რა დაწვენენ და ეყრებოდეს,
და მათსა საწოლსა, საჯდომსა ქვეშ სხვა ვინ წაეყრებოდეს?“
50. „ქალნი ტურფანი, კეკლუცნი ჩემთვის წალკოტად მორებენ,
დამკრეფენ ბროლის თითითა, ეკალსა მომაშორებენ;
სურნელს უბესა ჩემითა ავსებენ, ამოყორებენ,
და ჩემს მიდამოსა ლხინობენ, თამაშობენ და გორებენ“.
51. „არ ჩამომეხსენ, მე თავი, მგონია, მაქებინეო,
შენ არ იცი და მე ვიცი, სადაური ვარ, ვინეო;
სად იყო ჩემი სამყოფი, პირველ სად მოვილხინეო,
და მე ბრძანებითა ლეთისათა სამოთხით მოვივლინეო“.
52. ბულბულმან უთხრა ტირილიდ, ცრემლით აავსო გობანი:
„ღია გმართებს და გშენიან ყოვლითურთ ქება-გობანი;
მაგრამ წესია კეკლუცთა მიჯნურზედ ამყობანი,
და ყობაცა აღარ მალირსე, არ თუ ახანაგობანი!“
53. „აწ მიწაშიგან ჩამავდე, დიალ, ცად ჭაიწიეო,
მე გვარად ინდოური ვარ, შენთვის აქ მოვიწიეო;
შენისა სიყვარულითა, ბედავ, რომ დავიწვი, ეო,
და ცემა ჰქადავ, გაგდება, გვერცა არ დაჰიწვიეო“.
54. „უცხო ვარ, უამხანაგო, არ ცუდი ვინმე ჩიტია,
იადონი და მერცხალი—ვერა ხმობს ჩემთან—გვრიტია,
ფერად-ფერად ჩემი ხმა ვერც სასმენელმან იტია,
და აწ მომკლა შენმან სურვილმან, საკვდავად შემომიტია“.
55. „მე სახაფიფო ყოველთა სათქმელად გამოსულია,
უწყალოდ შორს დაქვრივითა მე ამომართვი სულია;
საქვრეტლად აღარ მიმიშვი, არცა მკარ შენი სულია,
და შენად საქებრად მხმობელი ვერც მაშინ დამასულია!“

56. „ბრძენთა და ფილოსოფოსთა, რიტორთა, მოშაირეთა, სპარსთა, ინდოთა, ქართველთა—ცნობილთა, არ თუ ვირეთა— შენად მიჯნურად დამწერეს ჩემთვის არ დამაძვირეთა, და თუ არ გფერობდი, რისთვის გთქვეს, მათ ვინ დაუყოფს პირებთა?“
57. „შენც იცი—ჩემი ამბავი არ ახალია, ძველია, შენი ქება და ღიღება ვიძახი—არ დაძელია; შემოგფერინავ და შემოგმზერ, გლახ, გული გარდამელია, და ამდენი უსამართლობა გეკითხოს—მე მოველია!“
58. „რა გნახეს, გიხმეს ყოველთა ყვავილთა უტურფესადო, შენად უფერად მიჯნურად, ნეტარ, დამწერეს მე სადო? ეგზომ მოთქმა და ზახილი, მგონი, მეყოფის კენესადო, და დამწვი, გამხალე აბეღად, შენ იქმენ ჩემად კვესადო!“
59. ტირილით ხმობდა: „მარგეთ რა, მოდით, მიჯნურნო, მორებით, წყლული მინახეთ ულხენი, იგ რომ თქვენცა გპირსთ სწორებით; ჩემგან ისწავლეთ ხელობა ახლო, ნუ ერთობ შორებით, და ვერა მარგოთ რა—დამმარხეთ, საფლავად მიმაგორებით“.
60. „ეს ვის ასმია სულდგმულსა—ხელს უთხრას: ძნუ ხარ ხელიო! ცეცხლსა მოგიღებ უშრეტსა—ნუ დაგეწვიების ყელიო, გატირებ სისხლის ცრემლითა—ლაწენი ნუ გაქვან სველიო, და წადი და სხვათა უქვრიტე—ჩემთან ხარ ნუ მომსვლელიო“.
61. „მე წამეკიდა ეს ჭირი სხვათა მიჯნურთა მეტადო, ვისთვის მოვკვდი და ვეწამე—ალარ მიმიშვა კვრეტადო; მე ამას დავეჯერებულვარ—პირსა გიქვრეტდე რეტადო, და ისწრაფი ჩემსა სიკვდილსა ნაცვლად ცეცხლისა შრეტადო“.
62. თქვა: „ნეტარ, მომკლა, როდესცა მაჯა ვერ მცემდეს და მარა, საკაცებედან დამაქრა—ეს ბალი ისე დამარა; ეკალთა ძირსა დამმარხა, მე დამძრა იქილამ არა, და ვერ მომეხმარნეს მოყვასნი—ძჰამან რა მარგო, დამა რა?“
63. ვარდმან თქვა: „მესმა, ბულბულო, შენის სიტყვისა მიგება, მეწყალვი, ვნახე, გლახ, შენი ჩემთვის ლახვარზე მიგება; მაგრამ არ გმართებს შენ სხვათა მიჯნურთა თვალის მიგება, და შენსა უღირსსა საქმესა წინა მისწრობა, მიგება“.

64. „მე ერთი ტურფა, უებრო ვარ ყოვლთა საქებარადო,
მთას ავეყვავდები მას უკან, როდეს მომკრეფენ ბარადო;
თეთრი ვარ ბროლის უთეთრე, ყირპიზი—ლალის გვარადო,
და საქვერეტლად შევნიერი ვარ, სურნელი მუშე-ამბარადო.“
65. მერე ეს ჰკადრა: „აწ შენი სიკეთე გამაგონეო,
ამისად შესადარებლად შენც თავი მომაწონეო,
შენი და ჩემი საქმენი გასინჯე და აწონეო,
და თუ ჩემს თავს არა ღირს იყო, დამეხსენ, ჩემო ღონეო!“
66. ბულბულმან სულთქნა საბრალოდ, ამოიკენესა მწარენი,
კრემლი დასთხია თვალთაგან სისხლის ფერისა დარენი;
მისის სულთქმისა კვამლითა სრულ დაწვა იგი არენი,
და ვითამც თქვა სიტყვა ამაყი, ივ არ თუ საწუდარენი!
67. უთხრა, თუ: „თავი არ მომაქვს მე შენად საკადრისადო,
ერთიცა არ დამცდომია მანდეთ ლახვარი მკრი სადო;
ხამს სიბრალული გაქონდეს შენთვის უწყალოდ მკედრისადო,
და ბრძანე, თუ ფილოსოფოსთა შენთვის არა მთქვეს, ვისადო?“
68. „ვითა შენ სხვანი ყვავილნი, ვერ მედარების მე ჩიტი,
შენზედ ვილოცავ, არ ვიცი ზაქა, ზადინა, მეჩიტი.
შემოგფრინავ და შემოგმზერ, პირდაპირ ჩამოგეჩიტი,
და შენთვის ვიძახი, შენს მეტი სხვა გზა არ ვიცი—გეჩიტი.“
69. „შენმან სურვილმან დამლია, თვალ-ტანად დამანასაო,
თვარე ფრინველსა ათასსა მე ვჯობნარ, არ თუ ასსაო!
დავსწყევლი ჩემსა შშობელსა, მამასა, იმ ანასაო,
და შენ სიკვდილისა სასმელსა, ვიცი შემასვამ თასსაო!“
70. „ყვაილში შენ ხარ ღარიბი, ფრინველში—მე ვარ, მგონია,
დაგვეწერეს აშიყ-მაშიყად, მგონი, თქვენც გაგიგონია;
ესოდენი უცხო ხმა შენს ეშუზე მომიგონია,
და შენს ეშუზე მოვკვლე, წავეგო—იგ ეგრე ზო იგონია!“
71. „მკერელნი, მთქველნი და რიტორნი, მგოსანნი, მოშაითენი,
„ვარდ-ბულბულს“ გაიძახიან ყოველი სული იმთენი;
აწყა დამიწყე წუნობა, გამტრიცე, გამაყვითენი,
და შენი ბრალთა-შემშალე, თეთრ-წითლად პირო მითენი“.

72. კარდმან უბრძანა ბულბულსა: „შენს ლაყაბს ვინ აუთაო? ხმა და უსული კარგი გაქვს, არა ხარ ხარაბუთაო; ზენმან ეგზოქმან ზახილმან მე ერთობ დამაყრუაო, და თუ ერთხელ წავიკიდებით, ვინ ჩამოგვივა შუაო?“
73. „მოლექსეთაგან ნათქვამი სიტყვა მოიღე პირადო, დაგწერეს ჩემად მიჯნურად—არ მიმანჩინხარ ჩირადო; რუსთველმანც მაქო, შენც იცი, ეკლიანად და ძირადო, და შორს წადი, იყავ მიჯნური, აქ ჩემთან დაიწვი რაღო?“
74. „იგ ახლოს მყოფთა მიჯნურთა ზრახვა არ დააკლდებოა, შენ ვერას ირგებ, შემრჩება მე ცუდი მოყენებაო; არ შეაღებვის სააოდ იგი, ვინ ვისთვის კვდებოა, და წადი და იყავ მშვიდობით, გეყოფა ცეცხლთა ღებოა!“
75. ბულბულს რა ესმა, ცრემლთაგან დააყენებდა მორევსა, — „რად მეტყვი, სულთა წაპლებო, სიტყვასა მოსაშორევსა? ესხვა გიყვარდესოა—ეც სიტყვა გულში ლახვარსა მორევსა, და ზენსა ეშყსა და სურვილსა სხვისა ვისიმცა მორევსა?“
76. „ეგზოქს ხანს შენი ხელქმნილი სხვაგან სად უნდა წარევდეს? ხა:ს, თუმცა სხვათა მიჯნური შენს სიტურფესა წარევდეს; შენი მძებნელი, გლახ, შენთვის თავს უნდა გაიმწარევდეს, და შენისა მოკრეფისათვის ხელსა ეკალში წარევდეს“.
77. ესე თქვა, დაბნდა, უსულოდ ეკალში დანამცემობდა, მას უბედურსა, საწყალსა აგულზედან დანა მცემობდა; გარდს შეებრალდა, რა ნახა, თვალს ცრემლი გარდმომცემობდა, და წყალსა ასხემდა გულზედან, ძლივ კეჟუს მონამცემობდა.
78. უჩხრა: „რად შემიქ, ბულბულო, შენის სისხლისა მზღვეველად? სხვანიც ყოფილან მიჯნურნი არ შენებრ დასაწვეველად, არ ჩამოჩეხსენ, არ ვიყავ შენი მე აქა მწვეველად, და მოჰკვდები,—ცოდვა მომხედების,—ვიცი, თუ გაგაგდო ველად!“
79. „ნება დამირთავს, აწ იყავ ბალისა ამ მიდამოსა, მას აღიდებდი, ყვავილნი ვინც ასე ტურფად დამოსა; გაიცდიდი და სინჯევედი თეთრ-წითლად, ყვითელ-მწვანოსა, და შენიმც ბრალი აქვს, ვინც შენი გაგდება შეიწამოსა!“

80. ბულბულს რა ესმა, გაცოცხლდა, უძრავად აღარ ბნდებოდა,
სიკვდილისაგან დახსნასა, სიკოცხლეს იმედბოდა;
სისხლისა ცრემლი შეაშრა, ცეცხლი არ ისრეე სდებოდა,
და ვარდსა დაუწყო ყველაი—მის შესაფერად მკებობდა.
81. თქვა: „შენ მან მოგცეს მუქაფა, ვინ ეგრე ტურფად გშენაო,
სალხენად ყოვლთა სულდგმულთა შეგამყო, დაგაშვენაო;
სიკდილს მომტაცე, სიკოცხლე მიბოძე იგ აქ შენაო,
და დამწყვიტე დენა ცრემლისა, სულთქმა, კენესა და ქშენაო!“
82. „შენთ შეენის და იხარებს წალკოტი, ბაღა ბაღადო,
ღმერთმან დაგბადა ყვავილთა თუ არ ხელმწიფედ რაღადო?
შენი გაყრა და შორს ყოვნა აღარ დამასვი დაღადო,
და მუსიკაა ყოვლთა უტკბოსად მე შენი ქება ვლალადო!“
83. „რომ არ გამწირე სიკვდილად, აღარ გამაძე გარე მე,
შენს მიდამოსა მამუაფე, იგ არ გაპრილი მარე მე,
არ მომიშორე, თუცაღა ახლო არ ზიმიკარე მე,
და ჟერი, სული და სიტურფე ვეღარას შეგიდარე მე!“
84. „დაგბრუნავ, თავსა გეველები მე შენი ყურბან-სადაღა,
შენ შემოგწირე საკვდავად გული დამწვარი, სადაღა,
შენთვის მკვდარი და ტყვექმნილი, ნეტარ, წავიდე სადა ღა?
და შენთანა ჩემად პატრონად, ნეტარ, ვიწოვნო საღ აღა?“
85. „რამდენს ხმას ვიცვლი, ეგზომსა შენს სიტურფესა ვთვალაო,
შენთვის ხელქმნასა, დაწვასა ვიძახი, არ დავმალაო;
გაშლილსა გნახავ—დავიწვი, რა პირსა გაიღალაო,
და ხმა-მალღა შენსა მკებელსა გარეგან რასთვის მღალაო?“
86. „გავცოცხლდები ერთ-წელ-მკვდარი, რა დრო მოვა შენი ფასლი,
თავს დაგიწყებ შემოვლასა, სულს ამოსვლას აღარ ვაცლი;
უსულსა და ტკბილსა ხმასა საქებარად შენზედ დავსცილი,
და შენს ქვრეტაზედ სამოთხეში ყოფასაცა მე არ გავსცილი“.
87. „ღღე დამეღევის მაშინვე, ოდეს დაიწყებ ლევასა,
გული ვერ გაძლებს ქვაქმნილი შენის გაყრისა ლევასა;
მაშინ დაიწყებ უძღებად ჩემის სისხლისა ლევასა
და მე დაჰიმკვიდრებ გულისა სევდასა, იგ მალე ვასა!“

88. „წავალ და დავიკარგები, შიგან ჩავეჯდები ყანასა, თუ ხელს მოგვკიდებ, უცილოდ ზედ დავეხვევი დანასა; ვეცადო, არვინ მალიჩსებს შენ-თანა წამოტანასა, და არ მოვიინდომებ უშენოდ იქილამ ამოყვანასა!“
89. „თვლით არას დავინახავ, შევიქნები უტყვი, მუნჯი, ვირ არ მოხვალ, მე სოფლისა სიყვარულსა არ ვიუნჯი; ჩე ბულბულად ველარ მიცნობს თათარი და ვერცა გურჯი, და სიკვდილისა მონატრესა მიწა მინდა ერთი ბლუჯი“.
90. „ვარდმან უბრძანა პასუხი ტკილა და არ გამწყარალები: სიტყვა იხმარე მსმენელთა საბრალოდ, შესაწყალები; მიჯნურად ერთობ კარგი ხარ, გულსა გკირს დანაბრალები და ნიქველი ხარ ერთობ უებრო, ხმა გაქვს არ დანამალები.“
91. „ვითამც თქვეს ფილოსოფოსთა, საქმე რამ შეგიდარესა, ერას საქმეს ვერ ვემოწმები იგ მათგან ნაუბარესა; მხედვად სადაც ვარ—ვაშვენებ ივ ყოვლსა არემარესა, და ამას კი ვიტყვი, ვერ გხედვად თვალ-ფერად ჩემსა დარესა“.
92. ბულბულმან მისი პასუხი ველარ თქვა, ენა დაეზა, სიახლოვითა ეფონა ცოტა რამ ქირი და ვება; ამა სიტყვაზედ გარდაწყდა მათი ბრძოლა და დაეება, და მეც მომეწყინა ტყუილი ეს ცული გალაყაება.

[ბოლოსიტყვაობა]

93. თქვას, თუ ვინმე:—„რა არისო ცუდს საქმეზედ სიტყვის გარჯა? ესეც მითხარ რა დამაკლდა, ანუ რამცა დამხარჯა? რიტორი ვარ, მსურის სიბრძნე, თვარ მომადგა ვისგან ბარჯა?! და რაც მასმოდა მათგან, მეც ვთქვი, ლექსი არსად დამეხვანჯა.“
94. ჰე, ღმერთო, დაუწყებელო, უკვდავო, დაუბერაო, არარსის არსად მომყვანო, უსულოთ სულთა მბერაო, ვინ უწყის—მოსეს, ელას მთაზედან უამბე რაო? და ცრემლნი პეტრესნი რომმადლენ, იუდად ნუ გამბერაო!
95. შენ მომიტყვევ სიტყვანი უქმნი, არ ნაყოფიანი, რომელმან ცითა უწვიმე და დარი მოეც მზიანი; ცოდვასა ზედან სულგრძელებ, შერისხვა იცი გვიანი, და ვიამე, ცუდის ლაყბითა, თუ სული დავაზიანი!

შამი-შარვანიანი

[შესავალი]

1. ღმერთო, ყოველთა ცხადთა და იღუმალთ დაუფარაო, ვის სერაბინნი ვერ გხედვენ, პირსა ფრთა-მოუფარაო, ვინ ისრავლნი განასხი, ზღვასა დაანთქი ფარაო, და იგ შენთა ნებისყოფელთა ყოველთა სცავ და ჰფარაო.
2. ვის ძალუც ღირსად, ჯეროვნად შენის რასამე ქებისა, ანუ მიწდომა მცირედ რამ შენისა ხელმწიფებისა, ცა და უფსკრული, მთა-ბორცვი შენის შიშითა დნებისა, და მხეცნი, ფრინველნი, ნიანგნი, ან რაცა წყალში ძვრებისა.
3. დიონოს ბრძენმან მოგვითხრა ანგელოზთ განწყობილობა, იგ ცხრა დას-დასი ვუნდობა, უკანა ანუ წინობა, წმინდა არსობით ხმობა და იგ გალობისა ტკბილობა, და ვერც ხილვა შენი, ვერ ცნობა, ვერცა რას მიწდომილობა.
4. სხვათ ბრძენთა თვითან ისიბრძენს გულისხმითა და ცნობითა, სოლომონს სიბრძნე შენ მიეც შენისა მონდომობითა, მასთან—სულიცა ცხოველი, მით ვერვინ მის ოდნობითა, და ვერცა მან სრულქმნა, ცუდად შვრა დავითის ქნართა თხრობითა.
5. არისტოტელსა დაენტქა მისნი უფსკრულნი ცნობანი, ეგოდენ ბრძენი ვერ მიხვდა, დააკლდა შენი ცნობანი; გალილეველთა განაბრძენეს უწიგნოდ სულელობანი, და ჰყავ, ვითა თევზნი, უხმონი—რიტორთა ხელოვნებანი.
6. ეს მიკვირს: ვერცა მათ გიცნეს—ენოს და პითალორამა, მათი ზღვა სიბრძნე, ცნობანი—მიკვირს თუ, მიულო რამა! ვერ მოიხმარეს სწავლანი, ვითა ვირმა და ღორამა, და გლახ, სულნი მათნი იგ თუ არ ეშმაკმან—მიილო რამა?
7. არისტოტელმან აჯობა ყოველსა სიბრძნე-მქონელსა, შენ, შემომქმედი, ვერ გიცნა, ვერ მისწვდა მიუწდომელსა, სხვა რამცა ჰქონდეს ეშმაკსა, ანუ კერპისა მდომელსა? და წარმართად მოკვდა, ჩაეარდა ცეცხლშიგან არ თუ მონელსა.

8. სიბილა ბრძენმან სიბრძნითა სოლომონ' გააკვირაო,
იგ გარდამოხდა სამხრეთით, ვითა ფრინველი ირაო;
შენი ცნობა და დიდება იმასაც დაეძვირაო,
და ჯვარისა მოსწავებანი კარგა რამ გააპიროა.
9. ბალამ ბოსორით ბრძენი და გრძნეული, მოგვი, მისარი,
იგ ვისცა სწყევდის გრძნებითა, ფიცხლად საკვდავად ის არი;
მგზავრ ანგელოზი წინ დახვდა, ხმალი აქეს, არ თუ ისარი,
და ჯორმან იხილა, დაუდგა უძრავად—ჰგავს, თუ ქეის არი.
10. ვერცა მან გიცნა სიბრძნითა, ვერც სწავლა მოიხმარაო,
ვარსკვლავი იაკობისი—ეს უნებურად წამაო,
ბაბილოვანით ბეთლემად, ვინ მოგვნი მოიყვანაო,
და ცრუ წინასწარმეტყველებით ეშმაკნი წარიყვანაო.
11. მე რა ვთქვა ცნობა-უსრულმან შენთვის საფერნი, რანი და,
კოდვითა დაშვეებულმან მართ ვითა იგ ყორანი და,
თუ კი წაეწეძდები, რას მარგებს იგ ვინმე მომცეს რანი და!
და ქრისტეს მონა ვარ, მითა მძულს მეჩიტი, მინარანი და.
12. სრულ განსაცდელში დავლიე ჩემნი ჟამნი და დღენია,
სხვას ვისმე ჩემნი პატიენი არც ვის კი ამბად სმენია;
თვალთაგან ცრემლი უწყვეტი ნილოსის მსგავსად მდენია,
და ცუდად უსაქმოდ ყოფითა ცნობანი გარდამელია.
13. მე გასაძლებლად დავწერე ხან ისი, ხან ეს რამეო,
გული ამაზედ დავაპყარ, ბევრი დღე დავალამეო,
სრულად ფიქრშიგან ჯდომითა გული არ შევიღამეო,
და ჩარხი უკულმა დაბრუნდა, ბედი დამტერდა, ვა მეო!
14. რაც გამეგონა სპარსთაგან წიგნები ლაყაბიანი,
ამბავი ანუ შაირნი სალალობო და წყლიანი,
ლექსი ლექსად ვთქვი, ამბავი არც ყოლ არ დავავვიანი,
და პირველად სამიჯნურონი, ვითა ვარდი და იანი.
15. ვარდს გავაუბნე, გავაბჰე ბულბული მისთვის ხელები,
ხელს მოვაგონე ხელმქნელი, ცრემლი ვადინე ცხელები,
ბრძენთაგან შესაწყნარები, სიტყვა არ საკიცხელები,
და ცოტა რამ უკუ ვიყარე, სევდა ვქენ განათხელები.

16. შემოდგომა-გაზაფხული ერთმანერთსა შევადარე,
მე გაბეჯობით გავეუბენ, სიტყვა ესრეთ მოვაგვარე,
ყველას ვისმე ცოტას ხანსა ვალალობე, უკუ ვყარე,
და რაც რამ კარგი ორთავ სჭირდა, ყველას თავი მოუყარე.
17. შამი-ფარვანას წიგნისა ვინებე გარდმოღებანი,
ესოდენ ცულთა ლაყაბსა ვინცა-ვინ მითხრას ქებანი!
არც ჩემის საქმით ნათქვამი, არც გულსა მქონდა დებანი,
და სპარსთ უთქვამსთ აშიყ-მაშიყად, მათგან არს მოგონებანი.
18. შამი სპარსულად სანთელსა ჰქვიან მათისა ენითა,
ფარვანა მისთვის მიჯნურად უთქვამს, გლახ, ცრემლთა დენითა,
ყოვლთა მიჯნურთა უსაწყლევ იგ სურვილისა სენითა,
და იგ გაულექსავთ ყურთათვის შაქრად და თაფლად სმენითა.
19. იფიქრა ისპაანელმან, მცლექსეთ შიგან ქებულმან,
კაცმან განთქმულმან სპარსთ შიგან, არ ცულად მიდ-მოდებულმან;
განფინა მისნი სიბრძენნი, იგ უქეს ბრძენთა კრებულმან,
და მისთა ლაყაბთა თარგმნითა იგ არც მე დადუმებულმან.

* * *

20. თქმულა პირველად ფარვანა იგ სანთლისათვის ხელადო,
დასაბანითგან იგ მისთვის გაკრილი მინდვრად, ველადო,
მისთა შუქთა და სხივთაგან უწყალოდ დანამწველადო,
და იგ მისთვის ყურბან-სადალად, ფარვანა თავსა მგლელადო.
21. არც ერთი არის მართალი, ზღაპარი ყოვლის ხონები,
სარგებლად თქმულა კაცთათვის ეს ყველა მოსაგონები,
შეექცეს, ყური მიუბყრას სევდითა დანაღონები,
და იგ რიტორება გამოჩნდეს და სიბრძნე მოსაწონები.
22. ვინ ხართ გონების უფალი, მთარგმნელი დაღრმობილისა,
მოდით, სიბრძნისა ტრფიალნო, სმენად სიტყვისა ტკბილისა!
სცანიტ ღარიბთა სიტყვათა სალიზლად შეწყობილისა,
და ვით ნაკადული ღარშიგან, სწორაჲ მიდენით მილისა.
23. მოდით, მუჯნურნო, რომელთა ცრემლთა გდისთ ნაკადულები,
იგ მოყვრისათვის საკედაჲად, ვის შეგიწირავს სულელები;
ვისაც უწვავს ცეცხლი უშრეტი, გაქვს გული დანაწყლულელები
და ნახეთ ფარვანა დამწვარი, მკედარი, სულ-ამოსულელები.

24. მისგან ისწავეთ ყოველთა ხელობა, მიჯნურობანი, სიყვარულისა ცეცხლშიგან იგ მისებრ გამოდნობანი; მას ვითარ თავი გარდაუც, თქვენ მიაყოლეთ ცნობანი, და თითი უკავეთ ყოველთა, ვინც ვერ ჰქნათ მის ოდნობანი.
25. მას არგეთ რამე საწყალსა, დამწვარსა, დავალებულსა, მას ტყბილი ამხანაგობა ავასხეთ, დავალებულსა; წყალი დაასხით მოსწრაფედ მას გულსა დავალებულსა, და ხელი დახურეთ თვალზედან საკვდავად დალულებულსა.
26. ცოცხალს მიუსწრათ, ისმინეთ იგ მისი ნაუბარები, რას ეტყვის მისსა დამწველსა—სცნათ სიტყვა მისი მწარები, საყვარელისა შუქითა ფრთანი გარ შემომწვარები, და უცილოდ მოკვდეს—დამარხეთ, თან მიატანეთ ბარები.
27. სანთელი ბრწყინავს, მიჯნურნი სხედან მის გარეშემოსა, მას აღიდებენ, ვინ ეგრეთ ტურფად და ნათლად შემოსა; ლალისა ფერსა ღვინოსა სმენ გემრიელსა გემოსა, და ფარვანას ხედვენ მასთანა ხელსა, შემცდარსა, დელოსა.
28. ფარვანა სანთელს ევლება, შექნილა მისთვის სადალა, ქუა და ცნობა წასელია—მას დაუკარგავს სადა ღა? მის მეტი მისად პატრონად სხვა ვინ უნდოდეს, სად აღა? და მიჯნურთა მისის ბრალითა გული დასწვია სადალ ა!
29. მათ გაუარმდა მეგლისი მის საბრალოსა მხერითა, იგ იტყვის: „ჩემსა ხელმქნელსა, ხედავთო, სჯობსო მზე რითა? სრულად ერთობით ციერნი იგ აკარბებენ ზე რითა? და თქვენც მოიგონეთ მზე მზებად, ვინც ვინმე შეიზვერითა.“
30. მათ გაუახლდა სახმილი, ვინც ვისთვის ვინმე იწოდა, სურვილმან მუნით საკვდავად იგ მათთვის დანა იწოდა; უხელეს სხვათა მიჯნურთა ახლა ფარვანა იწოდა, და აწ მოსთქვამს მისთა კირთა და საკვდავად გამოიწოდა.
31. ფარვანა ეტყვის სანთელსა: „მანათობელო ღამისა, შენისა სიყვარულითა სული ამოსელას ღამისა, აშიყობამ და სურვილმან მე გული შემიაღამისა, და ნუმცა მექნების უშენოდ სიცოცხლე ერთის წამისა.“

32. „ამან შემშალა—ვერ ვხედავ ქვეყნად მე შენსა დარესა,
ზოგი რამ მხესა მიგიგავს და ზოგი რამე მთვარესა,
შენმან სხივმან და ციმციმმან ქირსა დამაბა მწარესა,
და თავსა გველები, ნუ მომკლავ მე შენსა მემუდარესა.“
33. „კურთხულმც არის, რომელმან ესრეთ დაგბადა შენო,
ბრწყინვალედ კამკამებითა შეგამკო, დაგაშენაო;
მეყოფის მუდამ უწყალოდ გულსა ლახვრისა შენო,
და სულისა ამოსასვლელად შემქნია ბერვა, ქშენაო.“
34. „სხვას ვერას ვხედავ საწყალი, იგ თუ არ შენსა შუქებსა,
პირი და ენა დაეყო ყოველსა შენსა უქებსა!
სმა-კამა დამეიწყებია, ნეტარ რა გამასუქებსა,
და ფრთასა შემომწეავ საწყალსა, ვიცი, რომ ჩამსვამ ქუქებსა“.
35. „რა შენ ბრწყინვალედ აენთი, მე დასაწვავიდ მზა ვარ და,
მე შენთვის დაებადებულვარ, სხვა არ ვიცი თუ, რა ვარ და,
ჩემი სიცოცხლე, მორჩენა სათუოს იქით ჩავარდა,
და შენ ხელმქნელი და მე ხელი—ეს ყოვლს ქვეყანას გავარდა.“
36. „ბრძანება ღვთისა ეს არის, ამ ნივთზე დავიბადეო:
შენი ტყუე ვიყო საწყალი, შენი მეზვიოს ბადეო,
არც წყალი მასვი საწყალსა, არცა წამალი მადეო,
და მოინდომე და მომკვდარეო—შენ ესრეთ მოიწადეო.“
37. სანთელმან ვასცა პასუხი, ძლივლა იღირსა გვიანად:
— „შე შენი რაც გავიგონე, არც ერთი მესმა ჭკვიანად,
ღვთისაგან დაბადებული მე რომ ვნათობდე მზიანად,
და რა გრჯის, რასათვის მოკვდები, დაიწვი დანაცრიანად!“
38. ფარვანას ესმა პასუხი მისისა დამდაგავისა,
იგ შორად განსაშორავი, არკთუ შეწყობა ზავისა,
თქვა: „თუ გავძლებდე უშენოდ, ვის რა შურს, ვის რა გავისა?
და არცა ვარ ცნობისუფალი, არცა ხელთ მქონე თავისა“.
39. „გული, ცნობა და გონება წამართვი ჩემო მზეო, და,
შენ გაქვს საკუთრად, ჩემთანა არც ბეწვი მოიძეოდა,
ჩემი სისხლი და სიკვდილი სრულად შენ დაგეზღვეოდა,
და როგორიცა ხარ, მე შენი ქება აწ დავიწყეო და.“

40. „მზისაგან უბრწყინვალეა ეგ შენი კამკამებანი,
ქვეშე თეთრი და ზე წითლად აღისა მცხინვარებანი,
ვინმცა თქვას თქვენი შუქი და ან შევნებისა ქებანი!
და გულსა და თვალსა ახარებს შენი წინ ანათებანი.“
41. „ოქროზედ ვინჲე აგანთებს, ჩამოსხმული ხარ ტანადო,
დასჩაგრაჲ ბრწყინვალეებითა, ვინ შევნის შენისთანადო?
ვერცხლს უთეთრე ხარ, შენთანა იგ გახდეს გასაბანადო,
და იგ სახლი სახლად არ ვარგა, უშენოდ—ბანი ბანადო.“
42. „ძვიარე რაზომცა ნათობდეს გავსილი ბნელ საღამოსა,
მისთა შუქთაგან უშენოდ ვახშამი ვერვინ ჰამოსა,
უშენოდ ლხინი, მეჯლისი—ვინძლი—ვინ შეიწამოსა!
და ეგზომმა უებრობამა, გლახ, შენმან მე მიწამოსა.“
43. „აწ რა ვქნა ხელმან, საწყალძან—სიკვდილი მამეწუროაო,
თვალთაგან სისხლის ცრემლი მდის, ერთ წამ არ ნამეწუროაო,
შენ მოწყალეობა არა გაქეს, არ ვიცი რა ვქნა, თუ რაო,
და ერთ ლუკმად არვის ვეყოფი მგელი შემქმამს, თუ ტუროაო.“
44. „რასთვის პასუხსა მიძვირებ, თვალთა საჩენო სულო, და,
ვირემდის სრულად არ მომკლავ, ნუ მექვ, როჲ დამასულო და,
თავიღვან ჩემო დამჯველო, აწ ჩემო აღსასრულო და,
და წადი, რას ჰყოფნი, რასა მრჯი შენ სულო ამოსულო და.“
45. სანთელმან უთხრა პასუხი ბრძენი. არ ცუდი ყბედობით:
— „მეღმერთნან შემქნა სამადლოდ, შენ სადით მოახვედი ბედობით?
ხატთა და ჯვართა წილი ვარ სულისა საინგელნით,
და შენ რომ შემცდრობით დაიწვა, სისხლი რად ჩემსა ქედობით?“
46. ფარვანას ესმა, ატირდა მეტის მეტისა წყენითა,
ლონე მოვლო საწყალსა, მხარი დაუშვრა ფრენითა,
კვლავცა დაუწყო ქება და ხეფნა ცრემლისა დენითა,
და კირსა სქამს, თავსა ევლება მასვე გარშემო ფრფენითა.
47. „ნუ მომკლავ უწყულად, ნუ გინდა ჩემი ცოდვა და ბრალეები,
სხვას შენთვის მკვდარი ვის უნდი, თუ შენ არ შეგებრალეები?
შენის სიტურჟით ვერ არის ვერ ბროლი, ვერცა ლალები,
და აგავსებ ჩემის ცოდვითა, სიკვდილსა არ ვეკრძალები“.

48. „სხვა არვინ ვარგა უშენოდ, მე როგორ ვიყო ხელი და, ლხინი და ქირი, სმა-ჭამა უშენოდ ყველა ბნელი და, ერთაჭამა და ქორწილი, მასპინძელ-საწვეველი და, და ტურფა-კეკლუტთა ყრილობა; ზიჯნურთა სულ დამწველი და.“
49. „ქამასა გახდი სამოთხედ ბრწყინვალედ ელვარებითა, ტურფათა გაზომჩენელი—შემატებ, არ თუ კლებითა, მას სრასა, სახლსა საჯდომსა ავსებ მათისა ქებითა, და გონჯის სიგონჯეს დაჰფარავ შენისა მოხმარებითა.“
50. „მტერიც ვერ გაძლებს უშენოდ, ხარ ყოვლთა მოსახმარია, მოყვარე ვარ და მიჯნური, ნუ ევე, რომ გაგეყარია; სიკვდილისაგან სიცოცხლე აწ ჩემი უფრო მჭარეა, და ველარ მოვიწვდი—ასეთი გულსა ისარი მკარია.“
51. სანთელმან უთხრა: „დამეხსენ, ნეტარ, შენ ვინ და მე ვინა? სამადლოდ შემქნა, რომელა საყდართა მჯდომი, ზე ვინა, ეკლესიათა მსახურად სრულ დამეგამათეინა, და ვინ ძეკდარსა მუდამ ამინათოს, მას ცოდვა არ აზღვევინა.“
52. „სრულ ჩემი საქმე სამლოთა, მე ვინ და მიჯნურობანი, ზღდამ მით ენათობ, არა აქვს მით ვარდსა ჩემსა ძრობანი, ვგ შენგან არ მეკადრების, ეს არ-ს მართლის თბრობანი, და სიკვალსა გიჯობს სიცოცხლე, რად გინდა სულდრობანი!“
53. ფარვანა ეტყვის მტირალი, იგ საწყლად მოუბარადო:
—„სულ ბრწყინავ უამხანაგოდ, მისთვის ხარ საქებარადო, უნდა, რომ თავს გველებოდე სრულა თესლად და გვარადო, და ვირეჰდი დავაწვებოდე, გარე გირბენდე ჩქარადო.“
54. „ვითა ბულბული ვარდისთვის გაპრილი, გახვლებული, შენ სჯობხარ ვარდსა სინათლით, მეტი ხარ, არ თუ კლებული; ბულბულს მე ვჯობვარ მიჯნურად, გული უწყალოდ დებული, და შენთა შეუქთა და სხივთაგან დამწვარი, დავალბებული.“
55. „იგი იმღერს და იზახის, ყეთს ხმასა რასმე ამოსა, არ იწვის, არცა მოკვდების, არც არა გაიმწაროსა; პირსა გიყურებ მნათობსა და ტანსა ალვა-საროსა, და რა ვეგდო მკვდარი, დამწვარი—შენც მნახავ უსუდაროსა.“

56. ვინ აქო ვარდი-ბულბული, შამი-ფარვანაც უქია,
ბულბულს ჰკლავს ვარდის შვენიება, ფარვანას—სანთლის შუქია,
ვარდს უმზეობა დააჰქნობს, სანთელს დააეცებს ბუქია,
და საბრალოს მათსა მიჯნურსა კირი სკირს არსუბუქია.
57. დრო მომეახლა ლხენისა—სიკვდილი მონაწურია,
აღარც მე მინდა სიცოცხლე, რადგან ზენ აგრე გსურია,
რად არ გეწყალები, უღეთოო, ბარ თურე კარა ურია!
და ეგ ეგრეც მიყავ—დამმარხე—ცოტა რამ სამსახურია!“
58. სანთელმან უთხრა: „საწყალო, რად გარდასრულხარ ჰქვისაგან?
ვით გასძლებს ჰირსს ეგ ზომსა გული უმაგრე ჰქვისაგან ?
მე შენს სიბრალულს ჩამომხსენ, შენც მოისვენე წვისაგან,
და წადი და თავსა ეწივე მუდამ ლახერისა კრისაგან!“
59. „ღმერთსა გაფუცებ, დამეხსენ, წადი და სხვაგან ირეო,
ცუდად ნუ გინდა სიკვდილი, შენთვის ნუ ამატირეო,
შენისა სიბრალულობითა მეც ლხინი დამიძვირეო,
და ცეცხლი გწვავს, ცეცხლი უშრეტო, ლახერითა გაიგვირეო.“
60. ფარვანას ესმის სიტყვები მისისა დამწველისანი,
თქვა: „ამას იქით ვერ გაესძლებ—გულიცა მქონდა ჰქვისანი,
დრო მოუვიდა ბედკრულსა ამ სოფლით გარდასვლისანი,
და აწ ამას იქით მოკვდების, ამას არ უნდა მისანი.
61. მხარი გაშალა, მიჰმართა, სად სანთლის შუქი კრთებოდა,
სულ მისთა ჰირთა წაღებად, სადალად თავს ევლებოდა;
—თქვენც აგრე ჰქენით, მიჯნურნო, ვინცა-ვინ ვისთვის კვდებოდა!
და თავგაწირული სიკვდილად ცეცხლშიგან შეიწვებოდა.
62. მხარნი მოეწვენეს სრულობით, ჰვე ჩამოვარდა, დაეცა,
მისთვის საკვდავად ლახვარი უნდოდა, მგონივ, და... ეცა,
ცოტა ხანს მუცლით ილოლა, სული უნდოდა გაეცა,
და გასწირა მისმან ხელმქნელმან, სხვას ვის უნდოდა დაეცა?!
63. მკვდარიც არ მოსხლტა სანთელსა, იგ ზედა ეკრა, ეხია,
ეწამა მისთვის, დაიწვა, მოკვდა, ლახვარსა ეხია;
მისად წაღებად საკაცე, არც უნაგირი, კეხია,
და არც ვინ დამარხა, შესულრა, არც არა ზედა ეხვია.

64. რა ჩამოვარდა სანთლითა, სასანთლეზედან მდებობდა,
შკედარი, უსულო, დანწვარი გაცივდა, აღარ თბებოდა;
მისის ცოდვითა სანთელი თავის სიკვდილსა ნებობდა,
და მიჯნუნი მისთვის მტირალნი ყველა მუნ შემოკრებოდა.
65. მუნით ტირს ცხელის ცრემლითა, სანთელს ღვარი სდის წვეთადო,
მისისა სიბრალულითა გულსა სჭრის დანა მკვეთადო;
ნათელი სინანულისა მიჯობს გულს მადგეს სვეტადო,
და ეს უსარგებლო ლაყაბი მგეოფა მეტის-მეტადო.

[ბოლო სიტყვაობა]

66. გათავდა ესე ამბავი, იგ კიოხვა-არაკობანი,
სიტყვათა შესხმა რიტორად, ენის სამკაულ-მკობანი,
არც სიხარული სულისა, არც არა ზატიკობანი,
და უსაქმოს მოწყენილისა ცუდი რამ ტიკტიკობანი.
67. ცუდად წოლით და გდებითა ეს მომაგონა რაჭამა,
ორმოს ჩამაგდო სოფელმან; ძირს ჩამიტანა რა ჭამა,
ღარიბმან კაცმან სხვა—იგ, თუ არ საყვედური—რა ჭამა?
და იგ ცრემლთა ჩემთა ნაკადმა ზე გარდახეთქა, გაჭამა.
68. ღმერთო, ნუ მიწყენ ამ ცუდსა ლაყაბსა, მიღმოდებასა,
ველარ გაუძელ შეიდ ზაფხულ მოწყენით ცუდად გდებასა,
შეჭირვებისა ცეცხლთა და გულსა სახმილთა დებასა,
და მოველი შენგან ხსნასა და შენსავე იმედებასა!

ლეილ-მაჯნუნიანი

[შესავალი]

1. ღმერთო, რომელი თვით სიბრძნე ხარ სიბრძნის მომცემელობით, არსისა არაარსისა სიტყვით დამბადე მქნელობით, მომეც გონება მე ვიყო მადლობის შემწირველობით, და ხელვჭყო წიგნებსა სპარსულსა ქართულად მე მთარგმნელობით.
2. მეშინის, ვა, თუ სოფლისა ცუდმან ზრუნვამან გამირთოს, ნიეთთა უკანა დგომამან სული ცეცხლზედა წამირთოს, სიტყვა უქმისა პატივმან ქირხი ქირზედა დამირთოს, და პეტრეს სამოთხის გაღებად კლიტე ვერაფერ წამირთოს.
3. სიბრძნე ხაზს მარგედ სულისა, განქარდეს ხორცთა შვებანი. უკლებლად წერეს მამათა იგი წმინდანი მცნებანი, არვინ იკითხავს წიგნებსა, შესწყინდეს ცუდად დებანი, და მას არვინ ისმენს, ვარჩიევე სოფლისა მიდ-მოდებანი.
4. სპარსთა ენისა სიტყბომან მასურვა მუსიკობანი, მძიმეა ენა ქართველთა—ვერ ძალმიც მისებრ თხრობანი, მათ შეწმინდელთა სიტყვათა მინდა მარტვიად მბობანი, და აწ გამოჩნდების ლექსითა მიჯნურთა შესხმა-მკობანი.

* * *

5. ლეილ-მაჯნუნის ამბავსა შიხ შეიდს დავეცილები. არაბეთს, ლაზა ქალაქად, იყენენ მეფეთა შვილები, ერთ ღამეს იშვენეს ორნივე, ჯერ ვარდი გაუშლილები, და განათლდა იგი ადგილი, აღარსად იყო ჩრდილები.
6. პირ-მეტყველთა მარგალიტთა მათ სადაფი აღმოშობდეს, კრონოს, ზევსი, ოტარიდი სინათლეთა მათ უძღნობდეს, მუნა მყოფნი პირ-მთვარენი იმღერდეს და თამაშობდეს, და — „შზე და მთვარე დაჯუფთილან, მათგან არსო“ —
ამას ხმობდეს.

7. მათ ძეობა გარდინადეს, ორგან იყო სიხარული,
ორმოც დღესა ლხინი ჰქონდათ, ვის მოუვა თვალთა რული?
ამას გვანდა—მას ქალაქსა სევდა არის დაკარგული,
და არ იცოდენ, ბოლოს ჟამსა მათ დასწვევდათ სიყვარული!
8. ვაჟი ჰგავს ლომის ნაკვეთსა, ქალმან ისწორა მზე არა,
აღვის ნაკვეთმან მნათობთა შვენება გაუზიარა.
მოუსხეს ძიძა ორთავე, თქვეს: „არამც მოემშობა რა“.
და თუ თვალად ტურფა არ იყვის, ვაჟმან მოწოვიზ რძე არა.
9. გაკვირდეს ვაჟის საქმესა მოყვასნი ღელ-მამიანად,
თქვეს, თუ: „რად არჩევს ლამაზსა, რად არის ასრე ქკვიანად?“
მესტროლაბენი აწვივნეს, მუნაჯიბ-მერამლიანად,
და ჰკითხეს: „გვითხარო, ვით იყოს ყმა ესე დოვლათ-სვიანად?“
10. ქვჩას არჩევენ, რამლსა ჰკვრენ, ჰქონდათ ვარსკლავთა თელი-
ლობა,
იკითხვენ, წერენ, არჩევენ—აქვთ დიდი გამოწვლილობა,
ეტლები რომელს ბურჯზე დგას, ქნიან ამისი ცილობა,
და ლმერთს შესტირიან მშობელნი—ყმას ჰქონდეს დღეკეთილობა.
11. მუნაჯობთა ცნეს ბოლო ჟამს საქმე მის ყმისა ყოფილი,
თქვეს, თუ: „იქნების ჰაბუკი მისებრი არვინ შობილი,
სიტურფეს ხედავთ ყოველნი, მზე შექმნა შუქ-გაყოფილი,
და სურვილის ეტლზედ შობილა, ეშყი აქვს გულს შეყოფილი.
12. ეს გამიჯნურდეს ამგვარად, სხვა ყოფილიყოს აროსა,
სხვათა მიჯნურთა ხელობა მან თავსა არ აკმაროსა,
სრბით განველტოდეს სამყოფთა, თავი მხეტთანა აროსა,
და მაშინ ცნან, ვინცა აწ ჩვენი სიბრძენი გაიკმაროსა.
13. ესე თქვეს, ადგეს ყოველნი, წამოსვლა რადლა გვიანდეს?
გახარებულნი მშობელნი დაკმუნდეს, დანაღვლიანდეს.
ღედა ტირს, ბალი ვარდისა ცრემლითა დანამიანდეს,
და თქვეს, თუ: „ეგების არ იქნას“—თავნი ლმერთსავე მიანდეს.
14. ორთავეს ზრდიდეს სათუთად, ვითა ღირდა და ჰშვენოდა,
მთვარესა ზედან შეწყობით ყორნის ფრთა-ბოლო ჰშვენოდა,
მუნ ათას ფერთა ყვავილთა წალკოტი მოეშენოდა,
და მათსა ვერ მჭვრეტსა ლახვარი გულსა უწყალოდ შენოდა.

15. ოქროს ტაშტშიგან ბანდიან ვარდის წყლით ერთგან ჩვილებსა,
რწყევდიან გასაფურჩნავად ვარდ-კოკობ გაუშლილებსა,
ათამაშებდენ ბალშიგან ორთა მეფეთა შვილებსა,
და მათ ძოწის ფერთა ლაწვზედან წამწაში დაუჩრდილებსა.
16. ვაჟი მონათლეს სუნათი, უყვეს რჯულისა წესითა,
სრულა შემოკრბეს არაბნი სალხინოდ, არა კენესითა,
მის მეჯლისისა საქებრად სიტყვა მოვილო მე სითა?
და მათ დასაწვავად სოფელი ცეცხლსა უგზებდა კვესითა.
17. ვაჟსა დაარქვეს ყაისი, ქალსა ლეილი უწოდეს,
აწ ამას იქით ორთავე ცეცხლითა გული უწოდეს,
ნარგიზთა შავი-ლახვარი, საკვდავად გამოუწოდეს,
და იტყოდეს: „წიგნი ვასწავლოთ“—სასწავლოს მალ მიუწოდეს.

ამა მაჯნუნიხა და ლეილის ხასწავლოში მიხვანა

18. შეიდისა წლისა შეიქმნეს, აღვის შტო ლამის ახევდეს,
მოლას მიჰგვარეს, შეჰვედრეს, ტირილით, სულთქმით ახევდეს;
იკითხვენ ვითა ბულბული სურის, თუ ვარდსა ნახევდეს,
და მელნის ტბა მათთვის საჩრდილოდ წაიწამსა გრეხდეს, მახევდეს.
19. მათ მნათობთა ერთი იყო ნათესავი, თესლი, გვარი,
ახლო იყვეს მეზობელნი, ძმათა შეილნი განაყარი;
ლეილიცა მოიზარდა—აღვა, აღმა ანაყარი,
და განგებითა იგიც იქმნა მას მოლასთან მინავარი.
20. ბერი იყო იგი მოლა, ბრძენი, ერთობ მონახული,
ორნივ ნახა, მოეწონა იგი უცხოოდ დასახული,
თქვა: „ვინ ნახა ამათებრი დედის მუცლით ჩასახული?
და აწ განათლდა სახლი ჩემი, დარბაზი და მერნე ხული“.
21. მაჯნუნი ხელსა დაარქვეს, სახელი ყმისა ყაისო,
მაქთუბში ნახა მისი ნზე, გულსა ლახვარი დაისო,
ეტლსა ეტყოდა: „ესე სჯობს, ლეილი გულსა დაისო“;
და ფიცევდა: „არად სახმარ არს—ვარდსა ნუ გაშლი, მაისო!“

აძა მიჯნუნიხაგან ლეილის გამიჯნუროება

22. აკითხებდა იგი მოლა ორთავე თავ-აუღლებლად,
ვინცა მორჩის მათ ქალ-ყმათა მქვერეტაა ცნობა-წაუღლებლად?
ბროლის ველზედ შავი მშვილდი თვით გიშრობდა გარდუ-
ღებლად,
და გაანათლეს მათ სასწავლო, არ მოღრუბლეს გარდუღებლად.
23. ვარდს გვერდითა ყვეს ბულბული, იგი არე აუყრია,
ლეილისა სხივთა შუქსა—დარსა—ნისლი აუყრია,
თვალნი გიშრით მოუზღუდავს, წარბი მალლა აუყრია,
და მას ციერნი არ ჰკვირან, მნათობნიცა აუყრია.
24. ვინც ეშყს მიჰყვა, იგ უთუოდ ეშმაკთაგან გაიცადა,
სრულ გაშმაგდა, რა მაჯნუნჴან მისი მკვლელი გაიცადა,
ნარგისთაგან სასიკვდინე გულს ლახვარი გაიცა და,
და იტყოდა, თუ: „ჩემმა მკვლელმან სრა-სამყოფი გაიცადა!“
25. ერთს წიგნზედან იკითხევდეს ალიფსა და გინა ჯიმთა,
ყმა სურვილსა გაეშტერა, ვით პირველ თქვეს მუნაჯიმთა,
იგ უქვერეტდის მელნის ტბათა, გარ ინდოთა რაზმ-წყობილთა,
და თეთრ-წითელი ელვა კრთოდა მოცინართა ბაგე-კბილთა.

[აძა] შებოჯაზ მილნისაგან მაჯნუნიხა და ლეილის მიჯნუროებისა და მათი გამოგლევა

26. ველარ მალავს იგ სურვილსა, მაჯნუნს ცეცხლი მოებოლა.
რა შეატყო მიჯნურობა, გაგულისდა მეტად მოლა,
შეიპყრა და სცემდა მწარედ, უნდა თუმცა დაექოლა
და თქვა: „მოვკლევდი უსაცილოდ, თუ ყმა იყოს ჩემი ქოლა!“
27. ყმა გაადო, ესრე უთხრა: „გამეცალე უქკვო, ხელი!“
ქალი დედას მიაბარა, ხმა გავიდა ავ-სახელი;
ლეილისა დედ-მამათა სწევას სირცხვილთა ცეცხლი ცხელი;
და მაჯნუნს მიხვდა გაყრის ქირი გულსა სენად მოუღხენი.
28. დედა ეტყოდა ტირილით ქალსა: „რა მიყავ შეილო, და,
თავი მომკვეთე, გამხადე არაბთა სასაცილოდა,
შენი შერცხვენა ვით გავსძლო!“—თვალთაგან ცრემლსა მილოდა—
და „შენც მოგკლავ, თავსაც მოვიკლავ, იცოდე, უსაცილოდა!“

29. „ჯერ ქალი ხარ გაუწვრთნელი, შენ ვინა და ეშვი ვინა!
შენებრ შეილმან უწვრთნელომან დედ-მამანი მოაყინა,
საყვედურთა ენა მკვეთმან დამკრა, გული გამისივნა,
და რათ გაგზავნე სასწაელოსა, არ გამყოფე ჩემსა შინა!“
30. „ვთქვით: მოგვესწრა ჩვენ ასული, ალვის ნორჩად გვენაყოფის,
პირად მზე და ბაგე ვარდი, ჩვენთვის ლხინად ეს გვეყოფის,
მისვცეთ ვისმე შესაფერსა, ქირნი შუა გაგვეყოფის;
და დიდძალად, მოგვაყიენე, თავი არსად გაგვეყოფის.“
31. ქალმან უთხრა მას პასუხი ტურთა რამე, არა ცუდი,
ჰგვანდა—ჰხმობდა საფირონი პირსა მისსა დანაბუდი,
თავს მართლობდა უცხოდ რასმე, ღართალს სჯობდა მისი მრუდი,
და ღონეს რასმე ედებოდა, იგ არ გატყდა, ვითა ქურდი.
32. „ვიცი მიწყრები, დედაო, მე შემცოდე ვარ, თურეე, და,
მიბრძანე: ეშვი რა არის, ხმელზე დგას, ანუ ცურეე და,
ფრინველია თუ ნადირი, ფერად თეთრი, თუ მურეე და,
და ხილი არის, თუ ყვავილი, წალკოტსა შიგან ურეე და?“
33. „ამბობთ რასმე, ვერ მივხვდარვარ, თუ რას ჰქვიან მიჯნურობა,
თქვენ გამგზავნეთ სასწაელოსა, აწ ვით მექნა მე ურჩობა?
თუ ყბამ რამე დააშავა, მოკლან—არ ვქნა მე სარჩლობა;
და ამის მეტი არა ვიცი, გამიბედოთ მე დარჩობა.“
34. დედა შესჯერდა ასულსა, სიტყვასა ზედან ტკბილებსა,
უკვდავებისა ბაგითა აკოცა თეთრსა კბილებსა,
რამცა ეკოდნეს ყმაწვილსა ჯერ ვარდსა გაუშლილებსა!
და ქმართან ამართლა, ეტყოდა: ნულარ ეღვრით ცრემლთა მილებსა.
35. ამას იქით ლექსთა სიტყვა სხვას ამბავზე მოკიდულა,
მაჯუნუნისა გულსა წყლულსა ცეცხლი ცხელი მოკიდულა;
მან ლეილი ველარ ნახა, თვალი ვერსად მოკიდულა,
და გლახ, მოუნდა ველად გაქრა, მხეცთა მოყესად მ აკიდულა.
- ამა ამბავი მაჯუნუნის ველად გაჰრისა და მიჯნურობისა**
36. ტირს, იძახის, ვითა ხელი, ჰკვა დაკარგა, სრულა ცნობა,
ვინმე აჩვენოს მისი მკვლელი, ან ამბავი ვინ აცნობა?
ან შეეტყო მისი რამე—არა ჰქონდა მისი ფლობა,
და მას სდიოდა თვალთა სისხლი, ცრემლთა ლამში მიეფლობა.

37. „ღამეკვეთა შენი ნახვა, აწ მე რა ვქნა, ჩემო მზევე და,
 ცრემლით სველი უბე-კალთა არაოდეს გამიმზევდა,
 სული მორბის სწრაფით მანდეთ, გული კრული შენვე მზევედა,
 და რადგან თვალნი ვერა გქვერეტენ, ხამს დაბნელდეს, რადლა
 მზევე და!“
38. მას სიცოცხლე აღარ უნდა, მოიცალა სულთქმა-კენესად,
 ქვად შექქნოდა გული, ტალად თვით აბედი, ეშუი კვესად,
 ჰვიდავს ტვირთი სურვილისა სხვათ მიჯნურთა უმძიმესად,
 და იტყვის: „მომცა ბედმან ხელქმნა, აწ გავიქრა, ნეტარ, მე სად?“
39. მიირბენდის სამწავლოსა, სად ენახა მისი მთვარე,
 ტიროდის და თავს აწყვეტდის, მას სიცოცხლე ჰქონდა მწარე.
 იგ უებრო სიყმე, სიმხნე მისთვის იყო მოუხმარე,
 და შესტიროდეს დედ-მამანი: „ჩვენ დაგვხოცენ უწინ, ბარე!“
40. მივიდოდის მას ადგილსა, სად ორთავე ეთამაშა,
 იგ ჰკოცნიდის იატაკსა, სად მას ფეხი დაემაშა;
 იგლეჯოდენ დედ-მამანი, სხვა რა ექნათ, ნეტარ, მაშა?
 და არ უსმენდის იგი ხელი, რომე სიტყვით დაემაშა.

აქა უზაშროდ სისხლის წახეთქა მაჯნუნისაგან

41. დღე-ერთ იყო თავის წინა, გლახ, მაჯნუნი სახლსა ჯდომად,
 დღე და ღამე გაუწყვეტლად მას ცრემლი სდის დაუცხრომად,
 იგ საწყალნი დედ-მამანი გვერდს უსხდიან ახლო დგომად;
 და გაუნელდა, სურვილისა სენი სქირდა გულსა მჯდომად.
42. მას გაუხსნელად, უზაშროდ სისხლმან წახეთქა მკლავითა,
 მშობელთა ნახეს, შეიქნეს ყოფა-ქცევითა ავითა,
 ცოტა უკლია საწყალსა მას სული აღმოჰქრა ვითა,
 და უსისხლოდ ველარ მოძრაობს ნიეთები საბრუნავითა.
43. ეცადნეს და ვერას ღონით ვერ დასწყვიტეს სისხლი ყმასა,
 დასტირიან დედ-მამანი, თავს იცემენ მაგრად ქვასა,
 შეებრალნეს მას შობელნი, ამოიღებს ძლივლა ხმასა,
 და ირყოდა, თუ: არ მოგვიდები, ნუ დაიხორცთ ჯერეთ თავსა.“

44. თქვა: „ მიიღბინეთ სამყოფსა, სად ჩემი მზე ზის მზეულად, თქვენ იქით მიწა მთილეთ ფიცხლავ აქ ჩემთან რბეულად, რა იგი დამდევთ მკლავზედან, წყლული ვერ ნახათ ხეულად, და სხვამ სისხლი ვერამ დამწყვიტოს, გამკურნოს მე მისეულად.“
45. თავს შეიღვეს მისი საქმე, ფიცხლად მიწა მოტანილდა, მკლავზედ დასდევს, სისხლი დასწყდა, იგ არ სწვეთდა, არცა მიიღდა; მაჯუნმა თქვა: „ მოვრჩი, მაგრამ მე სიცოცხლე აღარ მინდა.“ და— „რად გდიოდა ცუდად სისხლი?“—მათგან კითხვა დაუხშირდა.
46. ჰკითხეს; უამბო სისხლისა მკლავ-გაუხსნელად დინება, თქვა: „ ავად გახდა ლეილი, იგ ბროლ-ბაღახში, მინება, იქ იმას ხელი გაუხსნეს, აქ ჩემან მკლავმა ინება, და მისგან მომეცა პატიჟი, მისგანვე მომელხინება.“
47. სულთა ნაცვლად იგ მითქს სულად, მით მოძრაობს გვამი ხორცთა, რა მოვშორდი, სისხლის ცრემლი. მდის უწყვეტლად, არ მეხოცა დამეშურვა ბედი კრული, ლამის სოფლით ამომხოცა, და აწ მიმიშვით ველად გაქრად, მხეტა გვერდით დავემხო-ცა!“
48. რა ყმისაგან მშობელთ ესმა, გულსა ცეცხლი მოედების, თქვეს, თუ: „ მოკვდეს, ანუ შეცდეს, ასე რასმე მოედების!“ მათ მოყყანნი მოაწვიენეს, ძმანი ჰყვეს თუ მოედების, და „აწ გაგვექრას ეს თუ... ყელსა არ თუ თოკი მოედების.“

მაჯუნისათვის ლილის თხზვა

49. ტირილითა შესჩიოდეს მეგობართა, თვისთა ტომსა: — „ვეწიენით წყალობასა ჩვენ ღვთისაგან თუ რაზომსა, შვილი მოგვხვდა, ჩვენ უკვრეტლით პირსა-მზესა ვეფხებრ მტომსა, და გამიჯნურდა, ველად გარბის, ველარ ვხედავთ სახლად მდგომსა.“
50. „აწ გვიშველეთ, გვარგეთ რამე, ვის ღმერთი გწამს ცასა მყოფი, საქმე რამე მოგიგვარეთ, ვირ ყმა იყოს ჰქვასა მყოფი.“ ნუგეში სცეს, სიტყვა უთხრეს კირთა შუა გასაყოფი: და — „ ნუ ინაღვლით, აწ მივიღეთ, სად მზისაა სრა-სამყოფი.“

51. „ჩვენ წავიდეთ, ქალი ვსთხოვოთ ამა ყმისა შესართავად,
ვინ მნათობთა უტურფეა უკაზმავი, მოურთავად,
ყმისა სწორი არვინა ჩანს, გვარად ერთ ხართ, არ თაჯ-თავად,
და მოვიქირვოთ, აღარ ვიყვნეთ ქირსა ქირზე დასართავად.“
52. კარს მიუდგნენ მოციქულნი ლეილისა დედ-მამათა,
მოგებნეს, ტუბილად დახედეს, ვით ვთქვა ქება მთემანთა!
იგონებდეს, მზისა თხოვნას თუ რას სიტყვით შეემართა.
და სცნათ ბოლო-ჟამ სოფლისაგან, რაც მათ ქალ-ყმით დაემართა!
53. სიტყვა-ბრძენთა მოციქულთა საქმე ვითმცა დაეძროდა!
სთხოვეს პირ-მზე ქალი, ვისმცა აღვა ტანად დაეზროდა,
ეტყოდეს, თუ: „მზე არ მიწვდეს ყმასა, ვარდი დაეზრო და,
და იგ უფასო მარგალიტი ხერხით უნდა დაეძრო და.“
54. ეგზომ ყმასა უებროსა ქალი ვისგან დაეჭირა!
სხვა აუგი არა სჭირს რა — ეშვი გულსა დაეჭირა,
ნარგისთაგან მას ლახვარი ეცა გულსა, დაეჭირა,
და მაშინ უნდა შეელა-რგება, როდეს კაცსა დაეჭირა.
55. უპასუხეს: „ყმას ვინ სწუნობს?—ვიციოთ მისებრ არავენა,
საქმე გვიყო სათაკილო, საჩივარნი მოგვაძმივნა,
მისმან ეგზომ ხელობამან ჩვენ ასული მოგვიყივნა,
და სრულ აგვაესო სირცხელითა, ჩვენ გვავნო და თვითცა ივნა.“
56. „აწ ჩვენ მივსცეთ ყმას ასული, თულა ცნობა მას ედების,
თვარე ხელსა როგორ შევრთოთ?—მასცა რაზე გარდედების!
ჩვენ დაუვის: იგი ცეცხლი, რომელიცა მას ედების.“
და შეიყარნენ იგ მთიებნი, ყელი ყელსა გარდედების.
57. წამოვიდეს მოციქულნი, მათ ხედვიდეს მოცინართა,
თქვეს: „ჟამად გვაქვს ვარდთა კრეფა, რად ვამოყვსოთ ხელი
ნართა!“
ყაისს უთხრეს: „ნულარ ხელობ, ღმერთმან საქმე გიწალმართა.“
და მან ნარგისი მოცინარ-ყო, აღვა აღმა აემართა.

გაჯნუნისა და ლეილის ძორწილი

58. მიიყვანეს ყაის სიძედ, მოყმე ტურთა, შეენიერი,
„ხოსროს თვალად, ფარ[ქ]ადს ძალად ესე სჯობსო ხმობდა ერი,
თქვეს:—„ასეთი ხორციელი არ ნახულა მიწიერი“.
და ცუდი იყო ყველა მისთვის, ბედი ჰქონდა შენამტერი.
59. სრულ ჯრახთა დედაწულნი საქორწილოდ მოწვეულა.
ქალი ნახეს, თქვეს, თუ:—„ჟამად ვარდი გაშლად მოწვეულა,
განადამცა მისთვის ხელთა გული ცეცხლზე მოწვეულა,
და ბურავს ლალი მარგალიტსა, ზედან ტურთა ძოწვეულა“.
60. მას უჭკრეტდენ ბანოანნი გაკვირვებით, განამკრთალად,
პირსა მზესა უებროსა შავი ინდი აჯდა ხალად,
ზედ თვალ-წარბი გარდაშლოდა შავად რამე—არ თუ მკრქალად
და ფიცგენ:—„მზისა უნათლეა, მგონი კმარა რძლად და ქალად“.
61. გარ უტყვდა ზანგთა რაზმი, მელნის ტბები—თვალთა მორვად,
ვინმე მოურჩა მჭკრეტთა გული დაუქრელი, დაუმორვად?
შვიდი არის მნათობთ რიცხვნი, აწ მით იქნას, მგონი, მორვად,
და ვთქვათ ციერთა მისი ჯობნა, არ თუ ვიყვნეთ დაუმორვად.
62. შინ მას ახლდეს პირ-მთვარენი, გარ ყრილობა იყო-ერთა,
უნდოდა, თუ უებრონი იგ ქალ-ყმანი შეეერთა,
არ ინდობა შემომქმედმან, მას წყალობით არ უღმერთა,
და ბედი უნდა სჯების ძოსელას ყოვლთა კაცთა მიწიერთა.
63. სრულ მოაწიენეს არაბნი, თქვეს: „გავათხოვეთ ქალიო“;
შარბათი სეგს და დასკენეს—ყმას მისცეს ბროლ-ფექალიო.
ქებინის წიგნსა იკითხავს, მოლამ ახსენა ალიო,
და ყმას აღარა აქვს სრული ჰკვა, რეტად მიმოაქვს თვალიო!

ძორწილით გამოგდება გაჯნუნისა .

64. მეჯლისში სხენან, ლხინი აქეთ—სამოთხეს მიუდარობდა,
ყმამ იცნა ქალის გოშია, ჰკოცნის, პირს პირზე არობდა;
გაკვირდეს, თქვეს: „აქვს ქორწილი, ძალღს ჰკოცნის, რასა
ჩქარობდა?
და შვილი ვით მივსცეთ შემცდარსა?“—ქარში გაავდეს, გარობდა.

65. აიშალა ქორწილობა, სიხარული გახდა ზრუნვად,
გამოაგდეს, გლახ, მაჯნუნი, ლამის ცრემლში გასაცურვად,
ლეილსაცა კაემანი შეეყარა გულსა ურვად.
და ვინმცა მორჩიე ბოლო ეამსა სოფლისაგან დაუმდღურვად!
66. მაშინ გაიჭრა მაჯნუნი, ველად მირობოდა, შინ არა,
ვარდს ვედარ მიხვდა საკრეფლად, ხელთა ეკალი ინარა;
უკან მისდევდეს მშობელნი პირს სისხლი ჩამომდინარა;
და მისთვის დაბნელდა საწუთრო, მზემ შუქი გაუჩინარა.
67. მოკვდა მამა მაჯნუნისა, რა გაკრილი ნახა შვილი,
ლეილისა დედ-ნამათა მარტო დარჩა იგ ადგილი,
მათი იყო იგ სამკვიდრო, სხვა ვინა ჰყავ შემაცილი?
და დარჩა დედა საცოდავად, ბედისაგან წახდომილი.
68. ლეილმან სხივთა სინათლე მაჯნუნის გულსა უდარა,
მანცა დამეტა მიჯნურთა, ხელობა ვერვინ უდარა;
ველად გაიჭრა, ფრინველნი თავზედან დაიბუდარა,
და ნება-უპოვრად სრულ იქმნა, გარე მოერტყა სულდარა.

მაჯნუნისაგან ღლახად მიდგომა ლეილისა

69. მძოკრად გაკრილსა სიყმესა ყვაეილნი ჩაპოსცივიან,
მზე ჩიეთარა სამისოდ, ვარდნი ზამთარსა ჩივიან.
თქვა, თუ: „მივიდე სოფელსა—მოყვანნი არვინ მივიან,
და ლეილი ვნახო, მასუკან სიყვდილი აღარ მტკივიან!“
70. გლახად მიუდგა კარზედან, სხვა ვერა მოიგონა რა,
მაშინვე იცნა ლეილმან, ხმა მისი გაიგონა რა,
დედას ჰრქვა: „ზომეც სამადლო, მივსცე ოქროსა წონა რა“,
და გამოულო და მირობოდა, მუნ მისვლა არ იმცონარა.
71. ეტყოდა: „ჩემთვის ხელ-ქნილო, დღეს გნახე აქ მოსულეში,
რა გიმასპინძლო, რა გიძღვნა, გული მოგცე, თუ სულეში?“
ბაგე მიუპყრა შაქრისა უტკბილეს გალესულეში,
და აკოცა, ნაგრამ დაესვა ლახვარი მოლესულეში.

72. დედამ შეუტყო, აზრი ქნა ოქროსა მალ მიცემითა,
ვით დავარ ნესტან-დარეჯან, მან დაალურჯა ცემითა:
— „შენს შვილობასა მერჩია ბერწობა არ მიცემითა“.
და გააგდებინა მაჯნუნი ქვის სროლითა და ცემითა.

ლეილის საზაფხულოდ იალალზე წასვლა და მაჯნუნის ნახვა

73. ჟამი გარდახდა ზამთრისა, ზაფხულმან იწყო ცხელობა,
იტყოდეს: „აემან ჰაერმან ქალსა არ უყოს წყენობა!“
ახლო მთა იყო მაღალი, სად მაჯნუნს ჰქონდა ხელობა,
და ლამით მიყვანდათ კუბოთა, რა დღესა ექნა ბნელობა.
74. ქალის ქეჯაო დედისა აქლემს მოაბეს ძუასა,
თოკი შესწყდა და გზას დაკდა, აქლემი გაჰყვა ძოასა,
ხოჯები ძილსა შეეპყრა, განშორებოდეს კეჯასა,
და ქალსა ძინავს და აქლემი ბრუნავს მინდორთა შუასა.
75. მუნ თურმე იყო მაჯნუნი ხელქმნილი ცეცხლთა დებული;
თავსა წაადგა აქლემი ქალითურთ აკიდებული,
გვანდა ზეგარდმო განგებით სამისოდ მიეღინებული,
და მხეცნი გარ შემოსწოლოდეს, ერთზე თავი აქვს დებული.
76. თვალნი აახვნა გულ-წყულუმან, შუქი მოადგა მთვარისა,
მხეცნი დაფრთხეს და მიმართეს, მუნ იყვეს მისვე არისა,
მაჯნუნი ფეხზე წამოდგა, ყივილი ესმა ნარისა,
და თუ რასმე უმასპინძლებდა, ეს მისთვის სტუმრად კმარისა.
77. ლეილმან იცნა მაჯნუნი, ხელმან ვერ იცნა კეკისაგან,
მისი ეშყი და სურვილი უმძიმეს ედვა ქვისაგან,
ეტყოდა: „ვინ ხარ? რა გინდა კაცისა გაჭირლისაგან?“
და — „შენ ვისთვის ჰკვდები, იგი ვარ!“ — ესოდენ ესმა მზისაგან.
78. ქეჯაოდალმე ვარდახდა, ეტლი დააგლო მზემან და,
ეტყოდა: „მე ვარ ლეილი, აწ შენთვის მოველ მე მანდა“.
რა ესმა, დაბნდა, დაეცა, ბედმა გაწირა, სვემან და,
და სულნი გაექცნეს, გვამს ეტყვის: „მე წაველ, იღვე ქვე მანდა!“

79. თავი კალთაში ჩაიდვა, სახლით ცრემლსა სწმენდს ხოცვებით, ეტყოდა; „ადექ, წავიდეთ, ხალხმნი მოვლენ ოცებით, მე შენი ვარ და უღროოდ რასათვის დავიხოცებით?“
და მას არა, დია, შეესმის არ ცხადივ, არცა ოცებით.
80. ცნობად მოვიდა მაჯუნნი, სხივნი უშლიან მზერასა, ვეშაპისაგან ტყვე-ქანილი გამოუშვია მზე რასა?
თქვა: „არ ვემდურვი ამაღამ ჩემსა ბედსა და წერასა, და მაგრამ დამშლიან კავშირნი, მაჯა ველარ იქს ძვერასა“.
81. ქალი ეტყოდა ტირილით: „ცუდად ნუ ჰკვდები ხელობით, სხვანიც ყოფილან მიჯნურნი, არ შენებრ მოუთმენობით, შენ ჩეცხი ხარ და საკუთრად მეც თავი დამიც შენობით, და ვინემდის სცნობდენ-ქოჩარნი, მე წამიყვანე შენობით“.
82. მაჯუნნი ეტყვის: „ვისმინე ჩემთვის სალხენი ბრძანება, რა დაიბადე სოფელსა, ციერთა ექმნა ღამება, ვირ ცოცხალ ვიყავ, არ მომხვდა, მზეო, შენთანა ამება, და არა მიმაქვს რა სოფლისა ესოდენ შენთვის წამება“.
83. ვერ გაუვა თქმად მელექსე ჰირთა მათთა ნათალსა. დაეძებდენ იგ ხალხმნი მას მნათობსა პირ-მზე ქალსა, სირბილითა მოჰყვებოდენ აქლემისა მონაკვალსა, და ზედ მოადგეს ღამე ზნელსა მას შუქთაგან დაუმალსა.

**პოვნა ხალხთაგან ღვილისა და მაჯუნნისა
ერთგან მსხლომისა**

84. ნახეს ხელი ხელქმნილისა თავი კალთას მიღებულად, გაგულისდეს, მათ შეექმნათ გულსა. ცეცხლი მიღებულად, შავთა ხელი მას მნათობსა უკმოზიდნეს კიდებულად, და გამოყარეს, ამაღ ქირნი ქირზედ ექმნათ მიღებულად.
85. მოახსენეს: „გვიკვირს, მზეო, ხელსა გვერდით რასა ზმიდი, შენ გეტებენ ხელმწიფენი, ეგრე რასთვის გაადვილდი? ჩვენ დაგვბოცენ უბრალოთა, სისხლი რასთვის აიცილდი? და მათ რა უთხრათ ჩვენ პასუხი, შენ უბრძანე, ეგრე მიდი.“

86. მან პასუხი ვერა გასცა, ცრემლთა ღეარსა ჩამომიღდა,
 ვერა თქვა რა ამაყური. მათზე სიტყვა დაურბილდა;
 — „ეგ მომკვდარა, ხედავთ ჩემთვის, მე თუ ვნახო.—რას
 გიკვირდა!“
 და ხმა წაუხტდა იადონსა, რა იგ მალლა ამოტირდა.

87. გლახ, უწყალოდ, სასიკვდინედ მაჯუნუნს ლახვრით მიეშინა.
 ვერ მოჰკიდეს, ვერც დაკოდეს, მათვე უფრო შეეშინა,
 გარეთ ხირლაც ვერ გაუჭრეს, არ თუ რანე ევნო შინა,
 და ცუდ-მაშვრალნი უკომბრუნდეს ხლმის ქნევამა ააქშინა.

88. კლბოს ჩასვეს, ჩამობურეს, შუქი მზისა ღრუბელს შევა,
 ლაწენი—ლალსა, ბაგე—ძოწსა უგავს, შიგ არ დაერჩევა,
 ქალისაგან სამკაული მათთვის ქრთამად დაერჩევა,
 და — „ნუ იტყვიოთ—ო,—გამოულო; მათ შეეგქმნათ შიგნით რჩევა—

89 მიიყვანეს დედასთანა, მას მიჰგერიან დაკარგულსა,
 თქვეს, თუ: „აქლემს დაეწყვიტა, ვპოვებ მინდორს | შეუაგულსა.
 გაშლილიყო თოვლზედ ვარდი, ზროდ ჰგავს ალვა
 დანერგულსა“.
 და ძნელი კირი გარდეკიდა მაჯუნუნს გულსა დადაგულსა.

ბირილი და მოთქმა მაჯუნუნისაგან ლეილის გახრისათვის

90. რა მაჯუნუნსა უნებლიედ იგ მნათობი გაეყარა,
 ზაფრანაზედ ხოვრიელად სისხლის ცრემლი დაეყარა;
 რა წაჰგვარეს სულთა მდგმელი, სულთ ამოსვლად წაეყარა.
 და დაბნდა, იქმნა, ვითა მკვდარი, ხორცთა თრთოლა შეეყარა.

91. მობრუნდა, მოთქვა საბრალოდ მისი ბედ-უბედობანი,
 მიწისა ხორცმან ვით გაძლო სახმილში ვამოდნობანი!
 თქვა: „უკურნებლად დაძადგრა შევთა წამწამთა სობანი,
 და მზემან მიპრიდა ხელქმნილსა, მეწიენეს ვარდთა ზროზანი“.

92. იტყოდა: „ვფიცავ, ჩემი მზე მზისაგან უფრო დარევედა,
 ქვე ამან ნისცა სინათლე, იგი ზე ცუდად დარევედა,
 ზროდ ალვა, ფერად ბროლ-მინა მასთანა სრულად დარევედა,
 და ნარგისი გულსა ტყვე-ქმნილსა ეგრე, ვით უწყლად, დარევედა“.

93. თქვა: „მიჰეფარა ნათელი, ჩემთვის საწუთრო ბნელობდა, ცოტა უკლია ჩემთვის მზე სწრაფით ჩასვლასა წვერობდა, მე მიყო საქმე სოფელმან, რაც მის საქმესა ჰფერობდა.“
და მიწად მიმღები არა ჰყვა, არ თუ სიკვდილსა ძნელობდა.

აქა აგაგვი არაბთა მეჟიხა ბასრელისა ამირასი

94. იყო ბასრელი ამირა, მეფე მორკმული დიდებით, მეტად ყოველთა მეფეთა საქურკლე ჰქონდა მიდებით, სრულ არაბეთი ხელთ ჰქონდა თავიდგან ბოლო-კიდებით, და გენახათ მისი მძლავრება, ვიჰე, თქვენცა დაერიდებით.
95. ამირა მეფე ძე იყო ხალიფა ბაღდადელისა, ლეილის მამა—ძმის-წული ხელმწიფე საქებელისა, ბასრა შეილს მისცა, მას ლაზა—სამკვიდროდ, არ ერთ წელისა, და თვითონ ბაღდადს ჯდა მორკმული, მძებნელი ომ-სახელისა.
96. ბასრას ჯდა მეფე ამირა ამყი, შეუჰოვარი, ჯერეთ ყრმა-კაცი, უებრო, არ მხცე შერევედ დრო არი; მის სამეფოსა გამოჩნდა თხა-მგელი ერთგან მძოვარი, და სხვა მისი მჯობი ენახა, არ იყო კაცი მხსოვარი.
97. რიცხვით თორმეტნი ვეზირნი მუდამ კარს უდგის ბრძენები, მუნეჯიმნიცა იახლის ვარსკვლავთ-მრაცხელ, რამლთა მკვრელები, ექიმნი ჰყვანდა ურიცხვი, მათ ვერ დაეძვრის სენები, და ძისის ამზისა მზოიელსა არ-ერთი უნდა ენები.
98. არ გაიწყვიტის მას თანა მოლექსე-მოშაირები, ვით ერის სულთან ჰჟსენ, ბრძენი არ ცნობა ვირები, ჰკვრენ ათას-ფერნი მუტრიბნი, არ ცული გუდა-სტვირები, და შინ მათთან ჰქონდის მეჯლისი, კარზედ უდგანან გმირები.
99. ვითა ვთქვა მისი დიდება, ან ხელმწიფური წესები, სწორევედა მაკედონელსა ჯიმშედის უზეშთესები, მან დააჰიდირა გლახაკნი, აღარ ისმოდა კვენესები, და ვით ნებროთ, სძლევედის ყოველთა, იგ შექმნის უმრწემესები.
100. სამ-დღე განაგის სამეფო, ვით ჰპართებს საქმედ მეფეთა, ორ-დღე შეექცის, ნახვიდის ველთა სისხლისა მჩქეფეთა, სამ-დღე ჯდის სახლად ნადიმალ მას სეფის პირსა სეფეთა, და ხმა უღარიან მგოსანთა, ვარდზედ ბულბულთა მყეფეთა.

101. რა გაზაფხული შეიქნის, მიწამან შექნის მდებლობა, სოსანმან, ვარდმან, ნარგისმან, სუმბულმან ამომზრდებლობა, რა გაუმაწვილდის ქვეყანა, ზურმუხტად გახდის ველობა. და იადონთა და ბულბულთა შექმნიან ამომთქველობა,
102. შინ აღარ დადგის ხელმწიფე, სრა მოიძულის სრულობით, მან დიდებულნი აწვიენის, შეიყარნიან სრულობით, იგ უცხო ოთალ-კარაენი დგას მინდორს გაჩათრულობით, და სევდა, კმუნვა და ნალველი იგ უცხო ყვიან გულობით
103. სრულ ესრეთ მოვლის სამეფო, მას ლხინი ჰქონდის, მღერანი, მან აღაშენის ქალაქნი, რაც ნახის ოხერ-ვერანი, ცხენს ოქროს ნალი დააკრის, ჩანჩალა ჰყვა, თუ შერანი, და გავარდის, გლახამ იპოვის, უბეს გაუხდის ჩხერანი.
104. ლაზა ქალაქსა მივიდა იგ მეფე სახელდებული; ლეილის მამახ-იამა, იგ იყო პურად ქებული, წინ გააგება თავადნი, ვინც იყო გვარ-დიდებული, და მას ლარნი უძღვნა ურიცხვნი აქლემით აკიდებული.
105. მან ღღე-ერთ ნახა მაჯუნუნი—ველს იყო ნადირობასა, თქვა: „რად მოუკლავ ესე ყმა სიცხე-სიციფე-ძობასა?“ მათ მოახსენეს: „მეფეო, მხესა ტახ-ალვა ზროზასა და მიჯნურობითა უპირობს მას სული ამოძრობასა“.
106. მას შეებრალა უზომოდ, თითსა იკბინა კბილითა, თქვა: „არ ვიკადრო, მას ცრემლი რომ არ დაესწყვიტო მილითა, სად იყოს, ეპოვო უთუოდ, ვისგან არს წახლოშილითა, და ერთად შეეყარო ბაგითა ტურფითა, მოლიმილითა“.
107. „ვინ ხარ? რად ველად გაჭრილხარ?“—მეფე ჰკითხევდა „ხელო, და! რად ჩამომდნარხარ, ალვის შტოვ, სჩან აქანამდის, ქველო, და! სიყმისა ტურფა ყვავილი ზაფრანად შეგეფეროდა, და ვისთვის მომკვდარხარ—მე შეგყრი, არ ცულად მოგეფერო და!“
108. — „რას აქნევ კაცსა გაჭრილსა?“—ხელი ეტყოდა მეფესა, — „ნადირთა-თანა მძოვარსა, სისხლის ცრემლითა მჩქეფესა; შენცა მოგაწყენ, ნუ ელტვი სეფდითა დანამყიფესა, და მხიარულთანა სზრახვედი, კაცსა ეუბენ სეფესა.“

109. „ვინცა დამბადა, მოვსძულდი, ბედმა მიმუხთლა სვიანად, ვისთვის ხელ-ქმნილვარ, აწ მისგან ეა ველარ არის მზიანად, მან დააბნელა მნათობნი, თვით არის სინათლიანად, და აწ ვერვინ მარგებს, სახშილი მედება დაუესიანად“.
110. ცხენს შესვა, წამოიყვანა, ბევრს აღარ ელაპარაკა; ეტყვის: „რას მაქნევ დაერიშსა, ხმალი არ მინდა, დარაკა“.
ქალაქს შემოვა, ციხისა კართა გაღებად დარაკა, და სრულ მოაწვიენა არაბნი, უამბო მისი არაკა.
111. წამოიყვანა მაჯუნნი ხირლა-ცმულ, თავშიშველები, თქვა: „გუშინ ვიყავ მხეტთა სრვად, მინდა მომეკლა შველები, მუნ ვპოვე ესე გაქრილი, აწ მე ვარ მისი მშველები, და ფიცხლად მომგვარეთ ჩემს წინა მისი დამწველი, მკვლელები“.
112. დედ-მამით არას ეწყინათ ქალისა ნახვა მეფისა;
— „ვინც ნახოს ჩენი ასული, თვალი ვით ზედ არ ეფისა?“
სხვას ვისცა მისცა მნათობი, მასზედ წინმც იიეფისა!
და ცოლად შეირთავს უთუოდ, ჟამი ჩანს ვარდთა კრეფისა.
113. სამკაულითა მოაწყვეს, მოყავთ იგ პირ-მზე, ნაზები, არ დაიშალეს, მოკაზმეს ღეთისაგან მონაკაზმები, კუბოსა ჩასვენს, დაფარეს, მას დაუკლიტეს რაზები, და გასძიწებოდეს ბაგენი, უკვდავებისა მაზები.
114. პირსა აჰხადეს კუბოსა, ღრუბელსა მზემან დარია, უზომო რაზე სინათლე მათ პირსა ეცა, დარია, თქვეს: „ხორციელი არ არის, მით რომ არა ჰყავს დარია;“
და გაშმაგდეს სრულად მეფითურთ, იქ კეკუა არსად არია.
115. უცხოთა რათმე ქცევითა, ვით ალვა მიერხეოდა, თქვეს, თუ: „სამოთხის ყვავილო, ალვისა ნორჩო ხეო, და;“
შავთა წამწამთა მკერეტელთა ზედ გული დაეხეოდა, და მეფე ფიცვედა: „არ მოკვდეს, ვინც ამას მოეხეოდა!“.
116. მას უკუჰხადეს ზეწარი, სინჯვენ—დგას ტახტსა წინაშე,
— „ამისი სხვათა ქადება“—მეფემ თქვა—„ერთობ ვინაშე, ეს ფიცით მივსცე მაჯუნსა, მე ცრემლთა ლაშში ვჩნაშე, და ქირნი რად აღვძრა საჩემოდ, საქმენი რად დავიმაშე?“

117. იგ გამიჯნურდა უზომოდ, მაგრამ სურვილსა მალევედა,
 ეფიცა ერთად შეგყრიო, სურვილსა გაეკრძალევედა,
 თქვის, თუ: „ვინც ამას აკოცებს, უკვდავებასა დალევდა!“
 და ვერ აქოს მისმან მკებელმან, მეღეპსე ლექსთა დალევდა.
118. ჰკითხა მაჯნუნსა: „ეს არის შენი გამპკრელი ველებად?“
 — მან თქვა: „ეგ არის, მეფეო, მოზეზი ცეცხლთა მწველებად,
 მაგან გამყარა სოფელსა, მე შემქნა მხეცთა მწოლებად,
 მიცნობენ—ვიყავ არ ესრე, მაგან დამლია მწველებად“.
119. გულსა სხვა ჰქონდა, ეუბნა სიტყანი საგაზრახენი:
 „ამისთვის ესრე გახდომა, რა გნახენ, დაგიძრახენი,
 ტურთაა, მაგრამ არ ესრე, ამბავნი იყვნენ ჩვახენი,
 და მხეველნი მყვანან უტუღე, აჯაზინებენ მნახენი“.
120. გალიმდა ვარდი ყვითელი, მაჯნუნსა გაეცინოდა:
 „მე ვერ დაგიტობ, მეფეო, სიტყვით არ დაგეცილო და,
 თუ ჩემის თვალით შეხედავ, გაშმაგდე უსაკილოდა,
 და თუ გულიც გქონდეს ტინისა, დაგიდნეს, გაგიცილოდა!“
121. ეტყვის: „თვალს ჰხედავ გიშერსა, ვერ სინჯავ ბუღე კილოსა,
 წარბს ჰხედავ, მაგრამ ვერ იცნობ იგ უცხო-გვარად ხრილოსა,
 ვერ აღგირიცხავს მართალი, ცუდათ სჭვრეტ ბაგე-კბილოსა,
 და მაგისთვის ხელქმნა, საკვილი, ნუ მეკვ, რომ მეთაკილოსა“.
122. ველარა უთხრა პასუხი, მეფე ზაკვასა თხზულევედა,
 გაპოილებდა ბოროტსა, კეთილის კარსა გულევედა,
 — შეგყრიო ამა მიჯნურთა ხვალე—შარბათსა ულევდა,
 და შევიდა მალეით, არჩევდა, სხვას რასჲ განიგულევედა.
123. გაანდო ვისმე მონასა საქმენი ღვთის საწყინენი:
 „ვით მივსცე ხელსა მთიები იგ ბროლ-ბალახში, მინები!
 ხვალ შეუწზადენ შარბათნი, წამალნი სასიკვდინენი,
 და იგ ამით მოეკლა, მზე დამრჩეს, რად მინდა მაზედ კინენი?“
124. ვათენდა, იხმეს თავადნი, მათ შექნეს წვეულობანი,
 შარბათი მოაღებინეს გულისა დასაღბობანი,
 მის უბრალოსა საკვდავად მათ ხელჰყვეს მწამლელობანი,
 და აწ ნახეთ მართლ-მსაჯულისა იგ უთვალღებო ბქობანი!

125. წამისყოფამან ღვთისამან შეცვალა ჯამთა დგმულობა, თხემსა აღუბდა სიცრუე, გათავდა ფსალმუნთ თქმულობა, მეფე ჩაყარდა ხნარცვშიგან, რომელ მას ექნა თხრულობა, და ვით მან მიუწყო ბოროტი, მიეწყო საწყაულობა.
126. სხვა შარბათი წამლიანი გულსა ეცა დასაწვავად, შეიცვალა ლხინი ჭირად, შეიღება თეთრი შავად; მას ექიმნი მიეხევიენეს, კარი შეკრეს დასაცავად, და სცანთ, უცილოდ გარდახდების—კაცი იქმსო რასაც ავად!
127. მას მკურნალთა ვერა არგეს, იქმნა სოფლით გაბარგულად, სოფელი და სოფლად მყოფი ჰგვანდა დამწვარ-დადაგულად, მას, განთქმულსა ცის კიდემდის, ტილოს ჰხვევენ წაგრაჯნულად, და დღეს მიწასა მიაწვინეს, გუშინ ტახტს ჯდა ალვა-რგულად.
128. ეს წესაა საწუთროსა დიდსა ზედან, გინა მცირთა. ნაღველი და შექირეება მაშინდელი ვინმე იტვირთა! იყო გრგვინვა ტირილისა, არ თუ ცემა დაფა-სტვირთა, და გროვა იღვა თმა და წვეერთა მიწაზედან დანაცვიეთა.
129. ღვთის წყრომა და ფათერაკი ორივე ერთად შეეყარა, ჭკვა მას ჰქვიან, ვინც სოფელსა სიკვდილს წინად გაეყარა! ვის აყრიდენ თვალ-გოვარსა, ნახეთ, მიწა დაეყარა! და მისად ნაცვლად შვილი დაჯდა, ტახტსა ზედან დაემყარა.
130. წაიყვანეს დედ-მამათა შინ ასული, პირ-მზე შვილი, ვინლა მისცეჲს მისთვის ხელსა, შუქნი ვნახეთ დანაძვირი. ემა ქვეითი ველად მირბის, არ ცხენი ჰყავს, არცა ვირი, და სანუკვარად მდელი ჰქონდა, ტახტად—მიწა, ხეთა ძირი.
131. სპარსთა ძლივ თქვეს მისნი ჭირნი, აწ ვით ამბობს ჩემი ენა? თავზედ ფრინველთ დაებუდა, ბარტყნი მრავლად მოეშენა, სისხლის ცრემლმან გაუწყვეტლად ზაფრანაზედ იწყის დენა, და ვითა გველი მიწაზედან—გორავს, არად მოისვენა.
132. იტყვიან, თუ: გამოუჩნდა მაჰმად მათი მოციქული, იგ ეტყოდა: „ამ სოფელსა წახდა შენი ჭირნახული, მე შეგყარნე საუკუნოს ორნივე ერთგან ალვა-რგული.“ და ესე მიკვირს: ვითა სჯერან, მით არიან ჭკვა-ნაკლული!

აქა ძმარის ზმართვის დაპატიჟება ლეილისა დედ-მამათაგან

133. ქმრისა შერთვას ჰპატიჟობდეს ლეილს მისი მამა-დედა, თქვის: „არ მინდა ეს სოფელი,“—მათ თამამად დაეუბნდა, ვინლა ჰკადროს უნებელი, ძალი ვისპცა გაეგებდა?
და —ძნელი არის მოჭირვება, კაცს თუ ბედმან არ უბედა.
134. ტიროდის პირმზე ლეილი, ვარდი მუდამად ტენოდა, მაჯუნის სიბრაღულითა სიცოცხლე მორესწყენოდა, მილეულიყო გავსილი, ველარ მისებრივ შვენოდა,
და თქვის: „ბნელობს ჩემთვის საწუთრო, ერთხელ არ გამეთენოდა!“
135. „რა დავიბადე, სოფელმან ცეცხლი მომიღვა კიღებით, აწ, ვფიცავ, აღარც მე მინდა—მტერულად წავეკიდებით, საქმე გაგვხდია საბრძოლად, ასე ვართ გარდაკიდებით, და უკულმა ბრუნვა ჩარხისა არ გაიმართვის კიღებით.“
136. ვერვინ ნახის წითელ-ყვითლით სამკაულით მონასხამი, მხვეალნიცა არ დაკაზმის, ხალუმთ ეცვის მონას ხამი, ალვა, ნულლი, შარბათიცა მას ეგონის მონასხამი,
და ბანოვანი შემგონებლად მათ აწვივეს მონასხამი.
137. მათ უჩივლეს ტირილითა ასულისა ყოფა-ქცევა, თქვეს: „მოსძულდა მას საწუთრო, სევდა შიგნით ჩაექცევა, ლამის მოღრკეს ცაი ქვეყნად, ამას რისხვით დაექცევა, და აღარ უნდა ბაღჩას გეშტი, არც ლხინი და არც შექცევა.“
138. შვიყარნეს იგ დიაცნი, იქით-აქეთ უსბდეს ჯარად, ვერ იტევდა იგი არე, ზოგნი ზე დგეს დასაჯარად, ეშულლოდეს მას მთვარესა, იგ უბნობდა არ თუ წყნარად, და მას სადაფნი დაემალნეს, ძოწნი უდგეს მაგრა კარად.
139. ჰკადრეს: „მზეო, რამცა იყოს აწ სოფლისა შენგან მდურვა, დღე და ღამე გაუწყვეტლად ცრემლსა შიგან რად გაქვს ცურვა? ცუდი ეგე, უსარგებლო: კირი, კვნესა, სევდა, შრვა; და შენ გეძებენ ხელმწიფენი, ყველას შენთვის მოესურვა“.

140. ვიზ მზე ცისა სამყაროსა, შენ ანათობ არაბედსა,
მოუკიდებ მქვერეთა ცეცხლსა, მონადომებ არ აბედსა,
რად ემდურვი საწუთროსა, გიჭირს რამე, არა ბედსა?
და შენ გეძებენ ტახტსა მჯდომნი, რად სდევ მინდვრად განარბედსა?
141. „რისთვის გიკვირს, თუ გაჭრილა ერთი ვინმე მარტო ველად?
ვინცა გიცნობს, ყველა შენთვის მზაა ცეცხლში დასაწველად,
შენ რას მისდევ კვალთა მისთა?-იგ შემცდარა, იყოს ხელად,
და აწ ნარგისნი მოცინარ ჰყავ, ცრემლით ნუ იქ ვარდთა სველად!“
142. „ტახტზე დაჯე მოკაზბული, ყოვლი ტურფა მოუშენდეს,
რად არ გაშლი ვარდის ბალსა, გარ გიშერი მოუშენდეს,
რა ბრალია, დასაზრობლად მუდამ თოვლი მოუშენდეს,
და კმარა მუდამ სულთქმა, ახი, სხვა ვერ გაძლებს, მას უშენდეს.“
143. ქალსა ესმის მათი სიტყვა, მელნის ტბანი გარდმოსწვიმდეს,
იგ ატირდა გულ-მდუღარედ, მწარედ სულთქნა, არ თუ ღიმდეს,
არ გააღო ძოწმან კარი, მათ პასუხი დაუძვირდეს,
და ჰკითხეს, ღონე არა ჰქონდა; კირნი უთხრა, რაცა სჭირდეს.
144. თქვა: „მოსულხართ ჩემად ნახვად, შემგონებლად, გულისდებად,
ბრძანებთ ჩემთვის უმჯობესსა, დედურად, თუ გინდა, დებად,
დავიბადე დასაწვავად, სრულად ცეცხლთა მოსადებად,
და მოვიძულო ჩემთვის ხელი—ეგ არ გმართებსთ მოსადებად“.
145. „კაცსა დღით რომ მოუკედება საყვარელი, ან ძმა, შვილი,
მას სიციცხლე აღარ უნდა, მოსძულდება ტკბილი სული,
ყველამ იცით—ჩემთვის მოკვდა, არა სჭირდა სენი, წყლული
და დაქენა ვარდი მოცინარე, გახმა, მოდრკა ალვა-რგული.“
146. „სხვა მისებრივ არ გაზრდილა, თქვენცა იცით, არსად, არა,
იგ უებრო ტურჟა თავი, სარო ტანი აწ სად არა?
ვირ არ დაძრა, არ მიადგა ჩემი შუქი არსად არა,
და ხამს ხელკმნილმან მისთვის ხელსა საქმე უყოს აწ სედარა“.
147. „არ ვიკადრო შე სიმუხთლე, ვით წესია დიაცურ, ვით,
შე ვით მმართებს, სიხარული, იგ არს ცრემლში დია ცურვით?
იგ სრულ მოკვდა, რა დიდია, შე თუ ვიყო დიაც ურვით?
და ამას მეტი ვერა ეთქვა რა, სიტყვა შვიდ ვყო დიაცურვით.“

148. „ჩვენ ვიყვენით შესაფერნი, არვინ მიმცა ჩემთვის ხელსა,
 არა ვქნა რა საზრახავი, გავეკრძალე ავ სახელსა,
 იგ შეცდა და მე მოვკვდები, მივეცემი მიწის ბოხრელსა,
 და ყველას დასწვავს ჩვენი ბრალი თქვენც მოგიდებსთ ცეცხლსა
 ცხელსა.“
149. უნდოდათ, თუ მათ დიაცთა სიტყვით რამე დაეგვარათ,
 დაემშვიდათ იგი მთვარე, საქმე რამე მოეგვარათ,
 ვით ჰფერობდა იმა მზესა, ნისთვის ჯუფთი მოეგვარათ,
 და ნოყმე ვინმე საქებარო, ნათესავი მეფეთ გვარათ.
150. წამოვიდეს ბანოვანი ცუდ-მაშვრალნი სატყვა-უქმად,
 არ უსმინა მათ პირმზემან, ვერა ქნეს რა სარჯლის მუქმად,
 გაეყარნეს ტირილითა, გულ-ამოსკენით, დანასულთქმად,
 და დარჩა ვარდი დასაზრობლად ზამთრისაგან დასაბუქმად.

**აჲა ზვიდთა ხელმწიფთაგან მოციქულის მოსვლა ლეილის
 სათხოვნელად**

151. ლეილ-მაჯუნის აშბავი გაისმა ოთხსაე ყურებსა,
 ქება პირმზისა უზომი: ყველას მიესმა ყურებსა,
 მთვარის შვენება, მზის შუქი ვის მოსწონს, ვინ უყურებსა?
 და ლმერთს მოუკაზმავს, რას აქნევს სამკაულ-ტყავ-საყურებსა!
152. მისითა მიჯნურობითა მაჯუნის გაკრა, ხელობა,
 თხოვნა მის მზისა, ვერ შოვნა, მისთვის დივანა-დელობა,
 ლეილის მუდამ ტირილი, მელნის ტბით ვარდის სველობა,
 და დედ-მამათაგან პატიეი, მისგან ქმრის შეურთველობა.
153. მოსვლა ამირას ბაღდადით, მაზედ წაგება თავისა,
 ცოლად მონდომა მთვარისა, მნათობთა შესართავისა,
 მაჯუნის სიკვდიდ გაწირვა, საქმის ხელყოფა ავისა,
 და მერმე ანაზღად სიკვდილი, მაზედან ჩაცმა შავისა.
154. ყველამ შეიტყო უკლებლად გარემოს მყოფთა მეფეთა,
 მის მზისა ცოლად შერთვისა უშმაგო ვინ არ ეფეთა,
 მოციქულება ამზადეს სურვილით ცრემლთა მწეფეთა,
 და ძღვენსა გზავნიან ტურთასა მუნ არმაღანად სეფეთა.

155 ლაზა ქალაქს შემოვიდეს შვიდთ მეფეთა მოციქული,
 გაუკვირდათ, ვინცა ნახა იგი მუნით შემოსული,
 წინა კაცნი გააგებეს ბრძენნი ერთობ მონახული,
 და ვერას მიხვდნენ ან ვინ იყვნენ, რას საქმეზედ წამოსული.

156. მეფემან და დიდებულთა მოციქულთა ხმოზა ბრძანეს,
 ლხინითა და აღერსითა იგ დღე ერთად დააღამეს,
 მუტრიბთა და მომღერალთა ტკბილად რამე შეუბანეს,
 და ფეშქაში და მონაწერი, რა გათენდა, შეუტანეს.

წიგნი ამისრისა ლმწილის მამასთან ძალის თხოვნისა

157. ჰე, მეფეო, მოგიკითხავ კეისარი, ვითა შეილსა,
 ჯერ მას ვაქებ, ვინ მოხედვით კლდეს დაადნობს, ვითა ცვილსა!
 წყალობა გვკირს ეგზომ მისგან, გვიძახიან მისსა ჩრდილსა,
 და ხამს, თუ ვიყვნეთ მოწყალებით, ვითა გემართებს მისგან
 ქმნილსა“.

158 ადამ დაკარგა სამოთხე. პირველ შექმნილმან მამამან,
 იგ გამოასხნა ედემით ხილის უდროოდ ქამამან,
 „მანდ გამოჩნდა“ო—მოგებერნა ამბავმან ამისთანამან,
 და „მონეც, შევიდეს ძე ჩემი, არ მოკლას ცრემლთა ბანამან!“

წიგნი სპარსთა მეფისაგან ლაზა ძალაძად ლმწილის მამასთან

159. მშვიდობასნ მოგახსენებ სპარსთა მეფე, ვითა ძმასა,
 ღვთისაგან გვაქვს ხელმწიფობა, უმადლებდეთ კარგის ქნასა,
 იგ ვადიდოთ დღე და ღამე, ნუ გავჰყვებით სრულად სმასა,
 და ჩვენ უზემდეთ სამართალსა ბერი იყოს, თუნდა ყმასა.

160. ჩვენ გვესმა: გამოჩენილა მანდ წყარო უკვდავებისა,
 ვინცა სვამს, ნივთი გვამისა—თქვეს—ალარ მოეშლებისა,
 ერთი შვილი მყავს, მას უკან მე სული ამომხდებისა,
 და გაომიგზავნე, მას ვასმევ, ბრალთა მომიკვდებისა.

წიგნი ჰანდააკის მეფისა ლმწილის მამასთან ლაზა ძალაძად

161. ლაზას მეფესა მოგიწერ მე მეფე ყანდაარისა,
 მაღლი მას ვჰკადროთ ყოველთა, ვინ შემოქმედი არისა,
 მან ზეცით მოგვცეს მშვიდობა, ქვეყნად სიმართლით არისა,
 და ბრძანებს: „მივისცემდეთ გლახაკთა, სულისა სახსრად კმარისა“.

162. ქანი ეს არის, აქ იყვის უნდი, ნაბათი სულაო,
აწ დაიკარგა ჩემს უამში, მე მიძახიან „სულაო“,
გვესმა, საშაქრე ლერწამი მანდ სადმე ამოსულაო,
და გამომიგზავნე, აქ დავრგო თვარ ამომიფა სულაო.

წიგნი ბადაზშანის მფვისა ლაზა ძალაძს ლეილის მამასთან

163. შენთან ვიკადრებ, მეფეო, ხელმწიფე ბადაზშანისა,
მოწყალე-მოსამართლისა, კარგ-სახელ, კარგ-ნიშანისა,
შორით მოვგზავნე სალამი შენ ლალისა და ჯანისა,
და ხამს იგ ვადილოთ, ვისგან გვაქვს საჭურჭლე ზარდაზშანისა.

164. იცით ბადაზშანს ყოფილა აქამდის ქანი ლალისა,
აწყა მანდ გამოჩენილა, ქება მოგვესმა თვალისა,
იგ უებრობა ფერისა, და უბეუობა წყილისა.
და მომეც, აქ არის ოსტატი, ხელწმინდად მან გათალისა.

წიგნი ფრანგთა მფვისა ლაზა ძალაძად ლეილის მამასთან

165. ფრანგთ ხელმწიფე მოგახსენებ შენ, მეფეო, მოკითხვასა.
ქებასა და სიყვარულსა, არა თუმცა გაიციხვასა,
მეტენი უხამთ ღვთის შოშიშნი, რადგან ველით გაკითხვასა,
და ნურა გვინდა ესამართლო, თვარ ვეწევით გარისხვასა.

166. სრულ იავუნდი აქ იყვის, კლდე საესე იყვის აქაქით,
ახლა მანდ გამოჩენილა, ჩხრეკენ, ვერ პოვეს აქაქით,
აწ გეხვეწები—მიბოძე, გამომიგზავნე აქა ქით,
და მანდ ვეოვინ გასთლის ოსტატი, რა ნახოთ-თქვენცა აქა ქით.

წიგნი ბარაინის მფვისა ლაზა ძალაძად ლეილის მამასთან

167. მოკითხვის წიგნსა ვიკადრებ ხელმწიფე ბარაინისა,
უხვისა, უშურველისა, შენ მეფე თავ-საჩინისა,
მულამ გაშოროს უფალმან საქმენი მოსაწყინისა,
და მეფედ მან დაგხსა, მას ემონოთ—მოსემ ქადაგა ვინ ისა.

168. თქვენც გასმიათ, აქ გამოვა უკეთესი მარგალიტი,
ველარ ვპოვეთ, სადაფისა პირნი ვნახეთ დანაკლიტი,
მანდ პოვნილა უსასყიდლო—„განცვიფრდესო შენამქვრიტი“
და აქ გვიბოძეთ, დია სჯობსო გაუხერეტელს განამხვრიტი.

წიგნი მალრიგის გეზისაგან ლაზა ძალაძალ ლეილის მამასთან

169. მეფე მალრიბთა ვიკადრებ შორით მოკითხვა-სალამსა,
 კარგის კაცისა შესწავლა ჰგავს წყლულისათვის მალამსა,
 ვით მიყვარ—სრულად დაწერა არ შეუძლიან კალამსა,
 და ხამს მას უძრწოდეთ, რომელი მოგვეცემს ტახტ-გვირგვინ-ალამსა.
170. მგონი ვასმიათ, ბეფეო, მე მაქვს ოქროსა ქანები,
 აწ ვერა ჰპოვეს ოსტატთა, გაუტყდა წერაქვ-დანები;
 თქვენს სამეფოსა პოვნილა ბრწყინვალე ფერ-კამკამები,
 და გვიბოძეთ დავახალასოთ მანდით აქ მონატანები.
171. რა მეფემან წაიკითხა რაც ხელმწიფეთ მოეწერა,
 ვაზირთ ჰკითხა; ვერას მიხედენ—ამ საქმემან დააშტერა;
 ყველამ თავი ჩამოაგდო, მათ დაუწყო გულმან ძვერა,
 და მათ ვერა ცნეს; მეფე მიხედა, იგი ბრძანებს, სხვანი ჯერა.
172. ბრძანა: „შევიტყვე უკლებლად ძალი სიტყვათა თქმულისა,
 ხელმწიფეთაგან იგავით თხოვნა მის ალვა-რგულისა,
 მთვარისა გავსებულისა, მაგრამ აწ მილეულისა,
 და მე თვით წავიდე, უამბო სხვამ არამც გააგულესი“.
173. ესე თქვა, ადგა, წავიდა, მან სრისა კარსა მიჰმართა,
 ნახედა თვალად ტურფასა, უწყვეტლად ცრემლთა მდინართა,
 მათ იაგუნდთა ბაგეთა პირ-შეკვრით, არ თუ მღიმართა,
 და წინ დაუყარა წიგნები; ბროლ-ლალთა მინა ვინ ართა?
174. მიიჩნია ივ ამბავი, ვაიკვირა არად რამე,
 თქვა: „წავსულვარ სოფლისაგან, მერგებისო არად რა მე,
 საწუთროსა დიდებანი ჩალად მიჩნისო, გავადრაჰე“.
 და საქმეს პირველ შეეტყობის, მოხდებისო ავად რამე.
175. მეფე ყელსა მოეხვია მას მთიებსა ნათლის სვეტსა,
 ტირილითა ეხვეწების, ცრემლსა ღვრიდა მეტის-მეტსა:
 „ნუ მყოფ სულთა უიმედოდ ვვალო, შენსა შენამკერეტსა,
 და შენგან კიდე არა მყავ რა, მით ვჰგავ სანთელ-დასაშრეტსა.“
176. „შენ შეირთე ამთგანი, რომელიცა სჯობდეს ქმარად,
 მოვიყვანო ივ ზედ-სიძედ, ჩემთვის შევილად მოსახმარად,
 გავაფრინოთ კაცი ხმობად ივ სასწრაფოდ, ვითა ქარად,
 და თვარ დამმარხე მე ცოცხალი, მიწას მიმეც მისაბარად.“

177. ქალწან სიტყვა შეუქცია—ჰგვანდა პირად შენადღებსა:
„ჰე, მამაო, რად ვერ მხედავ გულში ლახვარ შენადღებსა?
ბელი შავად შემღებია, ინას მადებ—შენ ადებ სა?
და ეგ, ვინც ბრძანე, მე ძმად მიჩანს, აქ უძებნი შენა დებსა!“
178. „გამიშვია ჩემი კერძი სოფელი და სოფლის შვეპა,
ნუ მიბრძანებ ესეგვარაა, თვარემ ცეცხლი მომცდება,
თუ გინდოდა ჩემთვის კარგი, სჯობდა სხვა—რამ გაგებდა,
და ჩემი ბრალი დედ-მამათა ორსავე ყელთა დაგედება.“
179. მეფე ადგა, სისხლის ცრემლი უღებავდა თეთრსა წვერთა,
იგ შესჩივის დიდებულთა, ხახეთ კმუნვა აწ იმ ერთა!
გვანდა გულ-ღვიძლ დაკოდილსა, დანაცემსა დანის წვერთა,
და იგ არჩედეს მეფეთათვის პასუხისა მინაწერთა.

**შიგნი ლეილის მამისაგან შვილთა მხვითა თანა პასუხად
მინაწერი**

180. — „მოგეკითხეთ ხელმწიფეთა უხუცესთა თქვენი მრწემი,
ჩვენ უღირსთა საქებელად სიტყვა გეთქვათ დია ბრძენი,
ტახტსა ზედან დამყარებით ღმერთმან მოგცესთ დღეთ სიგრძენი,
და ბედმან კრულმან სიბერის ჟამს მე გამხადა ცრემლთა მდენი.“
181. „თქვენც ვასმიათ, ნე ქალი მყავს, არვინ მივის მისგან კიდე,
ეგზომ ტურფა—მისმან მქერეტმან მზე და მთვარე გავაფლიდე,
მე არ ვღირსეარ მძახლობასა თქვენსა, ღმერთო, ვინატრიდე,
და უკეთესი სად მეშოვნა—მე დამეგლო კილის-კიდე?“
182. „თქვენ გეთხოვნათ—არ თუ ცოლად, მხეველადცა არა მშურდა,
სატყვეოდაც, დია ღმერთო, ტახტ-საჯდომლად არა თუმდა,
მოიძულა მან სოფელი, სულთა დგმაცა აღარ უნდა,
და დამეკარგა სვე და ბედი, ეტლთა ბრუნვა გამიმრულდა“.
183. გაისტუმრეს მოციქულნი, სიტყვა ტკბილი შეეთვლების,
ჩუქება და მეფედ ძღვენი ორივე ერთად დაეთვლების;
ვით წესია საწუთროსა—ლხინი ქირად შეეცვლებს,
და თრთვილნი მოვლენ დასაზრობლად, გაზაფხული გაესთვლების.

აქა სიკვდილი ლეილისა გაუხარებლად

184. გამოვიდა ხანი რაჟე, წელიწადი, გინა თვებ და,
ბედი კრული დასაწვავად მათთვის ცეცხლსა აანთებდა,
აჲ გამტვერდეს მიწაშიგან, ვინ ხმელეთსა ანათებდა,
და საქმე უყო მათ სოფელმან, მის სიმუხთლეს რაც მართებდა.
185. ძილად იწვა ტახტსა ზედან ბროლის კოშკსა შიგან ბროლი,
გლახ, მშობელნი გვერდთა უწვა ზედ დამთრთოლი, დანამკრკოლი;
შეკრთა, ნახა მან სიზმარი, იქმნა მისგან დანაბრკოლი,
და აჲ დაშრტების იგ სანთელი, სიკვდილისგან დანაქროლი.
186. დედა ეტყვის: „შვილო, რა გკირს, რამ შეგაკართო, რა გეზმანა?“
ქალი დაბნდა, გარდაიქცა, მას დაესვა გულსა დანა,
მას ასხემდენ ვარდის წყალსა, უნდათ სულად მოეყვანა,
და ყაყაჩო და არღაეანი, ძოწი ქარვას დაეგვანა.
187. მობრუნდა, სულად მოვიდა, მაგრამ საბრალოდ კენესოდა,
ვინცა უქვრეტდა, ტიროდა, გულს ცეცხლი დაეკვესოდა,
თქვა, თუ: „მე წარგზლ, ჩემებრი ვნახო, ვინ დაეთესოდა,
და მოდი, სიკვდილო, აჲ ჩემთვის სიცოცხლის უკეთესო და!“
188. თქვა: „სიზმრად ვნახენ მაჯნუნი, იგ სულთ ამოსვლად მდებარე
მან სიტყვა მითხრა საბრალო, გულს ცეცხლი მოსადებარე:
«შენცა წამოდი ჩემთანა, ნახე, რომ მივალ მე, ბარე!»
და — აჲ მეცა მივალ მაწასა, მომხადენ ჩემთვის მებარე“.
189. დაიწყო ლევა დღივ და ღამ, მთვარე გავსილი ცხრებოდა;
მკურნალნი შეკრბეს, სწამლობდენ, მაგრამ მას არა რგებოდა.
შეიკირვებდენ არაბნი, ყველა მუნ შემოკრფებოდა,
და შავთა მშობელთა თვალთაგან მთიები გაუქრებოდა.
190. აჲ ამას იქით ანბაღი თქმად ეძნელების ენასა,
მოუცავს, ვითა წყვიდიადსა, გული ურვისა წყენასა,
შედონებულა ეგზომსა თვალი ცრემლისა დენასა,
და პირა შეკრული სათქმელად, ყურნი გაექცნეს სმენასა.
191. ვა, მოკვდა პირ-მზე ლეილი, სოფლისა შვენიერება,
თვალნი დაბნელდეს მელნისა, ვინ გიჴერს მიეფერება,
შავნი წამწამნი მქვრეტელთა გულს ველარ დაემგერება,
და წარბისა ტვერი ბროლზედან ორივ, გლახ, მოემტვერება.

192. ელვა, სხივნი და ციმციმნი, შუქისა მოვანებანი,
მისნი სანდომნი ჰაერნი, ლაწვისა ფეროვნებანი,
ბაგისა ტურფა ღიმილი, შიგ მარგალიტთა კრებანი,
და ხმა დაღუძმდების ნარნარი, სიტყვა ტკბილ, ვითა ებანი.
193. რა ბრალია წასახდენლად თჳა გიშერი, შაენი, ხშირად!
ამბარ-ზილფი დაფანჩული, მიგრეხილი მოგრეხილად.
იგ უებრო დახატული, ცხვირი სოთი ბროლის სტვირად,
და ფერად პირი ზამბახისა, შავი ხალი ზე დაყრილად.
194. ყელი, ვით სვეტი ბროლისა, გარ თმათ მოხვევით გროება,
ძუძუ და მკერდი—ქალღლი, ხორცი—ვით ფიფქი თოება,
საწუთროს მანათობელი სოფელსა დაუთხოება,
და ქვეყნად არ იყო მისთანა, იგ ზეცად თუ იშოება!
195. თითნი, ვით თეთრი სანთელი, გულზედან დაეკრიფოდა;
დაქენა სამოთხის ყვავილი, ვერვისგან მოეკრიფოდა;
წმიდად წავიდა, უმანკოდ, შოვნად ვის ხელეწიფოდა?!
და თუ კი დასწვევდა მშობელთა, ნეტამც არ მოეწიფოდა!
196. ალვისა ნორჩი, უნუერო დაეცა, გარდიქეოდა,
ეგრე ნაზად და უსულით სხვა მისებრ ვინ იქეოდა?
ვა, წალკოტს მისი გეშტი და ბალჩას რომ მიერხეოდა!
და აწ ნახეთ მისთვის არაბეთს, რა ცრემლი დაითხეოდა!
197. რა მშობელთა შვილი ნახეს სულთ ამოსვლა, თვალ-დახურვით,
თქვეს: „დავიცეთ გულსა დანა, ცეცხლსა, კლდესა მივაშურვით,
ჩვენ დაგვექცა ცა-ქვეყანა, ვით გაუძლოთ ცრემლსა წურვით,
და ვის არ უმძიმს საქმე იგი, ვინ არ იყო მისთვის ურვით?“
198. დედა პირზე დაეკონა, ვერ აჰხლიჩეს დაბნედილი,
მანა ფერხთა ეხვეოდა, იგ საბრალოდ გაგლეჯილი:
— „რად დაგვეყარნე სიბერის ჟამს, შვილო, სანთელ დაშრეტილი?!“
და შეყრილიყო ყოვლი სული, მოსდიოდა ცრემლთა მილი.
199. მობრუნდა, თქვა: „გერეთ, შვილო, ვინ სიკვდილი, ვინა შენ და?!
მიწისაგან სრულა ნათლად აგრე ტურფა ვინ აწენდა?!
სრულ ციერთა დაბინდებად შენგან კიდე ვინა შენდა?!“
და არ გაუშვეს ცეცხლში შეკრად, თავსა ქვითა მინაშენდა.

200. პირს აპხადა, მათ უჩვენა შუქნი მზისა დავესით-შრეტად,
 ყველა დაწვა სიბრაღულმან, იგ ტიროდეს მეტის-მეტად;
 — „ვის გინახავსთ ამისებრი, სრულად ნახეთ, მოდიოთ ქვერეტად,
 და აწ ჩავგეკოლეთ დედ-მამანი, ქვა დაგვეკრიბეთ თავსა კეტად!“
201. საწუთროს მანათობელად მოსთქმიდა სოფლის მზეობით,
 სამოთხის ნერგად ნორჩისა, ტან-ალვა, სარო-ხეობით;
 — „ვის რა ჰყოლია შენთანა ან პირველ, ან დღეს-დღეობით,
 და ვინ ლა რას გვარგებს საწყალთა, ჩვენ შევილად ანუ ძეობით!“
202. „ათასის ქირით გაგზარდე სათუთად, ალვა-ზრდილობით,
 ყელი და ყური—მთიები, პირი—მნათობი ქვერობით,
 ზედ-სალოკავად მიმაჩნდი, არ თუ გიქვერეტდი შევილობით,
 და მიხვალ, დაშვენდეს სამოთხე, ახლა აყვედდეს შლილობით.“
203. „შენ სურნელი მუშე-ხათაი, თუმბუთური მონაბერი,
 ვით ჩავაგდო შიწაშიგან ბროლ-ლალ-მინა-ძოწ-გიშერი!
 გაგიკუდებს პირსა-მზესა, დაგვეყრების მიწა-მტვერი,
 და დაგილკების მრავალკეცი თმა-სუმბული ამბრის ფერი.“
204. ესე თქვა და მოეხვია, დაბნედილი დაეცა და,
 არეინ მისცა, თვარ უნდოდა, გულსა დანა დაეცა და,
 განგებითა აღარ მოკვდა, თვით სიკვდილსა დაეცადა,
 და მას სიცოცხლე აღარ უნდა, სოფლის საქმე დაეცადა.
205. მეფემან ტახტი, გვირგვინი, დროშა, ნალარა, ქოსებით—
 მოაღებინა ყოველი;—თქვა: „ქირნი მაქვსო ოცებით,
 ჩვენ რალას ვაქნეთ აწ ერთსა, უძეოდ დავიხოცებით.“
 და ციცილშიგან დაწვა, შეყარა, თვითან ზის ფლას-შემოსებით.
206. თმა აღპარსულმან ნაცარი თავს დაიყარა პეშეებით:
 — „თავსა მოვიკლავ უთუოდ, თუ მიშლით, არ მომეშეებით“;
 ორმოსა ჩაჯდა, ირყოდა: „მზეს აღარ ვნახავ მე შეებით,
 და იგ არ დაშარხოთ უჩემოდ—მე მოვექცევი ქვეშებით!“
207. არეინ აკლდა, მუნ არ იყო—ბაღდადამდის ლაზა, ბასრა,
 იყო გრგვინვა ტირილისა, პირი სისხლით გაებასრა,
 მათ უნდოდა დასაცემლად გულს ლახვარი, ხმალი ბასრა,
 და სხვა რა ექნა მუნა მყოფთა, თვარ ქირითა დაებას რა?

208. კუბო შეუტრეს მან მზესა, საკაცე—სანდალ-უდისა,
 არ გიკვირს მისი სურნელი, გლახ სული აღარ უდისა?
 კივილისა და მოთქმისა ხმა სახლით გაზოუდისა,
 და იყო ზარი და ქვითინი, არ თუ კერა ჩასტა-უდისა.
209. სამარის თავი—გუმბაზი შეუმკეს ოქრო-თვალეზით,
 ვინც ხედავს—იწვის—მას მზესა მიწასა მიმავალეზით:
 — „რად გვინდა ყოფნა სოფელსა, რად არა დავიმალეზით?
 და ლხინსა მოგეცემს და წაგვართმევს, ვით ნასესხებსა ვალეზით!“
210. იგი უებრო მნათობი გამოაქვსთ სამარებასა,
 უკან მოსდევნენ დედ-მამა, ვა მით მგზავრობა-რებასა!
 ენა ვერ ამბობს უკლებლად მათსაგაება-ტყეებასა,
 და იხვეწებიან სიკვდილსა, დაქოლვა, ქვა-დაკრებასა.
211. ციერნი ხედვენ. იგლოვენ, მზეზან ჩაიკვა შავები:
 — „რად არ გეწყალვის სამიწოდ,—თქვეს—რა უც დანაშავები +
 ხელთ გამოგლიჯეს, მშობელთა ჰქონდათ უი და ვაები,
 და დაფარეს იგი მნათობი მიწით გარ-მონაცავეები.
212. დავვარდი სოფლის საგამობლად, დაეუწყებ სამღურავებსა,
 მისგან ნაქმარსა ჩვენზედა ვინ იცის, ვიტყვი რაეზსა,
 არ შევეიწყალეზს საკედავად, ვით დასაკლავად კრავებსა,
 და ბროლ-ვარდსა, მინას—ქარვად და ლალსა გვიდარებს სრავებსა.
213. ფუ მას, რომელი მიენდოს, ან გულით დაეზავების,
 ტახტზედან მჯდომი ანაზდად მოკვდების, გაეტყავების,
 მარცხნით წავა, თუ მარჯვენით, თიკანია თუ კრავების,
 და ოხრად დარჩების დიდება, სახლი, სამყოფი სრავების.
214. ჯერ დაბადებს უებროსა, ტურფად რამე მონაშენსა,
 მოასურყვებს ყოვლსა მისთვის, მას უჩვენებს მონაშენსა,
 იგ ანაზდად გაუცულებს, მით ჰყოფს ლახვარ-მონაშენსა,
 და არ გაარჩევს მცირე-დიდსა, უფალსა, თუ მონა შენსა.
215. პირველ სიტყვაზე მოვიდეთ, თუცა არ სრენად ამებდა,
 არვის გაუშვებს სოფელი, ბოლოს არ დაუშვამებდა.
 საფლავზე დადგენ მშობელნი, სანთელს უნთებენ შამებ და,
 და თქვეს: „მიგვეფარა ნათელი, ჩვენი დღე მისთვის ღამებდა.“

ლელილას ღედისაგან მაჯნუნის გამშლავანება ლელილის სიკვდილისა

216. მოალეზინა ქალისა პერანგი, თავსაბურავი,
 ეკონებოდა საწყალი, სისხლის ცრემლშიგან მცურავი,
 თქვა: „ღმერთო, სიცოცხლისათვის ვარ ერთობ შენი მღურავი,
 და შენთვის გინდოდა—წამართვი იგი მზე შესაშურავი.“
217. მხარს გარდიკიდა, წაიღო თავ-მოხდით, ფეხ-შიშვილამან,
 თქვა: „წავალ, დავწო მაჯნუნი ცეცხლითა დასაწველამან,
 მისმან ნიზეზმან მომიკლა, ესე მანც იცის ხელაჴან,
 და ეგების მხეტთა შექამონ, ლომ-ვეფხთა, ტურა, მელამან!“
218. რა მაჯნუნმან დედოფალი ნახა მისკენ მიმავალი,
 მას მხეველნი ხელს ეკიდნეს, ხალუშნი ჰყვა წინ მავალი,
 გაუკვირდა, ევრე ნახა, მოეგება განამკრთალი,
 და ჰკითხვედა, თუ: „რა მოხდა“-ო გოცუებით იგ საწყალი.
219. ეტყოდა: „ჩემი ლელილი სოკვდა, სამოთხეს წავიდა,
 შენმან სევედამან შოძიკლა, დღე მოუვიდა შავი და,
 იგი ბწყინვალე ეთერი ველარა ნათობს, ჩავიდა,
 და ბერი საწყალი მშობელი დამაგლო დასაწვავი და.“
220. რა მაჯნუნმან ეს ამბავი მოისმინა დია ძნელად,
 ვით ჰპართებდა, გულსა ცეცხლი მას მოედდა არ თუ ნელად,
 დაბნდა, იქმნა, ვითა მკედარი, სული უნდა წასაგვრელად,
 და თქვა: „წავიდე, მეც მუნ მოგვედე, ვისთვის და ვარ ხელი ველად?“
221. გამოულო მას პერანგი, დაეკონა, სულთ ებრძოდა,
 ვით ფურცელი ქარისაგან, თავ-ბოლომდი თრთოდა, კრკოდა;
 მე ვეოა ვთქვა ნათალი, თუ რა ჰქირნი დაერთოდა;
 და მიისწრაფა საფლაგებდან, სული უნდა მიერთო და.
222. მიიწივნეს სამარხოსა, ტირან, ყვირან, არ თუ მღერდეს,
 მუნ შემოკრბეს სრულ არაბნი, ტიროდეს და ხელს უქერდეს,
 სისხლის ცრემლი ქვაზე წუთოდეს, მათსა ჰქირსა დაუწერდეს,
 და კუბოზედან ეხვეოდეს, თავს აწყვეტდეს, ზედ უძგერდეს.
223. მოთქვა მაჯნუნმან ლელილი, სალაპარაკოდ ავარდა,
 მის საბრალოსა სისაწყლე ენამ ვერა თქვა, დავარდა,
 —,„ზეო, ჩასულხარ მიწასა, არ გიკვირს მე სადა ვარ და.
 და რასთვის დაავდე უშენოდ, ვინც შენთვის ველად გავარდა?“

- 224 მეტ იყავ ყოვლთა სულდგმულთა, მეც მისთვის მეტად ეხელობდი, ტახტზედან იჯე შევენებით, მე მაშინც ცეცხლში ვმწველობდი, მხეცთანა ვიყავ გაქრილი, სისხლის ცრემლითა ვსველობდი, და რად არ შეჩქამეს ლომ-ვეფხთა, თურჲე ამ დღესა ველოდი!”
225. „ჩემსა ხელმძენსა, ყოველთა იცით, რომ მზე ვერ უდარდა; ოთხ ყურეს კიდით-კიდებდის იგ უნათლებდა, უდარდა; მისთვის გავიქერ, ფრინველნი თავზედან დამიბუდარდა, და მასუკან დავრჩი ცოცხალი, გლახ, იგი გამისუდარდა.“
226. „რად არ გამგზავნე სამოთხეს შენს უწინ მახარობელად? მეთქვა თუ: «მოვა ლილი აქ თქვენად შემამკობელად, თქვენ დავაგვენოს, აქამდი იქ იყო მანათობელად». და სამახარებლო მეშოვნა ამა ამბისა მბობელად.“
227. საფლავზედან მოეხვია, ამის მეტი არა თქო და, მასუკანით მას სიცოცხლე არ უნდოდა, არ ემხროდა. აქ გათავდა მისი საქმე, ნახეთ, სული აღმოჰქროდა, და უკვირთ, მკვდარი ვერ გაჰყარეს, კუბოზედან შემოჰქროდა.
228. თქვეს: „თუ ეს ამას გაეჰყაროთ, ცოდვა მოგვხდების, ბრალეები! გვერც მოუწვინეს იგ მისგან დამწვარი, დანავალეები, ვაი, რა ავს დროს შეჰყარეს იგ ტურფა სიძე-რძალეები! და გამტვერდა მინა, ვარდი და ნარგისნი მოცინარეები.

წიგნი ლეილის მამისაგან ბაღდადს ხალიფასთან მინაჴერი

229. წიგნი დაწერეს მწუხარე, კალამ-ქალაღდიც კენესოდა: — „ხალიფა იეჲვე, მორჴმულე, კეისრის უდიდესო და, ზეგარდმო ცეცხლი რისხვისა აწ ჩვენთვის დაივვისოდა, და დასრულდა ჩენი ნაყოფი, აღაოა დაითესოდა.“
230. „ვაჟი არა გყვეა, ქალი გყვეა—გასმოდით—პირად მზიანი, ტურფა, კეკუტთა ხელწიფე, ტან-სარო, ალვის ხიანი, სოფელმან მოგვცა მჭხთალმან სარგებლის ნაცვლად ზიანი, და ღმერთსა მოვძულდით: მოგვიკვდა, ბედი დავკარგეთ სვიანი.“
231. „არ ვლირსვართ, მაგრამ ჩენ ვართო თქვენნი თვისნი და ტომები, ჩვენზედ ყავ სიბრალულითა გული მოწყალედ ძქონები, აღარად გვინდა სამეფო, საქურჴლე, მხეველ-მონები, და თქვენ გფერობს, დრო არს, მეფეო, ქალაქს თუ ეპატრონები.“

232. კაცნი მივიდეს სასწრაფოდ, არ გზაში ყოვნას ნელობდეს;
 შეიპირებდეს ვეზირნი, გამელავენებასა ძნელობდეს;
 — „ამირას ცეცხლი შეჴესა—თქვეს—ჯერეც არ მოწელობდეს.“
 და ვერც უთქმელობა გააწყვეს, ცურცვლიდეს რასმე, მელობდეს.“
233. გათენდა, წიგნი მიართვეს, ამბაიცი გაიგონა მან,
 ტახტით გარდიქრა, გვირგვინი გატყორცა, გააგორა მან,
 იგლეჯდა თეთრთა თმა-წვერთს, იგ დააყენა გორა მან,
 და „ერე უჴამოდ საკვდილი—თქვა—ნეტარ, გააგო რამან?“
234. ძმის-წულად მოთქვა, ასულად, ტკბილად, საყვარლად, შეილობით,
 თქვა: „არ ნენახე, მთვარეო, გიტყოდენ მზისა ცილობით,
 ყოვლი შეენება, სიკეთე შენ მოგხდომოდა წალობით,
 და აწ გნახენ ბერმან ბიძამან, ვა, მზეო, შუქ-დავსალობით.“
235. ბრძანა: „წავიდე ბასრას და ლაზა ქალაქსაც ვირები,
 შეილი ვიტროო, ძმის-წული—თავსა მაც ორი ჭირები.
 ბერი ხელმწიფე დავვარდი მე მათგან დაუტირები!“
 და ხმა იყო მწუხარებისა, არ თუ ნალარა, ზტვირები.
236. გაემართა იგ ხელმწიფე, ბასრას ღივა არ თუ მღერით,
 სოფლისაგან საჩივარი სჭირდა რამე, არ თუ მტერით,
 იგ სანაცვლოდ გვირგვინისა თავი ჰქონდა ნაცარ-მტვერით,
 და გულსა უნდა გასაცემლად მას ლახვარი დასაძგერით.
237. მეფე გარდიქრა, შეილისა მოეხვეოდა კუბოსა,
 აყრიდა თეთრსა თმა-წვერთა, ზედ ცრემლი დაეგუბოსა,
 თუმცა ეშოვნა ლაზვარი, დაეხეოდა შუბოსა,
 და „შეილო, დაბმულხარ სოფლისა ფათერაკისა ჩხუბოსა.“
238. მოთქვნა საწყალნი სიტყვანი, მსმენელთა ადულღებდა,
 ღვარი სისხლისა ცრემლისა ლაწესა და მკერდსა უღებდა,
 მეტი სულთქმა და ვაება მას გულსა გარდაუღებდა,
 და მისთვის გასცემდა გლახაკუნდ, საქურჯლის კარსა უღებდა.
239. „დღეს გნახე, შეილო, საფლავსა, გუშინ ტახტზედა მჯდომო და,
 მჯობო ყოველთა ქაბუკთა, მებრძოლთა, გამირო, ლომო და,
 მშვილდოსან-მობურთალობით კისკასად ვედებებ მნტომო და,
 და უხვო, ჯომარდო შენებით, ვით მზეო შუქთა მკრთომო და.“

240. მოიყვანა შეილი-შეილი, დალოცა და ტკბილად წვართა:
— „ნურა გინდა უსამართლო, ნუ აპყეები სოფლის ქართა!“
ყოვლი საქმე გაარიგა, თვითონ ლაზას გაემართა;
და თქვა: „მეცა ვცან, რაცა საქმე ლეილ-მაჯუნს დაემართა!“
241. ხალიფას მისვლა შეიგნეს, ყველა წინ მოეგებოდა,
შეღებულ იყვნენ შავითა, მათ გულსა ცეცხლი გზებოდა,
ქალაქსა შავი ემოსა, ციხეს არ აეხდებოდა,
და ლეილს გვერც უსხდენ ეშობელნი, ქვეშ მიწა-მტვერი ჰგებოდა.
242. მეფე შვილობით ტირიდა სამარხო-სამაროა და,
ფერხს მოეხვია ძმისწული, თქვის: „მომკალ ამა დროსა და!“
იგ უჩვენებდეს წაქცევით ალვისა ნორჩსა ზროსა და,
და ვარდსა უფრჩენელსა, უდროოდ დამქენარსა, დანაზროსა და.
243. მისთვის დაეწვა მას გული, დაეკრა დაეხეოდა,
იტყვის: „ტურფათა უტურფევე, ვით მოგთქვა, მზეთა-მზეო და,
მნათობთა უბრწყინვალესო, ციერთ უმაღლევ, ზეო და,
და სამოთხის ვარდო ყვავილო, ედემს დარგულო ხეო და!“
244. მომძულდა ტახტი, გვირგვინი შენისა სიბრალულითა,
ვით დაგივიწყონ ეშობელთა გულითა დადაგულითა?
ვის რა უნახავს შენთანა მოსული, ან წასულითა?
და ხმელეთს დარობდი აქამდი, აწ ედემს ნათობ სულითა.“
245. რა გამოვიდა საფლავით უზომოდ ნამტირალევ და,
მკედართათვის გასცა მრავალი, საქურქლეს დაცლით დაღევდა,
ცოცხალთა ნუგეშინი სცა, მათ ერთობ შეიბრალევდა,
და არ გარდინადა ნადიმი, არცა ღვინითა მთვრალეზდა.
246. მას მიაბარეს სამეფო, ქალაქსაც მიათვლიღესა,
თქვის: „აღარ გვინდა სოფელი!“—ტიროდეს, ცრემლსა ღვრიდესა,
მათისა სიბრალულითა ხალიფას ცეცხლი სწვიდესა,
და მათი განძი და საქურქლე გაზიდეს, აიკიდესა.
247. ტრთი ვეზირი დააგდო ბრძენი, მისანდო გულისა,
თქვა, თუ: „მსახურე მეფესა, არამც ვინ გააგულისა,
მათს უნებურსა ნურას იქ, თვარ აბეზარ გყო სულისა,
და სრულად აგწყვიტო, შეცვლა ქნა ჩემისა დავედრულისა!“

248. ბრძანა: „მოასხით მხატვარნი ლეილ-მაჯუნუნის მნახავი,
მათ უებროთა მგზავსებით ხელ-წმინდად გამომსახავი!“
—მიარავეს, ნახა, განცვიფრდა, ტიროდა სულთქმით ახავი;
და ბაღდადს წაივია, წაილო, მივა სოფლისა მძრახავი.
249. მიერ უამითგან გაისმა სპარსეთს ამბავი მათიო,
შეამკეს მოშაირეთა იგ ბროლ-ვარდ-მინა-სათიო,
დაკარგა კრულმან სოფელმან იგი მზის მგზავსი მნათიო,
და სულს უჯობს ამა ლაყაფსა ვილოცო, ღამე ვათიო.
250. უწყის ღმერთმან ყველა ვთარგმნე, რაც სპარსთაგან მომესმინა,
ვაქე ძოწი, მარგალიტი, გაურივე ბროლსა მინა,
ვინ მოკიცხა სარო ნორჩი, ეღემს ალვა გამიჩინა,
და მეშინიან უგუნურთა, ვა, თუ სიბრძნე წამიხდინა.
251. იგ პირველ და უსაბამო განგებით დასაბამობდი,
ჩვენ უკვდავება შეგვმოსე, შენ ჩენის ხორციტ გვამობდი,
ქვე კაცად იხილვებოდი, ზე ნათლად...და უღამობდი,
და ოდეს მოხვიდე განკითხვად, ჩემთვის ნუ შემრისხანობდი.
- ლელილის სიკვდილის უკან დედ-მამათაგან სიზმარში
ლელილისა და მაჯუნუნის სამოთხეში ნახვა**
252. ლელილის შავთა მშობელთა სიზმარი ნახეს მწოლეთა,
ზე ნაცარ-მტვერზე მგორეთა, არ თუ ტურფათა მოლეთა,
სისხლის ცრემლისა ტბაშიგან მუდამ ცურევდა გოლეთა,
და გამოიღვიძეს საწყალთა თავით ფერხამდე მთრთოლეთა.
253. მათ ნახეს უცხო საუკოფი ქებად შეუძლო ენათა,
მზისაგან უმცხინვარესად იგ არე რამე ენათა,
არი რამ მგზავსი მთვარეთა, გვანდა რამ საქვე ზენათა,
და ფშვა რამე სულნელებისა საყნოსლად მონაბერათა.
254. წალკოტთა უმშვენვარესი ბალთ უტურფესი ბაღება,
ყვავილთა ალვად ბიბინი, ფერად-ფერადად დაღება,
ზარხოშად წახრა-მოღრეკა, სანდომად თავთა დაღება,
და ზედა ფრინველთა ამოხმა უწყვეტლად, არ სულ დაღება.
255. გარემოს ზღუდედ გათლილი მართლად ზურმუხტი კლებული,
კარნი ოთხს ალაგს ოქროსი, შიგან სხდეს თვალნი ქებული,
ხე მართლა იაგუნდისა, ძირ-აღმა თავ-კიდებული,
და შტოზედან ესხა ხშირ-ხშირად ლალ-მარგალიტი კრებული.

256. კოშკები ტურფად მაღალი სრულად აღმასით შენოდა,
თუ არის ცუდი სახლები, იგ ნუ გგონია შენ ოდა!
წვერზედ სხდეს ფარშავანგები უფრთხვენლად, არ თუ შენოდა,
და მათი ნათქვამი ეს არი, მე ვით გარწმუნო შენო და.
257. ფარშავანგზედ სხდეს მუნ მყოფნი ყოველნი ცხონებულები,
ფრინვით სერნობდენ ხე-და-ხე, ვის ვისთან სთქმოდეს გულები;
ტანნი სპეტაკით მოსილნი თავზედან ნათელ დგმულები,
და როგორც ქადაგა ეს მართლა, ისემც უცხონდა სულები!!
258. საკმელად ხორცი შემწვარი მუნ მსხდომთა ფრინველისანი,
ხილნი ტუბილნი და ტურფანი მგზავსნი მის ადგილისანი,
ჯამ-ტაბაკები ნათლისა, ხისაგან არ ნათლისანი.
და კიდევცა ჰფერობს სამოთხეს—ამას არ უნდა მისანი.
259. წინ მოერთმოდეს საკმელი, ოდეს ვის მოემშეოდეს,
იგ ოფლად გამოუვიდის, მუშკთა ამბარი რეოდეს;
ძვალმან ფრთა-ხორცი შეისხის, გამთელდეს, რაც რომ ზეოდეს,
და ფრინვით კვლავ ზედან შესხდიან, იგ საცა იყვის ხე ოდეს.
260. უთქვამს თუ: „ოთხი მდინარე მას ადგილს გამოდიანო,
მოუკლებელად, უწყვეტლად ჩქარა, არ თურე გვიანო,
წყალი რძე, თაფლი და ღვინო, რომელსა ქაესარ ჰქვიანო,
და რომელსა უნდეს მათგანი, მუნ მყოფთა იგი სვიანო.
261. ეს არის მათი სამოთხე, მაჰმად ამგვარად უწესა:
ქალნი და ვაჟნი ტურფანი მუნ მყოფთა გვერდსა უწევსა,
იგ დაფარულნი ასონი—უთქვამს—სამ წყრთამდი უწევსა,
და მთქმელსა და დამჯერებელსა ამა ამბვისა—ფუ წვერსა!!
262. მათს ფელამბარსა სამოთხე მუსაფში ესრეთ უქიან;
ქალებსა—ჰური, ფერი და ვაჟებსა—ყილმან უქვიან,
ნდომა არ მოაკლდებისო, მათთან ალერსი თუ ქნიან,
და ეგზომნი სულნი ვით ჯერან, მიკვირს—არ გაუქიქიან!
263. როს ადამ შექმნა უფალმან—უთქვამს—იქ მიიყვანაო,
ანგელოზთ დანნი და გუნდნი სრულად მას ათაყვანაო,
იგი მით მცნებას გარდაჰხდა, ხორბალი ჰამა, ყანაო,
და სამოთხიდანე გააგდო, ფიცხლავ გარ გაიყვანაო.

264. მუნ შიგა ნახეს ლეილი მაჯუნთან დედა-მამათა,
თავსა ბრწყინვალე გვირგვინი, ტახტი შეემკო სრა მათა,
ხელთ ჰქონდათ თასი ლვინისა, ტკბილად სმენ არ თუ შხამათა,
და კირთაგან ნააზატები სევდას ვერ დაეშამათა.
265. მათ ერთად სხდომი ჰშეენოდა მათ შესაფერთა არეთა,
ქვე-მარგალიტი შეემკოთ, ზე ლალი მოცინარეთა,
შენოზლუდათ მეღნის ტბა გარე გიშრისა სარეთა,
და ეტყოდა რასმე დედ-მამათ ყვედრებით საუბარეთა.
266. უთხრა, თუ: „მე ვარ ლეილი, ეს—მაჯუნ ჩემთვის ხელები,
მუნ არ გვამყოფეთ ჩვენ ერთად, მით გვწვიდა ცეცხლი ცხელები,
ცოდვა არ იყო ჩვენს შუა, არ საქმე საკიცხელები,
და აქ მან შეგვეყარა, წყალობა ვის აქეს აურაცხელები“.
267. „უწყოდეს ღმერთმან მოწყადემ—არ ბრალი გექონდა, ბილწობა,
მუნ უზაკველი სურვილი, არ ცუდი გოგო-ბიჭობა,
იქ უსამართლოდ წაგვიხდა ჩვენ კბილთა მარგალიტობა,
და აქ მოგვცა მოსამართლემან ერთმანერთისა ჰვრიტობა“.
268. გამოადვიდა ივინი შიშმან და სიხარულამა;
მათ საყვარელი უჩვენა ერთის წაჰისა რულამა,
იგ მოაწვიენეს—უამბეს—სრულ შიხნი, მოლა, ულამა,
და ტიროდეს, დაწვნა ყოველნი მუნ მათმა სიბრალულამა.
569. რალას არგებდათ შეექნათ ერთმანერთისა ბრალობა:
—,არ შევეყარენით იგ ერთად ლაწვი ვარდ-ბაგე-ლალობა,
გვექნა—არ წაუხდებოდათ მათ ტურფა ვაჟობ-ქალობა,
და ჩვენსავე თავსა იყოსო ჩენი ცოდვა და ბრალობა“.
270. სიტყვათა შეთხზვა-შეკაზმვა მილექსეს ჰმართებს, მგონია,
თვარ-უწყის ღმერთმან—უსმენლად არა რა მომიგონია,
თქმა სჯობს, ვის ენა რიტორობს, ჰქონდეს მახვილი გონია,
და უცხო, ტკბილ ბრძენთა ამბავთა ვერც ვარდი სჯობდეს, მგონ ია.

მიჯნურთ ამავენი იოსებისა და ზილიხანისა

[შესავალი]

1. არსებით ვიტყვი ცნობილსა, სამებით ერთუფლებულად, ბუნებით განუყოფელად, ღვთაებით შეერთებულად, განვსწვალავ გვამოვინებასა, არ ვიტყვი მიახლებულად, და იგი გვზრდის, გვფარავს ყოველთა მის მიერ ქმნილთა კრებულად.
2. პირველ მას ვაქებ, რომელმან თვით ჩვენ შეგვემოსა სრულებით, ნათელმან უსხეულომან ხორცი ივასხნა ბუნებით, თავისუფალ გვეყენა მონანი მისითა შთამოსულებით, და ხამს, თუ ზე გვაქენდეს გონება სარწმუნოებით, სრულებით.
3. უნდა მცირედი მცირედთა სიტყვა წარმოვთქვა თხრობილი, ვით ვეტრფიალე სიბრძნესა, ამაღ არვისგან ხმობილი, ძოწ-მარგალიტი, გიშერი აწ ნახეთ ჩემგან მკობილი, და ბოლოდ სცნათ ყოვლთა—არა ვარ მოშაირეთა ძმობილი.
4. მე თვით ვწერ, ვიტყვი, რომელსა მეფედ მიხმობენ მონები, სიტყვა შევზხადო შაირთა, მართ ვითა ვარდის კონები, ბრძენთაგან შესაწყნარები, ცნობილთა მოსაწონები, და მაგრა ექმნების მიჯნურთა ლახვარი გასაწონები.
5. მრავალთა ხელყვეს სიბრძნესა, მოგვესმა ამას წინასა, ვითნი წერდეს ზენასა, სულისა მოსასმინასა, ზოგთა თქვეს, აქეს, შეაწყვეს ბოლო-ვარდ-გიშერი მინასა, და ჩემთა სიტყვათა ყვავილნი მათმან წერილმან მინასა.
6. გუბი ზე-მთისა წყაროსა, უშმაგომ ვითა აროსა, მაგრამ მივბაძო აჩრდილად, არა ვიდუმნო აროსა? სულთა ბახჩასა სურვილსა ვზრდიდე, მართ ვითა საროსა, და ვინ ხელჰყოს ძნელსა საქმესა, ხამს თავი გაიმწაროსა.
7. ხამდა მეხმივნა სიტყვანი, უხრწნელად დანამყარები, სწავლა საღმთოთა წერილთა სულისა გამამყარები, მათ სულიერთა კრებულთა არ დარჩათ დანამცდარები, და მივრიდე, ველარ ვიპოვე ცუდ-მაშვრალთანა მარები.

8. მუნ ვერა ვპოვე სათქმელი — აწ მომიძულა ზენამა,
გული მიუძღვენ კეკლუტთა, ვინებე ვარდი მენამა,
ფერი შემატეს ბაგეთა ჩემთა სისხლთაგან სმენამა,
და აწ ყურნი უნდა აწვივირეს ტკბილმოუბარმან ენამა.
9. ვიწყო პირველთა მიჯნურთა ამბაენი მოსასმენისად,
ან ვით შეერთეს მხეცთანა, ან ვისთვის რბოდეს ხელი სად,
ზოგნი ქვე დაშვრეს ხორკთათვის, ზოგთა სრბა იწყეს ზენისად,
და ზოგთა სდიოდა თვალთაგან ცრემლნი რუდ მონადენისად.
10. ტარიელს იცნობთ ყოველნი, სარიდანის ძეს მხნესა-და,
მას უებროსა მოყმესა, ტანად აღვისა ხესა-და,
ვით ეტრფილა ინდოეთს ნესტან-დარეჯანს მხესა-და,
და დაკარგა გულსა სახმილი, კვლავ უფრო დაეკეცა-და!
11. ძებნა, ვეო პოვა, გაიჭრა ხელი ნადირთა ერევა,
ვეფხსა ემსგავსის სიტურფე, დაბნდის და ცნობა ერევა,
ქვაბნი მისტაცნა სამყოფლად, დევნი მოსწყვიდნა, ერევა,
და ათ წელ მუნ იყო ხელქმნილი, გულსა ლახვარი ერევა.
12. ავთანდილ, პირმზე არაბი, მასთანე თანა ქებულა,
მეფისა როსტევეანისგან გაზრდილა, ძედ წოდებულა,
თინათინისთვის ხელქმნილა, ვისგან მზე დაწუნებულა,
და წყლული მოქენე წამლისა, სხვათა კურნებად რებულა.
13. დღე-ერთ ჯდა მოყმე საწოლსა, მონა შემოდგა ლალისა:
— „გინხოო მზემან მზეთამან, შუქთა ხლებასა გაღირსა“.
ნახა, უბრძანა: — „შენგან მწადს ძებნა მის გულ-სადლისა“,
და პოვო, მოხვიდე, ღე მოგცე ფლობა სამოთხის ბალისა“.
14. რა ესმა მისგან ავთანდილს სიტყვანი იმედებული,
ღმერთსა შესწირა მადლობა— მზემან თქვა გულსა დებული!
წავიდა ფიცხლავ საძებრად, ქვაბს პოვა ასმათ დებული,
და მან უთხრა წვრილად, რაც სჭირდა ტარიას ცეცხლი დებული.
15. წავა ავთანდილ საძებრად მუნ, სადა პირმზე ტყვე სითა,
ფატმან უამბო: — „ქაჯეთს ზის იგი მზე სულთქმა-კენესითა,
მთვარე მოსტაცეს ვეშაპსა მკლავითა მით უმხნესითა“,
და მზე არ ამხედრდა ეტლზედა, ვირემ არ მიხვდა წესითა.

16. ძებნა, უპოვა მზე ლომსა, თვით მიხედა ვეფხი მთვარესა, ვარდნი ნამთევნი გაიფრჩქენეს, რა დაენერგნეს ბარესა, ბოლოდვე გავლეს საწუთრო, სოფლის საქმენი არესა, და იგ უსახონი ქალ-ყმანი მიწასა მიაბარესა.
17. ესენი შოთამ რუსთველმან შეამკო არსთა მკობითა, თვით მინდობილმან სიბრძნესა, მერე თამარის ხჰოპითა, იტყვის: — „ვპოვეო ამჟავი პირველ სპარსთაგან მზობითა“ და შეათხზნა ბროლსა გიშერი, ძოწსა სადაფი წყობითა.
18. განოაცხადებს ნათქვამი მის, რუსთველისა, ქებასა, დასაბამითგან შაირთა მთქმელნი თვით სად ვინ ებასა! რად ხამს დუმილი მუსიკთა, ენა რიტორად ებასა, და თუძცა ხელობდა მის გამო, ხელჰყოფდა მათსა ქებასა!
19. სწვევდა სახმილი უშრეტი პირაზისა თამარ მეფისა, ვითა ფოლადი მალნიტსა, თვალნი საჭკრეტლად ეფისა, მაგრამ მან მზემან ნათელი მიჯნურთ არ უიფეთსა, და არად შესწონდა ზახილი ვარდსა ბულბულთა ყუფისა.
20. მეფეს ჟნება სპარსული თქმათ ქართულისა ენითა, „ლექად თქმა მწადს“—ო უბრძანა ლალმან ბრძნად შექთა ფენითა; ნიქი აღუთქვა უზომო, მოაჯე ვარ მოქენითა, და ნიჯნური მიჯნურთ საქებრად დაჯდა, გლახ, ცრემლთა დენითა.
21. სურვილისაგან ტყვექმნილი შეიპყრა ვისმა რამინა, დაშრტის სახმილი ორთავე, რა ვარდუა ნახის, რა მინა, მე თუ ძალმედვას, მათ მზეთა თვით ქების მეტი რა მინა? და ცრემლი მდის მათთვის სისხლისა, ფერად მართ ვითა რამ ინა.
22. მარავს ჯდა შაპი მოაბად, სიდიდით შეუდარები, ვისის დედ-მამა ამიანს იყენეს ჯიმშედის გვარები, მიუხდა, მამა მოუკლა, ქნა საქმე შეუგვარები, და ტყვედ წაიყვანეს უნებლივ, მზეს არ შეენოდა დარები.
23. კუბოსა ჩასვეს, დაფარეს, ვით ღრუბლით მზისა დარია, კუბოსა თავი მოხადა—განგებით აღდა ქარია, შაპი მოაბადს ძმა ჰყვანდა, მას ვერა სჯობდა ტარია, და ანაზლად ნახა ნათელი, დაბნდა, სურვილმა დარია.

24. აწ ვითხრა ცუდი ხელობა შაჰან-შა მოაბადისა,
 არა ისმინა ნათქვამი მეეტლეთ მოაბადისა,
 ძალად შეიპყრა, მოჰყვანდა, ვით თევზი, მოაბადისა,
 და ვისმან სანაცვლოდ შეიპყრის სურვილი მოაბადისა.
25. მთვარე შეიპყრა ვეშაჰმა — ეგონა მომხვდა შვებაო,
 ვისამ დაუსწრა სანაცვლოდ, შეკრა — ძიძა ჰყვა გრძნებაო,
 ვერ ჰკამა მისგან ნაყოფი, ბედმან სხვას მიანებაო,
 და იგი უებრო რამინს ჰხვდა, შაჰან-შას—ცეცხლთა დებაო,
26. ნოვლო ყოველი ქვეყანა ამა აჰბაეზან მზისამან,
 ბრძანა აბუნასრ ვეზირმან, ხალიფამ ბაღდადისამან,
 იტყვის:—„დამივსო სახმილი ამბაეზან ვის-რამისამან,
 და აწ განმიმარტოს ენამან ფაფხურ ბრძნად მოუბრისამან“.
27. ფაფხურ გამოჩნდა ბასრელი მაქებრად რამინ-ვისისად,
 აჰბეად აღწერა შეწყობით, ტკბილად, ართურე მქისისად,
 ყურნი დავალდენ მსმენელთა, გულნი განათლდეს დღისისად,
 და ბაღდადს ნათქვამი ამბავი, ნახეთ, გასმიათ ვისი საღ!
28. ხალიფას შესძღვნა ვეზირმან თვით არმალანად სეფენი,
 მასმცა შეუწმდა სიტყვანი ხმა-ტკბილად დანამყვენი,
 ყოველგნით შემოკრბეს მიჯნურნი ცრემლთა სისხლისა მჩქეფენი,
 და უქეს ყოველთა უკლებლად სიტყჳათა სიიფენი.

აგავამი იოსებისა და ზილიხანისა

29. მიჯნურთ ამბავი შემოკრბა ამ წიგნსა ჩემგან თქმულებსა,
 უსუჟ-ზილიხანც ვახსენოთ, ნურცა მათ ვატკენთ გულეგსა,
 შეუთხზნათ ლექსთა ყვაილი, ვერ ვნახავთ დანასულეგსა,
 და ქართულად ვიტყვი, ყოველსა ამბავსა მე სპაოსულეგსა.
30. მამათმთავარსა იაკობს ძე ჰყვანდა ათორმეტებო,
 ორნი ცოლნი ჰყვეს: უფროსსა თვალნი აქეს მრუღად-მპერეტები,
 უმცროსსა ერჳვა რაქაელ, შვენებით მეტის-მეტები,
 და მოსე მოგვითხრობს, რომელსა უძლოდა ნათლის სევტები.
31. რაქაელ უშვა ორნი ძე: ოსებ, ბენიამენი;
 ოსებს ვიტყვი, თუ ვაქო, ყველამ დამიცეთ ამენი;
 რა საკვირველი ძე ნახა, მამას ჰხვდა გულს სიამენი,
 და ცისკარსა ჰგვანდა, შვენოდა გიშრისა წარბ-წაწამენი.

32. რა ღმერთიან შექმნა სოფელი, ადამს ხელითა ბადებდა, მაშინ წყალობით იაკობს იოსებს ძედ უქადებდა, ადამის მსგავსი ძე მისცა, იმას მინათად ადებდა.
და კაცთა მტერობით ეშმაკი ბოროტად შურსა მზადებდა.
33. რა მოიზარდა ყმა იგი, ბროლ-ლალსა მინა რეოდა, ევას მუცლითა ნაშობსა სიტურფით იგ მორეოდა, ამისთვის სჯობდა ყოველთა — ბრძანება ღვთისა რეოდა, და მისის შურით და მტერობით ძმათ ჭკუა გარდარეოდა.
34. რალას ვაგოძელებ — კაცთა ძე მისებრ ნახულა აროდეს. ძმანი შეითქვენეს, არჩევდეს, მისთვის სამტეროდ ჩქაროდეს.
— „იგ ურჩევნიათ მშობელთა, ჩვენთვის ეს ჭირად კმაროდეს!“
და რა იცის ბერმან, მამამან თუ ლხინი გაემწაროდეს!
35. — „ყოველ დღე წაღალთ მხეცთა სვრად“ — ძენი ეტყოდეს მამასა,
— „აწ თუ გვიბრძანებ, იოსებს ჩვენთან წავეიტანს ამასა, ველად შექცევა დია სჯობს ცუდად ძილსა და ჭამასა“.
და მათ ნება დართო — არ იცის, თუ ჩავარდების ნანასა.
36. თან წაიტანეს სალხინოდ, მიდიან, მინადირობდეს; გლახ, რა იცოდა იოსებ, თუ ძმანი რას უპირობდეს? მთიებს უგვანდა ყელ-ყური, ღაწენი ბადახშნად კვირობდეს,
და მათ გაურისხდა უფალი, რა კარგ საქმეზედ გმირობდეს!
37. ზათ ხელი მიჰყვეს, შეიპყრეს, ალვამან თავი დახარა, ეგზომ უებრო ყმაწვილი ძმად შეებრალათ, გლახ, არა!
— „რად უფრო უყვარ მამასა, შენ ჩვენზე მეტი რა ხარა?“
და იოსებ მათთან მგზავრობა იტირა, ივავლახარა!
38. ეტყოდა: — „ვის რა შეგცოდეს, რასათვის მამკლავთ, ძმანო და? რად არ გეწყალებით უბრალო, გულ-ულმობელნო, ქვანო და? მართ მაშინ მათგან ნაქმარი ბოროტად საქმედ კმაროდა,
და აწ ბერის მამის ტირილნო, დედისა ვა მოთქმანო და!
39. მათ გააშიშვლეს საკვდავად, ყელის გამოქრას ღამოდეს, განგება იყო მალღისა — უწყალოდ შეეწყალოდეს.
ორმო იპოვეს, ჭას ჰგვანდა, შიგ დგომილ იყო წყალ ოდეს,
და მაშიგ ჩააგდეს მნათობი, შუქნი ქვე დაემალოდეს.

40. უფროსმან ძმამან მის ყმისა პერანგი სისხლით შესვარა,
იგ მუნ დაადგეს, ეგ მიკვირს: ძმამან ძმის სისხლი შესვა რა!
მათ მისი ცხენი მიჰყვანდათ, ნეტარ მისთანა შესვა რა!
და სხვა მსგავსი იოსებისა, ვეჭობ, დედამან შეეს არა.
41. მათ მწუხარება იჩემეს, ტირილით მივლენ, ზარითა,
მაშას თავსა წაადგეს ამბითა შესაზარითა,
პერანგი წინა დაუდგეს, ჰკადრეს სიტყვითა მწარითა.
და იტყოდა: — „სიბერის ეჟსა გულსა ლახვარი მკარითა?!
42. — „რა უყავთ ჩემი იოსებ?“ — ეს ოდენ უთხრა ენითა.
მათ მოახსენეს: — „წატანა ჩვენ მისი ავად გვენითა,
ლონი აგვიჩნდა უსახო, ჩვენ გავეჭვეით რბენითა,
და მას მოეწია, შეიპყრა, დაგლიჯა კბილთა კბენითა.“
43. „იგ შექამა და წავიდა, პერანგი შეგვჩა ხეული,
ეს ნიშნად წამოვიტანეთ სრულად სისხლშიგან რეული.“
ტირან საწყალნი მშობელნი სისხლისა ცრემლ-დათხეული,
და ტირილით თვალნი დაუდგეს, დაწვნი შეექმნეს ხეული.
44. აწ რაც გარდაბდა იოსებს, ვარ მის ამბისა მთხრობელი:
ღრმასა ორზოზი ჩაადგეს, არ უნდა ბარ-სათხრობელი,
ყაფილა მოდის სადგომლად, ჰგავს, თუ მისელია მთხრობელი,
და აწ ნახეთ მაზედ ღეთისაგან წყალობა მიუთხრობელი!
45. ორმოს პირს დადგეს კარვები, წყალსა ეძებდეს მდომელი,
ჰა ნახეს, შიგან ჩახედეს შუქნი აქეთ შემომდგომელი;
ქარავან-ბაშსა აცნობეს: — „თქვენც ნახეთ ჰაში მჯდომელი“.
და წავიდა, ნახა, გჰკვირდა — პირი ელვათა მკრთომელი.
46. კაცი ჩაუშვეს, საბილი წელთ ება ხელთაც ეჭირა,
ამოიყვანეს იოსებ, ძლივ სული კბილით ეჭირა,
ჰკითხეს! — „ვინა ხარ?“ — ყოველთა თვალი მაზედა ეჭირა,
და მან უთხრა: — „ძმათ ნილალატეს, ლხინი ამისთვის მეჭირა“.

ამჟამიდან იოსებისა მამარტაბან

47. გარ-მოაკრფეს დიდ-ვაჭარნი, მისი ნახვა მათ უღირდათ,
მას უქვერტდეს გაკვირვებით, შუქი მისი გულსა სკვირდათ,
უსასყიდლო მარგალიტი მოინდოვეს გასასყიდათ,
და მისრ-გვიბტეს წაიყვანეს ჰათთვის მორკმად გასამდ-ღრათ.

48. მის ქალაქისა მეფესა აზიზი-მისრი რქმევოდა,
მდიდარი, უხვი, მოწყალე ერთობ მოსამართლეო-და.
შას ცოლი ჰყვანდა — სიტურფით მნათობთ არ მოეთნეოდა,
და სახელად ერქვა ზილიხან, მთვარესა სჯობდა, მზეო-და!
49. ჩე ვით ვაქო სიტყვა მცირემან, სპარსთ უქიათ ენამრავლად,
ვინ ყოფილა მისი მსგავსი, ან ვის ახსოვს დანასწავლად?
მან ციერნი დააბნელა, თვით გავიდა, ცაში მავლად,
და მან მოუღვის მისთა მქვერეთთა ცეცხლი ცხელი გულსა ალვად.
50. წარბნი გიშრისა ქამანდსა, თვალნი მეღნითა მორევდა,
ნარგინი შავსა ლახვარსა მიჯნურთა გულსა მორევდა,
თმა-ტვერი შავსა სუმბულსა, ტანი ალვასა მორევდა,
და ბრწყინვალეებითა ცისკარსა „მე გჯობ“-ო დაუმორევდა.
51. მას მნათობისა საქებრად ენა ხამს შესხმად მალეობი,
არღვენის ფერსა ღაწვზედა ჯარად დგას გიშრის სარეობი,
მარგალიტს ჰფარვენ ორნივე იაგუნდს ქვეშე ლალები,
და მისთა შუქთაგან მთვარესა პირსა აჩნია ნალები,

სიზმარი ზილიხანისი

52. ტახტზედა იწვა იგი მზე საძილოდ მოსვენებითა,
იოსებ ნახა: თავს ადგა სიზმარში მოჩვენებითა,
ნარინჯი ხელთა ექირა, ჰგავს ნახზობია ნებითა,
და ვით ცხადივ, ეუბნებოდა თამამად, არა ონებითა.
53. „ვინ ხარ, სით მოხვალ, რა გინდა?“ — ქალი ეტყოდა მძინარე,
„ვით შემოგიშვეს სარანგთა, ან ჩემთვის შუქი ვინ არე?
ვერ გამიცდინხარ სხივთაგან, გნახო, წამოღვე წინარე,
და ვიცი მამედვა დღეს იქით სახმილი მოუთმინარე!“
54. — „თუ ჩემი ცნობა გწადიან, ხელ მოდი, მნახე, მზეო-და!
ტყვედ მომიყვანეს, ტყვისაგან შენ გული დაგეტყყოდა,
ისჯრაფე ჩემსა დახსნასა, ტანად ალვისა ხეო-და,
და მიყიდე შენდა სამონოდ გმსახურო, გესათნეოდა“.
55. ნარინჯი მისცა, წავიდა, ხელთ შერჩა ეგრე მწოლესა.
მოშორვებასა ლახვარი მისთვის საკვდავად მოლესა.
ქალი შეკრთა და აიჭრა, გული ძვერს მისსა მგონესა
და არ ვეკობ მისმან მნახველმან სხვა ვინმე მოიწონესა!

56. იძახდა: — „მოკვდი, მიშველეთ!“ — ვარდი ზაფრანად ჰვეროდა, მხლებელნი უწვენეს გარშემო, ვის როგორ შეეფეროდა, განდელი ტირს და ეხვევის, გულტკბილად, მოეფეროდა, და — „რა გჭირს, რა მოხდა, მიბრძანე ჩემო პური და ფერო-და“.
57. ჰკადრეს: — „მხეო, რამ შეგაკროთო, მოგეჩვენა სადალაენი? ეგრე ფიცხლად ვით დაგაჩნდა გულსა ცუხლი სადალაენი? გესვეწებათ: ჩვენ გვაყოფე თქვენთა ქირთა სადალაენი, და შუქთა სხიენი დაგეჰალნეს, აწ მნათობთა სადალ აენი“?
58. დაგლიჯა ბალი ვარდისა, ზამბახი, იასამანი, სუმბულის ტვერი გაყარა, არ მისცა იას ამანი, გამოენასკვა შეფრუშვით შავნი გიშრისა ქამანი, და მელნისა ტბათა სლიოდა ბროლზედა ცრემლთა ნამანი.
59. იტყოდა: — „ვნახე სიზმარი, ჩემთვის საკვდავად ჩვენება: ყმა ვნახე პირმზე, ტანსარო, მე მისი შეყრა მენება, მიჯობდა ძილი ღვიძილსა, თუ ბნელად გამეთენება, და უცილოდ გავლი სოფელსა თუ კიდეე არ მეჩვენება“.
60. არ დაუჯერეს მხლებელთა, სთქვენსა: — სკირსო ეშპაკურება. მეფე შორს იყო, შესთვალეს აზბისა მედასტუოება, წიგნი მისწერეს: — „ეს გვიკვირს, მზის ხახვა არ გესურება! და ავად გყავს, მოდი, თვით ნახე ვარდზედა ცრემლთა სხურება“.
61. მკფე მოვიდა, გაკვირდა, მზე ნახა ფერმიხდილობით, საყელო გარდახეული, პერანგი აღარ ღილობით; ეტყოდა ქალსა: „რა გტკივის, ცრემლი რად მოგდის მილობით“? და მან უთხრა: — „ძილში შევშინდი, ანად ვარ ქვაშეშლილობით“.
62. მეფემან იხმნა აქიშნი, შესჩივლა საქმე მთვარისა, იძათ იცნობდეს ყოველნი ბოლრატის შესადარისა! ხადუმთ უფროსსა უბრძანა გაღება არმის კარისა: და — „თქვენგან ამისი კურნება, ჩემთვის სალხინოდ ემარისა“.
63. ნახეს და გამოიკითხეს, მისი ვერ იცნეს სენები, ფიცხლავ შეატყვეს სურვილი, სათქმელად შეკრეს ენები, თქვეს, თუ: „იშვი სკირს, არ არის მეფისა მოსახსენები, და განქაოლდეს საბრზე ეშპაკთა ღმერთსა ვეაჯნეთ მქენები“.

64. ერთჲან მაჯა დაუქირა, მას საცდელად სინჯავს წყნარად,
იგ მეორე არაკს ამბობს საქმისათვის მოსაგვარად,
მიჯნურობა ჩაჲოაგდეს—ქალს დაედრა მაჯა ჩქარად,
და გაეცინნეს, პარსა ხელი მათ მიისწრეს მოსაუარად.
65. ქალწანც შეიტყო:—„შემატყვეს, მე რაცა მქირდა პირები“.
შეშინდა:—„ვა, თუ გაემჟეინდე, საქმე ბიც ვასაქირები“;
ბრძანა:—„გაემთელდი, მეფონა გულს სენი მოსაქირები“.
და აქიმთ შრავალნი უბოძა—მისთვის დაგუბონ პირები“.
66. აღგა და ტანსა ჩაიცვა, მან გაიმაგრა გულიო,
პირსაც აწნია და შიგნით გული აქეს დადაგულიო.
ქალაქსა იღგა საკერპო, შიგ კერპი ამართულიო,
და თქვა: „წავალ, მსხვერპლსა შევსწირავ, ძლივ მომიბრუნდა
სულიო“.
67. წასასვლელად დაემზადნეს, ხადუმთ რაჲმი მოდგა კარად,
კუბო მოაქვთ შემკობილი, მხეველნიცა იდგეს ჯარად,
ზანჯთა რაჲმი ისარს ისერის, აღმასი ხამს გულსა ფარად,
და მთვარე მცხრალი გასავესებლად მივა მზისა შესაყარად.
68. რა მივიდა, გარდამოხდა მოარული მორჩი ალვა,
ლოცვა ჰქონდა სამიზეზოდ, მით პატიეთა უნდა მალვა,
გლახაკთ მისცა უსაზომო, კერპთ ჰმსახურა, გაეკრძალვა,
და იოსებცა მოყუენეს, მით ელხინა სევედა მალ ვა.
69. მეფემან იხმნა ვაქარნი:—„აქ მამისხენით, წა მარე“!
ფიცხლავე მონა წავიდა, იოსებ ნახა მჯღომარე,
მონა განცვიფრდა, გაშტერდა: ცით ჩამოსული რამ არე!
და დიდ-ვაქართ ჰკადრა ბრძანება:—„აქ მოდით ჩემსა წინარე“!
- იოსების მიჰვანა მისრეთს დიდ-ვაჭართან და მფინებან სხილვან**
70. მოვიდეს იგი ვაქარნი, არ დაიყოვნეს ხანები,
მათთვის დაცალეს ყოველგან ქარვასლები და ხანებო,
ნახეს გაჰკვირდენ—იოსებ მთვარულე მონავეანებო,
და მისი გაისმა ყოველგან გასყიდვად მონაყვანებო.
71. მეფეს აცნობეს—„ვაქარნი მოვინმოვიდეს რებული,
ყაფილა ახლავს ურიცხვი, ლარითა გამდიდრებული,
ყმა ახლავს, ყულსა უძახის, მთვარეა, პირგავსებული,
და გაჰკვირდენ, ზედა მოაკრფდეს მოქალაქეთა კრებული“.

72. ბრძანა:—, „ვინ არის, მომგვარეთ აწ ფიცხლავ ჩემსა წინარე“.
 მოვიღ-ს, ძღვენი მოართვეს, ტურფა, არ დასაწუნარე.
 უბრძანა:—, „ვინ ხართ, სით მოავალთ, ანუ ტყვე იგი ვინ არე
 და მომგვარეთ, ვნახო შევენებით მნათობთა მოუთმინარე“.
73. მათ მოახსენეს:—, „მეფეო, ვიკადრებთ ნიწა, მტკვრები:
 ჩვენ შამით მოვდით, გზაშია არვინ დაჯიბნულა მტერები,
 წყალსა ვეძებდით, ჭა დაგვხვდა, თავს არვინ ადგა შცველები,
 და ჩაგვხედეთ — შუქი პირს გიყა, უცხო რამ ვნახეთ ფერები“.
74. „ამოკიყვანეთ — ყმა დაგვხვდა, ღარიბი ტურფა სახითა,
 ვჭკითხეთ: — „ვისგან გპირს, ვინა ხარ ტან-სარო ალვისა ხითა?“
 — „ძე ვარო იაკობისი, ძათ მომკლეს აქა სახითა“.
 და მოვიყვანთ, ვეკობ, გაჰკვირდეთ მის უებროსა ნახითა“.
75. გამობრუნდა იგ ვაჰარი, საფგომა მივა — ფიცხლად გლიდა,
 უნას უთხრა: — „მეფე გიხმობს“ო. მოგაზმა და ცხენსა სმიდა,
 იგ, ატირდა, ვარდის ბალსა გიშრის ღარით მოგრწყვიდა,
 და მკვრეტთა თვალნი გაურეტდეს, ვინა ნახა, გაუკვირდა.
76. ეფეუ ბრძანა: — „არ ნახულა ამისებრიც კაცთა ძენი;
 იაგუნდი, ბროლ-ლალ-მინა ვნახე ერთად შენათხენი,
 თვალსა ხედან ყორნის ბოლო, ტანად სარო ალვის ხენი,
 და ვეკვ, გაშმაკდეს მისი მკვრეტი, რაზომც იყოს დია ბრძენი.“
77. ვაჰარი იტყვის: — „გავყიდო ფასხედა დაუფასები,
 ყულად რას მარგებს სატყვეოდ პირად მზე, ალვა-ნასები?“
 შემოკრბა სრულად ქალაქი, მოაჰვთ ოქო და თასები:
 და ყოვლს კაცს უნდოდა სასყიდლად, შულლობდნ ბევრ-ათასები.“
78. ბებერიც ვინმე მორბოდა, ხელთ ჰქონდა ბანბის შულები,
 — „მეც ვიყიდო იოსებს, მას ვანაცვალო სულები“!
 ეტყოდეს: — „ჰგაეხარ ზილიხანს, მალე მისთვის მიეშურები,
 და რასთვის ხელობა? წაგსვლია სიყმისა ქალიშვილები“.
79. „შვილი არა მყავს, ვიყიდი“ — მეფემან ბრძანა — „შვილებად“.
 გარე გაყარნა ვაჰარნი, ბრძანა: — „დასცხერიოთ ცილებად,
 ღმერთმან მე მომცა უებრო, არა ღყო გარდავლინებად,
 და წადით, გახსენით საქურკლე, მოიღეთ ოქრო მილებად!“ *

80. მის გოგარისა სასყიდლად მოჰქონდათ ოქრო შუშებით.
ზილიხანს ესმა, გზავნიდა საამჟამოდ კაცს ჯამუშებით,
ბრძანა:—„უცილოდ იგია, ვისგან ვარ სულთქმა-უშეებით,
და მოლბენა მომხედეს, ეგება მე ვიყო წყალულ-დაშუშებით“.
81. ვაქრობა შექნეს, ზოიღეს მიზანი ასაწონელი,
მის უფასოსა ფასება ძნელ იყო შესაწონელი;
ცალკერძ შეუდგეს დრაჰკანი, ცალკერძ იგ მოსაწონელი,
და აწ გულსა მიხვდეს ზილიხანს ლახვარი გასაწონელი.
82. ოქრო მიიწყო ვაქარმან უსასყიდლოსა ფასისად,
მეფე ადგა და იოსებ მუნ მიჰყავს სრა-დარბაზისად,
სადა ჯდა მთვარე, გვერდს ახლდა ჯარი ვარსკვლავთა დასისად
და აბაშთა, ზანგთა ლაშქარი ტევრი დგას ბეგრ-აფასისად.
83. მეფე ბრძანებდა:—„ღვთისაგან ეს მომენიჭა ძეობად“.
ზილიხანს უთხრა:—„ეს კმარა ჩვენთვის საღ ხინოდ, ძეობაჲ,
თვით ამისთანა სულდგმული არსით არ მოიძეობად,
და არ თუ ნათობდეს, ქვეყანად ზეცადაც კმარის მზეობად“.
84. ზილიხან სიხარულითა, ვითა უცნობო, რეტობდა,
სიზმარში მიხვან ნახულსა არც აკლდა, არცა მეტობდა.
სულსა და გულსა ცნობითურთ მისთვის უხვობით მეტობდა.
და იოსებ სირცხვილისაგან, ვით ია, თავსა მდრეკობდა.
85. მეფე იოსებს ზილიხანს გაუდებებდა, უდებდა,
მაგრამ მას მზესა მის ყმისა სურვილი ცეცხლსა უდებდა,
ნახვისა სიხარულითა თავსა იმედსა უდებდა,
და გული ლახვრითა დაქრასა შავთა წამწამთა უდებდა.
86. მე ვით ვთქვა სულთქმა პატყი მის პირ-მზი, ალვა რგულისა!
იტყოდა:—„რა ვქნა, რა ვირგო მისთვის გაწირვად სულისა?
ჩემმა უნებლად გასვლაჲ თუ მეფე გააგულისა“?
და გულსა ემღერვის:—„რად შემქმენ ხელწიფე ყულად ყულისა“?.

ზილიხანისაგან გამდლის გამჯავნა იოსებთან

87. პირველ ვახსენეთ გამდელი: ქვეა ჰქონდა, მისგან ზრდილობა,
ბრძენი, ტურფა და უკლები, მას აჩნდა გვარიშვილობა,
ლონე ვერ ჰპოვა მის მეტი, მისი ქმნა განდობილობა:
და —ეგების მიხსნას სიკვდილსა, შემაშროს თვალთა მილობა“

88. მარტო მიხმო სამბობლად, ტირს, ცრემლთა დაიგუბესა,
ეკონებოდა ძუძუსა, პირი ჩაუღვა უბესა,
ვით მარგალიტი ობოლდ, შიგან სადაფთა ბუღესა.
და ეტყოდა:—„რად არ გეწყალები სურვილთა გამაცუღესა“!
89. დიაცი ვაკრთა, რა ნახა ეგრე საბრალოდ მქენელი.
ეტყოდა:—„მზეო, რა მოხდა აწ, შენი მოსაწყენელი?
ჩემი სული და სიცოცხლე შენ ხარ, გულისა მლხენელი,
და თავი არა მშურს საკვდავად, მიბრძანე—ვიყო მსმენელი“.
90. ქალი ეტყოდა გამზრდელსა:—„უტკბო ხარ ჩემთვის დედისა,
დავკარგე ჭკუა, გონება, ენა მით დამეყებდისა,
ვის უთხრანე ჭირნი უშენოს, სხვა ვინმეცა შეიშედისა?
და რადგან მშვეს, რასთვის გამზარდე მე უბედოსა ბედისა“?
91. „გახსოვს: სიხმარში ნარინჯი მამცა ვარდისა კონამან?
მუნით ვტირ, ბალი ვარდისა ცრემლისა ღვარმა მონამა,
აქ მოიყვანა ვაჰარმან, ოქროზე მოგვიწონა მან,
და გული წამართვა უფასოდ ჩემგან ნასყიდმან მონამა“.
92. „მისმან სურვილმან სახმილი მომიღვა, რა ვქნა დებულმან?
ვა თუ გაგაწყროს სიტყვამან, ჩემგან ცუდ მიდმოდებულმან!
ტყვემან უშვებლაო გაოხსნად, აწ შენგან იმედებულმან,
და სხვად უღონომან საქჰისა, შენს კალთას მოკიდებულმან“.
93. „შენ გაგიზრდივარ, არ ვიცი არ დედა, არცა მშობელი,
აწ გამომტაცე სიკვდლისა მე სიცოცხლისა მთმობელი,
ნახე იგი ყმა, შენ იყავ ჩემთა პატიჟთა მცნობელი,
და ვარდსა დაზრულსა მოასწარ მზის შუქი დაათბობელი“.
94. რა ესმა მისგან გამზრდელსა, ეცა წყენისა ამაღე,
შეატყო, არას არგებდა მას შეგონების წამაღე,
უთხრა:—„არა სჯობს დაჩენა, აწ მიჯნურობა წამაღე.
და ფიცხლადვე მალე შეგყარნე ორნი მნათობნი, ა, მალე“.
95. „აქანამდის შენნი მქვრეტნი იხარებდა, არ ახევედა,
რა ვიცოდი შენსა გულსა, თუ სურვილთა დანა ხევედა?
რა გაგზარდე, მას უქანით ედემს ალვა არ ახევედა“!
და ფიცხლავ ადგა სასაუბროდ, აწ იოსებს დანახევედა.

96. გაზოვიდა, მარტო დაჯდა, ხადუმს გზავნის ფიცლად, მალე,
— „აწ მოზგვარე მე იოსებ, სხვათა კაცთა დაუშალე“.
ნივა, ეტყვის:— „შინ გიხმობენ, მათად ნახვად გაეკრძალე“.
და მან თქვა:— „მათდა სამსახურად თავი რამცა შევიწყალე“!
97. გვერდს დაისვა, მოეხვია, ვითა ტკბილი დედა შვილსა,
გულსა შიგან მიაზსავსა მათ მნათობთა სხვათა შვილსა,
გაეკვირვა იგ დიაცი მთვარის პირზედ შავსა მშვილდსა,
და ტკბილად რასმე ეუბნების მას სიტყვასა დასამშვილსა.
98. ეტყოდა:— „შვილო იოსებ, სიტყვა მაქვს შენთან მბობისა,
მან გამოვზავნა, რომელსა ვერ მშეა მის ოდნობისა,
ცეცხლი სწავეს მუდამ შენისა შვენება ასაკობისა,
და რამცალა სხვა უკეთესი აწ შენთვის მისგან ხმობისა“?
99. მან ნარინჯი ხელთა მისცა მისგან სიზმრად მინაცემი,
— „მოაშორვე სხვორისა დანა გულსა მინაცემი,
ძე არა ჰყავს მას მნათობსა მეფესთანა მინაცემი,
და წყლულსა შენგან სამთელელბლად ფილთა მართებს მინაცემი“.
100. — ვფიცავ: ღმერთსა შეუქმნიხარ შენ მისთვის და იგი შენდა,
ვხედავთ, როჲე უმკვიდროთ ჩანს, მისი თესლი ვარდაშენდა,
გიშრის ტევრი, ბროლ-ლალ-მინა თურე შენთვის მოუშენდა!
და ოდეს განახა, მით აქამდის ცრეზლთა წვიმა მოუშენდა“.
101. იოსებს ესმა, მოედვა ცეცხლი, სირცხვილთა ალები,
თავი, დადრიკა, საქვრეტლად ზე ველარ ახვნა თვალები,
უთხრა, თუ:— „მაგას სად ღირსეარ მე უცხოდ მონაყვანები?
და ვით უყო მისგან ნასყიდმან, ძედ ვჰყვევარ შენაწყნარები!“
- იღსე: მისგან ზილიხანის დაურჩება და ღმთის სიყვარული იოსებისა**
102. შეუთვალა:— „შენჲან შექმან სხივნი მზისა დააბუნდა,
ბაგემ ძოწი, ლაწმან ვარდი, იაგუნდი გააცულდა,
სამოთხე და უკვდავება უშმაგოსა ვისმც არ უნდა,
და მაგრამ რა ექნა— ზეცას ღმერთი, ქვეყნად ზეფე ვით მომღურდა“!
103. „ტყვე მიყიდა ხელმწიფემან, სხვაგან არსად გამაბარა,
ვანსოეს, მზეო, თავი ჩემი, როგორ შვილად მოგაბარა?
მე მომკლენ და ყოვლი სული შენ დაგგმობს და დაგაბარა,
და სჯულიც სხვა გაქვს, იგ არა გწამს, ვინცა შექმნა მთა და ბარა“

104. „სხვა მიბრძანე სამსახური—ყული ვარ და ერთი ზონა, ვერ უარ-ვეყოფი, მას რა უთხრა, ცინც ოქროზნდ მომიწონა? აწ დაძალეთ ესე სიტყვა, სხვამან ნუმცა გაიგონა“
და მას ეწყინა შეთვლილობა, გააზრდელს არად მოეწონა.
105. გამხრდელმან უთხრა—„არ ვიცი მე, ყმაო, ცუდი ფერობა, კარხედ მოგადგა—გააგდე ბედი და ბედნიერობა, რად არ მოკრიფე სურნელი, ყვავილთა მრავალ-ფერობა, და ვექვ, დაინანო შენ ჩემთა სიტყვათა დაუჯერობა“.
106. „სად ღირს-იყავ—წემან შექი ეგრე მუქთად მოგაყენა? ვერ შეიტყვე, ბედმან შენმან თუ რა საქმეს წაგაყენა, თუ არ შმაგი—ვარდის ბაღსა შესვლად რაჰან დაგაყენა“?
და ეს უთხრა და წამოვიდა, ჯაგრმან ფიცხლად ააყენა.
107. მივიდა და დაღრეჯილი ნახა იგი პირმზე ქალი, რა უამბო შეთვლილობა, იგ ატირდა ბროლ-ფიქალი, გადმოთოვა გულ-მდუღარედ—ნახეთ ვარდი ფერ-ფაქრალი!
და გამხრდელმან სთქვა:—„შენსა მკერეტსა დაწვევის ცეცხლთა მე აქ აღი“.
108. რა გამხრდელმან იგი ნახა ეგრე საწყულად ანატირი, უთხრა:—„მზეო, შენმან ბრალმან გამიმბრავლა გულსა ჭირი, ან შეგყარნე ორნიე ერთად, ან ლახერითა გავიგმირე, და ყულია და ჩვენს ხელთ არის, რა საქმეა გასაჭირი“?

მისრ-ეგვიპტის მცენიერთა მემარობა

109. აწ ამბავი სხვა დავიწყო, ენამ რადმცა მოისვენა, ხელით კმნილნი ეგვიპტისა სამლთო წიგნმან მოგვახსენა; მისრეთს ღმერთი არ იცოდენ; ყველას კერპი დაესვენა, და ეშმაკთ ზორვა მას ქალაქსა სასიკვდინედ დაესენა.
110. ეშმაკი ჰყავთ მათ თვის ღმერთად, შემომქმედი დაეტევა, ერთს ალაგსა ესე ცოდვა, მიკვირს, როგორ დაეტევა? სულგრძელობდა იგ მოწყალე, ცოდვა ზედ არ მიეტევა, და მოელოდა მოქცევასა, უნდა თუმცა მიეტევა.
111. ერთ-დღე ჰქონდათ სასწაულად პასეჟი თუ ან კარგობა, დიდად ეპყრათ, ვითა სპარსთა, ბაირამი ნაგროზობა პირველ ზორვა ბომონშიგან, მერმე ლხინი, დარბაზობა; და მათთა სულთა დასაწევად მათგან ცეცხლთა დანაგზობა.

112. ეშმაკთ ეთქვა მათთვის ის დღე, ოდეს ღმერთმან გარდმოყარა, ამ სიტყვითა სულნი მათნი ჯოჯოხეთში ჩაეყარა, ქვეყანისა ჩვენგან პერობა მას დღეს უკან დაეყარა, და არ იყენენ კარგსა ქუთაზედ—თავს ვაგლახი დაეყარა.
113. რა გათენდა იგი დილა, სრულ ქალაქი საოცრობდეს. იძახოდეს მუნ ეტიკნი, ყოვლი სული გამორბოდეს, მათ დროშები დაუშალეს, ქოსსა სცემდეს, ბუკი ჰხმობდეს, და ხელთა ჰყვანდათ ზვარაკები, ზოგნი შეილსა დაუკლოდეს.
114. ზილიხანცა მოვიდოდა, სჯობდა ალვა მოარულსა, არას ჰგვანდა მიწიერსა, ჰგვანდა ზეციით ჩამოსულსა, ნახვის ფასად დაუფენდეს ფეანდაზად მათსა სულსა, და დაავიწყდათ სალოცავი, ბუთსა სქერეტდეს მოკაზმულსა.
- 115 შეიბლანეს ნაგებთაგან, საკმეველი გუნდრუკობდა, აღუსრულეს მსხვერპლი ბილწი, მღვდელი ყველა ცუნდრუკობდა, მეფე დაჯდა სანადიმოდ, სერი უცხოდ სანუკვრობდა, და ბულბული და იადონი ვარდსა ზედა მუტრიბობდა.
116. ძღვენი უძღვენეს, ეგზომ ტურფა არ მისვლია კეისარსა, ზილიხანცა უკმობრუნდა, მისი მქერეტი მოისარსა, მოჰყვებოდა ჯარი ტურფა, მნათობთ შუა მზე ის არსა, და ვით დაუდგამს მქერეტთა გული წარბ-წამწამთა მოისარსა.

მეჯლისი და ლხინი მისრეთის ხალაფიფისა :

117. მის ლხინისა მაქებარი ენა დაშვრა, დავარდების, მგოსანთა და მოშაითთა მღერით ხმანი ჩავარდების, მოედანსა თამაშობდეს, ბურთის ცაში ავარდების, და ბალსა შიგან ბანოვანნი ვარდსა თანა გავარდდების.
118. ჩათრ-კარავთა მორთულობა ან მეჯლისი ვით იმბობის! ვჰფიცავ, რომე სამოთხისა უტურფესად შეიმკობის, ჩანგ-სეთაი, უდ-ქამანჩი, მულნი ყანუმს შეეხმობის, და ვეკობ, რომე იგ არ მოკვდეს, ვინც ამ ლხინსა შეესწრობის!
119. დიდებულნი მუნ სრულ იყვეს, გარ არ უნდა მოძებანი, ვინ აღრაცხოს მათი ძღვენი, ან მეფისა მოძებანი, ვინ ბრძენმა ქმნას ჯამ-ქურჭელთა, მეძნელების, ფასებანი! და ზურმუხტისა დოსტაქანსა ჰშენის წითლად აესებანი!

120. ერთს კვირამდის არ გათავდა იგი უცხო შეგნობა,
ტაბაკ-სუფრა აღუღებლად, კარგ-უსულად გარეგნობა,
ბედაურთა ცხენთა დგენა, დილას ვასელა, მოედნობა
და აწ ვთქვა შინათ არმის ლხინი, გავათავე გარეგნობა.
121. ვერ დააკლდის ზილიხანსა მას დღე ჯარი ბანოვანთა,
მთართვიან ძღვენი ტურფა, ვით ზთქვა რიცხვი საჩუქართა!
მთვარე იყვის მასპინძელი, მათ მნათობთა არ უართა,
და ვერ შევიდეს გარე-კაცი, თქვეს ხადუმთა:—,გარ უართა“.
122. ბალსა შიგან ლხინად მსხდომთა სუფრა წინა გაეშალა,
რა შიადგა შუქი მზისა, ვარდი სრულად გაეშალა,
ყელსა ბროლსა ყორნის ბოლო მრავალკეცად გაეშალა,
და მე ვით სრულყო ქება მათი—ბრძენთა ქეუა აეშალა!
123. მათ მნათობთა სიტურფემან დააშვენა ბალა, ბალჩა,
უჯობდა, თუ მათ ყვავილთა მისი ფერი გარღუნაღჩა;
მათზე შეკრბა სრულ ბულბულნი, ვარდს მიჯნური აღარ შერჩა,
და ვინცა იგი ეგრე შექმნა, ოსტატსამცა ხელი შერჩა!
124. მან ხათუნნი წაიტანა გემტ-სასერნოდ წაეყარა
ნახა, ძეწნად გარდაიქცა, ალვა მოდრკა, წაეყარა,
სადაც გავლო, გასურნელდა, მუშე-ამბარი წაეყარა,
და მუტრიბთა და მომღერალთა ლხინზედ ხელი წაეყარა.
125. სახლი იდგა ბალსა შუა, ტურფად რამე ანაგები,
ოქროს მეღნით დაწერილი, ქვეშე სტავრა დანაგები,
სანოვაგე მრავალფერი, ლალის თეფშზედ დანაგები,
და მისთა მქვერტთა გული გახდეს ლახვარზედა დანაგები.
126. იგ ლხინი და მის მზის ქება დაკლებით ვთქვა—
დიონოს და სოკრატ, პლატონ ნახონ, სამნივ. ვეკვ, განცვიფრდეს!
ძოწთა შუა მარგალიტი ტურფად რადმე გამოსკვირდეს,
და გაურეტდეს მქვერტთა თვალნი, სხივთა ნახვა გაუჭირდეს.
127. მას შვენოდეს სამკაული, თვალ-გოვარი დალალურად,
ვეცხლს უგვანდა ყურის ძირნი, ზედ გიზრის თმა დალალურად,
ვინც იახლნეს, ყველა ტურფა, მაგრამ მასთან და ლალურად,
და ქალნი ჰკერენ და მღერით ქღერენ, იგ არ უტყვად, დალალურად.

128. დახალვათდეს დარჩეულნი, სხვანი კარში გამოყარეს, რათ სიცილი უხდებოდათ—ჰგავს თუ ვარდი, გარდმოყარეს, ზოგნი ჰკერენ და ზოგნი შუშპოზს, თავს შაბაში გარდაყარეს, და თუ ნახვიდეს მათთვის ხელნი, თავნი კლდეს(კა) გარდაყარეს.
129. ერთმან ვინმე სამიჯნურო ლექსი ჩაწავედ დაანღერა, მას შეხედა მზეთა-მზემან, თვალნი მახედ შეამხერა, იგ ატირდა, მელნის ტბითა ცრემლს გაუხდა ვარდზე ჩქერა, და ნოეგონა მისი ქიარი, გულსა დანა დაეძგერა.
130. სრულ იცოდეს: მას მთვარესა მიჯნურობა სჭირდა სენად, უძძიმდათ და ვისმცა ექმნა მეფისათვის მოსალხენად? უყვარდათ და მისი ქვრეტა ყველას სწადდა მოსალხენად, და იგი ნასკვი ეშმაკისა მათ ეწადათ გასახსნელად.
131. მოახსენეს:—„რად სტირ, მზეო, ვით ხარ მწარედ დანაკვნესად? ვხედავთ, რომე ცეცხლი რამე მოგდებია დანაკვნესად. ჩვენ გვასმია—სურვილი გჭირს გულსა შიგან დანათესად, და აწ ვეაქვს სიტყვა თქვენსა წინა ჩვენს კაკაში უკეთესად“.
132. „ჩეენიმც-სული, მზეო, თქვენსა ფერხთა მტვერსა ენაცვალოს, გვეზინიან, რომ ვთქვათ, შენი სატკბო რისხვად შეგვეცვალოს, თუ სურვილსა დაეკირო, ვა თუ ჩვენთვის არ გეცვალოს! და ბრალია, რომ შენ გძრახვიდენ, კარგ-სახელი გაგეცვალოს“.
133. „შენ შეილი ხარ ხელმწიფეთა, მერმე მისრეთს ტახტსა მჯდომი, ნიფუა სულსა ურჩენიხარ, დიდება გჭირს თუ რა ზომი! რამცა იყოს აწ ნასყიდი მონა შენგან მოსანდომი? და შეაწუხეს იგ მთვარე, დიაცთ უყვეს სიტყვით ომი.“
134. —„შენთა შუქთა შესადარი, არ ვეკვ, მზეს რომ ნოეფინოს, და რა ბრალია საზრახვად შენი საქმე გავფინოს? არ ცუხვალ ვართ მას უკანის, რა ეს სიტყვა მოგვესმინოს, და შენთვის გკადრებთ, თავმან შენმან, ვეკობთ, რომე არ გეწყინოს“.
135. ქალმან სულთქნა: „ცრეკლი ენახე სისხლთა რევით, ვითა შყალი“, მათ პასუხი შეუბრუნა ტკბილი რამა, არ გამწყრალი, თქვა:—„ნახულა სხვა მიჯნური, მაგრამ ჩემებრ არ საწყალი, და იგ რა ნახოთ, მძისთვის ხელქმნა» თქვათ: «არ არის დასაბრაალი».

136. „კარგი გინდათ, თქვენ ხართ ჩემთვის დედის ალაგს, ზოგნი დები, ბედმან კრულმან საქმე მიყო საყვედურად დასადები, მაგრამრა ვქნა, უნებლიათ მომეკიდა ცეცხლთა დები, და უგულოსა სიბრძნით ქცევა უხამსია მოსადები“.
137. „მოვიყვანო იგი მოყმე ჩემსა წინა სამსახურად, თქვენცა ნახეთ, ვინ შემიქმნა, გული ჭართა დასადემურად, ბაგე წითლად ვით შეჰქნია, ჩემთა სისხლთა არის სმურად, და ლამის მოკლას, გამიყვანოს სოფლისაგან მე უქმურად“.
138. ბრძანა: — „უხმეთ, დაპატიეთ, წადით, უთხართ შალვით ყურსა, მას მნათობთა ხელმწიფესა, მაგრა ახლა მონა-ყულსა, მოვიდეს და მოუღბანოს გულსა მისგან მონაყულსა, და აწ მსახუროს ხელსა მისგან დაქირულს და დასაპყრულსა“.
139. ხელთ ექირა ტაშტ-წუმწუმა, იოსებუა შემოვიდა, იგ რა ნახეს მუნა მყოფთა, ყველას ერთობ გაუკვირდა, გარმორტყმრდა მიხა, ვარდი, არღავანსა მოზღუდვიდა, და სრულ გაშმაგდეს ხათუნები, მათ ნამუსი წაუვიდა.
140. მორცხვად იღვა თავმოდრეკით, წარბი ქუფრად შეეყარა, ღმერთსა სიბრძნე, ხელოვნება მისად შექმნად შეეყარა, ჰკავს, თუ ყოვლი შეენებანი ხელით ვინმე შეეყარა, და მისსა ეშუსა იგ დიაცნი დაბნედილი შეეყარა.
141. აიშალა ნადიმობა, ველარ ჰამდეს, ვერცა სპიდეს, ავზისაგან ვარდის წყალსა ერთმანერთსა გულს ასხმიდეს, დანით ხელნი დაეკოდნეს—ეგონათ, თუ ხილსა სკრიდეს, და მისთა მწველთა საქციელსა ზილიხანსაც გაუკვირდეს.
142. ფიცხლად აღვა ტახტისაგან, ბანაოვანნი მოიკითხა, უხაროდა, იშს უგებდა, მათთვის სიტყვა გაიფიცხა, იგ რა ნახეს მოცინარი, ძოწ-სადაფი მოიკიცხა, და უთხრა: — „ვეკობ, ველარ დამემოთ“—ააყენა, გვერდს დაისხა.
143. მათ შერცხვენდათ, საპასუხო სიტყვა რამცა მოეგონა თქვეს: — „ასეთი ხორციელი იქმნებისო, ვის გვეგონა?“ თვით ქმნალიყვნეს საეკიმოდ, მისთვის რალამც შეეგონა? და წამოვიდეს, მათ აჩუქა საბოძვარი, — ვინმც აწონა!

აგაპანი ბაზიყასნი, მისი ხელოზა და მისრეთს მისვლა

144. არ დავეადო მათი საქმე, რაც გულს მქონდეს მიდებული,
 ვარითრო, რაც ძალმედვას, ენა ბრგენილად კიდებული:
 იამანთა ქვეყანასა იყო კაცი დიდებული,
 და მოჴკმული და მოვლენილი, ამირ-აბდულ წოდებული.
145. სიმღადრით, ქკუიფუ და სიბრძნით განთქმული იყო მეტია,
 თვალ-გოვარი, ოქრო-მყარი უამრავი მას უყრია,
 სოფლები და აგარაკი მისი ვისმცა დაუთელია?
 და ძე არ უყვის, ასული ჰყავს, გულსა სევდა შემოჰყრია.
146. ტურფა იყო იგი ქალი, ვითა მთვარე, ალვა ტანად,
 მისთა მქვრეტთა სული მისცის მასა თანა-წარსატანად,
 ფერხთ იდგემდის გიშრის თმათა, სხვა არ უნდა ჩასატანად,
 და უნდა მისდა საქებარად ბრძენთა გული მისატანად.
147. ქალს უძახდეს ბაზიყასა, მას სახელად იგი სძეს-და,
 ჰამა სჯერა, რამცა ექმნა; არ მისცემდა ღმერთი ძეს-და.
 მას ზრდიდიან თაბარუქად, მნათობთაგან უტურფესდა,
 და უნდათ მისი შესაფერი, ეძებდიან ზედ-სიძეს და!
148. ვერ ეშოვნათ მისი ბაბი, რომ ქორწილი მათ გაეგდო,
 დაესახლა იგი პირმხე, მათი შორქვა ხელთ ჩაეგდო,
 რგ უებრო პროლ-ბადახში აგრე ცუდად ვერ გაეგდო:
 და ნათ სოფელი უპირობდა მისებრივი ხრიკი ეგდო.
149. ვერ დაასწრეს: საწუთრომან გაგებული მოუშალა,
 ვარდიცვალნეს, ნივთებისა მოძრაობა მოეშალა,
 ქალი ტირს და პირსა იხოკს, თმა გიშრისა დაეშალა,
 და ოზლად დარჩა მარგალიტი, სადაფს პირი გაეშალა.
150. იგი ქალი პირველადვე ბეზიასა ჰყვანდა ხელთა,
 არვინ დარჩა მისგან მეტი, ახლა უფრო მიიხელთა,
 ვით ვთქვა მათი მწუჭარება, ან მოდება ცეცხლთა ცხელთა,
 და მათ დამარხეს საყვარელი, სისხლის ცრემლით უბე სველთა.
151. ბევრმან ვინმე მოინდოზა იგ მნათობი შესართავად,
 დაიწუნა ამად, რომე არ ჰფერობდა გვარად, თავად,
 ბელი, გული, ტანსაცმელი მას შეჰქმნოდა სამივ შავად,
 და უკულმართის ეტლისაგან მოლამოდა საქმე ავად.

152. იოსების საქმე ამბვალ იამანსაც მისრულიყო, მისი ეგრე უებრობა, თუ სიტურფით ვით სრულ იყო, ვაქრისაგან მიყვანილი ეგვიპტესაც მისრულიყო, და შორიდალმა ბაზიყაცა მისთვის ხელად მისრულიყო.
153. ბაზიყასა არ ასმოდა ზილიხანის მიჯნურობა, იოსების დაურჩება, იგ უწყალოდ გულმაგრობა, შავარდნისა ვით მართვენან მოინდომოს ნავარდობა, და ბუდიდალმენ გაფრენილსა ბადეს მიხედეს ჩავარდნობა.

ბაზიყასაგან მისრეთს წასვლა

154. თქვა:— „წავიდე მისრ-ეგვიპტეს, წავიტანო განძი ძველი, ბეზიაცა წამომყვების, ჩემი გამზრდელ-გამძიძველნი, გაგვაკვირნე, ოდეს მნახონ მათად მორკმად მე მიმსვლელი, და ფასი მივსკე სიცოცხლისა, ვიყო სულთა მომსყიდველი“.
155. მცნობსა ვისმე მიაბარა მამული და სახლ-კარები, მათ დატვირთეს ჯორ-აქლემი, არ იხმარეს აზვარები, ბედისაგან მომდღურაი, სოფლისაგან ნაჯავრები, და იოსების შესაყრელად მისრეთს მივა ნამგზავრები.
156. რა ცნეს, ფიცხლად მოახსენეს მათი მოსვლა ზილიხასა: — „ქალი ვინმე შემოვიდა ტურფა რამე, ძეტად ხასა, გაგვაკვირვა სალთანათმან, ჩვენ გვეუბნა, გვეპირხასა— და ესაქმე მაქვსო გასაგები“—თქვა—„დაფჳყოფო ცოტას ხანსა“.
157. ვერ შეიტყო, თუ ვინ, იყო, ვერცა გული მიატანა, გამზრდელს უთხრა:— „მიეგებე“, თან ხადუმნი წაატანა, ბრძანა:— „დაჰხედეს სრულ ქალაქი“; ყველამ ძღვენი მიუტანა, და რა მივიდა, უსალამა, იგ აუდგა სარო-ტანა.
158. ხელს აკოცა მან დიაცჳან, შორს დაუჯდა ყოფა-ქცევით, — „მოგიკითხეს ხელმწიფეთა, სამსახურად მოველ თნივით“. „ვინ ხარ, ანუ სით მოსულხარ? თუ გვიბრძანებთ, შეგვემცნევით, და მონახული უნახავად მე გამხადე, განახე მზე ვით“.
159. ქალმან მადლი გარდუხადა, თქვა:— „გნახეო ჩემთვის დედად, ობოლი და უთვისტომო მე ვმოზილვარ ბედ-უბედად, საქმე რამე შემომესწრა, გარდმოვიქერ ცეცხლთა დებად, და ხვალ მიჩვენე, მას მნათობსა ყველა ვჳკადრო ენა-ყბედად“.

160. — „გარჯილხარო“. თვალ-გოვარი მას მოართვეს წინ დადებით, გაუკვირდა, ოდეს ნახა იგ ვერვისგან ფასდადებით, თაყვანი სცა, იგ შეიქმნა ნამეტნავად გულდადებით, და გვერდს იახლნეს მას ღამესა, ტკბილად იყვნეს, ვით და დებით.
161. რა გათენდა, წასვლისათვის ჩარსავშია წაეხვია, გლოვით იყო, მთვარეს პირზე შავი რიდე მოეხვია, ვნახეთ უცხო მოარული, სარო ნაზი დაეხვია, და მიუა წყლულთა საკურნებლად, მაგრამ უფრო დაეხვია.
162. ბანოვანნი გააგება, მხეველნიცა წინა მდგომი, რა შვიდა, მოეხვია ყელით ყელსა გარდამქლომი, გახანთლეს იგი არე, განხმულიყო ცათა ხომი, და ჰგავს, ეტლზედ გარდენვია, მთვარე ვნახეთ მხესთან მჯდომი.
163. მასპინძლასა საკადრისი, ვეკვ, სტუმარი შემოჰყრია, მათი ვერე უუქ-სინათლე მნათობთ გულსა შემოჰყრია, ბროლ-ბალახში, გიშრის ტევრი შევენებითა შემოჰყრია, და ტურფა რამე მოდარბაზე, ფერი ვარდსა შემოჰყრია.
164. ჰკითხა:— „მითხარ, ქალო, ვინ ხარ, ჩემსა სრასა შემოსრული? რად გარჯილხარ, ან სადით ხარ, ვისთა გვართა გამოსრული? არ მინახავს სხვა შენებრი შევენებითა ეგრე სრული, და ბაგე ვარდი, მელნის ტბანი გიშრის სრითა შემოსრული“.
165. ბაზიყამ თქვა:— „მიკვირს, მზეო, მე რად მაქებ, საქებური, შენ ციეროა მონაწილე, მნათთა-მნათი მუნებური, ბრძენნი შეკრბეს, თქვეს: «მნათობი ხაჰსო მისთვის მონებური» და საწუთროსა ბრუნვისაგან მაქვეს სიცოცხლე უნებური“.
166. — „იამანით წამოსრულვარ, მოველ შენთა ფერხთა მტვერად, სვე-ბედი და ჩარხთა ბრუნვა მე შექქენია ყველა მტვერად, მშობელნი მყვეს მეტად დიდნი, ძე არა ჰყვით არცა გერად, და დამეხოცნის, მარტო დავრჩი, გლახ, ლახვართა დასაძგერად“.
167. „არც ღირსვიყავ, ვერც ველირსე მათგან ჩემზე დანაპირსა, მათ მიბრძანეს შენი კარგი: «ჩვენს ჟამშია არ გველირსა, ნუ მიხედები ვარდი ყვავსა, ნუ აქმევო ხურმას ვირსა», და ვტირ მას უკან დაღრეჯილი, არ გამიღებს დანა პირსა“.

168. „მე შიამბეს—თქვენგან მონა ვისგან რამე მოსყიდულა, იგ ანათობს სამყაროსა, მზესა შუქი დაუგულა, მისთვის ხელი გამოვიქერ, მისი ნახვა გამეგულა, და ვით დაქეთთო ცეცხლთა დება, ანუ ვითმცა დამელულა“?
169. „გეხვეწები: იგ მიჩენე მისთვის გაქრად მთარულსა, სული მოგცე სულთ აქათი, მე შემყარე ტკბილსა სულსა, წყალობისა წყალი მიეც გულსა დამწვარ-დადაგულსა, და მე გმსახურო სიკვდილამდის, გყვანდ მხეველად,—მიმეც ყულსა“.
170. „ეგზომ გიძღვნა მე საქურქლე—დაგავიწყო მისრეთული, თვალ-გოვარი, სამკაული, გაგიკვირდეს ლართა ქსული, შენ გაახლო ჩემი მორქმა, ოლონდ წამყვეს მე თან სული, და აწ სიკვდილსა მიწურვილვარ სიცოცხლისა მიმაშური“.
171. რა ზილიხამ გაიგონა ბაზიყასგან საუბარი, იგ ატირდა გულმდღულარედ, ვნახეთ ცრემლთა საგუბარი, შეებრაღა თავის გამო, გული ჰქონდა ნაღმ-ობარი, და გაუახლდა მასცა ცეცხლი პირველ მისგან ნაგზობარი.
172. უბრძანა, თუ:—„ჩემი სენი, მიკვირს, სიღამ გარდაგედვა? შორიდაღმან უნახავად ცეცხლი ვითა გარდაგედვა? მე გიჩვენო იგი მოყმე, ვისთვის თავი გარდაგედვა, და სჯობდა მისი ეშყი გულსა არ შეგეშვა, გარ დაგედვა“.
173. თქვა:—„რაცყი მყოლებია, მეგონა, თუ, მარტო ვარ-და“! უღერსა მან საყვარლად, იგ თავმდაბლათ დაუვარდა, —„ჩვენ გაგვხადა მან ბულბულად, მგონი, იგი გაგვივარდა, და აწ მოვიდეს სამსახურად!“—იოსებცა შემოვარდა.
174. რა ბაზიყამ გაიცადა იოსების სიტურთენი, ტანი-სარო, ბროლ-გიშერი, ვით ზუალი, შუქთა მფენი, დაბნდა, ფიცხლავ გარდაიქცა ზათრის ფერად, ვარდის ფერი, და გლახ, წამალი ვერა ირგო-მისთა წყლულთა გასამთელნი.
175. შეებრაღდათ იგი ქალი, რითაც იყო მოაბრუნეს, ითვისეს და ეპატრონეს, იგ არა თუ გაემგუნეს; იოსებ დგას მათთვის სანთლად, თავს ფარვანად დაებრუნეს, და ვერ გაუძლეს შუქსა მისსა, სადგომისკენ გააბრუნეს.

176. ტირს ბაზიყა, მოთქვამს მწარედ, ცრემლსა სისხლი გარეულა:
— „დღეის იქით სული, ცნობა, ვა, გამეჭრას, გარეულა!
ვითმც ნათობდეს მიწის ხორცნი, ეგრე ვითმცა დარეულა!
და ნარგიზთაგან გულსა წყლულსა აწ ლახვარი დარეულა.
177. ზილიხამ თქვა:— „მას ლახვარი უწინ ჩემთვის გაუცია,
იგ არ არის ხორციელი—ხედავთ, რომე გაუცია,
დაუჭვირა სხივთა შუქი, მჭკრეტთა გული გაუცია,
და აწ შენვე თქვი: უშმაგოსა იგი ვისმცა გაუცია?
178. „სიზმრად ვნახე, არ მენახა; მეთემ შვილად მოიყიდა;
ვერა ვირგე მე, გლახ, ხელმან, ცუდად თავი მომიყინდა,
მზე არ მომხვდა, ვარდი ჩემი დაჰქანა, დაზრა, დამიყინდა“.
და ესე თქვა და ამოტირდა წუნარად რამე, არ აყვირდა.
179. — „ღმერთმან უწყის, ეგრე მიყვარ: ან და იყო, ან ასული,
მართლად გითხრობ, ვიცი გაწყენ: ცუდ მაშვრალად ხარ მოსული,
შუქი მზისა დამიძვირდა, ვარდი მით ვარ დანასული,
და მე არ მომხვდა, შენ ვით მოგცე სულთაგანცა უტკბო სული“?
180. რა ბაზიყას სიტყვა ესა ზილიხასგან უიმედო,
რა შეიტყო მათი საქმე, არა თქვა რა დასაყებდო,
მან დასწყვიდა შობისა დღე, თქვა:— „რა მიყავ, ჩემო ბედო?
და სრულად ცეცხლთა დასაწვავედ რისთვის შეგმქმენ, შემოგმქმედო?.
181. ესე თქვა და სისხლის ცრემლი გიშრის ღარით ჩამოღარა,
საყელონი გარდინხივა, ბროლის ზურთნი ამოყარა,
მთვარე სავეს მცხრალად იქცა, სრულ დალივა, ჩამოყარა,
და — „აწ სიკვდილი უამეა, სიცოცხლე ხარ ჩემ აღარა“.
182. დაიხია პირის სახე, თმა გაყარა დია გიშრად.
დაბნდა, იქმნა ვითა მკვდარი, — „არ მოკვდესო“— იქმნეს მშიშრად,
თქვეს: „საწუთრო, ტკბილი სული გაგინწირავს, ქალო, ვიშ, რად!“
და ეხვეოდეს სრულიდ ჯარი, არ დაავდეს მართო ნქვიშრად.
183. დიდხან იდგა, ვითა მკვდარი, ძლივ მობრუნდა ქალი სულად,
შემოიხსნა სამკაული, მას საქურქლე მოაქვს სრულად,
წინ დაუდგა ზილიხანსა, ანგარიში უნდა ნულად,
და ვითა ჰფერობს ხელსა გაქრა, სოჯულით მივა კარგ-უსულად.

- 184.¹ ტანს ჩაიკვა მსხვილი ჩოხა, თავსაც შალი მოიხვია,
 ვით ტყემალი, სასიკვდილოდ თავი კალთას გაიხვია,
 არ უსმენდა, ვინც რა უთხრა, ერთობ თავი მოიხვია,
 და მან აიგო ნაბდის ქოხი, შიგან ჩაჯდა, ჩაიხვია.
185. აატრნა მისნი მკერეჭნი, ყოვლა გული დაუწვა-და,
 ბებიასაც ამ საქმითა გულს ლახვარი დაუწვადა,
 მან გაყარა თმა სპეტაკი, გული ცეცხლზე დაუწვა-და,
 და ქვა თავსა და ხელი გულსა, კბალით ხორცსა დაუწვადა.
186. მოსთქვამს: — „შვილო, საყვარელო, კარგსა თავსა რა უყავ-და,
 რად მოგძულდა სინათლენი, რომე მზესა გაუყავ-და,
 დაწვთა შენთა უტურფესი, მითხარ, ედემს რა უყავ-და!
 და შენ დაქენები რად-ლა?— ჰხმობენ: «ბულბულს ვარდი გაუყავ-და».
187. „რად არ მომკალ პირველ-უწინ, თუ ამ საქმეს მიჩვენებდი?
 სანთლად მყვანდი შენთა გვართა, ბნელსა გულსა მითენებდი,
 ტანად ალვა გამეზარდე, ბაგეს ძოწად იშენებდი,
 და მაცოცხლებდა შენი ქერგტა, სულსა ყელში მიყენებდი“.
188. სიბრალული ბაზიყასი სწავეს ზილიხანს, ადენს ცრემლსა,
 რქვა იოსება: — მას სკმელსა შენ მისცემდი ხელით-ხელსა!“
 მივიდოდის, მიუტანდის; მისი მკვლელი, მისთვის ხელსა,
 და შემოხედის რეტად რასმე, გარდიგდებდის საწყლად ყელსა.
189. ეტყოდა: „უცხოვ, რად მომკალ? ნეტარ შენ ვინ და მე ვინე?
 შავთა ნარგიზთა ლახვართა უწყალოდ დამახვიინე?
 ვითა ფარვანა სანთელსა, მე შუქთა დამაწვევინე,
 და ეს ეგრევე მიყავ—დამმარხე, სამარე გაპათხრევინე!“

სიკვდილი ხელისა ბაზიყასი იოსებასი გულინათვის

190. ველარ გაძლო, მან იცოცხლა ხანი რამე დია მცირე,
 ბებიასა დაუძახა: „მოდი, სული გავეც ვირე,
 მე მოგიკვდი, ჩემი ბნელქმნა მნათობთაცა მიუმტკივრე,
 და მიწას მიმეც, ჩხეტთ ნუ მიმეკემ, გული წყლული აქიტიკარე.“
191. მოკვდა ბაზიყა გარჯილი მიჯნურობისა სენითა,
 სოულად მისრეთი ტიროდა, თქვეს: — „ცოდვით ავივსენითა!“
 შავსა მშობელსა კალთასა უწვა. მოსთქვიდა ენითა,
 და ზილიხანც მოვა ტირილით, პირსა იცემდა ხელითა.

192. მოსთქნიდა:—შვილო, აწ შეკდარი პირველად გნახე მე ხელი, ბაგე შეგიკარ ვარდისა, თვალთა დაგხურე მე ხელი, უსულოდ გხედავ ცოცხალი, რად არ დამეცა მეხელი? და აღარა მყევხარ ბედკრულსა ვისილა ვიყო მკვებელი?
193. „ვის ჰყოლია შენებრ შვილი, დაზრდილი და ან ასული? ედემს ალუა არ გაზრდილა, ეგრე ტურფად აწოსული, შენ ნათობდი საწუთროსა, ზეცით ჰგვანდი ჩამოსული, და ვერ შექამოს სხვა მიწამან ეგრე ნაზი კარგ-უსული“.
194. ესე თქვა და მოეხვია, პირით პირზე დაეკონა, ეტყოდა, თუ:—„რამან შეგქმნა ზაფრის ფერად ვარდის კონა?“ იგ ათრთოლდა, ვით ფურცელი, სულთ ამოსვლად გააკრკოლა. და მიისწრაფა მასთან მანცა, წასვლად ვინმეა დააბრკოლა!
195. რა ზილიხამ ორივე ნახა ეგრე საწყლად დანახოცი, მკერდსა ზედა ხელი იკრა, გამოუჩნდეს ბროლის ხორცი, ზედ გიშრის თმა დააყარა, მას ცრემლი სდის მოსახოცი: და—„აწ უცალოდ მეცა მომკლავს იგ მიჯნურთა ამომხოცი“.
196. გაიტანა მან უკლებლად განძი მისგან მონატანი, სასაფლაო აღუშენა, გუმბადი ქნა ოქრო მყარნი, მას სოფლები მოუყიდა, სულისათვის შესატანი, და თქვენც გასინჯეთ სოფლის საქმე—მიწას მისკეს სარო ტანი!

მომკლად გამიჯნურებდა ზილიხანისხაგან იოსებისა

197. აწ ამბავი სხვა დავიწყო, ლექსთა ბოლო შემოკლდების, სოფლის ნივთთა შემსჭვალული კაცი ზოლოს გაქმნარდების, რა აივსოს გუბე წყლითა, გზას შეიქმს და გადვარდების, და ემყი თავსა არ დამალავს, ვის დამეტდეს—გაშმაგდების.
198. გაუგრძელდა მიჯნურობა: გლახ, ზილიხანს ცრემლი სდიან, მან არიფი ვერ იშოვნა, ვის ძნათობნი შექნატრიან, წალკოტს სეზნობს ნაღვლიანი, ფერხთ ქვეშ ვარდსა დაუყრიან, და მარტო იხმო რან გამზრდელი, სხვათა კარში გამოჰყრიან.
199. ეუბნებოდა:—„მარგე რა?—გულამოსკენითა ტიროდა, პირი უგვანდა მთვარესა, ცხვირი სოთურებ სტვიროდა, მათ მესისხლეთა ბაგეთა შუა სადაფი სკვიროდა, და ეგრე უთბინოდ გასკლასა მისსა გამდელი ჰკვიროდა.“

200. მას ზილიხან ეხვეწების:—„დედა ხარ და ჩემი დები,
მალ მეწივე, არას მარგებს ცული რამე გულის დები,
უკურნებლად სენს სიკვდილი, ხელი ვაქრას არ ავსცდები,
და არას მარგებ შენ გამზრდელი, ვით ბაზიყა, მოგიკვდები“.
201. გამზრდელს რა ესმა ნათქვამი, საგონებელსა ჩავარდა,
ტკბილთა არჩევდა სიტყვათა, მისთვის საქებრად ავარდა;
— „მუშკ-სურნელება მთიებსა, შენგან სინათლე დავარდა,
და სული არა მშურს, მიბრძანე, მე სამსახურად მზა ვარ-და!“
202. „შენ საწუთრო განანათლე, მზისა შუქი დაიმონე,
ძოდან მიველ, მას რეგვინსა თქვენი საქმე გავაგონე,
არ ინდომა შენი შეყრა, გაუსინჯე ჭკვა და გონე!
და აწ თუ ბრძანებ, ჩემს ჭკუაში სხვა თათბირი მოვიგონე“.
203. „ჩვენ მოვკაზმით სრა-სამყოფი, ავაყვოთ ვით სამოთხე,
მარტო იხმე—დაჰპატიე იგი ალვა მორჩი, ვით ხე,
ღვინო ვასვათ, მოტყუედების, იგ გულტკპილად მოიკითხე,
და თუ ლომია, მხეს მიხვდების, თუ არ მოგყვეს, რად არ ითხე“?
204. დაუმაღლა მან მნათობმან, გამდელს უთხრა დიდი ქება:—
„სულსა შენგან დავიმაღლებ, თუ მომხვდების ცეცხლთა ვსება!“
მათ დაასკენეს იგ თათბირი, შექმნის დიდი მომზადება,
და სახლი მორათეს უცხოდ რამე, ტილისმით ჰქმნეს, მგონი, გრძნება.
205. მათ აქრელეს კედელ-ყურე, ქვეშაფენი ფარდა ნატეს,
ყველაზნდა მათ ქალ-ყმათა მსგავსი სახე გამოხატეს,
ერთგან მწოლნი, შეხეულნი, გვანდეს ცოცხალს, დაამეტეს,
და ყმის შეადგეს საილათოდ—უნდა თუშვა გაარეტეს.
206. ქალს კაზნიდა იგ დიაცი, აბანოსა აბანებდა,
ცა ჰშვენოდა მას საჯდომლად, სახლი რამცა აბანებდა,
ბულბულს ვარდი რადლა უნდა—მაზედ ხმასა აბანებდა,
და დემონეს მას მნათობნი, რამცა ექმნა, აბა ნებდა!
207. მას ტურფათა უტურფესსა სამკაულსა მოასხმიდა,
მას გიშრისა ტოილოსა მრავალფერად დაუთხზვიდა,
ნახა შუქთა დამეტებით—მზესა შესწორფა, ველარ სხივდა,
და ვით ყვაილი სამოთხისა, იგ ანორჩდა, ამოლივდა.

208. დაჯდა ტურფად შეკახმული იგ მომლოდნე ცეცხლთა შრეტად,
გვირგვინი და ტყავ-საყური, ტახტზე ჯდომა ჰშენის მეტად,
მზემ და მთვარემ მისად ნახვად თამაშა ჰქჳნეს, მოდგეს ჰვრეტად,
და არ თუ კაცი, უნივთოცა, ვეჰვ, გაშმაგდეს, გახდეს რეტად.
209. საინი ქალნი შეიყვანეს შინათ—იყვნენ მისანდონი,
მკვრელნი უცხოოდ, მოშაითნი, მღერენ, ვითა იადონი,
ხადუმთ უთხრეს დაკვა კართა, იგ არვისგან გასარონი,
და ყმა მიიხმეს სამსახურად, მივა ვითა მინარბონი.
210. შემავალსა ჰვე მჯდომისა შუქი მდიდრად შეადგების,
მათსა ეგრე უცხოოდ მორთვას იოსებცა გაკვირდების,
ჯდომა, ლხინი; დაჰპატიყეს,—„არ ვლირსვარ“—ო, ფეხზე დგების,
და გვერდს მოიხვა, ღვინო მისცა, მოსატყუვრად შეადგების.
211. მიმოიხედნა, მალ-იცნა, რომ მათი ხატი სახევედა,
თვალს არიდებდა საჰვრეტლად, სიცოცხლით ველარ ნახევედა,
ზილიხან ვარდის ბაგითა ღიმობდა, აღარ ახევედა,
და ნარგიზი/ მისთა მჰვრეტელთა აღმასიცი იყოს, დახევედა.
212. მათ ორთავე მაჰებარი ხამს უმიროს, პითალორა,
სოლომონ, დავით და სამსონ უნდა ეგრე მოელორა,
დალილას და ვითა ბილყიზს, ცნობა სრულად მიელო რა,
და ღვინოს მისგან მირთმეულსა სვემდა, ვითომც მოელორა!
213. ლხინად ისხდეს და მუტრიბნი ღექსსა მღერდენ სამიჯნუროს,
ეტყოდ:—„მოკალ ბაზიყა, ცრემლი ზედა დაეჰკუროს,
რად არ გეწყალივი, მისებ რიგ მეცა მიწა მიმებუროს?“
და ცოტა უკლია მართალსა, გლახ, გული გარდაუბრუნოს!
214. ყმამ შეხედნა, ტკბილად რამე ეშვი გულსა აუღულდეს,
„შიში მკლავს და მე სირცხვილი, თვარე შენთვის ვით არ მსურდეს?
თავი დამიცი მე უღირსად, ეს გაბედვა ვის არ გკვირდეს?
და ესე თჰვა და მოეხვია, მათი კოცნა სულად ღირდეს!
215. იაგუნდი მარგალიტსა, ბროლს გიშერი აერია,
მათი ელვა მზისა შუქსა, ხედავთ, რომე აერია?
ვარდსა დაზრულ-დაყინულსა მიხვდა დარი, ჰაერია,
და ვერვინ სრულყოს ჰება მათი, ბრძენთა ჰკუა აერია!

იოსების და ზილიხანის ერთგან შეპრა და მეფისგან შებუღბა

216. მათ ერთად წოლა გაპირეს, შევლენ ხალვათსა კარავსა, ორნი მთიებნი მნათობნი ლხინს აპირებენ არ ავსა, მის სალოცავსა ზილიხან ფარდასა მოათუარავსა, და ყმა ეტყვის:—„გრცხვენის კერპთაგან, რა უთხრა დაუფარავსა?“
217. მისგან გეშინის, როელსა თვალნი არ ასხენ, ყურები, მე მას რა უთხრა მოხედვით, ვინ შეძრა ოთხივე ყურები, ვინ ხედავს, ესმის ყოველთა, არ უნდა მოსაყურები?— და მათ ლაპარაკი შეექნათ მოპაღლო, არ ჩურჩულები.
218. „თუ გაქვს, მზეო, სიყვარული ჩემი გულსა დანათესი, დაამტერიენ უსულონი, იცან ღმერთი უკეთესი! შენი ვიყო სიკვდილამდის, სიშორითა არ გაკვნესი, და შენ განაგდე ეშმაკთ ზორვა, იგი გწამდეს, შოვა მესი“.
219. იქ მეფე შევა საწოლსა, აქ ამათ ჰქონდათ ცილობა, ქვესავებელში ვერ პოვა მისის ვარდისა შლილობა, სძებნის, იკითხავს, გაშმაგდა, მას მიხვდა ტკვაშეშლოლობა, და ზილიხანს მიხვდა დღეს იქით თვალთა ცრემლისა მილობა!
220. ერთმან ვინმე ღვთისა მტერმან მათი საქმე მოახსენა: „ლხინი აქვთო მათ ხალვათი, იგ ორნივე ერთად სხენა“. ვით მართებდა შეჭირვება, გულსა მიხვდა დიდი წყენა, და აწ ზილიხანს ლხინის ჟამსა გლან მიხვდება ცრემლთა დენა!
221. მათ აცნობა კარის მცველმან:—„მეფე მოვა“—შერბის მონა, ეგრე მწარე მოსასმენი სხვასა ვისმცა გაეგონა?! წყენა, შიში, შეჭირვება მათი ვისმცა აეწონა?! და ვერ გაასწრეს, ფეხზედ იდგეს, სხვა რამცალა მოეგონა?
222. ზილიხანს ლაწვი-ყაყაჩო თეთრ ვარდათ გარდაქცეოდა, გაყრისა წყენა მიჯნურთა მიფისა შიშსა მძლეობდა, ყმასა პერანგის საყულო კიდებაშიგან ხეოდა, და იგ ქალმან ქმარსა მიართვა, თქვა:—„გამიკითხე, მეო-და“!
223. „მოიყვანე უცხო თესლი, ჩვენთა სჯულთა განაკიდი, „შვილად გყავს“-ო—ეს მიბრძანე, არ მისმინა, რასაც ვწვრთიდი, მთვრალი სითმე შემოიქრა, სიტყვით ვერა დავამშვიდი, და ჩემთან ჯდომა მოინდომა, გავგულისდი, წავეკიდი“.

224. „თავი ხელთა არა ჰქონდა, თურმე ლვინოს გაეხელა,
იგ ეძებდა დასაწვავად—კერპი უნდა მოეხელა,
საყელონი დავაგლიჯე, გამდელიცა მომეშველა,
და შუღლი გვექონდა, თქვენც მოგვესწარ, თქვენმა მოსვლამ
გავვაშველა“.
225. თავს მართლობდა იგი მთვარე, ღონეს რასმე ედებოდა,
მეფეს ჰკუა აღარ ჰქონდა, ტვინსა ცეცხლი ედებოდა,
მას შეუპყრა თმა გიშრისა,—ქვე მიწაქდე ედებოდა,
და ეტყოდა, თუ:—„გათქმევიანებ, რაცა გულსა გედებოდა“!
226. სცემს უწყალოდ, ურიდებლად, ვით იწდოს, ქალს დავარ დების,
ხელი, მჯილი, ქუსლი, წიხლი—ოთხივ დაშვრა, დავარდების,
პირი ცემით გაულურჯდა, ვითა პირველ ვერ ვარდების,
და თქვა—„ებრალო არამც მოვკლა, ლამის ენა ჩავარდების“!
227. გამობრუნდა, იგ დააგდო, ვითა მკვდარი უსულობდა,
ალვა ნაზი დამტვრეული ველარ ეშხად უსულობდა.
ვხვეოდეს ბანოვანი, ყველა ჰასთან მისულობდა,
და მას სწამლობდეს, მრავალს: რასმე სურნელსაცა უსულობდა.
228. მხემან ნახა ვგრე მყოფი, მისთვის გული დაეწო-და,
მთვარემ იცა პირსა ზედა, მუნით ლები დაეტყო-და,
ეთერი და მუშთარ-ზულ ცრელთა ღვარსა დაელტო-და,
და მისთა წყლულთა საკურნებლად ასპიროხცა მისკენ რბოდა.
229. მეფემაჲ ბრძანა:—„იოსებ შეკარით ხელ-ფეხ-მაჯებით,
ვიყიდე, შეილად გავზარდე ეგ ეშმაკი და ქაჯებით“!
იგ თავსა არას მართლობდა, არცა თქვა სიტყვა აჯებით,
და თქვა:—„ხოცნი მოსწყდეს უბრალო, სულით არ დავისაჯებით“?
230. დიაცს ვისმე გამოყვანდა შვილი-წული სამის თვისა,
ყბამან თქვა, თუ:—„ჩენი საქმე მაგას ჰკითხეთ, მაგან თქვისა“.
ჰკითხეს: „გვეთხარ, თქვი მართალი: ვის აქვს ბრალი საქმის ქნისა“?
და თქვა:—„იოსებ უბრალო, უსამართლოდ დანათქმისა“.
231. გაუტვირდათ, ვისმცა ესმა ჯერ უენო ენიანად,
სასწაულმაც ვერა არგო, ბედი ჰქონდა სენიანად,
იგ ჩააგდეს ორმოშიგან გესლიანსა გველიანად.
და დ. ლი ღვთისა მას მართალსა ჰფარავს მარგედ, შველიანად.

232. გამიიმეტეს იოსებ საკედავად მათის გუნჯებით,
იგ ევედრების უფალსა გულითა, არ ორგულებით:
—,ერთხელ კვლავ მიხსენ, უფალო, რომ ეყუყუ დაკარგულებით,
და პატივთა განსაცდელისა დათმობა მომეც სრულებით“:
- 233 პირსა უთრევდა მიწასა—ცრეღლათაგან ტალახებულა,
დასცვივდეს ხუნდნი, ბორკილნი, კოჭნი აღარა ღებულა,
ზევარდმო მონაცემობით საზრდელი განპოხებულა,
და ალვა ჩარგული მიწასა, ზე აღმა აღარ ხებულა.
234. ეს გაუშვათ, სიტყვა ლექსით სხვას აზავზე გარდახდების,
ზილიხანსა უსიკვილოთ მეტი რამცა გარდაჰხდების!
იოსების საქმე ესმა, ლამის სული ამოჰხდების,
და იტყოდა, თუ:—,,მზასა შექი ეს მეორედ ქვე დხედების“.
235. „მე მოვრჩი და იგი მოკვალ, შემეშინა დიაცურად“—
—ედებოდა ცეცხლი ცხელი,, გახდა ცრემლში გასაცურად—
,,სოფელი და ბედი კრული მე აღმიღგეს მეტად შურად,
და იგ ზის მიწას სასიკვდილოდ, მე ვით ვლახო მოარულად“?
236. იგლოვს და მოთქვამს ხმაწალლა, ვით იადონი ყიოდეს,
იგ ძოწის ფერნი წყარონი არღავანს გავოს ღიოდეს“..
—,,ბროლისა მსგავსი ხელ-ფენნი, ვა, თუ რკინაში გტკიოდეს!
და ბნელმან დაგუარა ნათელი, ალვა მიწასა სღიოდეს“!
237. თავმოხდილი, მხარამოყრით, ვინცა ნახა, გაუკვირდეს,
,,ცუდიოა ჩენი ქირვა“—თქვეს,—,,ციერთა არის ვირ ეს,
არისტოტ და პლატონიოა ნიაი შენაჰა დააპირეს,
და ვერ ისიბრძნეს, ვითა ღირდა, თავნი მათნი გაივირეს“.
- 238 ორნი ვინჰე მოიბირნა ქრთამით ტყვისა სამახურად,
თქვა:—,,საკმელსა მხართმევედით, მიხვიდოდით ორმოს პირად“—
რა იცოდა: მას საზრდელი მოუგაო ზეცით პურად!
და მცველმან უგრძნა, შიგ ჩაყარა, უთხრა:—,,რად ხართ თქვენი
ორგულად“?
239. ერთი იყო მზარეული, იგ ნეორე მეღვინობდა,
ორმო ნახეს განათლებით, ეგონათ, თუ შეუქი მზობდა,
მათ აქამის, რაცა ჰქონდის, არ თუ პური დაუობდა,
და დახსნა სწადდა შემოქვესა, იგ ბქეთა-ბქე სხვასა ბქობდა.

240. მათ კაცთა ნახეს სიზმარი, სევლითა შექირვებულთა, იგ მოახსენეს იოსებს:—„აგვიხსენ ვაგლახებულთა“.
თქვა:—„ნუ გგონიათ ოცნება, გეშველათ თქვენ ზმანებულთა, და ხვალე აგასხმენ უთუოდ საბლითა მაზმანებულთა“.
241. მათ უთხრა მათი საქმენი, არ ლიქნა-მოსაფერები, ერთსა აუხსნა:—„შენ მოგკვლენ, რა ახვალ, შენი მტერები“.
მელვინეს უთხრა:—„ბედი გაქვს შენ ზიდა დასამღერები: და მეფესთან მოგხვდეს დიდება, ვეპვე, მეცა გაგეხსენები“.
242. გათავდა მათზე ყოველი წინასწარ სიტყვა თქმულები, მცველმან აასხნა ორნივე საკვდავად განჭირულები, მზარეულზედან იხმარეს თავის სასხლევად ცულები, და ნელვინეს ზიხდა მეფესთან ახლო რამ სამსახურები.
243. ჯდა შევნიერი იოსებ მას ბნელსა საპყრობილესა, ვით ბაბილოვანს დანიელ ჯურღმულსა რასჰე მღვიჰესა, ის ლომსა მისცეს საქჰელად, ეს გველთა მიუშვირესა, და წინასწარისა შეტყობით მეფენი გააკვარესა.
- ბრძანებითა ლვთიანითა მფჳინაზან სიზმარის ნახვა და იოსების ორმოცდანი ამოხვეანა**
244. მონისა დახსნა უნდოდა მას შემოქმედსა ცისასა.
ჩვენება რამე აზმანა მპყრობელსა მისრეთისასა:
გამოვლენ შვიდნი ზოზხანი წყლითა მის ნილოსისასა, დმ მსუქანნი, ერთობ პოხილნი, ვერავინ ესერის ისარსა.
245. შვიდნი სხვაც ამოჰყევბან ნკლენი, არ ხორცთა ქონებით, პირველ მოსულთა შესქამენ მკლენი მსუქანთა ქონებით.
გამოვლენიდა მეფესა სრა სრულ სავეთა მონებით, და ვეზირთ უბრძანა:—„ვინც ახსნით, ხართ სიბრძნე-მოსაწონებით“.
246. სრულად შეჰოკრბეს, ვინც იყენეს ბრძენნი მენ ეგვიპტისანი, მესტროლაბე და მერამლი, ქურუჰნი ანუ მისანი.
უბრძანა:—ხამსო შეტყობა, თქვენ გაქვთ აღვირნი კეკისანი“.
და ვერავინ ახსნა, ვერა ცნეს მიზეზნი შეტყობისანი.
247. მეფე დაქმუნდა, მათ შესწრფა, იგინი დანაღვლიანდეს, გვანდეს ტალახში დაფულულთა, რა თვით არ მიხვდეს, გვიანდეს, ბრძანა, თუ:—„ვირე არ ახსნით, მე გული არ დამიამდეს“!
და მელვინეს ორმოს ამბავი დრო არის აღარ გვიანდეს.

248. თქვა თუ: „ვიკადრებ, მეფეო, სიტყვა რამე გვაქვს მონასა, აწ შე მიბოძეთ ფარმანი, არ მოველ ოდეს წყრომასა: ვნახე რამ საქმე ზეგარდმო შარშან ორმოსა ჯდომასა, და ვეპე, რომე ჩემან ამბავმან ბრძენთა შეტყობა მონასა“.
249. „ჩვენ ორნი ვინმე ჩაგვეყარეს იოსებსთანა, ტყვისადა, ზეცით მოიღის საზრდელი, სხვასა მისელთა ვისა-და! სიზმარი ვნახეთ, უამბეთ მას ახსნად შეტყობისადა, და აგვიხდა სრულად ნათქვამი მის, საკვირველის ბრძნისა-და“.
250. „გვიოხრა; ძხვალ ორთავ აგასხმენ, თქვენ ავლოთ ორმოს პირები, მე მიოხრა: «პოეო დიდება, მეფესთან ახლო ირები», მას უთხრა: «შენთვის მოლესონ-საკედავად დანის პირები. და თუ ახსნა გინდათ, მას ჰკითხეთ, იგ არის გაოცდობები“.
251. მეფესა ესმა, გაჰკვირდა, თითსა იკბინა კბილითა, თქვა:—„ვით ცოცხალა აქამდის, რად არ შექმულა მლილითა? უბრალო თურმე გავსაჯე“—ცრემლს იწმენდს ხალმანდილითა, და —„ამოიყვანეთ, მომგვარეთ სვალ აღრე ჩემთან დილითა“.
252. ამოიყვანეს იოსებ, ვით ვარდი ფერმიხდილები, ბაგეთა ფერი წასვლოდა, ვერ ისრევ თეთრად კბილები. მეფემან პირსა აკოცა, თქვა: „არ მერჩინა შეილები, და მეგონა; არის შემცოდე, წყლულნი ამისთვის გილები“.
253. თავი მოპარეს იოსებს, ტანს აცმენ შესამოსელსა, პალატსა სამეუფოსა დასმენ, არ თურე ბოსელსა, მისის ქერკეტითა ყოველთა უნდათ, ამონ თუ სულსა, და ზილიხანს ვინლა უჩვენებს, სისხლის ცრემლითა მოსულსა?
254. მეფემ უამბო სიზმარი, რაც ღამით მოსჩვენებოდა, რამც იყო საქმე ამისი, მას ახსნა მისგან ნებოდა. გარ ეხვიენეს და ჰკითხვადეს, მათგან არ მოსვენდებოდა, და იგ ყველას მიხვდა უკეთოდად, არარას დაღონდებოდა.
255. თქვა, თუ:—„ჩვენება გინახავს, არ ცუდი რამე ოცნებით, ღმერთმან გაუწყ, მეფეო, წყალობა მისი ოცნებით, ხსნა უნდა დაბადებულთა, ნულარ ვართ ცრემლთა ხოცებით, და აწვე არ შეჰკრებთ საზრდელსა,—სიყმილით დავიხობებით“.

256. „შვიდნი მოვლენ წელიწადნი იგ მსუქანნი, საესე სრულად, ასრე რომე, რაც დათესონ, იგ მოიმეონ ასეულად, ვერ კმა ეყოს მათ აზბარი, ვერც ორმოს ჰქნან დატეულად, და შვიდნი მკლენი სხვა გინახავს მსუქანზედანი მიტეულად“.
257. „იგ მსუქანსა რომ შესქამენ, წელიწადნი მოვლენ მერმე შვიდად, რისხვა მოვა ცოდვითათვის, ძეთა კაცთა დასაყმიდად, ვერცა რამე თვით მოაქონ, ვერც იშოვნონ სხვაგან სყიდად.“
და სრულ სიხსარი მათ აუხსნა, იგ უამბო ამოდ, მშვიდად.
258. მეფემ უბრძანა:—„აწ გვესმა ჩვენ სიტყვა მოსწავებული, აწ შენვე გმართებს წამალი, არ ვიყენეთ ვაგლახებული“!
იოსებ ჰქაღრა:—„მეფეო, სვემცაა თქვენი ვსებული, და თქვენ გაგზავნადოს უფალმან, არა გყოს დაქინებული“.
259. „მე ვას ვაჩქე, მეფეო: კოშკი ვაშნოთ გებულად, დიდი, უზომო, ნებროთის გოდლისა მიმსგავსებულად, შვიდის წლის მომავლობისა ქრთილით ვყოთ ამოგებულად, და სიყმილის დროსა ყოველნი მან გამოგზავნადოს კრებულად.“
260. დაჟმადლა თვით-მპყრობელმან, მოიწონეს სრულად ერთა, გავეზირდა მისრ-ეგვიპტეს, მეფემ გული გაუერთა, მიაბარეს იგ ქალაქი, მას ჩაუგდეს ყველა ხელთა, და მან მიიგდო მათი საქმე, მიიკისრა, ისულმებრთა.
261. რაღას ვაგრძელებ სიტყვათა, სჯობს რამე შემოკლებითა: იგი ქალაქი სიყმილსა მორჩეს უფლისა ნებითა, აიესო სრულად ქალაქი იარაელთ ბანაკებრთა, და იაკობ ძე გასყიდული ნახა, აიესო შეებრთა.

სიკვდილი მფინსა და იოსების გახელმწიფობა და ზილიხანის შიკოვა

262. წესი არის საწუთროსა: საქმეს ბოლო დაექნების, სენი მოვა სასიკვდილენ — მკურნალთაგან რა ექნების?
დიდო იყოს, გინა მცირე, იგი არვის მოეთნების,
და მეფე სოფლით გარდიცვალა, ტახტზედ ცეცხლი აენტების.
263. ხელწიფე წავა, დაადგებს არ ძესა, არცა ქალ-სა, მუნ მაშინდელსა სევდასა, კირს ვინმცა დაემალოსა!
იაკობც მოკვდა, ტყემა არს არარატისა კალოსა,
და კირი დაერთო კირზედა ზილიხან ბროლ-ფიქალოსა.

264. ჰგავს, თუ ცასა დააქცევდა მაშინდელი მოთქმა, ზარი,
ზახილი და თავსა ცემა—დღე რამ იყო შესაზარი,
ზილიხანცა კუბოს მისდევს თავსა რიდე დაუფარი,
და ჰგავს, თუ თოვლზე ყორანი ზის, ბროლსა ჩასდის სისხლის ღვარი.
265. მოსთქვამს, ხმა უგავს ბულბულსა, რა კიკიკებდეს ბუდესა:
—„უღონოთა და ობოლთა და ქვრივთა ნავთსაყუდელსა,
შენებრ სხვებ მეთუ ტახტზედან, ვიქე, ველარ დაეყუდესა“!
და გიშრიან თმა, ვარდის წალკოტი დაგლეჯით გააბუდესა.
266. ტახტ-გვირგვინია უკვიდროდ, უძეობასა ჩიოდა,
თქვა:—„უსაწყვე ყარ მკედრისაგან, მე უფრო მოვითქმიო-და
მზე განახე ეგრე გასული.“—იოსებს გული სტკიოდა,
და გულე დაეწვა სამისოდ, ვარდზედა ცრემლი სდიოდა.
267. იგი მპყრობელი ხელმწიფე სამარესა მიღებულა,
დიდებულთა პირი სისხლით, ტანი შავად მიღებულა,
საქურკლისა კარის კლიტე გასაღებლად მიღებულა,
და მწუხარებით ამას ჰგვანდა—ყოვლთა ცნობა მიღებულა.
268. მათ დამარხეს, ვით ჰფერობდა, გასცეს ალვა, ფალუდება,
ორპოც უკან ეოთმან რთსა მათ დაუწყეს გულის დება,
ერთობით თქვეს:—„მეფე ვეძნოთ, ჩვენ გვეყოფა ცეცხლთა დება,
და ვინ ტახტს დავსვათ, მზეც მას შევართოთ, მგონი ჰმართებს
დამალება“.
269. ვეზირნი დასხდეს, არჩევდეს, ჰქონდათ ჯანყი და ყრილობა,
ზოგთა ზოგი თქვეს, ზოგთა სხვა, შექნეს ამისი ცილობა,
ერთმან თქვა:—„დავსვათ იოსებ, თვით მეფემ უყო შევილობა,
და სიტურფით მზეს ჰგავს, აჩნია გვარი, სიბრძნე და ზრდილობა“.
270. დაემოწმნეს, თქვეს: მის შეტი ამ საქმესა არვინ ღირსა!
მოვადეს და თაყვანი სცეს, დაბლად მოდრკეს მიწის პირსა.
იგ მადლობდა შემოქმედსა ხელაპყრობით, ცრემლით ტირსა,
და ჯერ ზილიხამ არ იცოდა, ვარ მოეცვა გლოვის ქირსა.
271. —„ბრძანება არის მადლისა თქვენზედა ჩემი შეფობა,
თქვენც განგიზრახავთ აწ ჩემი უპირატესად სეფობა,
აწ მეც მაქვს თქვენთან სათქმელრ, სიტყვათა დანამყეფობა,
და მას თაყვანი ვსცეთ, ვინ ხმელზედ შეშადა ცისა სეფობა“.

272. მათ მოახსენეს:—„მონანი ვართო, მეფე ხარ ფლობიათა, ჩვენ აღვასრულოთ ბრძანება თქვენისა მესათნობითა, ვინცა დაგვბადა, სხვა ღმერთი, ვინც იყოს მისანდობითა? და ჩვენ დავთმოთ სჯული, მამული, კერპნი ცეცხლს მივსცეთ დნობითა“!
273. მათგან ესმა რა იოსებს სიტყვა მისი საწადელი, დაუმაღლა შემოქმედსა საქმე ესე აწინდელი, დაწვა კერპნი საკერპოთურთ, იგ უსულო ქვა და ძელი, და სახლსა ღვთისა სალოცავად აღუშენა საძირკველი.
274. მერმე გამოვა პალატად, ტახტი ღვას მოკაზმულობით, მას ზედან დასვეს იგი ყმა, ვით სარო აღვა-რგულობით, მოვლენ, ულოკვენ შეფრთინვით, უქვრეტენ სულწასულობით, და გულსა ეტყოდეს ყოველნი:—„რადლა დაები სრულობით?“
275. დაახლავათეს ვეზირთა, გარ გამოასხეს ერები, წარდგეს და ჰკადრეს:—„მეფეო, ვიკადრებთ მიწა-მტვერები: ბნელსა ზის გლოვად მთიები, ბროლ-მინა, ვარდის ფერები, და სჯობს, გვერდსა გიჯდეს ტახტზედა მზე შენი შესაფერები“.
276. „ჩვენ ვერ დავსთმობთ მას მნათობსა ტახტისაგან კიდეგანად, არ ნახულა სხვა მისებრივ სიბრძნით, არცა თვალად, გვარად, ღლეს აქამდის ეს სამეფო მან გააგო შესაგვანად, და რა მას ნახვენ ზეციერნი, შუქსა ფარვენ მოსაფარად.“
277. იოსებს ესმა, იამა ვეზირთა მონახსენები: — „მაგა სიტყვითა განკურნეთ აწ წყლულთა ჩემთა სენები, მე მონა ვიყავ მეფისა, მით წყენა არა მენები, და აწ ვით არ მინდეს საპოთხის ბალშია გამოსვენები?“
278. ხადუმთ უფროსი მოიხმეს, გაჰდელიც მოაწვვიან, მათ აბარებდეს ტირილით, თვალთაგან ცრემლი სცვივიან, მას მოწყალესა მეფესა ტყე და ბალახიც ჩივიან: და „არ ვღირსვართ, მაგრა მზისათვის აწ უფრო გული გვტკივიან“.
279. „ჩვენ გვმაოთებდა მას უკანით ყველას თავი დაგვეხოცა, სულ გვდენოდა სისხლის ცრემლი გაუწყვეტლად, არ გვეხოცა; ღვთის წანაშე ჩვენ გვეაჯა, თავი ჩვენი დაგვემხო-ცა, და ვინც მოუღრა საწუთროსა, ბოლოდ არა დაემხოცა“?

280. კარგია ესე სოფელი, თუ კაცს გატანით ინდობდეს!
 ძე არ დაჩა, ჯუფთი ვპოვეთ, ამ საქმესა ვერვინ ჰგმობდეს,
 აწ შეყრა სჯობს ერთად მსხდომთა, მზე და მთვარე ვერა გჯობდეს,
 და რა ბრალია, შენებრ ტურფა ტახტსა ზედა არ ნათობდეს“.
281. იოსებცა შეუთვალა მორცხვი რამე საუბრება:
 -- „ღმერთი ხედავს, დიდად მიმძიმს, იხეო, შენი გამწარება,
 ვით ვიკადრო ესე გვარი, ერთობ დიდად მეზარება:
 და შეიღს წელიწადს შენთვის მომხვდა ორმოშვიან მე მტვერება“.
282. „ვიაჯ, რომე შეისმინოთ მშიშრეული მოხსენება:
 იცანთ ღმერთა უკეთესი, სჯობს კერპთაგან განყენება,
 მერმე შეყრა თუ მაღირსოთ, ნახოთ ჩემი დამონება,
 და მე წელ-შერტყმით სამსახური, თქვენ მეფობით მოსვენება“.
283. დაიბარეს მოციქულთა, წამოვიდეს მინადენით,
 შევიდეს და ნახეს მთვარე ცრემლის ღვრითა მინადენით,
 «ვარდი ბროლსა გარეულა» — თქვეს მაშინვე მინადენით,
 და მზე ღრუბელსა მოებურა ვერ მისებრივ მინადენით.
284. მეფისა და დიდებულთა შეთვლილობა ჰკადრეს წყნარად,
 მას მოედვა გულსა ცეცხლი, ვარდზედ წვიმა-ცრემლი ჩქარად,
 შერცხვენდა და შავი რიდე პირს მიუპყრა მოსათარად.
 და გაუქირდეს მელექსისა ქებად ენა მოსახმარად.
285. ბაგე დაძრა საპასუხოდ, ხმა სიტყვასა იადონდა,
 პირს ნახოკი ესრეთ აჩნდა, ვით სარკესა უანგი ჰკროდა,
 იტყოდა, თუ: — „აჰას წინად სოფლის საქმე რად მომწონდა?
 და რად ვერ მეცნა იგი მუხთლად, ან სურვილი რისთვის მქონდა?“
286. მან იოსებ არ ახსენა, ვეზირთა აბარებდეს:
 — „გუშინ ვნახე, მეფისათვის საფლავს თხრითა აბარებდეს,
 ხამსცა ეგრე მიბარება, კაცი სულსა აბარებდეს,
 და აწ დაზრულა ვარდი ჩემი; ნუ ჰყოს ღმერთი — აბარებდეს.“
287. გამოვიდეს მოციქულნი, ხადუთანა გამდელიობდა,
 თქვეს: — მზე არის მოღრუბლებით, ბალი ყჰისა ვერ მდელიობდა.
 აწ ეს გახდა, ვითა ხელი, აქანამდის ის დელიობდა,
 და ვითა ლომი მომშეული, კანჯრისათვის გამგელობდა“.

288. მ-ოეიდეს, ჰკადრეს უკლებლად ზილიხას შემოთვლილობა, იოსებს ესმა, დაქჷუნდა, არ ჰქონდა ვარდთა შლილობა; თქვა, თუ:—,რამც უყო ჩემზედა ეგზომ გულგამოცვლილობა? და აწ თვით წავიდე, ვეაჯო, ვის უც მნათობთა წილობა“.
289. იოსებ გარ დგას, ვეზირნი შევლენ, იქმოდენ ხეეწნასა, ყელს მოიდებდეს ჩიქითა, ხელმანდილ მონაფრეწასა, მან თქვა:—,არ მინდა სოფელი“—მზე ლამის გარდახეეწასა.“ და თქვეს, თუ:—,რად დაგყერი, რისთვის იქ შენ ჩეენსა გარდახეეწასა?“
290. ტირს, ამას იტყვის ზილიხან:—,რამც იყოს ჩემზე ძალები, მწუხარებისა სახმილი მედების გულსა ალები, აწ აღარ მინდა საწუთრო, სოფელსა დავემალევი, და მეფისა საფლავს ვმსახურო, მინდა, თუ მეცვას შალეები“.
291. მათ მოახსენეს:—,ტურფაო, სჯობს მოგვისმინო მონათა, სოფლად შემოხეელ, მას უკან მზემ შუქი ვიღარ მონათა, თქვენი არ ჩვენზედ მეფობა ყურს ვითა გაევაგონათა? და თავნი ნოვიკლათ და გულსა ლახვარი გაეაწონათა?“
292. ტიროდა იგი მნათობი, აღარა უპასუხა რა, გამზრდელი მოვა, ვეზირთა ეტყოდა:—,ჩოქით ნუ ხარა, ეს დაუკრთია სოფელს; ხედავთ გული აქვს მწუხარა, და აწ დააცალეთ, იგლოვოს“—მათ წელიწადი უხარა.
293. ზრუნვით იყვის წელიწდამდის, მკედრის საქმესა გააგებდა, ვით ჰფერობდა ხელმწიფისა, სამარხოსა ააგებდა, შეუმკობდა სამარესა, ზედ სტავრასა დააგებდა, და იგ საზრდელად გლახაკათათვის ტაბლას მდიდრად დააგებდა.
294. ქირნი წავიდეს გლოვისა, აწ მოვლენ ქორწილობანი, «დრო არის შეყრა მიჯნურთა»—მაღლად იძახდეს ნობანი, ეთერი ანუ მთიები ვეზ რომელ მის ოდნობანი, და საწვევრად ყოვლთა სულდგმულთა წარაჟლინიან ცნობანი.
295. მკედართაც ქნან მათი თამაშა, თუ ცნობა ჰქონდეთ, გონიცა, ჯარი შემოკრფა ტურფათა, დარბაზად ჰმართებენ, მგონი ცა, ინდოთ ნასროლი ისარი მკვრეტთა გულებმა მგონ იცა, და მათ სიძე-რძალთა საქებრად ლექსნი ხამს მოსაგონიცა.

296. მექორწილეთა მნახავნი ვარსკლავთა ჯარს აგვანებდეს,
 თქვეს, თუ: „სიძე ჰვავს მარახსა, რძლად მუშთარს მოიყვანებდეს,
 მათთა შუქთა და ელვათა გარ ნათლად მოივანებდეს,
 და წყლული დამთვლდეს მიჯნურთა, გულსა აღარა დანებდეს.
297. გვირგვინი მოაქვთ ვეზირთა, ტახტი მიკაზმეს, სრა დია,
 უკუეყარა ღრუბელი მზეს, შუქი გამოსცხადია,
 დაბუნდებულან ციერნი, სინათლე აღარ ბადია,
 და მათთანა არეინ შეყრილან ძე კაცთა დანაბადაა.
298. ბანოვანთა თქვეს: — „ცუდია მას ზედან ჩენი ყრილობა,
 რა მოუკანმოთ ზილიხანს: ბაგე, ვარდი და კბილობა?
 ბროლსა რად უნდა სიათეოე ანუ თუ წარბაა ხშირობა?
 და ღმერთს შეუმკია — ტურთამან ყველამ მოკამოს კირობა“.
299. ვით ჰფერობს მეფეთ ქორწილსა, ყველა ქნეს მათი წესები,
 სრა და ფარდაგი ყვაოდა სამოთხის უტურთესები,
 თქვეს, თუ: „დღე გვაქნეს ყოველთა დღეთაგან უკეთესები,
 და იყო მღერა და ზეიმი, არსიოთ ისმოდა კენესები.
300. გამოიყვანეს ზილიხან, ტახტზედ დასმასა ჩქარობდეს,
 ზედ ვარდი ესხა ნაყოფად, ჰვავს ალვა მოიარობდეს,
 მათს შესაფერთა შეყრასა ყოვლი სულდგმული ხარობდეს,
 და გვერდსა დაუსვენს იოსებ, მეფე დედოფლად კმარობდეს.
301. თავსა დახურეს გვირგვინი, ლოცვენ, აყრიან გოვარსა,
 დაწეთა ყაყაიო ჩაეცვა მას ჰზესა შეუბოვარსა,
 სხვა მათი მსგავსი უფალმან, რადგან არ არის, ნუ არსა.
 და მათ უმღეროდა ბულბული, ვარდის მიჯნური, ბუ — არსა!
302. იყო ლხინი და ნადიმი მის დღისა შესაფერები,
 ველთა ყვავილით საესესა ჰვანდა კეკლუცთა ფერები,
 იადონისა სტენასა — მუტრიბთა ამო მღერები,
 და ჯამ-ჭაბაკ ოქრო თვალისა, ქვე სტავრა მონათენები.
303. მათ შესაფერად შესხვასა მეუქსე დაყმუნებულა,
 არისტოტელი საქებრად აწ მათთვის გამზადებულა,
 ჰვავს ოტარიდი მისკენ წვეს შეყრასა გასწრაფებულა,
 და იგ მოსისხარნი ბაგენი არღანის ფერად ღებულა.

304. რა გათავდა ქორწილობა, ჯალაბობა გათხელდების, რა მოკრიფოს ხელმან ვარდი, რაღას ბნდების, რას ხელდების? სიწორითა გული წყლული ახლო შეყრით გამთელდების, და შეიერთნეს შესაფერნი, ცეცხლი და შრტა, რად ცხელდების?
305. აშენდა იგი ქალაქი, გარიგდა მათის მეფობით, ჯიშშედს აჯობეს სამართლით, ნუშრევანს მოიეფობით, ტახტი შეამკეს, გვირგვინი სეფის პირია სეფობით, და მგელნი ძოვდიან ცხვართანა, ძალნი უვლიან მყეფობით.
306. ოთხი ძე მიხვდა უებრო, ოთხი მნათობნი ასული, არ ჰგევანდეს მიწის ნაყოფსა, იგ ზეცას იყო ასული, ყრმანი ლომ-ვეფხთა ნაკვეთსა, ქალნი ქალურად ნასული, და ესენი დარჩეს შედეგად, იგ სოფლით გავლენ გასული.
307. აწ გარდავლა მათ მნათობთა ენასა ვით ჭათქმევიწინო? იგ ზარითი ბროლი ტანი მიწას ვითა ჩავაწვინო? მათ ნარგიზთა მოცინართა მტეფრი ვითა გარდვადინო? და იგ ყვავილნი სამოთხისა ვით კიან ვყო და ვამლილნო?
308. მათ საქმესა საღმრთო წიგნი მოკლედ ამბობს—დაბადება, სარსთ გალექსეს ტკბილად რამე, რა ბრალია ჩალაგება! რაც მათ ეთქვა, მე ის ვთარგმნე, ხოტბა იყო, თუ ლაყბება, და არას მარგებს საუკუნოს, ვამე, სული მებრალება!
309. გათავდა მათი ამბავი, პირველ სპარსთაგან თქმულია, ჩვენ უწვრთელისა ნალვაწი, ქართულად გათარგმნულია, ენა დავაშვრე და პირი, ვარდი ვყარე და სულ ია, და ვინცა არ ისწენთ, ნუ იწყენთ, ვერა ხართ ცნობა სრულია.
310. შენ მომიტყვენ სიტყვანი, უქმი, არ ნაყოფიანი, რომელმან ცვრითა უწვიმე და დარი წიეც მზიანი, ცოდვასა ზედან სულგრძელობ, შერისხვა იცი გვიანი, და ვამე ცუდისა ლაყბითა; თუ სული დავაზიანი?!
311. დასაბამ შენ ხარ, უფალო, დასასრულ არსთა დგომამდი, ჟამ-ჟვან ქალწულისაგან ჩვენთვის ხორც-შესხმად მოლამდი, წყუელმც არს ნაჯაფ, ქალბალა, მაქა, მადინა, მოლამდი, და გადიდო ერთ-ღვთად სამებით სულისა აღმოქროლამდი.

შეღარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა

[შესავალი]

1. ღმერთო, რომელსა გაქებენ ზეცისა ძალთა კრებული, ქვე კაცნი—სამოელისგან საპოთხით გამოძებული; მამა ხარ, სული ცხოველი, ძე თანაარსი ქებული, და სიტყვა უქმისა პატიჟად ცეცხლი არ მომხედეს გზებული.
2. ენა ლოცვაზედ დამეშრო, სჯობდა ცულ მიდ-მოდებასა! წინაღწუმ ღმერთი ვადიდო—ეს დამხსნის ცეცხლთა დებასა: „ყოველი კაცი ცრუ არსო“—დავით წერს „ფსალმუნებასა“. და ცოტას ხანს ყურსა აამებს—ეს ზნე სჭირს რიტორებასა.
3. ნუ მკითხავ ზღაპრად შეთხზულსა ამ უსარგებლო თქმულებსა განქარვებადსა, უნდოსა, იგ სამართოდ მოკიცხულებსა, სულსა სხვა უჯობს და ხორცი სხვას რაღმე განიგულეღბსა, და სრულად სოფლისა მოყვასთა ის მოატყუებს წყაულეღბსა.
4. მკონდა რამე სამართო სიბრძნე ნე ღვთისაგან ბოძებული, სწავლით სულთა ამაღლებად, სიტყვა შედგმად ბოძებული, იგ მოსწრაფე სმენად მისად ვერვინ ენახე მოძებული, და დალპეს ბევრი სამართო წიგნი მიწაშიგან მოდებული.
5. არვის უნდა სახარება, არცა «წიგნი მოციქულთა», არ გიკვირს, რომ დაივიწყეს შემოქმედი მისგან კმნულთა?! განკითხვა და საუკუნო, არც სიკვდილი უძეს! გულთა, და უნახავთა არას მიკვირს—ბრძენთა მიკვირს მონახულთა.
6. ყველა სოფელს დაეშონა—დიდი იყო, გინა მცირე, სიზმრისაგან უფრო ცულდა ესე მეტად გავიკვირე, ღრმა რამე ვთქვი—დამეკარგა, იგი ვერვის მოვასმინე, და აწ მეც მიყვევ ლაყაბებსა—ეგებ ამით მოვაღბინე.
7. კაცმან უნდა კაცს უამბოს სიტყვა მისგან გასაგონი. პირველ ცნობა გაუსინჯოს, მიხდომისა ჰქვა და გონი, რუსთაველმანც თქვა: „ნურვინ თქვასო სიტყვა ცუდად წასახლონი!“ და ეგების რამ აწ მეცა ვთქვა ცოტა რამე მოსაწონი.

8. მითხრას ვინმე: „რად დააშრევ ცულ საქმეზედ ენა შენი?“
—ამ სიტყვითა დამიკოდოს გული ლახვრით ე ნაშენი—
სხვაც ბევრი ვთქვი უმრავლესი ქვიშისაგან ე ნაშენი!
და აწ ესეცა საკაპათოდ ნახოთ ჩემგან ე ნაშენი!
9. წაწლად რაზე მოვიგონე სევდის ფიქრთა გამქარცხლად,
თვარ ამაზედ რადმცა ვიყავ მე სიტყვათა რასმე მკრებლად,
ამას წინად მათ მიჯნურთა სიტურფეთა ვიყავ მქებლად.
და იგ ვინ ვისთვის ხელქმნილიყო, ან მოედვა ცეცხლი მგზებლად.
10. მინახავს ამ საქმეზედა ქერ-ბაასობა, ცილობა:
—„არ ესე სჯობსო, არ ესე!“—შულლი, ყარყაში, ყრილიბა,
ვერ შემოწმება სიტყვისა, ვერც არას გაადვილობა,
და ორთავ რაცსკირდა, ყველა ვთქვი, თქვენ ქმენით გამოწვლილობა.
11. მას დიდება, ვინცა სიბრძნით ოთხი ნივთი შეაზავა,
იგ სხვადასხვა შეაერთა, არ წაჰკიდა, შეაზავა,
ზღვა ხმელეთსა დაარიდა, მისგან ცალკერძ შეამზღვევა.
და ზაფხულ-ზამთარ გაარიგა, იგ მალ ერთწამ შეამზავა.
12. აწ მითხარ, თუ: რომელი სჯობს გაზაფხული. შემოდგომა?
მართალი ვთქვათ, არა გემართებს ერთმანერთზედ შემოდგომა.
სიტყვანი ვთქვათ, ვერ გაებედოთ საზრახავად შემოდგომა,
და სიბრძნის ზღვასა შეესტურვილვარ, წყალსა მართებს შწოდგომა.

სიტყვა გაზაფხულისა

13. გაზაფხული ამას იტყვის: სამოთხე ვარ ამ სოფლისა,
ვითამც ვიყო ამხანაგი შემოდგომა, ანუ სოფლისა?
სიტურფეს და შევენებასა ჩემსა ენა ვერ მოსთელისა,
და სიკეულუცი რადმცა ჰქონდეს მასმცა ჩემის ნათლისა?
14. ჩემს ღროში მიწა-მდელონი ზურმუხტად გარდიქცევიან,
ხე-ხილნი ტურფად გაშლილნი მას ზედან მოექცევიან,
ტურფა, უეებრო ქალ-ყმანი მას ქვეშე შეექცევიან,
და გულსა სევდა და ნაღველი წაუვლენ, გაექცევიან.
15. თვით მას ქამსა ყოვლი სული მიისწრაფის ბაღჩა-ბაღად,
მოეგონოს ხელს ხელქმნელი, დააჩნდების გულსა დაღად.
ხელთ თასი აქვსთ მათ, წალკოტსა შემოაველებს თავ-სადაღად,
და იგ ლხინობენ მათ გუნებად, გაიღებენ თავსა აღად.

16. აქიკვიკდების ფრინველნი, ყველა იქნების ხზოსანი,
 იგ ალბინებენ მსჰენელთა. ვითა მუტრიბნი, მგოსანი,
 ცით ქალი ჯვარობაშიგან, ველნი ყვაელით მოსანი,
 და ფრინველნი ყველა მობუღრობს, მხეცნი იქნების ხზოსანი.

პასუხი შემოდგომისა

17. შემოდგომა ამას იტყვის: „ერთობ თავსა მაქებარობ!“
 მართალია. ალყავედები, კიდევ შვენი, კიდევ დარობ,
 ამხანაგად არ მახსენე, არცა ჩემთან შეგობარობ,
 და სწორი გყავს და არ ისწორებ, იგ ამითა მიუხმედარობ.
18. რით ვერა ვარ შენისთანა? ეს მითხარ, თუ მგობხარ რითა?
 ყოვლსა კაცსა გავგაგონოთ, ჩვენ ვიუბნათ სამართლითა,
 ჩემგან უკეთ რათა ჰშვენი, ბართათა თუ, ანუ მითათა?
 და მე რაც ზნე მჭირს—თვითო-თვითო მართალი ვთქვა ყველა
 თვლითა.
19. აგვისტონი დაიღვეის, იგ ჩემი დრო მაშინ მოვა.
 რა ხაზალმან ყოვლი ფერი შეჰყარა და მოიშოვა,
 წითელ-ყვითლად, ნარინჯ-თურინჯ მწვანე-თეთრი დაიგროვა,
 და შენ რას უბნობ? თვალმან, გულჰან შეება-ლხინი მაშინ ჰოვა.
20. შენს დროში ტყეთა სხვა ფერი იგ მწვანის მეტი რა აქო?
 რა ათას ფერად ყვაოდეს—იგ თუ არ აქო, რა აქო?
 აბა თქვი, სხვა რა უწოდო, თუ არ სამოთხე დაარქო?
 და თვალნი ფოლადად მიიკრას, მართ ვითა მალნიტმან მაქო.

პასუხი გაზაფხულისა

21. აწ გაზაფხული პასუხობს, ვარდი თან ახლავს, ია რა,
 შემოდგომაზედ განწყრალმა სალაპარაკოდ იარა:
 მე ყმაწვილი ვარ, შენ ბერი—ამით გისწორებ მე არა,
 და ახალსა ძველმან წამსვლეღმან საქმე ვით გაუზიარა?.
22. სხვა ვერა მოგიგონია, გითქვამს ფოთოლთა ქებანი,
 ჩემი დრო-ფასლი ჰაერი, სევდათა მიქარებდანი,
 ევლთა გავლი, თუ მინდორთა — ფშვის ყველგან სურნელებანი,
 და სრულ ყვაელითა საფსეა ქვეშე სახლი და ზე ბანი.

23. მაშინ გაიხმენ მეფენი მინდორად ოთალ-კარავსა,
მუტრობთა ჯარნი, მგოსანნი ლხინსა გამართვენ არ ავსა,
ბედაურთ ცხენთა გააბმენ მინდორთა დასაფარავსა,
და გარდაიქდიან მეჯლისსა, ლხინსა არ გასამწარავსა.
24. ჩემს ჟამშიგან გაირცხების ჟანგიანი მიწა-რკინა,
მომწვანდების ტურფად რამე, ზედან ია მოეფინა,
ყვავილითა აივსების სავსე თასი, ქიქა, მინა,
და იგ ნახამორმან ყოვლმან სულმან ჩემს ჟამშიგან მოილზინა.

პახუხი შემოდგომისა

25. შემოდგომამ უპასუხა: კარგად რასმე სიტყვა პრტყელობ,
სასარგებლო არა გქირს რა ყვავილი, თუ ანუ მდელიობ,
ჩემი საქმე დაგანახო, რამდენ გვარად ვსაჭგებელობ,
და გაიგონებს ყოვლი სული: ვტყუი რასმე, ანუ ვტრელობ.
26. მითხარ, თუ: შემოდგომისა ბალი რად არ ბაღებულა?
ენკენისთვის სალხინებლად კარი რათ არ გაღებულა?
გიაგბო, მის დროს ყვავილნი ფერად-ფერადად ღებულა,
და მათ უტურფესი მიწითა სხვა არა გამოღებულა.
27. ნარჯისი მოვა მას ჟამსა, ყვითლით აშენებს არებსა,
სხვასა ყვავილსა ვერ ვხედავ მე მისსა შემუქტარებსა,
თვითან შვენის და მოგვადენს სურნელებისა ქარებსა,
და იგ თუ მას ჰკითხავ, სიტურფით არცა ვის დაიდარებსა.
28. ყარაფილისა ყვავილი ვარდსაცა სჯობს და იასა,
მისი სიტურფე, შევნება ერთი არ არის, ი ასა,
ნახე, ბაღს როგორ აშვენებს, რა კარსა შევლი ღიასა,
და თვალ-პირი უგავს ლალსა და ტანს იცვამს ნარინჯიანსა.
29. ნეტარ, ხაშაშის ყვავილი გენახოს ეგების არა,
რა დრო მოუვა, აყვავდეს, მოეწონების ვის არა?
რინამან ვაშლი წითელი ზღუდედ გარ შემოისარა,
და თუ მასთან ლხინი ვარგოდეს, გულსამც გეცემის ისარა.
30. ჩემს დროს ასხია ხეზედან ნარინჯ-თურინჯი, ბიოა,
ბროწეული და ყურძენი, არც ერთი დაჰკლებიოა,
ჰკრეფენ და სჰამენ, სავსე აქვსთ კალთები, უბებიაო,
და ამისი ფასი შენ რა გქირს?-გვითხარ და გვიამბიოა.

31. ჩემთვის გებრძანა ბერობა და ადრე წამავალობა,
 მინახავს მოდღეენებულმან ქალს დაუკარგოს ქალობა,
 --- „მე რასთვის დაიჯე მასთანა?---“ თავსა დაუწყოს ბრალობა-
 და „მე ქალი ვარ და ჩენს უფრო უშვენის ლაწეთა ლალობა“.

პასუხი ბაზაფხულისა

32. გაზაფხულმან თქვა: გებრძანა თქვენ სიტყვა ერთობ მკვანებში:
 „სილამაზითა მე გჯობო“ — აბა ეგ არის ჩმახები!
 გაყვითლებული ფოთოლი ვის გეცხარ, ვის ემსგავსები?
 და გოგრაც თქვენს დროში იქნების, გაათლევინე კვახები.
33. ვაგლახი შენსა ყვაილსა და შენსა სილაპაზესა,
 დასტურად კომში და ვაშლი ლეინოში დაიმაზესა,
 ჩენს შუა განყოფილება რამდენი არის, რა ძესა?
 და ეგ შენი შემოდარება მე საყვედურად მაძესა.
34. ერთს რასმე ჩემს დროს მოსულსა შენ სრულად ვერ უდარუა,
 ვარდსა ყვაილთა მეფესა რა მოსდგომიდეს დარუა,
 წალკოტს გაშლილი ყვაოდეს, სიკეთე მოიხედარუა,
 და აწ მისთვის ხელმან ბულმულმან, თუ როგოო ცრემლი დარუა!
35. ჩემს დროში იქნას ვარდი და ზედან ბულბულთა ხელობა,
 ერთს-ათასფერი შევენება, ნეორეს — დანამქრელობა,
 ერთისა უებობა და მეორის ხელქმნა, დელობა,
 და იგ მაზედ ტკბილად მღერა და ხმაათასტურად ქრელობა.
36. ბალად მიბობდენ მიჯნურნი, ბულბული ნახონ მყევარე,
 ხტოდეს ხე-და-ხე დამწვარი სრულად ცეცხლისა მგზებარე,
 --- „ლაზვარი მქრისო საკედავად, ზედ ვინმე გადმომეფარე“.—
 და მათ მოეგონოს მოყვარე, თვითც იქმნან ცრემლთა მჩქეფარე.
37. თვალმან რა ნახოს უტურფე, ან საწნოსელმან ყნოსანი?!
 ზედ დამღეროდეს ბულბულნი, იგ ათასფერად ხმოსანი,
 იგ მისგან უტკპო რამც იყოს მუტრიბნი, ანუ მგოსანი?
 და ამათი მგზავსი მიჩვენე შენის ყამისა დროსანი!

პასუხი შემოდგომისა

38. შემოდგომა აზას იტყვის: ეგ აგრეა, არ თუ ქორად, იგი ნახნეს—არვის უნდა თვალნი მათთვის მოსაშორად, ზედ ბულბული დამღეროდეს, ქვეშ ეყაროს ვარდი გორად, და აწ ჩენიცა მოისმინე, მეცა გითხრა მისად სწორად.
39. ხესა კაკრა გასცვიენოდეს, თესლსა ჰკენეტდეს იადონი, რუსთველმანცა ერთობ აქო მისი სტყვენა მოსანდონი, მთას გაჭრილი იძახოდეს, ხმა იცვალს თუ რამდონი! და იგ არ არის ბულბულს უარ, არცა მისგან გასაფრდონი.
40. არ ვიცით ვისთვის გაჭრილა, თვარ იგიც ხელად თქმულაო, ბულბულისაგან ის უფრო ამ სოვლით შორს გასულაო, მთასა და ტყესა დაფრინავს, იგ მოსთქვენს კარგ-უსულაო, და მის ხმისა სიტკბოს თუ ვითმცა ანგარიშებს ნულაო!
41. ვერასფერითა ვერ მჯობხარ, ყველათ ვარ შენი დარეო, ჩეჰსა კარგსა და შენს ავსა ერთმანერთშიგან არეო, ათასი რამე ილაყბო, მე ვერ გამაგდებ გარეო, და ეს კმარა, სხვა-რიგად გიქო აწ ჩემი არე-მარეო.
42. რა უამეა წას დროსა — არც ცხოდეს, არცა ციოდეს, ყოვლის კეთილით აივსნეს, გაძღენ, აღარვის შიოდეს, შენ ბალი მოგაქვს და მარწყვი, ზედან ფრინველნი ჟლიოდეს, და მას სკამენ პურ-დალეულნი, ყველას მუცელი სტკიოდეს.
43. შენს დროში არ თუ ღარიბნი, მეფენიც ვარ გაძღებიან, ხისა, მიწისა ნაყოფნი ჩემს ჟამში მოისთყლებიან, სიცხე წავა და ცხელება, უძღურნი დამრთელდებიან, და მაშინ სუქს ყოვლი პირუტყვი, შენში სრულ სიმჟღაოთ კედებიან.
44. აღზობა, სიმჟღე, შიმშილი შენ ერთად შეგიყრიაო, შემოდგომაზე საკმელი ფერბთ სალახავად ყრიაო, ყველა ღვინობს და თამაშობს, გულს არვის შემოჰყრიაო, და შენი მწვანე და ყვავილნი გაგცრციან, გაგიყრიაო.

პასუხი გაზაფხულისა

45. გაზაფხული გაგულისდა, საუბარი ესმა მკვანე: როდის იყავ ჩემი სწორი?—რა ილაყბე, რა მოსჩამხე, ქვეყანაზედ რაც რამ მოვა, შენს თავზედან გამოსახე, და ყველა შენ რად დაიმონე, მით ღაზვარი გულსა მახე.

46. გაზაფხულზე დაარსდების ყოვლი სარჩო-მოსავალი,
ნაყოფს იწყებს გამოსხმასა აღმოსავალ-დასავალი,
შენს დრონიგ რომ მოიწიოს, რად ვარ შენგან დასავალი?
და რას მიჰქარავ, რას მოჰქარავ, ხელი ხარ თუ, ანუ მთვრალი?
47. ქვეყანა, რომლით გაძლების: ცხენის ზურგიც, თუ ნავითა?
დიდნი ქალაქნი, შაარნი, ტახტი მეფეთა, სრა ვითა,
გაზაფხულ შექნან მგზავრობა, ხომალდმან ქარ-ნიავეითა,
და შენს დროში უღირსი ძიხარ, ვერ მორჩენ დაუნთქმავითა.
48. რას უბნობ, ბეჩავ, საწყალო, შენ ვისთან იწვდი ფენსაო?
თავს იქებ, მე კი მძაგებ, შენ ღერითი დავცემს მებსაო,
ვინც გაიგონებს, დავცინებს:—„ტყუილად რასთვის კვებსაო?“
და რა თრთვილმან დება დაიწყოს, შენ ზურგსა იგ მოგტებსაო.
49. ჩემის დროს ქარნი, ნიაენი უკვდავებას ედარა,
დაშიშვლდებიან: „გვიარგებსო“,—ტყავს წამოისხმენ ზედ არა,
არ გაცხელდების ჰაერი, იგ ტკბილად რაჟე ზე დარა,
და დასწვიმს და გარცხის მწვანეთა ხანდახან ზედი-ზედარა.
50. მაშინვე ცუდად წაგიხდეს, წახვალ და გავლი კარებსა,
რა გინდ რომ ბევრი ილაყბო, ჩემთან ვინ დავადარებსა?
არავინ არ დავიჯერებს საქმესა მიუშვდარებსა,
და ბერთან ყმაწვილსა ვინ გასკვლის, ანუ ცოცხალთან მკვდარებსა?!
51. გამხმართა, ხმელთა ანედლებს, ასრე შეუცვლის ზნეთაო,
შენს ნიავს ერიდებიან: „გავგახმობს, ვითა ხეთაო“,
რა წინი ქარი ადგების, სრულ დააშიშვლებს ტყეთაო,
და მერმე სიცივე, მოგასწრებს, ფიცხლავ წაგართმევს დღეთაო.
52. სრულ გაახლდების ქვეყანა, გაყმაწვილდების ძველები,
ყველა მწვანესა შეიმოსს: კუნძი, დამპალი ძელები,
შეუმსუბუქდეს ყველასა ზაპორის ტკივილი ძნელები,
და წყლის პირნი მოცინარობდეს, ყვავილოვნობდეს ველები.

პასუხი შიმოდგომისა

53. შემოდგომამ თქვა: ნათქვამი შენი მამესმა მრუდები,
არა გრცხენიან, შექმნილხარ სრულ ტყუილისა ბუდები?
მე ვარ და ჩემი ჰაერი სიმართლის ნავთსაყუდები,
და გაზაფხულს სუსტობს ყოველი, ჯოხს უნდა მისაყუდები.

54. ეს ასრე არის, რაჟმელმან დაგებადა მისმან ძალებმა,
შენ თქვი, თუ ხორცსა რა ერგოს, არ მოიხვენი ძვალეშმა,
სარჩოდ, საზინოდ მე გჯობდარ—ეგ ოსმანც იციხს, დვალეშმა
და ჩენს უამესი რა ნახოს, მაშინ ყოველთა თვალეშმა!
55. კვლავ ჩემი ქება გიამბო, იგ სხვაცა დანარჩომია:
რა სთლობა შექნან ყოველგან, იგ ერთობ მოსანდომია,
ყოველი საქმე გააგდონ—ნადირობა და ომია,
და დიდთაგან ანუ მცირეთა იგ ლხინა თუ რახომია!
56. მაშინ შენოდენ ვენახნი წითლოსან-ნარინჯიანი,¹
მრავლად ეკიდნეს მტევანნი—ნუმც არის მათი ზიანი!
ჰაერი შეზავებული, არცა თუ სიციხით მზიანი,
და წითელს ღვინოსა ასხემდენ, ქვევრები გარეცხიანი.
57. მარნები გამდიდრდებოდეს, ქარახს მზადებენ, თასებსა,
ვის ვისთან ლხინი ეწადოს—რა სჯობს არითუა დასებსა!
იგ ამღერებდენ მგოსანთა, ზუტრიბთუა ბევრ ათასებსა,
და ნუ სტყუი, ვერას მიამბობ იგ შენ ამისსა ფასებსა.
58. მაზად იხმევდენ, ზედ ესხას წითელი ვაშლი, ბიანი,
ყველას უწითლობს დაწვები, რომ იყოს ფერ-ყვითლიანი,
მაჭრისა ფერსა არჩევდენ, იგ ტკბილად რასმე სვიანი,
და მას ჟამსა სევედის ლახვარი გულს არვის დაესვიანი.

პასუხი გაზაფხულისა

59. გაზაფხულმან ეგრე უთხრა: ცუდი ამზე ეგ ამბები,
შეგირცხვინოს ქარახსი და ეგ უგვარო საქებლები,
შენ იუბენ უთავბოლოდ, იყო რამე ნატრელები,
და მე გიამბო უმჯობესი—გული ერთობ დამილები.
60. გაზაფხულს გაიქრებიან მინდორად მობურთალები,
მათ უებროთა მოყმეთა ქვრეტად ვერ მოხსნან თვალეში,
ბურთობენ კვირით-კვირანდი, ცხენს აღარ შერჩეს ნალები,
და იგ მათად ქვრეტად ვავიდენ ტურთა, კეკლუტნი ქალები.
61. მუნ იყოს გამოჩვენება, გარდანაქსოეთა კიდება,
— „მე დაგაქარბებ“— „მე გჯობო“—ლალობა, არ წაკიდება,
ჯობნა, ნაძლეეთა წალება, იგ სათავისოდ კიდება,
და — „მე უკეთ მოვეწონეო“,—ვისგან სჭირთ ცეცხლთა კიდება.

62. ბედაურს კვიცთა ჰხენდიდენ, კარში არბევდენ ცხენებსა,
უკუიყრიდენ სევდასა, იგ კაეშნისა სენებსა,
ყვავილთა ქვეშე დასხდიან სალხინოდ განსასვენებსა,
და ქარნი სძრევდენ და უყრიდენ თასშიგან ჩასადენებსა.
63. დაღამდეს, ხენი მოსანთლონ, იქმოდენ ჩირახონებსა,
დაივიწყებდენ ჭირსა და სევდასა დასალონებსა,
მოიგონებდენ ხელმქნელსა, მათსა სულსა და ღონებსა.
და ესე სჯობს მღვრივეს მაჰარსა, იგ შენსა მოსაწონებსა.

პასუხი შემოდგომისა

64. შემოდგომამ ეგრე უთხრა: სტყუი ერთობ შარა-შარა,
სთლობის დრო სჯობს ყოვლსა დროსა, მართალია იგ მაშ არა?
ყველა ვინმე გაგამტყუნებს—რა იუბენ წარა-მარა!
და ყუბქენმაჲ ქარვის ფერმან სისხლი წითლად გარდმოღვარა.
65. აწ ამასაც დამიწუნებ, კვლავ გაამბო უკეთესი,
ენკენისთვე გაშუალდეს—რა ინახვის უამესი!
დაიუნჯვის ყოველივე: დანერგული, დანათესი,
და ისარ-მშვილდი მოიმარჯვე, მეთოფემან—ტალი, კვესი.
66. რა გახშირდეს მყვირალობა, გამრავლდეს ნადირობანი,
ყველას ქარქაში მოეწყოს, ჯერგათა შეყრილობანი,
დღე-ღამე არვის გააჩნდეს—დრო, ანუ უდროობანი,
და მაშინ სიპრავლე ნიშატა... არ იყოს ვარდთა ზრობანი!
67. კარზედ მიჰგვრიდენ მეფეთა ქორ-ბუღიანანა ხარებსა,
ვერ მოარჩენ, ვერ გაატანონ იგ მაგრა განაკარებსა,
წითლად ლებევდენ ველსა და იქით და აქეთ კარებსა,
და შენი რომელი უდარებს მას დღესა გასახარებსა?
68. მოქონდეს, იყოს დარება ჯარის რქებსა და თავებსა,
უკეთესს წინა იღებდენ, გარე გაპყრიდენ ავებსა,
უყურე წითლად სავესსა მაზე თასისა დგმავებსა,
და მუნ მაშინ მათსა ნიშატსა მბობით ვინ გაათავებსა!
69. ერთი სხვაც გითხრა, მუნ ჟამად იგ ერთობ მოსაწონები:
მოჰყვანდეს ზარში ნაჯდომი იგ ბედაური ქორები,
სხვა-და-სხვაგვარი, მრავალი, არ თუ ერთი და ორები,
და სდევდენ ხობობთა, ღურაჯთა, არ უჩანსთ ახლო-შორები.

70. ამ საქმესა და ამ დროსა შენიმც რომ შეუდარეო, ტყუილსა ნურას იკადრებ, ნურცა ცუდმადსა, წარეო; ნადირობდენ და ფრინვლობდენ-- ყველა ველს იყოს გარეო, და უსიციო და უსიცხო მაშინ მათ ჰქონდა დარეო.

პასუხი გაზაფხულისა

71. გაზაფხულმან თქვა: ვისმინე თქვენი სიტყვები, თქმულები, ჩემოდნობაზედ ირჯები, მან დამიწყულულა გულედი, შენც უგვარო ხარ და შენი საქებრად გამოთქმულები, და ბედაური და ტურთა ვარ, ჩე მხედავს ყოვლი სულედი.
72. ვაგლახ შენ, ერთი რამც ჰგვანდეს მაისში მუტრუკობასა, მინდორსა ანუ ჯერანსა, ენა ვით შესძლებს მკობასა, თუ ამას რასმე შეუდრი, სრულ მოსთხრი შენსა მბობასა, და შამბზი ძროძასა ესე სჯობს, დაეხსენ ტუტრუკობასა.
73. რა დადგეს გიორგობისთვე, კარგად ის გეპასუხება, რა თოვლმან წამოგაყაროს, მაშინ შეგექნას წუხება, პურადობასა იკვები, გაგვარდეს შენი უხვება, და შვენება სრულად წაგიხდეს, თვალმან დაგიწყოს ქუხება.
74. მაწინვე წაჭხდე, გაცუდდე, წახვალ და გავლი კარებსა, რაგინდ რა ბევრი ილაყბო, ჩემთან ვინ დაგაღარებსა! არაგინ არ დაგიჯერებს სათქმელსა მიუმხედარებსა, და ბერზედან ყმაწვილს ვინ გასცელის, ანუ ცოცხალზე მკვდარებსა?!

პასუხი ზამთრდროშისა

75. შემოდგომამ თქვა: რაც რომ ვთქვი, ვითამ ეგ იყოს, ეს არა, შენის ცუდისა ლაყბითა მე მიეხვდი სიიმიეს არა, თუ მე ხამთარი წაჰახდენს, ზაფხული შენ დაგესარა, და კიკინას დროსა რაღას იქ, თავ-პირი ჩამოგესვარა.

[გოლოსნიტჰვარობა]

76. ეს არის მათი ონარი—მათგან თავისა ქებანი, თქვენცა სთქვით, თუ რომელი სჯობს, ანუ გაქვსთ მათი თნებანი უსაქმოს, მოწყენილისა მეტყობის ცუდ-ლაყბებანი, და სეგდასა, შექირვებასა არ დაეფანტა მცნებანი.

77. მე ვიყავ უცხო ღარიბად რაჟა ჰქვიან, თუ აგარა,
 იგ რაჟდონ რიგად სოფელბან გული ცეცხლითა დაგარა
 პირველითგან და ბოლომდე საქმე მომირთო რა გვარა,
 და გულსა ღზინი და ნიშატი სრულად სამკვიდროს წამგვარა.
78. გათავდა მათი ცილობა, შუღლი, ყარყაში, დაეება,
 სიტყვა ცული ვთქვი, კანონად, ვაი, თუ სასჯელს დაეება!
 სულის უკერძოს საქმეზედ ეშმაკი მოჰედაეება,
 და ჩემი ბრალია, სხვათ ვისინი—ჭირნი მომხედეს, თუ დაეება!
79. თავი და ბოლო იგ არი—ღმერთი ვახსენოთ ცხოველი,
 ვინ არის ბრძენი, ჰქვიანი მისი მძებნული, მპოველი?
 ვეოსით ვერ მორჩეს ჯოჯოხეთს იგ მისი შეუპოველი,
 და მისითა მოწყალეებითა მეც სინანულსა მოველი.
80. ქრისტე გვიბრძანებს ოთხთავში პირითა უტყუეელითა:
 —„სოფელი თქვენთვის შევაჟე ტყითა, წყლითა და ველითა.“
 ამით ვიწოვეთ სამოთხე, იგ არ თუ სამოველითა,
 და ეს წავა, ის ხომ არ გვინდა, მითხარ, თუ რას მოველითა?
81. თვით გვობრძანებს და ყოველი მისთა წმინდათა კრებული,
 წინა გვიც წერილთ სიმრავლე, წიგნები გამოკრებული,
 უკვდავებასა გვაძლევენ—ჩვენ ვიყენეთ იმედებული—,
 და რად გვსურის სატანჯველთათვის, რად გვინდა ცეცხლი გზებული?
82. თუ საღმთო რამე მესიბრძნა, შიგ არვინ ჩაიხედედა,
 რა ეს ლაყაბი შეგვკრიბე, ყველა ნახვასა ბედვედა:
 —„არა ესე სჯობს“, —„არ ესე“—სიცილით ყველა ყბედვედა,
 და ეგების სხვაეც რამ ვასმინო—მე ესე პეიქედვედა.
83. ეს უსარგებლო გათავდა, აუ სხვა დაეწეროთ ბოლოსა,
 სრულ ნუ მივჰყვებით სოფელსა, ცეცხლი არ მოგვებოლოსა,
 სატანას ხელში ჩავცვივდეთ, დაგვამხოს, დავვაბოლოსა,
 და თუ ჩემიც ცოტა ისმინოთ, სულსა არ დაებრკოლოსა.
84. თვით ღმერთი ბრძანებს, რომელი ამტკიცებს ოთხსაე ყურებსა,
 თვალს არ უნახავს მისებრი არცა შესვლია გულებსა,
 ჩანს, სიკედლისა სასმლითა არვის უშვებენ ულებსა,
 და ხორცინი აქ წინად გარდიქცეს, ზეცას წაგვისხმენ სულებსა.

35. რად. სოფელო, სხვა არ დასწვი ჩემებრ, მე მქენ დასადაგე?!
გლავ, ლახვარი სასიკვდინე ყველა მე მკარ, დასად აგრ!
დანიკარგე ძე, ასული, ძმა არ ვიცი, და სად აგე?
და სხვა ნაყოფი მათებრ ტურფა რა აშენე და სად აგე?
36. სრულ დაგლიჯე ვარდი ჩემი, იგ არცა თუ მოაწივე,
ვინცა შეგქმნა, მან შენ გიყოს, რაცა ჩემზე მოაწივე,
მოკვდე—მიწაც აღარ მინდა, ჩემზე მხეცნი მოაწივე,
და ნაშინ აგრეც შეგებრალდე, იტირე და მო, აწი, ვე!
37. ნე წამართვი სიციცხლე და სული, მერმე თვალთა ჩენა,
რად გინდოდი სასიკვდინედ? შენ მალირსე არ დარჩენა!
არ გაართუბდა ეგზომ ნეტად მტერობისა გამოჩენა,
და თავიდაღმე სრულ ბოლომდი ჩემთვის ესრეთ შეგეჩენა.
38. მე ვხედავდი ლხინსა ჩემსა სრულად ჰირად გარდაცელითა,
იგ ერთობით საათა ჩემთა მტერთა ხელში ჩანაცვინთა,
მივგვზავსე მე ფრინველთა, იგ მხარ ბოლო დანაცვინთა,
და ნელბოდა ცეცხლი ცხელი, ვიწვებოდი მხგავსად ცვინთა.
39. ბედი ანუ სვე-დოვლათი იგ ბოლო ეამ გამეშალა,
ვაქვი: გაემიშულდე სოულისაგან, ტანსაცმელად მამე შალა,
ყველა აქა ვერ დავეწერე, რომლის საქმით დაქეშალა,
და წახლად ვიწყე მარტო სევდით, არამც კქუა ამეშალა.
40. ვის სიციკვლემ მწარე ჰქონდეს—სიკვდილი თქვა შოთაჲ ტკბილად,
რომ ხმელეთსა ანათობდეს, ბოლოდ იქმნას იგ აჩრდილად,
ნაცვლად ბროლთა-მარგალიტთა მოგვეცემის ქარვა კბილად,
და გრაკის ხესა დავემზავსენთ პირველ ნორჩი, ალვა ზრდილად.
41. ვა, თუ მიწყინოთ ყოველთა სოფლასა სიყვარულითა,
იგ სოფლიონი ბრძენნი და ან ვინც უბნობდა სულითა,
ყველა სწუნობდა სოფელსა, არ ვასაზრახოდ,—გულითა,
და არ ვიტყვი: სრულად გაუშვით, ნუ გიყვარსთ სულ-წასულითა.
42. სიცრუე ანუ სიკჳათე სხვაცა ვთქვა ერთი მისი და,
მუხთლობა არის თავიდგან სულ მისი დასაწყისი და,
ზეკად გასულსა ქვე დასცემს, რომ ძმაცა იყოს, მისი და,
და ანახლად, მოულოდნელად ბნელად ქნას შენი დღისი და.

93. შოთამ თქვა სწორად მიდგომა მზისაგან ვარდთა, ნეხვისა,
მისგან ბოლომდი გატანა—თქვას—ვინცა დაიკეხვისა!
ხმელთა მფლობელსაც არ ასცდეს ბოლოს დაცემა მეხისა,
და მას დაუდუმდეს ბაგენი, ველარვის შეუქეხისა.
94. ტახტი იმას არ ღირსიყოს, რომ ჯდეს ვინმე ალვა ზრდილი,
იგ ანაზღად გარდმოაგდოს, აღარ იყოს მისი ჩრდილი,
მისად ნაცვლად დაჯდეს ვინმე უშვერი და სულ უნდილი,
და სკორეზანცა დაიწუნოს ზედ საჯდომლად ამოზრდილი.
95. ამდონად როგორ გვიყვარდეს ჩვენთვის ამგვარად მტერები,
ბოლოს გააგდებს ყველასა, რაზომცა ზედ ეკერები,
მარტო რას გვარგებს ხორცი და თუ სულსაც არ ეტერები,
და იგი დაადგრეს უკვდავად, ჩვენ ვიქმნათ მონამტერები.
96. ან აღრე დაგვბოცს უდროოდ ახალსა მოუწყვარსა,
ვარდსა დაგვიქცნობს უფრქველსა, შეგვიქნს ბედისა მწყევარსა,
ვერ მოაურჩებთ მართ, ვითა კურდღელი მალსა მწყევარსა,
და ვხედავთ და არ ვაყტებილვართ იგ მისგან მოსაწყევარსა.
97. თუ გრძლად გეაცოცხლებს, ჩვენ გვიზამს საქმესა უარესებსა,
რაც გვიყვარს, თვალწინ დაგვიხოცს სულთაგან უკეთესებსა,
ცეცხლსა მომკვიდრებს უშრეტსა, ჩვენთვის ჩამოჰკრავს კვესებსა,
და ჩვენ დაგვიმკვიდრებს ქირთა და სულთქმა, ვაება კენესებსა.
98. ამას გვიზამს, და სხვაცა ვთქვა მისგან ჩვენზნდა ქმნულება,
ესრეთ მოგვეშლის და წაგვაბდენს—არ გინდეს სულთა დგმულება,
იგი უებრო, უსწორო, უშვერ ჰყოს ქმნულ-კეთილება,
და იგ მისგან ერთიც არ მორჩეს გული უწყალო, ულება.
99. ან სიკვდილს მივეცემს ანაზღად, ან სიბერესა ძნელებსა,
პირსა თვალურებრ გავსილსა არმურსა დაგვდებს ბნელებსა,
ვერე უებრო მნათობსა ვერ ექოს ბრძენთა ენებსა,
და ყოველთა სატრფიალოსა იგ შეიქმს მოსაწყენებსა.
100. თვალთა დააკლებს ნათელსა სოფლისა მაშენებელსა,
წარბთა მშვილდულებრ მოხრილსა, მიჯნურთა მახელებელსა,
შავთა წამწამთა ნარგისთა, მკვრეტელთა გულსა მხებელსა.
და გააყრევინებს, წაახდენს მნახველთა ცეცხლთა მიდებელსა.

101. პიოსა დაუქნობს მნათობსა უთეთრეს ზამბახისასა,
ლაწვისა ჟეროვნებასა ვარდულებრ გაწლილისასა,
წახრის და მოსდრეკს ლერწამსა ტან-სარო ალვის ხისასა,
და დაადუხტირებს ჯავარსა სანდომად უსულისასა.
102. ბაგეთა მოჰჰლის ეგეთსა—უკედავებასა ღიმობდეს,
კბილთა წახდენს—მათანა ვერც მარგალიტი ღირობდეს,
თმას ამბრის ფერთა კოკამდი, რომ გიშრის ტევრად ხშირობდეს,
და გაუსპეტაკებს თოვლურებრ, იგ ველარ ამბრად ძვირობდეს!
103. ეს არის საუკეთესო იგ ჩვენგან მოსალოდები,
აწ ამაშიგან ვითმც იქნას გული არ დასაკოდები?
ერთ დღე ვიცინოთ, მით უნდა მრავალ-ჟამ ვიყოთ მგოდები,
და ბოლოჟამს ისევე სიკვდილი, გულზე მიწა და ლოდები.
104. ჩვენთვის დაბადა სოფელი მან, ყოვლთა არსთა მბადემან,
ესტე ჩვენ მოგვცა, სიმართლით მუნცა კეთილთა მზადემან,
სრულ ვერ გვიშოვნოს წარმწყმედად ბოროტთა მოსაწადემან,
და ვერ შეგვიმწყვდიოს უხსნელად სრულად ცოდვისა ბადე მან.
105. მაგას არ ვიტყვი, არ გვინდეს სოფლისა ნიეთიერები.
ესრეთ ვიხშაროთ კეთილად, ბოლოდ არ გასამწარები,
არა გვიდგს სული მოკვდავი, პირუტყვებრ გასაქარეები,
და ოდეს ეს ხელთა გაგვარდეს, მუნ არ დაგვენშას კარები.
106. ეგ ღმერთმან იცის, თქვენთვის ვწერ საკეთოდ, არ თუ ზიანად,
არ ვიტყვი მე, რომ კარგი მქირს თავისა გასაზიანად.
გვიბრძანებს: „ჩვენი სავაქრო დადევით სარგებლიანად“,
და არ ვიქმნე მონა მედგარი, განხდილი დასაწვიანად.
107. ზოგი დაეწერე სახუმროდ სალხინო საკამათენი,
ბოლოს ცოტა რამ საწვრთნელი სულისა გასანათენი,
მცირე, რაც მქონდა, მიძღვნია, არა ვარ ბრძენი ათენი,
და ყველამ შენდობა მიბრძანეთ, წყალობა მიყავთ ამთენი.
108. ღმერთო, რომელი უმჯობეს იქ თვითვე შენგან ქმნულებსა,
რისხვას აყოვნებ ამისთვის, მოაქცევ წარწყმედულებსა,
ნუშცა მეწევის ბოროტი მას დღესა დაუსრულებსა.
და იგ მოტყინარე მახვილი კარსა ნუ დამიგულებსა.

მაჯანა .

[შესავალი]

1. კვლავც მითქვანს: სიტყვა უქნის პატივმან შემაშინაო, ყოველნი განვლით სოფელსა, არვინ დაუჩებით შინარ; სულის არ განმსვენებელო, მსგავსად პირუტყვთა ფშვინაო, და კარი დაგვეზმას სასძლოსა, გვესმას: „ნუ მოხვალთ შინაო“.
2. ლექსთა ღარიბთა, უცხოთა, როგორ არს გამოკრებული, მომინდა წერა ამისთვის: არ იქმნას დღიწყებულის; კაცო ბრძენი და ვაჟგონო, ვინ იცის, შეხედეს სწრებული, და ცუდად არ წახედეს ნაშროვი, დამეოსოს ცეცხლი გზებულა.
3. სპარსულად ჰქვიან „მაჯანა“—შეყრილად ითარგმანება, წიგნები გამოკრებული, იგ ერთად მოიხმარება; იკითხვიდენ და თარგმნიდენ, ლხინი ვერ შეეძარება, და გული მოყვარე სიბრძნისა მასთანა დაევენება.

I. მჯე ცულ მაშვრალობს

1. მზე ცოდ მაშვრალობს, ვერ ნათობს, ეტლზე შენ ზიხარ, ის არა, სხვამ, შენგან კიდე, სამყარო ვინ გაისახლა, ისარა? მელნისა ტბამან გიშერი ტევრად გარ ივლო, ისარა, და მუნით მკრა გულსა ტყვექმნილსა, გლახ, შავმან ნწვილდმან ისარა.
 2. თქვენ მხესა სწუნობთ, მე მას ვეჟე, ეტლსა სხვა ვინჟე ისარებს, ეგ ცუდად ჰფანტავს სხივთა და უკეთ ანათებს ის არებს; მელნის ტბა ტევრად გიშერსა გარ შემოივლებს, ისარებს, და ესერის მკვრეტელთა გულებსა ეკალმუხისა ისარებს.
 3. გული ქმნილა ნარგიზთათვის, გლახ, ლახვართა ასახებლად, ვერ ძალედვათ. თვით რად ხელჰყვეს, მაჰ, მნათობთა ასახებლად? მით იძლიენეს, მ-იკიცხეს, ედეს ნორჩნი ასახებლად, და მსურის ნისთვის გაქრა, ხელქმნა, ვიწყო სულთქმა ასახებლად.
 4. ვერ გაქვს ბრძენთა კრებულმან, უტყვ იქნეს, პირი დაეყო. ციერთ მიელო ნაიგლი სრულ შენგან, არ თუ და ეყო; გაუჩნდებოდა სიტურჟე ვარდს შენთან ხანი დაეყო; და გლახ, ჩემთა ცრემლთა ნაკადი, ვფიცავ, სოფელსა დაეყო.
- 8 თეიმურაზ I

II. შენთვის ხელმან

1. შენთვის ხელმან, გლახ, უშენოდ მათხარ, მზეო, იამოს რა? შენმან ეკრე სიტურფემან ვარდი მოკლა, ია მოსრა, წარბ-წამწამმან გული კრული პირველ მოწყლა, მერე მოსრა, და არა ჰგეგხარ ქვე-ნამყოფთა, ზუო იწყევ ბარე მოსრა!
2. ერთი სული მაქვს, სიკვდილო, მოყვრისად შემიწირავსო, სხვა შენთვის ველარ დაებადო, ვერ მოგცე – ნუ გიკვირავსო! იგ არს პატიეთა ნიზეზი, სად ვარდ ქვეშ ბროლი სქვირავსო, და სული მას მიჰყავს, არ ვიცი ჩემთვის რა გაუპირავსო.
3. ყაყაჩოს უთხრეს ყვავილთა: „რადგან შენ გვეჯობხარ ფერადო, სუნი არ გიდის სურნელი, ეგ საყვედურად გძე რადო?“ თქვა ტურფაჲ ვინმე გაწყრომით: „მიბრძანე, მგეგხარ მე რადო?“ და სუნი წამართვა, დამაგდო ლახვართა დასაძგერადო.“
4. თაემან შენმან, რისხეა უნდა კადრებისა დაუძალსა, მაგრამ რა ექნა, სხიეთა ცეცხლსა სრულ დაუწევავს გული აღსა! დაუჭრივარ აღწასისა, მისდგომია დანა ძვალსა, და თუ არ მჩხნნი, შეედგომი ლვარ მაჯუნისა მე, გლახ, კეაღსა.
5. შენებრ ნაყოფი უფალმან ხამს ედემს თვით რგოს, მან ასოს, ყანდაარს ნირი შაქრისა, ვარდმან-ბაგემან დანასო; მუნით ნაკადი სიტკბოთა უკვდავ ჰყოს, ვისცა მან ასოს, და ისწრაჲვის ყოვლი მიჯნური. ვინძი, ახიოს მახ ასოს.
6. გრძლად მატირა საწუთროჲან, ცრემლთა ღვარი დამელია, მიჯობდა, თუ სიკვდილისა, გლახ, სასწელი დამელია; მომამულა თვისთა ტომთა. ძმა არ მაძმო, და მეღია, და აწ, სოფელო, ვარდთა ზრობად მოვალ, რადგან დამე ლია.

III. მზე უნათლე ჰქმენ

1. მზე უნათლე ჰქმენ, ეტლსა ჰზი, შუქნი კრთებიან სადარო, ამად ვტირ, მაგრამ რაზომ ხამს, ეგზომი ცრემლი სად არი? ვარდსა მისტაცე შევენება, ბადახშანს ლალი სად არი? და ბროლსა სცვენ ძოწნი ბაგენი, ფერად არლაჲნის სადარი.

2. ბრძენთა მოვასხამ საქებრად დიონოსითურთ კრებულად, მაგრამ ვით ხელჰყონ, მზე ნახეს თვით შენგან ნათელკლებულად! ბაკნი მოგიძღვნა მთვარემან, განახა უმეტეს ესებულად, და გლახ, კჳრებით გახდა, პირს იცა, -- მუნით აჩნია ლებულად.
3. გული ნარგისთა ლახვარმან დაქრა, დახია, ასერა, მღუშკი ხარ, ზილუი-ამბარი, ნახეთ, რა მიყო ასე, რა! წამყამმან ჰინდი ლაშქარი ჩემად კვლად, რისხვად ასერა, და მე მოჰკლა, მხეცნი, ფრინველნი ხადილად ჩეზუდ ასერა.
4. მე დამმეტრა სოფელი, მტერთანა ყოფა მეყოფა, ჩემკენ არ ბრუნავს საწუთრო, მისთვის მომძულდა მე ყოფა: რა გამყვარა მოყვარე, ხედავთ, როჲ სულიც მეყოფა! და გული საესე მაქვს ლახვრითა, სხვა კიდევ... აღარ მეყოფა?!

IV. ბურჯა ხარ მშვენიერებით

1. ტურფა ხარ შევნიერებით, ტანი მიგიგავს საროსა, ვა, შენ-სთანა მიჯნურსა ვერვინ ეღირსოს აროსა, კაცი ხამს შენთვის გაიჭრას და ლხინი გაიწჳაროსა, და ტარიელს ქვაბსა ესტუმროს, მაჯუნთან დიემყაროსა.
2. მისგან გახდეს სულ ციერნი, არ იცნობის დანაცარად, მან დამიჭრა გული წამწმით, მოიხმარა დანაც არად, სრულად დამწვა სხივთა ცეცხლმან, ლამის ვიქმნე დანაცარად, და დამეგრინა ბედი მრუდად, არ ვეჰე, იქმნეს დანაცარად.
3. იაგუნდისა ბაგემან ყირმიზი-ლალი ღვინო სეა, თუ ფერად ბაგემ აჯობოს, ამისთვის ზართებს ღვინოს ვა. მე ჩემნა სისხლსა ვამსგავსე, თურე მინამან ღვინო სეა, და კარგს კაცთან ბრძენთა სიტყვასა ვერა სჯობს, იგ სალხინო სეა.
4. ნადიჲად მსხდომთა სალხინოდ საქმე გავსინჯოთ სურისა, თავის სისხლს გვასმევს სალხინოდ, ესოდენ ჩვენთვის სურისა, კაშკაშით გვეტყვის: „მაშ თუ არ იგ ჩემი სისხლი, ჰსუ რისა? და შემამკობელი ლხინისა და ძალი უსუსურისა.“
5. უწყის ღმერთმან, ვერა ვხედავ ქვეყნად შენსა დანამგზევსა, დაუწვივარ იგ უწყალოდ ცეცხლსა შენგან დანამგზევსა, გულისათვის დასალახვრად ჩემკენ წამწამ დანამგზევსა. და ხაჰს მივმართო მაჯუნუნისა წანავალსა და ნამგზევსა.

6. მოიგონე სიყვარული შენთვის სულთა განაწირ, ვა,
კაცს აცხოვნებს სამართლის ქნა, უსამართლო განა წირვა?
გლახ, ლახვარი სიშორისა ათასი მკრა, გან აწი რვა,
და სჯობს დააგზნა სიყვარული დაესებული, და ნამწირ, ვა.
7. გულსა გულზედ მით არ მიცვლი, გინდა რომე მოგცე სართად,
სულთაც გიძღვნი, უმჯობესი რალა მოგცე ზედან წართვად?
არ დამიქერ ვჰფიცავ ღმერთსა, ცეცხლზედ მივსცე ზედან
დართვად,
და უწყალოდ სვამ სისხლსა ჩემსა, ღვინის ნაცვლად ჰზიხარ წართვად.
8. მარგალიტისა სადაფსა იაგუნდი სცავს და ლალა,
მას გული ჩემი მიჰყიდა ვინღაც, ვინ იყო დალალა,
მომკლეს, ტირილის სანაცვლოდ სისხლი აქვს ჩემზედ ალალა,
და ჩემის ლხინისა ყვავილი უმზეობამან დალალა.
9. ბროლ შინაზედან გიშერი, ვარდნანცა თავი მუნ არა,
სრულ შვენებისა ყუავლი არ დარჩა, შეკრბა მუნ არა,
ვერსით შეუჯელ საკრეულად, ეკალნი დამხედეს მუ[ნ], ნაზა,
და ზენათ ნათელთა მფლობელმან ამისთვის დაიმუნარა.
10. გულო, ცეცხლი სურვილისა არ დაავსე, შეუკეთე,
მე მუნ დამწვი, აწ ლახვარი, მგონი, მოგხედეს შენ უმკვეთე,
გნახე ეგრე შენ უთმობლად, თავსა ხელქმნა შენ უკეთე,
და ყველა მით ჰქენ, ნახე ვინმე მნათობთაგან შენ უკეთე?
11. გული წამართვი ცნობითურთ, მითხარ, ნაცვალი მამე რა?
ველარა გპოვე საჩემოდ, გაყრისა სევდა მამერა,
უვარდოდ წალკოტისათვის თვალნი რასთვისლა მამერა?
და დამწვი და წყალი არ მასვი, დამწვარსა გულსა მამე რა?!
12. ბულბულთა შექნეს ძახილი, აგრე ჰგავს—ვარდმან იშალა,
გულსა გაქრა და ხელობა უშალე, არ დაიშალა,
ხამს, თუ მიჯნურმან ტანსაცმლად სტავრისა ნაცვლად იშალა,
და გლახ, შენმან შექმან მნათობნი არავინ არ აიშალა.
13. ვარდი დაქენა, მზემან შუქი აღარ მისკენ მოაწურვა,
კრემლთა ღვარი გაუკვეტლად, ერთხელ არსად მოაწურვა,
არ ვეწყალვი მას გულქვასა, სულნი პირსა მოაწურვა,
და მოეშორა რადგან ლხინი—სევდა, ზრუნვა, მო აწ ურვა!

V. ბაბანასება ღმინისა და ბაგინსა

1. ღვინო ეტყოდა ბაგესა: „სიტყვითა დაგებასო და, ბადაბშანისა ლალო და იაკუნდისა ფასო და, ფერად შენ მჯობხარ, ამით შე ვის ჩემი თავი ვასო და, და გულსა სევდითა სავსესა ზედ ლხინი დავამტნასო და“.
2. ბაგემა უთხრა ღვინოსა: „სიმხიარულეს იქებო, მე სრულად შევეშლი მჭვრეტელთა, გულსა ეტყვიან: «იქ ებო»! კაცის გულებსა დავფერავ, თქვენც დაგაშენებ ქიქებო, და ძოწსა, სადაჟსა, აყიყსა, არღაუნს გავაქიქებო“.
3. აწ ღვინო ეტყვის ბაგესა: „ტურფა ხარ მეტის-მეტადო, ვარდი გაყარეს ბულბულთა, შენზედა შეკრბეს ყუფადო; მე კაცს დავათრობ, ვამღერებ, ტვინა გაუჯდები კეფადო, და ვირომ არ უტყუევრები, ვერ იგრძნან, სმიდენ რეტადო“.
4. ბაგემა უთხრა ღვინოსა: „კაცის დათრობა იქადე, «კაცსა ვამღერებ»—ამისთვის მე დაქარბება მიქადე; მე კაცს სრულ მოეჭკლავ, საწყალო, ვით ადრე გატყდეს ქიქა, დე, და ვერ გამოჩნდები ჩემთანა, სადაც მე ვიყო იქ ადგი!“
5. ღვინომ თქვა: „მგონი, ამ საქმეს არაეინ დამიწუნებსა, ვერცხლის თასზედა ყირმიზად გარდმოვსდიოდე სურებსა, ვსწყუროდე თუ არ ვსწყუროდე, ყველანი მომიწყუროებსა, და მჭვრეტელთა თვალთა და გულთა არარა უფრო უნებსა“.
6. აწ ბაგე ეტყვის: „ეგ ქება უკეთ სთქვი, რალაც ღონია, მაგითა ჩემი სწორება ტყუილად მოგიგონია; ვერცხლის თასზედა ყირმიზად ღვინო დგას, მოსახლომია, და აწ მე გაიამბო ჩემი ზნე, ეს უფრო მოსაწონია“.
7. თერთს თასსა წითელი ღვინო დასტურად შეახამებსა, ქვეშ მარგალიტი, ზედ ლალი, სხვას რალას შეიღარებსა, სანდომად რასმე, ღივილით რომ გააღებდეს კარებსა, და მისსა მჭვრეტელსა შეაცდენს, ხელსა ვით შეიფვანებსა!

VI. მხენსა შინაწრფა მისგან შუძი

1. მხენსა შესწრფა მისგან შუქი, ხედავთ, ველარ მონადარა! მთვარე სავსე დარბის, მაგრა, ვეჭობ, მისთვის მონადარა, წალკოტს ვარდი მის ღაწვთათვის გამრღვების მონად არა, და რად დაგროვდა ჩემთან ეშვი, მისთვის მაქვსო მონად არა.

2. ვერვინ ნახოს მისებრ, ვინც ვლოს ოთხივე ყურე მონაკიდე, ოდეს გნახა გავსებული, მთვარე გახდა მონაკიდე, ვით არ დასწვავს სიშორისა გულსა ცეცხლი მონაკიდე? და ვით, გლახ, ეზიდო მძივე ტვირთი, სურვილისა მონა კიდე.
3. შავმან მშვილდმან ისარი მკრა გულსა ლახვრად დანასობი, ეგზოჲ დაყო გულსა შინა; რომ მოჰკიდა დანას ობი, ლაწეთა მისთა შენენებითა ვნახე ვარდი დანასობი, და ველარ ვნახე მთვარე მისგან მონავენი და ნავსობი.
4. დავლე საწუთრო შენებრივ—მო, ის რა ვნახე, ა ის რა! ეს მიკვირს: გული ქვაქნილი, ვით ეგრე ერთ წამ აისრა! მკითხვიდენ შენნი მნახველნი: „თუ არ მხეაო ა ის რა?“ და მე უთხარ: „მისი სამყოფი მნათობთა გვერდით, აი სრა!“
5. ეტლი ნატობს: „ნაცლად მზისა ზურგზედამცა ის შემასვა, ამაღ ვტირი, სხივნი ლახვრად გულზე დამცა, ისრად მასვა. მიწყივ მით მთრავს, ათასიმცა სურვილი და ეწყი მასვა, და ვის ეტჩიოს სოფელს ყოფა, არ გაიჭრას წინთვის—მას ვა.
6. მთვარე ვერ დაგედა ოების, ვერცა მზე დაგედავისო, მიწა და მტყუნი ზენს ფერხთა თავსა და პირსა დავისო, შენი სხივი და ციქციმი გულზედა ლახვრად დავისო, და ცუდად გაქებენ თინათინ, ნესტან-დარეჯან და ვისო.
7. რად ვერ ხედავთ ბულბულისა ხელქმნა, გაქრა, განავარდსა? შეუშლია, ყუფს, იძახის, სხვა' არასფერს—განა ვარდსა, თავს ევლების, ზედ დადურინავს, არ აძინებს, გან ავარდსა, და ვირ არ დაქენეს, თვით არ მოკვდეს, არ იქმს ხელით განავარდსა.

VII. ეშუაების ბაგე ვარდი

1. ეშუაების ბაგე-ვარდი სისხლი ჩემი მალე სევას, გულსა დანა აღმასისა სკრის, არ ელის მალევისასა, თვით თავსა ჰყოფს ძოწიულად, დამიმკვიდრებს მალ ეს ვასა. და აგრე შექმნა მზე და მთვარე, დაუწყებენ მალეს ვასა.
2. ბულბულს ხედავთ ვარდისათვის ნაეკლევსა და ნარევსა, იგ ხელთაებრ ყევა-კენესით აქა-იქი დანარევსა, თავს დაჰყივის მისსა მკლეულსა, გულსა შინა დანა რევსა, და იძახის, თუ: „რად ვერ მხედავთ, სურვილისად ანარევსა?“

3. აწ, ბულბულო, ყველა გბედავს ხელსა, სოფლით განაქერსა,
ჩაჯდომილხარ ეკალშია, სახლს არ ეძებ, განა ქერსა,
გვიჩვენებ და შემოგვიჩივი გულსა, ლახვრით განაქერსა,
და მოგიტან და გაგიკურნებ ვარდსა ხელით განაქერსა.
4. არ დაურჩა გულსა კრულსა, რომ ლახვარი მას არ ესვა,
ეგრე კჳუნვა, სეედა, ურვა შეუსვენლად მას არ ესვა,
წყლულთა მისთა საკურნებლად, გლახ, წამალი მას არ ესვა,
და ეს მიკვირს, თუ, რად არ მომკლავს იგ ეგზომი „მას არ ესვა“.
5. აწ გულსა კრულსა, ხელქმნილსა სევდა უპირებს მორევად,
რადღა სულდგმულობს ლახვარი, ვითა მუღამა მორევად?
გლახ, ცრეპლთა ჩემთა ნაკადთა, რასდენი დადვა მორევად,
და აწ, რადგან მაკლო ნიშატმან, მიმიშვით, მივჰყევი მორევად.
6. სოფელმან და ეამმან კრულმან ლხინი ჩემი განაქარვა,
ათასი და უეტესი ჰირი ჩემი განაქარვა?
რა ბრალთა, მინა-ვარდი ოდეს იქნას განა ქარვა!
და ამას ვჯეგრავარ, მით რომ ერთდღე აღარ მოჰხედეს განაქარ, ეა!
7. ანელეზბდი, ნუ უკეთებ, გულო, ცეცხლსა დანაგზევსა,
თვარ წინა გიძს მიჯნურათა ხელქმან, განვლა დანაგზევსა,
ვერ მორჩება დაულახვრად წამწამთაგან დანაგზევსა.
და იგი მითქვას და მას ვიტყვი: ესე სჯობსო დანაგზევსა.
8. რად არ დამქრის გულსა კრულსა აღნასისა დანა ტარით?
რად არ გიკვირს. არ გაეჭრილვარ სოჟლის სივრცე დანატარით?
რად ვერ მივხვდი საჯადელსა მე სიკვდილსა დანატარით,
და ბრუნავს კეუა ცნობით ჩემით, ვით დიაკთა დანატარით.
9. თვალთა კეკლუთა, ტურფათა ნე ყმად მიღვალ მა შენსა,
ეგ მაშინც გულსა უწყალოდ წაჰწამ-ლახვრითა მაშენსა,
„შენკენ არ მოვიხედაო“—ამით მალონებს, მაშენსა,
და თუ ფეხს არ შემამითხვევუე, აგრემც მამთხვეუ მაშენსა.
10. წამწამს მესვრის შვი მშვილდი, ისრად გულზედ დამალება,
ესე გვარჩან მომიწარაჲ სიკვდილისა დამალება.
იგი ნახოს მოვანებით—მთვარეს ჰმართებს დამალება,
და მისად ქებად ბრძენთა ჰმართებს ენა ქებად და მალება.

11. ზედ გარდასდის ბაჯე-ვარდსა სისხლთა ჩემთა მონასომი, დამეჩნია შავი ისრად გულსა ზედან მონასომი, ნახოთ, თქვენცა მოგწონდების ჩნათობთ გვერდით მონასომი, და სულ ციერნი დაიპონა, ვით ძალედვას მონას ომი?
12. მე ვისთვის ვკვდები ბროლ-ვარდი და მისი მონა ვარ დია, თვალნი მელნისა ტბას უგაენ ზეციდან ზონავარდია, იგი აშვენებს ხმელეთსა, მზე ცუდად მონავარდია, და მაგრამ მკვლელია კაცისა, შეყრისა მონავარდია.
13. ბროლ-ვარდსა, ტანად საროსა გიშრისა ბალი უშენდა, ლაწეთაგან ელვა კრთებოდა, მკვრეტელთა ლახვრად უშენდა, წიგნი მივსწერე, ებრძანა: „ეს ვით მკადრეო, უ შენ, და“, და გულს უთხარა: „თუ არ შეგიყრის, ველად გაიქერ, უ შენდა“.
14. ვიცი უმომკლავს იგი პირმზე მისთა ხოტბა დანაზარსა, ამაღ, რომე ზარიფია იგი ტურფა და ნაზ არსა, მეტი რა ეჭყო—თავსა უძღვნი, მოვასხენებ დანაზარსა, და მაშინ ეგრეთ წევეწყალვი, მიგონებდეს დანაზარსა.
15. მუჟკლავარ, ვისგან სხივნი მე შემქნია დანა ტანსა, ბროლ-ბალახშოთა მარგალიტი ვარდა ქვეშე დანატანსა, გული მისკენ მიუზიდავს ხელსა, სწრაფით დანატანსა, და მესთა მკვრეტთა გაახელებს, სკრის, ვითამცა დანა ტანსა.
16. ნეტაჲკო ვინმე სიკვდილსა მიწა და არ დამაზარა! ლხინის სანაცულოდ სოფელმან სულ მატირა და მაზარა, უყვავილომ და უყარდომ ღვანომ რაც ქნა, დამაზარა, და ვაგრე რამ მოჩანს: სოფელი ბოლოდ მომცა და მაზარა.
17. ხოსროვის-ცრემლი ნადენი, კვლავ გაამრავლა მიღები, რა მოაგ-ნდის მოყვარე და დღენი წახდომილები. ვარდსა ასველებს, ინდოთა რაზმი ჩანს უნდომილები. და იტყვის: „შენე ხარ სიცოცხლე, გული რაზომცა მიღები“.
18. კირნი მოვლენ მუდამ ჩემთვის დაუკლებრად ამა სალა, მოაქვს ცეცხლი ღოსადებლად, მასთან მოაქვს ამას ალა, აღმასისა გულსა ფარად ხანს და უნდა ამას ალა, და ამისთვის სჯობს ეს მთვარესა, არ აჩნია ამას ალა.

VIII. ძება და მოკა ხელმწიფის აღმასანდრისი
და დედოფლის ნესტან-დარეჯანისა

1. რადგან არ ვცხრები ქებასა, ვგონივარ ამთ მისანი, აწ ჩემთა გულთა ლახვარი სათნო მაქვს სათთა მისანი, სიმელნე შეეთა წამწამთა, სისხო, სიხშირე თმისანი, და ვთქვა: მისი შუქი მზეს მატობს წითლითა ათათ მისანი.
2. მეფეთა ქებას ვერ მივხვდი, არც ჩემგან ნოიგონების, ია და ვარდი უშლელი კვლავ მისთვის შეიკონების, აღმასსაც სჯობსო იმდენსა, რაც ხმელეთს შეეწონების, და მისსა მნახავსა უღრუბლო მზეც ალარ მოეწონების.
3. დაძვიწყდა სხვანი ნაქები, ქება ვთქვა მე აწ ანისი, წამ მთვარე არის გავსილი, მზე ნახო ფერად წამისი, მელნისა ტბისა მორევსა უშვენის მიჯრა წამისი, და კრულმც არს მიჯნური, ვინ თაგი ამისთვის არ აწაძნისი.
4. მე მოგახსენებ, ისმენდი ჩემთა აზბავთა სმენასა, მისვე ლომისა ქებასა ძლივ ვათქმევინებ ენასა, მისგან ელიან მნათობნი სევდისა ამოლხენასა, და ვინ გვიან ელის შეყრასა, დაიწყებს კრემლთა დენასა.
5. რა ვთქვა წამწამთა დარაზმა, მიჯრით მიწყობა წარბისა. ვარდისა ბალსა ელვა კრთის, ზედან ცილი წარბისა, მისთა ნაყნოსთა სურნელთა სული გავს განა წარბისა, და მისთვის ბნდებიან მჭვრეტელნი, ქვე ყრიან. ვერვინ წარბისა.
6. თმისა ტევრი, წარბთა სისქე მიჯრით ბალსა შენ იარა, სურნელებთა სუნი შენ გდის, დაცასჩავრე შენ ია რა, სხივნი შენნი გულსა ჩემსა მოეფონა შენ იარა, და წყლულსა ჩემსა ვინ ჰკურნებდა, მოსწრებოდა შენი არა?
7. მელნისა ტბათა უჩრდილებს გიშრის წამწამთა შენება, მისთა მჭვრეტელთა მიხვდების ღვთისაგან ზე აშენება, მთვარე მზეს ეტყვის: „მჯობია, მოწმობით დართე შენ ნება“, და ხამს სამეთოსა ტახტზედა წამ გაუყრელად შენ ება.

8. მოგწონდების დამნახველთა თმა მეღნისა და გიშრისა, მიმძიმს მისსა მგონებელსა, თვალთა წყარო დაგიშრისა, ჰე, რიტორნო, თქვენც აქებდით, ენა თუ არ დაგიშრისა, და მზე-მთვარეთა სინათლესა ვფიცავ, რომ ის დაგიშრისა.
9. ბადახშნის ლალის მჯობია ყირმიზად გამკვირვალისა, პირშია თეთრი ელკა კრთის უბრწყინეალესი რვალისა. აწ მეფეთ ქებას ვამატოთ, ამისთვის გულმზურვალისა, და გარდამხდომელი მკვრეტელთა ის საწუთროსა ვალისა.
10. თქვენი ნახვა წყლულთა ჩემთა უფრო ცეცხლად მოეკიდა, მოიშალა ბროლის სვეტი, მკერდსა ზედ გარდმოეკიდა, აღმოფრინდა სული, სულსა ჩემი თქვენს გამოეკიდა, და თუცა გინდა ცოცხალ ვიყო—კვლავცა მნახე, მოე კიდა.
11. კბილნი ობოლს პარგალიტსა, ლაწენი ვარდსა მას არია, ვინ არ აქებს სამართლითა, თავს ეცემის მასარია, სადაცა დგის სინათლითა, აღუესია მას არია, და ვარდი, ბაღია მაისისა, ვერ ედარვის მას არია.
12. ანდამატისა მკერდზედა ბროლისა სვეტი ემართა, იმას უკვრეტდა თვალხუქვით, ხედვითა ვერ შეემართა, ნახვად მირბოდენ ტრფიალნი, სხვა ვალი არა ემართა, და მზე მისგან გახდა უნათლოდ, საწყალსა ეს დაემართა.
13. ნეტარ, ვით ვაქო სიტურფე საამო ტანადობისა, მზემ მისთა სხივთა გარდაკრა, იწყო მოტანად ობისა, იგ გატყდა—„მჯობსო“—ნებისა დართო მოტანა დობისა, და საყნოსელთაგან ამოქრის სუნი მო ტანადობისა.
14. მზეო, შენ შენთა მკვრეტელთა ლახვრითა გული სარუა, ჩასდის სისხლთა ტბა ნაკადსა, სიღრმესა, სადა სა რუა, შენებრივ სუნი ყვავილსა ქვეყანად არას არ უა, და ეგ შენი ტანი ზარიფი ტურჟად აღზრდილი სარუა.
15. ალვა რგულა ედემს რწყევითა, მნახავათთვის სამოთ ხეა, ვნახენ, თვალნი დავიხუქენ, სიტყვა ძლივ ვთქვი სამ-ოთხეა, გიშრის შუბთა წყლული დამდევს, სისხლი ველთასა მოთხეა, და არას მოგაეც სამყარონი, ედემი, ვერც სამოთხეა.

16. ლომთა შენთა შენ აწყულულებ, დაბნედილსა მას კელავ ვისა.
ვინ ვმირია, მხეტთა მსრველი, იმედი აქეს მას კლავისა,
წამწამ შენთა ლახვარ შენთა უელს გამოჰხვევ, მას ჰკლავ, ვისა,
და დღისით მჯობი მთვარე მზეთა, ღამე ზუალ-მასკლავისა.
17. აღვისა ხისა ქება ვთქვა ედემში ამოსულისა,
ბროლ-ლალი, მანა, გიშერი—ფერად, შეხედო—სულ ისა,
მჯობია მზისა დილისა, მოწმენდით აოსულისა,
და შენ ხარ წამალი სულისა, მის შენკენ წაპოსულისა.
18. მეფე ბრძანებს: „მე ესე მზე ღმერთმან ჩემმან დამიბადა,
მისთვის იყო შესაწირვად, რა მიბოძა და მიბადა,
გულსა კრულსა მახე უდგა, შეცაიპყრა, დამიბა და,
და სახვეველი სათხველისა გარ მომიღვა და მიბადა.
19. ესე არის ზეციერთა, უნათლესი სამყაროსა,
თმა ტვერი და შუბლ-ფიქალი, კლდასა ტანი სამყაროსა.
ქება მესმა, სახლით ჩემით სწრაფად ლამის ამყაროსა,
და არას მიკვარს მისნი მქვერეჭნი იმან დასამყაროსა.
20. ნეტარძი, ვინ მისი მსგავსი სად ვინ პოვოს და რანიცა,
მისგან შეენის მთა და ბარი, დარი დარობს, დარანიცა,
მისგან ნათლად არა აზნდეს, არ იპოვოს დარანიცა,
და მჯობი არის ყოვლთა სულთა და მინახავს და რანიცა.
21. აწყა მე ვიწვი ამისთვის. ვინ თავი ელვას აღდარა,
ქვეყნად არ არი მისთანა, ნურცავინ აქებთ ცუდ არა.
მზე აღმოპრწყინდა უღრუბლოდ, სულ მორთულს ხნელეთს უდარა.
და მისთვის ვერწი—არ მომიძულოს, თორ მომინდების სუდარა.
22. მას, პირმზესა, შეუქნია ზმელთა მნათი მისად უდრად:
შეკრებულა შუქი მზისა, საქებარად იმას უდრად,
შევეხვეწოთ გაიღიმოს, არ გავგხადოს ხმელი უდრად,
და მან არა ჰყოს მის ხელქმნილი სატირალი, შესასუდრად.
23. მინდოდა ქება-ქებასა სხვანიცა ბეგრი წამერთო.
არ დაპაცალე სოფელო, კრულო, მოკლევ და წამ ერთო,
შენგან დამება გონება. ტკბილი სიტყვები წამერთო,
და მინდოდა ცრემლი ზღვათათვის ჩემი ნიადავ წამერთო.

24. დადნებოდა გული კლდისა, თუცა თქვენკენ არ იარა,
დამიღვრია ცრეპლი ველთა, არ დაურჩა არი არა,
სევდა ეცა გონებასა. ძნელ პყრობილი არია რა,
და ამაღ ვტირი, ხელი თქვენი ბალსა ჩემსა არ იარა.
25. ვინ ნხეს ნახავს, მას დასახავს, იტყვიან, თუ: „აღვის ხია.“
მუშკ ამბრისა სუნი მას დის, მგონი, ყველა ზედ ასხია,
ეხვეწების ცისა მნათნი: „შენნი შუქნი გვაქვასხია“,
და ეგრე ბრძანებს მის ხელქმნილი: „სისხლი მისთვის დავასხია“.
26. ვედარას მივხვდი, თუ ქება ჩემგან ითქმების და რითა,
მე ვიღვრებოდი ცრემლითა, აროდეს ვიყავ დარითა,
იგი აკრთობდეს ელვათა მისსავე მზისა დარითა,
და ნურვინ ეცდებით, შვენიება ვერაფერ შუელაჩითა.
27. რა მომაგონდის იგი მზე, მდინდიან ცრემლნი ნწარენი,
ნისგან მომიხდა პასუხი ტკბილნი, არ საწყინარენი,
უსულოდ ვიყავ უმისოდ, რაც ხანი წავიარენი,
და მან მომაღხინა, ვისი მძლევს ნე სუფთა არე-მარენი.
28. თეთრსა ბროლისა ფიქალსა ინდოთა რაზმი უშენდა,
მელნის ტბისაგან ლახვარსა მკერეტელთა ისრად უშენდა,
ქება ვერა თქვეს მეტყველთა, ენა რაზომცა უშენდა,
და გულო, სიტყვასა ამოკლებ, უწყი განმრავლდა უშენდა.
29. მზემ, მთვარემ და ვარსკვლავებმა ქება წართქვეს სანმქა რისა?
მათ პირველთა ქება თქმულთა ხმა დაიგდეს სამარისა,
ნემც გაეხდები უიმედო, ღონევ, შენის ამარისა,
და გააჯები, არ მიჩვენო იწრო კარი სამარისა.
30. მისთვის ეკედები, რომ ყოველგან სიკეთის ხმა მას უდისა,
ნუთუ მასვას უკვდავების წყარო, სადმე მას უდისა,
მისგან მოდის სურნელება, მუშკ-ამბრისა მას უდისა,
და შეყრა მილირს ყოვლს ქვეყანად მას უცხოთა, მას უდისა.
31. ნისგან მეტი ბრწყინვალევა ყველა წარვთქვა, რაცა სჭიოდა,
მან შუქითა დააბნელა, უნათლობა მწვე მისჭირდა,
სხვა, მთვარისა ნაჟანისა, მას სინათლე არ დასჭირდა,
და შეცაემყო ბროლის ბალი, თეთრი ელვა გამოსქვირდა.

[ბოლოსიტყვაობა]

1. არ მომეწყინა ლაყაბი, ეს უსარგებლო სულია, სხვად არას მოსახპარისი, ოდენ ჩანს სიბრძნე გულისა: ლექსი ჩემი სჯობს გვარად და ტკბილად სასმენლად ყურისა, და მაშინც რუსთველსა აქებენ, მე იმან გამაგულისა.

გათავდა წიგნი მ ა ჯ ა მ ა, ლექსი აქა-იქ თქმულები, სასწრაფოდ უბეს საღები, ან სარტყელს ჩასარქმულები, იახტანს თანა სარონი, გვერც თასი, ღვინო, კულები, და ყოვლის წიგნისა უმცროსი, ჩანს მათი უფლისწულები.

წამება ქეთევან დედოფლისა

1. ღმერთო ცისა და ქვეყნისა, საბრუნავითა მაქცეო,
ზე ამართულთა ყოველთა დამცემო, გარდამაქცეო,
ზოგჯერ ქირს ლხინად, ლხინს ქირად შემცვლელო, გარდაშაქცეო,
და არამცა მიმცე სოფელსა, მტყუანია და მაქცეო.
2. ფათერაქია სოფლისა სიცოცხლე, თვალის წამება,
ფერობა, ბრუნვა, ჩვენება, წესად სქირ. ცალის წამება,
ფრთხინვა ვისცა აქეს შვებითა, ბოლო მისთვისცა წამება.
და ფრთხილად ვიყავ და გასინჯეთ, ამად არ მექმნას წამება.
3. თუ ვინც ცოდვილმან ჩემებრივ თვალთ ცრემლი შეიწყნაროსა,
უფროსად ღმერთი აღიღოს, სხვა არვინ შეიწყნაროსა,
უხვებით მისცეს გლახაკთა, საუნჯე შეიწყნაროსა,
და უკმოერიდოს სოფელსა, არად არ შეიწყნაროსა.
4. ქეშმარიტი შენ ხარ, ვინცა ერთი რჯულბ გაათასე,
ქრელად ენა შეურიე, იგი გაყვენ დასად-დასე,
ქკვიანი და გონიერი ერთმანერთსა გააბასე,
და კჳუნვით ქებას მით შეგასხამ, მეცნიერთა მწყობრთა დასე.
5. იესოვ, შენ გვედრები, მარიამ ქრისტეს დედაო,
აბრამ, ისაკ და იაკობ, ელია—ამაზედაო,
ფრიადნი სევდა-ნალეელი დამერთო ზედი-ზედაო,
და იმ თქვენი ღვთის გულისათვის მიშველეთ ამაზედაო!
6. ღმერთო, როველმან განაგე საქმე სიბრძნითა შენითა,
შენ განაწესე ყოველი გული სიღრმეთა თმენითა,
მზის ქეთევანის წამება ვიცოდე რა საქმენითა,
და ღიჯსმყავ ცოდვილი მე ესე, რომ მათქმევინო ენითა.
7. ეს ამბავი მისი არის, ვის უხმობენ დედოფლობით,
თავი შისი ქებით წერეს, ოდეს იყო ხმელთა ფლობით,
აწლა ბოლო შემოკლდების, გავერივე მეცა ფლობით,
და ღმერთო ჩემო, გვედრები, მაწერიხო ხელ-უფლობით.

8. ოდეს მიენდო წაპ-აბაზს კახეთის დედოფალია,
ვით მარგალიტი უსახო და უსასყიდლო თვალია,
ადრითგან ქებით შემკული, ნათქვამი ბრძოლ-ფიქალია,
და მისთანა არვინ შობილა არცა ყმა, არცა ქალია.
9. მან უძღვნა ძენი ტურფანი ალექსანდრე და ლევანი,
კვლა ძენი თავადებისა, მზეს მათგან ატყდეს ლევანი,
რომ შეეწყნარა კახეთი, არ ექნა მათზე ძღვევანი,
და არ გაუგონა, ეწადა მათი სისხლისა ლევანი.
10. იგი ყველაი წაუხვია, არ იყო მადლთა მძღვეელი,
გაწყრომით იყო დიადად, მოტკობას აღარ მოველი,
ბრძინა შესხდომა, აიგსო ლაშქრით მინდორი, ტყე-ველი,
და გაუშვეს, ყოვლგნით დაფანტეს მეალაფე და მრბეველი.
11. დაარბივს, ამოწყვიტეს, შექნეს ვითა განაქარი,
შირაზ-შირვან-ხერასანელი შიგ ჩაუშვა მან ლაშქარი,
სადაც ვინმე გარდებხეწა, ან მოურჩა, მგონ, აქ არი,
და სხვა დახოცა, დაატყვევა, წამოვიდა, ვითა ქარი.
12. ხელ-შეპყრობილი დაადო იგ განჯას პატიმარია,
სადი ჰყვა ხელმწიფე-შვილი, ანუ მხლებელთა ჯარია,
რომ მის მცველებ ხელ ეხმარა თავისა საკეთარია?
და ბორკილიდაღმე აეხანა იგ ყოვლთა საქებარაა.
13. კვიპაროზისგან უმაღლე თავს ხედაც ამა ყოფითა,
უნუეთო ნივთსა შეეხო ნივთისა კიდე ყოფითა;
მან ცრემლთა მომატყეებელი საქმე ქნა განაყოფითა,
და ვითა შეყვისსა შეყროდეს, არ ხანი დანაყოფითა.
14. არ დააჯერა ამასა მძღაერმან უწყალომ მეჭემან,
ქრისტიანეთა მტანჯველმან უბრალოს სისხლთა მჩქეფელმან,
ეროდისა წილ მჯდომელმან, არ ლმობიერმან სეფემან,
და მან არ შესცვალა მცნებანი სურვილთა მოიფემან.
15. რაღას ვაგრძელებ, გაგზავნეს ქვეყანას შირაზისასა,
ქაჯთ უმაგრესსა ციხესა ჩასმას ვედრებდა მზისასა,
თვალთა სინათლის სანაცლოდ, შვილებსა სკვრეტდა მისასა,
და იჯარბოს ყოთნა არად ჩნდა. ზირიდა ნაყოფსა ძისასა.

16. არა საქმე არა ჰქონდა, იგი ზარდა წელსა ხუთსა, მსახურებდის, ვით საწუთრო ხელმწიფესა დანახუთსა, მათის ქერეცით იბრუნევედის სულსა ყელში დანახუთსა.
და სხვას წამალსა არ ეძებდის. არ ფაზარსა დანახუთსა.
17. ხელმწიფისაგან შეესმა ბრძანება უფრო წყრომითა: „აქა მომისხით ორნივე, მან არ იხაროს რომითა.“ ვარსკვლავნი უკუეყარნეს, მთვარე შეიქნა ცხრომითა, და უნდოდა თუმცა ეშოვნა გზა ქვესკნელს ჩასაძრომითა.
18. მე ვითა ვთქვა უებრომა მონადენთა ცრემლთა ხრანი, პირსა ხოკით, დაწვთა გლეჯით, იკით-აქეთ ხელთა ხრანი, გულსა სევდა შემოაწვის, ამოკვნესით აოხრანი, და იტყვის: „ღმერთო, ეს რა მიყავ, მომივლინე აწ, ახ, რანი?!“
19. ორთა საფლავთა დასძახდა, შიუჯდა ცრემლით ახავი: „არ გებრალეები, ხეარამზე, გადულო, ამ დღის მნახავი? მიწყვი ცრემლ-შეუშრობელი, ქირსა ქირხედა მსახავი, და ამ სოფლისაგან გარჯილი, ნიდაგ მისი მძრახავუ.“
20. ვა, თქვენ იყვნით აქამდის ჩემის გულისა მდებელნი, წახვედით, მარტო დაჰაგდეთ, სულ ქვეყნის ცეცხლთა მდებელნი, თვალთა წამართვეს სინათლე, დაბნულდეს ცადა მდებელნი, და არ დარჩა სოფლის სასჯელი ჩემზედა მოუდებელნი.
21. ახ, წახე, ახ. დავიკარგე, პირსა სად მოველ ზღვისასა, აჰა, ჩავარდი ჯურღმულსა, უყსა მას უფსკრულისასა, სახლ-საყოფ-სამკვიდრებელსა ჩემსა არა ვარ, სხვისასა, და ეა. აღექსანდრეს გაყრილსა, ვერ მქვერცტსა ლევანისასა.“
22. მას უკანის აღარ უნდის მთვარისა და მზისა ნახვა, ხელთა ჰქონდის გაუწყვეტლად ტირილი და მუდამ ახევა, ილოცვიდა, იმარხვიდა, მოიჭირვა რჯულის ნახვა, და ღვაწლი გარე მოიზლუდა, ეშმაკისა არ ჰყო ზრახვა.
23. რაჟამს შეიქნა უმანკო მუშაკი სათნოებისა, ნეტესა ეყნოსა დუილით საზომი სიწოდებისა, სეინდისი თვისი განწმინდა. კდემა არ ეპოებისა, და აჰად ამ წიგნსა სახელად ემპლასტროს ეწოდებისა.

24. დღე და ღამე გაასწორის, ლოცვა ჰქონდის, წიგნის კითხვა, ევედრების შემომკმედსა. უნდა მისგან განაკითხვა, არ შესცვალის სჯული მისი, მოიგონის განაკითხ. ვა,
და შეილთ ამბავი ენატრების. არა უნდა მას სხვა კითხვა.
25. „სამას სამოც და ხუთი დღე რა ერთ დღედ შეიყაროსა, საყვირთა ისმას მაშინ ხმა, სამკვდრეთი აიყაროსა, სული ყოველი იქ შეკრბეს, სოფელმან გაიყაროსა, და სულსა რას ვაქნევ, თუ შეილსა მაშინც ვერ შეიყაროსა.
26. ჰო მე, რა ცუდათ დაშაშრო ზრუნვამან ამ სოფლისაჲან, ჰო მე, რაღა ექნა გარჯილჲან, ნატრულჲან სამოთხისამან, ჰო ჯოჯოხეთას მლოდნელჲან, შიშმან და ზარჲან მისაჲან, და ჰო მე, რითა მაქეს იმედი, რომ გამ ამხსნას ისაჲან?
27. „იცი ცრემლითა შეინდობს, თუ ცოდვა მისთანაც არსა, კერპობა, ზაკვა, მრუშება, სიძვანი მისთანაც არ სა? კვლავ სარეცელსა აღტობდეს, მოზელდეს მითა ნაცარსა, და კრულია მწიკვლის მოყვარე, ვა, რა იქს მისთა ნაცვალსა“.
28. მოთქმისა, ტირილისაკან მოაკლდეს თვალთა ნათელი, სიბრწყინვალე და სინათლე, აღარა ჰქონდეს ნათელი, ბაგე და კბილი მოშლ იდეს, ძოწ-მარგალიტთა ნათელი, და აწლა ისინიეთ სხვაცა ვთქვა ხელმწიფის შემონათვალი.
29. რა შაჰ-აბაზ შეუთვალა შირაზისა ხალარ-ხანსა,
„შენ ქეთევან დედოფალსა ნუ აცოცხლებ დიდსა ხანსა, ვირ არ შეესვამ სისხლსა შისსა, არ ავილებ დასტახანსა, და წელსა ათად გავათავებ, მოვიგონებ ხანდის-ხანსა.
30. თუ მუსურმანი შეიქნეს ეგე ლალი და ჯანია, მაჰმადის რჯულზედ მოიქცეს, აზრაველს მისცეს ჯანია, მე მურთუხალი მიფიცავს, არ უყო ისკანჯანია, და არა გმოს იესო ქრისტე - მიეციო დიდი რჯანია“.
31. იმამ-ყული-ხანს რა, ესმა საქმენი საზარონია, მეტად გაკვირდა, ესე თქვა: „მისი რა საკადრონია? ვიცი, რომ არ გათათრდების, თუცა არა აქვს დრონია, და თეიმურაზის დედასა ვით ვკადრო უკადრონია?“

32. შირაზის ხანის ქებასა ვერ იტყვის ბრძენთა ენანი,
მღაბალი, ტკბილი, ნოწყალი, აქებენ სულად ქვენანი.
ლირსეულია ღვთისაგან, მითა სცავს ძალთა ზენანი.
და სამს თვესა პო გაუცხადა. ამისი ჰქონდა ჩენანი.
33. ვით უამბო, ვით შეგკადრო ტყვესა ჩემსა ანაბარსა,
მე მინდოდა სამსახური, არ უძახდი განაბარსა,
არ ვისმინო, რალა უყო ხელმწიფისგან დანაბარსა?“
და მოციქული გაუგზავნა, არ უვლიდეს მთას და ბარსა.
34. უბრძანა, თუ: „იახელით. მოახსენეთ მზისა პირსა,
არ იქნების, თუ არ გიზავთ ხელმწიფისა დანაპირსა,
ნუ გძულს რჯული ნაჰმადისა, იგი მოგცემს ენა-პირსა.
და მორევშიგან ჩანაქერი, გაგიყვანოს შენ, ნაპირსა.
35. რჯული ეს არის, გვიპირავს პაჰმადის დანაწესია,
შენცა მოიქეც, გათათრდი, ვითაჰც არ უარესია,
იესო ქრისტე რას გიზამს, გიწყობა შენ აწ ესია,
და სატანჯველს ნურას იკადრებ, არ არის შენი წესია“.
36. მაშინლა შეკრთა, რა ესმა მცხრალსა, მიხდილსა მთვარესა,
ბრძანა: „თუ რჯული დაეაგდო, რას მიწუქფებენ დარესა,
პატოვსა ვინმე მიჩვენებს, ხმელზე სწორ უპოვარესა,
და ან ვინმე ჩემსა სამკვიდროს მიმიშვებს, მიმაკარებსა?“
37. ილოცავს: „ღებერთო, შენ გაცნობ უცნაურ, უხილველსაო,
სასწაულესსა, ნიშება ვერ ვიტყვი საკვირველსაო;
ჰე, ბრძანებითა შენითა შესძრავ კლდეთა და ველსაო,
და შეარყევ სრულად ხმელეთსა, არ შესკვლი საფუძველსაო.“
38. „გვედრები სამებასა, ერთარსსა და თანარსსა,
შენგან კიდე საესაეი არა ვიცი სხვა რა არსა,
სული ჩემი შეივედრე, ხორცი უწყი სადა არსა,
და აწ გაბრიელ მომივლინე, სულთა მცველი. განა არსა!“
39. „ძლიერო გიღაღადებენ ორღანოთა და ებნითა,
ძნობითა ინდაურითა, სიტყვითა ბერანულეზნითა,
ძღვევით გაქებენ ქადაგნი, რომელ ებრაელებნითა,
და ძალგიც შენ ათას სახელი, შენ რა გაგივა ქებითა!“

40. „უცხოოდ რაჲ შეეშინებულეარ მძლავრთა ჰაერის მცველთაგან, ჩენისა აღსასრულისა ინელისა სატანჯველთაგან, ეჰა, ვაბრეიო მთავარო, ნუ განმიშორებ ხელთაგან, და წამებულნო და წმინდანო, გამთამიხსენით ბნელთაგან.“
41. „ჰე, მეუფეო, გვედრეიარ მერმესა მას აღდკომისა, ბრძენთა შენრაცხე ქალწულთა, ღირს მყავ მარჯვენით დგომასა. იოვანე ნათლისმცემელს, ან მიმბარე თომასა, და დედაო მაცხოურისაო, მიწვიე ჩემსა ნდომასა.“
42. „ვალ ქეშმარიტად მსსავი შენის უბიწოდ შობისა, შობასაც პირველ ქალწულო, შედგომად კვალად შობისა, ანასებრივი ნაყოფი ვერამ სულდგმულმან შობისა, და აწ შეჰიწყალე მორწმუნე აღდგომისა და შობისა.“
43. „ხამს, ღმერთო, ყოელმან სულდგმულმან ცოფა შენ აღგიაროსა, აღსარებითა გადიდებ, მართ დაგივიწყებ აროსა, რაჲჟამ განახენენ წერილნი, აღარა დაგეფაროსა, და მაშინ მომხედე წყალობით, რა შიშით დაგეფაროსა.“
44. „ჩემთა ცოდვათა სიმრავლე არ დაითვლებას ენითა, ჩქერითა არ შესწორდება მდინარე, არცა დენითა, ჩემს მეტს მოსაგესა ნუ უყოს, რე ვარ რასაცა სენითა. და ჩემი განკურნე წყლულებჲ, უფალო, მიხსენ ლხენითა“.
45. „აქანდის სოფლის ნაბრძოლი ტვირთი ცოდვისა მეკარსა, აწ ტვირთი შენი სუმუქ არს, სმენაცა შენი მეკარსა, სარწმუნოებით ვეძიებ, პეტრეჲ, სამოთხის მე კარსა, და რომე წყალობით გამიღო, ამისთვის ვირეჲ მეკარსა“.
46. „რადგან მომკლა უწყალომან, დრო იპოვა ჩემსა ზედა, სასწაული მოაელინე ქრისტიანეთ ტყეშთა ზედა, შეიღსა ჩემსა თვიმურაზს ძლევა მიეც მტერსა ზედა, და ღვაწლთა ჩემთა აღმწერელი ედემს დასვი ტახტსა ზედა“.
47. რა ესე თქვა, შეემთხვია, ქრისტეს სისხლსა ეზიარა: „მეუფეო, გათათრება ჩემი იყო წესი არა, გვედრებე სულე ჩემი ჴშაკს მისცე ესი არა.“ და პირსა ჯვარი დაისახა, გავიდა, თქვა მეტი არა.

48. მივიდა, დაჯდა უშიშრად, ვითა ვეფხი და გმირია,
 ყოლ არად უჩნდა სასჯელს, თუმცა არს დიდი ქირია,
 ბრძანა: „მოვიდენ მტარვალნი. მათაც ჰყონ ერთი პირია..
 და რომ ჩემი სისხლი იღებნის, ღვთის წინა ამას ვტირია“.
49. მივიდეს მაშინ მტარვალნი დედოფლის დანაბარები,
 მოიღეს ქალფათინები, შამფურები და ბარები,
 ვა მაშინდელი სასჯელი, ვითა ვთქვა საუბარები,
 და ხორცი ცეცხლთ მისცა, სული აქეს ანგელოზთ მინაბარები.
50. პარველად ცეცხლთ დააგზნეს, მაშიგ ჩაყარეს რკინანი.
 მაშინ რალაცა მოეხვნეს საწველნი სისხლთა მდინანი.
 უთხრეს, თუ: „რჯულზედ მოიქეც, დააგდე იგი წინანი,
 და თვარე სასჯელი ეს არი, რა ნახო, შენცა ინანი.“
51. რა ეს ნახენ, აუტირდეს ხელი-ერთად მოახლენი,
 ყველა ფერთხა ეხიეოდა, პირსა ხელი მოახლენი:
 „ნუ გასწირე თავი კარგი, ჯერ უებრო, მოახლენი,
 და ნუ გაგვყარე მზისა შუქსა, ბნელს ნუ ჩაგვსხი მოახლენი!“
52. მზემან მხლებელთა უბრძანა: „ჟამ ერთ აწ ეწამენითა,
 ქრისტეს იქსოს ღვთის მადლსა, მოდიოთ, თქვენც ეწამენითა,
 თუ არ ეწამოთ, ნუ წახვალთ, აქ დამემოწამენითა.“
 და ვა ქალაღდისას მრთქმანი, ვითა ვთქვა აწ ამ ენითა.
53. მოთქმიდა: „ნორჩო აღვაო, ტარად ზრო, განა თვალითა,
 ხელმწიუობითა გაზრდილო, ტურფაში განათვალითა,
 მარგალიტითა შემკულო, მოხდომით განათვალითა,“
 და აქამდი შენმა მკერეტელმან რა ენახე განა თვალითა!“
54. „ვა არსად გახლავს ლაშქარნი, ჯალაზნი თავადებისა,
 თავს გადგენ, ნაზოჩნ პაუიყი, სასარჯლოდ ცეცხლი გზებისა,
 ახ, ვინ აცნობიბს მათ ამას, თუ დღესა რა მოხდებისა,
 და ესდენი რკინა მხურვალე ვის გულსა, დაედებისა!“
55. „სულო, გაუშვი ალაგნი, თვალნო დააგდენ ბუდენი,
 გულო, საძირკელით აღმოხე, მოირღვენ გარე ზღუდენი,
 ტანო, ზე ნულარ მართიხარ, გიდის ქვე ზღვანი უდენი,
 და ქარო, სად მისწედე, მიიღე ამბავნი არ საპრუდენი.“

57. მუნ ვინმე ჯვარის მოსავი ერთი უცხოსა ყოფითა, ვნახე ნაზარდი თამამად, ყოფითა არ სამყოფითა, ფარაოზისგან შეპყრილი სულთა და ხორცთა ყოფითა, და მოსე ვით გამაკრებული, მათი სარჯლისა ყოფითა.
57. მაშინ თურე შესულიყო იგ თინათინ თვალის წამსა, უბრძანა, თუ: „აქ დამიხედით, აჰა, ღმერთი ვისაც გწამსა“, მან შეჰვილა, ხელი იკრა თავსა, პირსა, თვალ-წამწამსა, და რაზომ სხვანი გააკვირა, ვერ მოჰაჰა: „იგი გერწამსა“.
58. მზედართ ხელი ჰკრეს, გააგდეს კარიდამ თავშიშველია, სხვა ღონე ვერ ქნა, მოივლო მან გარეშემო გველია; წინ გივი შემოეყარა, იქ თურმე მიწავალია, და წელთა მოიხსნა, მოხვივა თავს წალი საფარველია.
59. შესტირა: „ვაი რა ვნახე, ეს რა დღე მოვინახა“; შეიპყრეს ხელთა მნათობი, იგი უებრო სახია, წინ დაუთათრეს მზღებელნი, ვერვინ თქვა სიტყვა მკახია, და მე ასრე გარ გამომაგდეს, შენ რომე დამიწახია.
60. ასმათი თავ-გაგლეჯილი, მკერდამდი სისხლთა მღვრელია, რაჟამს გააგდეს თინათინ შემცდარი, ვითა ხელია; ნობათი მოხვდა, მონახეს მერმე გიორგი მღვდელია, და პოვეს, აჩვენეს ყოველი მას იგ, რაც საუანჯველია.
61. მღვდელმან რა ნახა, შეშინდა, იგი ცეცხლი და შიშები; ლახვარნი ანუ სამსკვალნი, ლურსმანი, რაცა შიშები, შეერთა, ათრთოლდა, დაეცა თავსა ზარი და შიშები, და გულსა ჩაეხმო, ვერა ჰნა სასარჯლო ანგარიშები.
62. შეუზახა: „იმერელო, რად დაგერაო აგრე თრთოლა, აჰა ჟამი, ვისაც უნდა ჩემი თანა წამოყოლა, განა არვის გარდახდია სასჯელი და ასრე წოლა? და ვინ დარჩება ქვეყანაზედ?—ბოლო გვიჯობს ასრე რბოლა.“
63. „იცი ხომ, ქრისტეს რა უყვეს, მას სასწაულსა ღვთისასა, ღერწამი ფრჩხილსა დაავლეს დამხსნელსა ადამისასა, ლურსნითა ძელსა მიაკრეს, ჰყოფენ ნებასა ნისასა, და რად არ იქირვი, ეღირსო საქმესა წამებისასა?“

64. რა სასჯელს ვერვინ შემართა, ვერცვინ ქნა მის ოდნობანი,
რა ხელი ჰყვიან, შეიქნის თავით ფეხამდინ^ა დნობანი,
რა ქრისტეს ზურგი აქციეს, ქნეს მაჰმადისა ნდობანი,
და რა ესე ჰკადრეს მას მხესა, ველარ დაატყვეს ნდობანი.
65. ახედნა, ერთი სიტყვანი მაშინლა ბრძანა ახითა:
„თქვენც იცით, ყოელი დედანი ვართო ერთისა სახითა,
აუგი არის კაცთათვის, რაც ჩვენ გვეწრფების ნახითა,
და მაზედა რაცა ისაჯეთ, ჰქენით, არა ვარ ზოახითა“.
66. მერმე გაუბეს ხელ-ფერხი, გაძაბეს განა მაჯები,
გაზით დაგლიჯეს ძუძონი, დადევს მზურვალე საჯებრ,
ბაზები შეუბლსა შემოსდევს, ყველა ქნეს მათი აჯები.
და აღმა ახეთქნეს კეთანო, ვა, თქმითა აქ ვისაჯები.
67. ვა მე იმ დღისა მხსენესა, დაჰვიწყდა დღენი წინანი,
მკერდით ზურგამდინ გააკლეს გახურვებულნი რკინანი,
მე ავაზაკი შეპოლდე ახლოს არ ვიყავ, ვინანი,
და მარჯვენით ჯვარსა არ ვეცვი, ამად ვარ ცრემლთა მდინანი.
68. ქვეშ დაუფინეს, დახურეს ზედა ლურსმისა რკინანი,
ქვე წაიარეს, გააპეს ბროლი, ლალი და მინანი,
სხვა წამოასხეს, დაყარეს ხორცთაგან ტყავი წინანი,
და მაგრა არ კაწყდა ტანჯვისა გულზედა დასაწვინანი.
69. ჯილად ქვაბი, ყამჩად ბარი, ამბარჩებად საჯებია.
ვარდად ცეცხლი, ქინძისთებად შამფურებით ირჯებია,
ჩქიფად გაზი, ბუნბულ-საბნად ლურსმის წვერი ჯაჯებია,
და ყოლ ბაღებად გაძაბულა თოკით ჰქონდა მაჯებია.
70. დედობრივისა ბუნებით თავს იღევ ესე ქირები,
ჰპოვე უქვლავი ცხოვრება საცვიფრო, განსაკვირვები,
მე მამაკაცი, მზრი ვაჟი ასე ამოიგად ვირები,
და ვაი, ჩემს სიმზნეს და ვახ-ვახ, შენთა ნაქმართა ძირები!
71. მან წმინდამან მას ეჰს იქით არა ყოვნა წამსა ერთსა,
სული თვისი ნიაზარი მეუდესა, მისსა ღმერთსა,
სამოთხეში მიელიან ქალწულებში შენაერთსა,
და ირინე და მარინეო, იქმენ მათში განაერთსა.

72. ზეცით მოვიდა ნათელი, იხილეს სრულად ერმანო,
იესო ქრისტე ადიდეს, სრულ ყმაწვილმან და ბერმანო,
გვარჯასპის მფოლმან მსახურა, არ ზუცესმან და ბერმანო,
და მისმან მკვლელმან ქნა მას აქეთ კარგი, ვერც არა ვერმანო.
73. წელზედ ახადეს საფლავსა, იგ ნინოს დასადარიცა,
სული ამხდა სურნელი, აღარსად იყო მკვდარიცა,
თქვეს: „ფრანგნი მოიპარაუდეს, თუ სად დევით დარია.“
და მე ვიტყვი ზეცას წასულსა, ხმელეთზე არსად არია.
74. ამა წმინდისა მუნ ზარი ყოველგან გაისმებოდა,
ჯვარის მოსავთა ყოველთა ნაწილი ენატრებოდა,
ათორმეტ ათასი თუმანი ფრანგთაგან დაითვლებოდა,
დი არაგის მისცა შაჰ-აბაზ ცოდვითა აივსებოდა.
75. მალვით ნონახეს ნაწილი, სად დაემალა ბაჭებსა,
რა ცნეს, შეესმა ვერ შოვნა ნიმროზელთ მწიგნობარებსა,
ლოუსკუმაშიგან ჩაიდევს, უკევედეს მუშკ-აშაბარებსა,
და იგი ჰქურნებდის სნეულთა, თუ ვინ მიუდგის კარებსა.
76. მათ აწამეს წმინდა ესე სეკდენბერსა ათორმეტსა,
შვიდსა თევმდე ბოგახსენებ სასწაულსა მეტის-მეტსა,
საქართველო აღებულა წელს ნაქამი ათერთმეტსა,
და ჭარტში დარჩა მას მეფეც ქრისტიანი ნათლი სვეტსა.
77. ღვთისა მიერ მორჩილობა თურე იყო გულსა მათსა,
ამად იყო უენებელი, დაყოვნებით წელსა ათსა,
მას სიკვდილი ვერ მოჰკლევდა, ღვთის ტრფილსა მინა-სათსა,
და ცოცხალია, გვირგვინი აქეს, ზის ხარისხსა კიბისასა.
78. ვითა-ცა ყოვლი საზინო, ნებროთს გმირობით უხმობენ,
სამისოდ ფილოსოფისთა და ბრძენთა ენა უხმობენ,
რიტორნი მრავალ-მეტყველნი რა მივლენ, ნახვენ, უხმობენ,
და ვერ შეიგნებენ ქებასა, არიოპაველს უხმობენ.
79. ვით ითქმის ქება ზეფისა ღვთივ დაცულ, დაფარულისა,
აწ დაუმკვიდრდა დრვლათი ეტლითგან არ ფარულისა,
მას მიენიჭა უფლება ამ საწუთროსა სრულისა,
და მოშორება აქეს ვეშაჰსა ღრუბელთა მოარულისა.

80. წერს, იტყვის: „ვა, დავემარხე მე სიკვდილისა წინარე, ტყვევინილი. შექირვებული, ვიგონებ თვალთა წინარე, ორისაგანვე გარჯილი გუბე მიდგს ცრემლთა, წინ არე, და ტრედო, მიმიძელ სიონად, წამიძელ, შენვე წინ არე“.
81. ესე დღე აღსასრულისა ჟამთა და წელთა ჩემისა, ვერ განვიწინდებ ცოდვანი სულთა ნუგეშის ცემისა, ძვირის ვნებითა ვნებული, გინება მისდა ცემისა, და სულთა და ხორცთა გაყრაში, რალა ვთქვა მას დაცემისა!
82. ოდესმე წავდგე შიშველი, ქედ დახრით დაემუნებული, ოდიდგან ცოდვით მოსილი, არ მადლით განბრწყინებული, ორგნითვე ხელ-ფერხ შეკრული, გარესენელ წარდგინებული, და მიმელის მატლი უძილო და ცეცხლი აღტყინებული.
83. ჯერ, ლმერთო, არა ვარ ღირსი თვალთა მე ზეცად ახილვად, ჯეროვნად მზისა, მთვარისა, მალღისა ცისა დახილვად, რაჟამს მოვიდეს გაბრიელ ცოდვათა ჩემთა დახილვად, და მას თვალნი ველარ შევადგენ, ვიყო კვლა დაღმა დახილვად.
84. აწ ესე მიკვირს, რამცა ვქენ საქმენი გასაჩინელი, მე ვკადრე ხელის მიყოფა, იყო ბრძენთ გასაჩინელი, თუცა მსუროდა, სევდითა ვიყვენით ცრემლთა მდინელი და თვარე მას უხმდეს მეტყველად თვით იოვანე სინელი..
85. თქვენ. გონიერო, მკითხველნო და ლექსთა შემამკობელნო, ძნელისა გამოკვებელნო, სიტყვათა შემაწყობელნო, რაცა დაჰეკლოს უცებით, რა ნახოთ გამთავებელნო. და თქვენ შეათავეთ მის მადლსა, მართლისა გამთარგმებელნო.
86. ვინცა ლექსი მოუჩატოს, მე არა ვარ მომდურავი, თქმული ჩემი ვინც შეცვალოს, კარგი იყოს, თუნდა ავი, რჯულისაგანც შეიცვლების, რისხავს მისი საესავი, და მე ოსხმოცი ლექსი მითქვამს, სულ ეს არი ბოლო თავი.
87. ეს ახლა მომგონებოდა, ვერ გამერჩია გზანია, მართ ამახედან მომადგა უცხო რამ მონოზანია, მთხოვა. შეფიცე: „არა მაქვს თავით ბოლომდი მზანია,“ - და არ დავიძალა, მას თურგ გაველო ალაზანია.

88. დაიწერა წიგნი ესე ქორაონიკონს ჩვენთვის სრულსა, კურნება აქვს საკვირველი, ეს ამრთელებს ყოვლსა წყლულსა, ვით ნაწილსა შეეხების, იგი აღზენა ბრმასა, ბრგენულსა, და მით მწერალი ვევედრებთ, შეეწიოს ჩემსა სულსა.
89. ესე ერანის ხელმწიფე შაჰ-აბაზ იყო, მძლავრობდა, მაღრიბს და მაშრიყს მიუხდის, მზვობრობდა და ლაშქრობდა, ორბოჲ წელიწადს შეფედ ჯდა, ნადირობდა და მგზავრობდა, და ამ წამებითგახ ხუთს წლამდის დაემხო, ველაო მთავრობდა.
90. ამ დედოფლისა ამბავი გესმისთ ეს არიან თქმულები, იშოკა ლეწლით სამოთხე, გვირგვინი თავზე დგნულები, ესეც ეწივა ნებებასა, ვით პირველ წამებულებო, და სულს მისცა შეება სუფევით, ხორცი იჰყო დადაგულები.
91. იყო ზარიფად მტკეველი, სათუთად ჰქონდა ზრდილობა, შეენება. ტურფა, ხნე-სრული, მას ანდა ქანულ-კეთილობა, უებროს ხორცსა სითესართ დასდვა შანაებით წყლულლობა, და ხორცი სატანჯველს მიუჰყრა, სულს ხედა სამოთხის წილობა.
92. ჯერ დედოფლობით სიმდიდრე ჰქონდა, ამ სოფლის დიდება, მდიდრის კანეთის მპყრობლობა, დაეიდგან ბოლო კიდება, მორკმით ტახტს ჯდომა დიდებით, მტერთაგან არას რიდება, და გარ-მხლებელთ გუნდის მიზლდვა. არ ხარბად შოენა, მიდება.
93. ხატებს მწრასად ამკობდეს, საყდარს შენობდის გებულად, იტყოდენ მეპატრონენი: „ესრეთ არ კნილ არს ქებულად, ჯართ მოსდის, მრავალს აძლევდის, შვილურებრ ჰყოფდის, ცნებულად, და მაშინვე იყო გულითა სამოთხის იწედებულად.
94. ლმერთმან მას ორივე სოფელი უბოძა მორკმა-შეებანი, — „შვილს უანდერე შენც ესრეთ, მოგებდება ორგზის ქებანი, შენცა მტკიცედ გაქვს, გიპყრია სამ-ერთ-არსების მცნებანი, და რაც აქ დაგვაკლდა, იქ გვაღზენს დაფითის ტკბილი ებანი“.
95. მოქმელს ეთქვა: „არას ვემდურავი ამ წიგნის ლექსის მატესა, წმინდათ კალწულთან ეს წმინდა, მიკვირს თუ, რად არ ხატესა! მათ გუნდსაც ესეც აღ-რაცხდა, სხვამ ამ ყრით ურგინ მატესა, და იქ ნათლის ტახტს ზის, აქ-იჯდა დოშაქ-დორ-გაბა-ნატესა.
96. ამ წიგნის მოქმელმან ბოლოს თქვა ამავე წამების ლექსია, მათ თქმის დატური მოეცა, ამაღ ვთქვი შვიდი-ექვსია, მან ლეწლი სრული იღვაწა, ვნატრი, რომ არ აქვს კენესია, და ჩვენცა გვითხოვოს შენდობა, როდეს რამ დაჯდეს მესია.

სოფლის სამღუარვე

1. ღმერთო, რომელი შენ ჰსუფევე ჰაერთა თანა ცაშიგან,
შენ ხარ სავსება ყოველთა, რაც არის ქვეყანაშიგან,
ეშმაკთა გუნდსა დასთრგუნავ, წარვონ ცეცხლისა აღშიგან,
და ისრაილთა ცა ლტოლვილთა შენვე გაუძელ ზღვაშიგან.
2. არსებით მპყრობო, შენ გაქებს, რაცა საღ მონა შენია,
შენგან იზრდების სულდგმული, ყოველი მონაშენია.
ვინ სულისათვია იღვწიღეს, დააგდოს მონაშენია!
და მას აღარ მიხედეს უწყალოდ კვერთხითა მონაშენია.
3. ღმერთო, ხსნისათვის ჩვენისა ქვეყანაზედან მოსულო,
ვინ მიწა კაცად შეგზილა, იმას შეუერდი, მო სულო!
როს ანგელოსნი უწყალოდ გქმენჯნიდენ, აწ ამო სულო,
და ან ცოდვა ცრემლით შეინდევ, ან თავი აწამო სულო.
4. ჩვენ ღმერთი ქებით ვადიდეთ, ცრემლითა შევსძრათ მორევად,
ის უხილავი ეშმაკი ჩვენზედ არ იყოა მორევად,
ჯოჯობხეთს შიგან არ აღქრას კუპრი მან ჩვენთვის მორევად,
და ცთომისა არსად წავადგეთ, თავი არ შევქმნათ მორევად.
5. მე შეშინის რისხვისაგან, ვაი თუ, მეხი დამეცესა,
ღმერთსა ამას სულთქმით ეპხადი, ამცილდეს და არ შეცესა,
მიჯობდა, თუ სოლისათვის სინანული დამეწესა,
და ძემუშაკა, მეწაღმართა, ცრემლი ველად დამეთესა.
6. ჩემს ცოდვას ვით და შევინდობ, ცრემლიც რომ შევქმნა მე ღვარად?
ნაკადად მდინდეს თვალთაგან, ღაწვი გამიხდეს მე ღარად,
აწ მიწა რად არ ჩადრკების, ზედან მიყენებს მე ღა რად?
და ჩემი ამ სოფლის სიცრუევე აქ მოვიხმარო მე ღარად:
7. სულო, ნიადავ წვლილდები, ლხინი აროდეს მოგეცა,
ტანჯვისა მზა არს ლახვარი, საკრავად გულსა მო გეცა,
გიჯობდა ეკლესიისა კარი ნიადავ მოგეცა,
და ცრემლითა მოლი მოგერწყო, ტანს მუდამ ძაძა მოგეცა.

8. სულს წყლულს, დაკოდალხარ, ქირნი რალათ მოანელი?
რთვილი გაზრობს, მზე გაცხუნებს, ზოგჯერ ქარი ჰოვა ნელი,
ხელი რათომ არ გაქრილხარ, ნეტარ რასლა მოანელი?!
და ვერა ჰყუნებს ქირსა შენსა, რომ შემოკრბეს მოანელი.
9. შენ, ცოდვილო სულს ჩემს, სიკვდილს რად არ მოელოდი?
ჯოჯოხეთში ქვა დაგკრიბონ, არ დაგრიდონ, პოელოდი,
შენთვის ყოველგან ღრუბელია, მზემანც დაგკრას—მოელოდი,
და კერპთ-მსახურთა განვეშორნეთ, არსად გგხადოს მოელოდი.
10. შემაშთო სოფლის ზრუნვამა, ვამე, რალა ვჰყო აწა მე?
—განაგდე შეება სოფლისა, თაჟი ღვთისათვის აწაჟე!
უფალსა შენსა ჰმსახურე, გულითა მასცა აწ ამე,—
და მიგელის მწაფრი სასჯელი. მაშინ რალა ვჰყო, აწამე!
11. უწყის უფალმან, სოფელი არავის ჯუთაფედების,
პირველად ამოდ შეიტკობს, საყვარლად დაუამდების,
აღარ გაჰყევიბის, ბოლოს ეაჟ უმუხთლებს, გაუაფედების,
და მე მას ვჰკობ, ვინცა მიენდოს, ანუ ვინმც დაუზაფედების
12. გასინჯეთ საქმე სოფლისა, ნეტარ ვის გასთაფევი?
ვის ჰქონდა მუღამ სრა-ტახტი, მოშლია მას თაფევი,
ვინ რომ დაიპყრა ქვეყანა, ღლე მასცა ასთაფევი,
და სულს. მოშორდი სოფელსა, მუღამ მას რად დაევი?!
13. სოფელს მყიფნო. სოფლის საქმე გასინჯეთ და გაიგონეთ.
ეს სოფელი მუხთალია, ნუ მიჰყევიბით, შეიგონეთ!
აწ ს დ არის ხელმწიფენა, პირველნიცა მოიგონეთ,
და აწ განაგდეთ სოფლის შეება, სანანული მოაქონეთ.
14. ვერ მუფურჩებით სოფელსა, სრასა საწყოფსა. დაბასა,
სულმან იწადა ვედრება და ზორცმან იგი დაბასა,
სოფელმან ქირი ჩვენზედა ოთხმ-ც-და-ათი აბასა,
და განაგდოჟ ქრთამის მიღება, სული მან არ დაბასა.
15. სოფლის მპყრობელნო. სოფელი მე ამად არა მიქია,
მსაჯულად დაჯდეს მესია, პირველ ჰადავა მიქია,
ცოდვანი ჩვენნი გვემხილნენ, მაშინ რალა ვჰყოთ იქია!
და კაცს არ მიინდობს ბოლონ ეამს, ამისთვის გამიქიქია.

16. სოფელჴან თვისი სიძუხთლე ჩემზედა არა დალია,
ნაკედინებელი წამალი შე მასვა, მან არ დალია,
ჯურღმულსა შიგან შთამაგდო, შიგან დამიხვდა და ლია,
და ტყავისა ნაცვლად სუღარი მომცა, არ მიკლავს დალია.
17. თუცა კაცი დარჩებოდეს სოფლისაგან გარდუვალად,
მუნ სასჯელი აღარ მიხედეს, არცა სწვიდეს ცეცხლი ალაღ,
ვინ დარჩების სოფელს მყოფი, არ მომდურდეს სოფელს ჰალად,
და ბოლოს არღის გაუთავებეს, შეექმნების მას სამსალად.
18. ნეტაი ყველამ იცოდეთ, სოფელი როგორ მქნელია,
კაცსა მიინდობს ღალატად, მცბიერი—ვითა მელია,
ანასდად გარდუბრუნდების, მით გული გარდამელია,
და „მას არვინ უნდა მიენდოს“—ესე ნათქვამი ძველია.
19. ჩემმა ცოდვამ სინანულად დრო არ მომცა დანაცალი,
კაეჴნისა ტვირთი მკიდავს, იგ შემქნია დანაცალი,
მუნ მეშინის, ოდეს შექმნას სულმან ხორცის დანაცალი,
და ჯოჯოხეთად ჩვენთვის მზა ჰყოს სახმილი და დანაც, აღი.
20. კრულჴან სოჴელმან ჩემი დღე სრულად სიმწარით მანანა,
ძილი არ მომცა მართალთა, არც სადა მითხრა მა[ნ] ნანა,
როს ისრაელთა უწვიჴა ღმერთმან მწყერი და მანანა,
და მოხუცებულსა იოკიმს ასული უშო მან ანა.
21. მე აჯად ვითხოვ ღვთისაგან—არ წამიწყმიდოს სულია,
მუნ გამომიხსნას ტანჯვისაგან, აღარ დანაჩნდეს წყლულია,
ზოგნი ღამეთა ათევენ—თვალთ არ მოუვათ რულია,
და ზოგთა გვაქვს შეება სოფლისა—ამისთვის დავვიძს გულია.
22. უნდა, რომ კაცმან იხმაროს მისი კეჴა და გონება,
ევა ურჩ-ქმნილი ცთომითა ჯოჯოხეთს შიგან, მგონ, ვბა,
სამოთხეს ყოფა ვის სურის, სმენა იქ გაიგონება,
და ვის სწადეს შეება მას შიგან, ადვილად მოიგონება

23. სამებით ერთსა ვაჭიბდეთ, ხსნად ადამისთვის მოსულსა, ვის ჰკითხავს ცა და ქვეყანა—ქებას ვერ ვიტყვი მოსულსა, ნუ ვეჭვავსებით ფარაოსს, მისის რისხვითა მოსულსა, და სულსა რას არგებს შეენება ხორცთაგან არ ამოსულსა?
24. შენ, ღვთისმშობელო, კაცთათვის მანათობელი მზე ხარა, პირველ ბქედ საშუალ გცნობდეს—ანგელოზისგან გეხარა, ღმერთი წიალთა იტვირთე. სხვა კაცი არსად გეხარა, და ქრისტიანეთა ნუ წარსწყმედ, შენ გისმენს—ვისთან სდგეხარა.

ბრემის სასახლეზე

1. ღმერთი არს თავი ყოველთა, იგ ვაქოთ, განვადიდოთო, საზნი ნათელნი ერთად ვთქვათ—მამა, ძე, სულრ წმინდოთო, მისის ცნობითა განვნათლდეთ, გონება განვიწმინდოთო, და განვაგდოთ უსჯულოება, ნუ ვემსგავსებით დიდოთო.
2. აქ არის აშტი, გუმბაზი, ბაღჩას დგას შუა-გულოსა, შიგ ათასფერნი ყვავილნი, ვარდი გაშლილი გულოსა, ცნობილთა კაცთა საჯდომლად აღრითგან გამეგულოსა, და ჩემიმც ცოდვა აქეს ავს კაცსა, კარი არ დაუგულოსა.
3. აქ არის ბაზმის სოჰბათი, სუფრისა შემკობილობა, დრო ახალ ნერგთა ყვავილთა, ტურფა ვარდისა შლილობა, ბულბულთა ბეგრა, ყივილი, ხბა-მჰევერად შეწყობილობა, და მუტრიბთა რასტი მულამი, სასმენელთათვის ტკბილობა.
4. თვითან შეენის და აშვენებს წალკოტსა, ბაღჩა-ბაღასა, თუ ლხინი გინდათ, თქვენც ნახაეთ სხვას უკეთესსა რაღასა? გიაჯ, ჩემს უკან ვინც დარჩეთ: პატრონსა, ყმასა, აღასა, და ვინც უპატოოდ მიეპყრას, ცოლიც მისი ჰგავს ბაღასა.
5. სახლი შევშაღე სალხინოდ მე მეფემ თეიმურასო, შევამკვე კედელ-ყურენი, ვეკვ, თავსაც კარგად ბურავსო, დაეხატე ფერად-ფერადად, ჰგავს, რამე იყოს მურასო, და ტალახიანის ფერხითა ნურავინ გამიმურავსო.
6. რომ თქვენი სხიენი არ მისწვთა, არ მორჩა შუკა-დაბანი, შენ შემოგვეკრეტენ მყურენი, სად სარკმელია და ბანი, რაზომც ჯერ ვერ თქვენ გიანლოს, თვალნო, მინა და დაბანი, და ვფიკავ, რომ ყველმ გახდების თქმა ტკბილად, ანუ-და ბანი.
7. შენებრ ვინ ვპოვოთ მნახავთა, პირველვე ვიციოთ, რაც არის, რომ ზღუდევ მოვლოთ კვეყნისა, ანუ მიდამო რაცა რის, წალმავე მოვა თქვენს წინა, ვინცა უკულმა რაცა არის, და ვარსკვლავთა დასნი გემზნენ, ერთმანერთს მსწრობნი რა ცა რის.

3. მსგავსად საკადრად ხელ-ყოფნა, ნეტარ, ვით ძალ-აქვს ენას მით!
 სხვანი ყოფილნი ხტოპით თქვეს, მაგრა თქვენს შუქსა ენასმით,
 შორს მყოფნი ამად ნატრობენ, მოგაბლდენ—იყენეთ ენასმით,
 და თქვენს სიყვარულსა ზავებდენ, იგ ტკბილად რასმე ე წასმით.
9. მწერალიც დაშვრა ცოტადრე, გარჯა ხვდა-რა ეს აწერა,
 ცოდნა და ხელოვნება ხამს, თვარ უქმად ყოფა აწე რა?
 მოდით, იკითხეთ, ტრფიალნო, შემოკრებილ აქა წერა,
 და გულო ვერ მოსხლტი ქებითა, წიგნის პატრონზედ ა წერა!

თამარის სახე ღვთისთავით გარეშას

მეფენი მოვლენ. სურვილით, შენსა სახესა კმონებენ,
შეურაცხყოფენ მნათობთა, ნათლად არ მოიგონებენ,
სხივ-მოსიერად გიმხერენ, უკვდავ-მყოფელად გგონებენ.
და იშვებენ, მათთა პატიჟთა მათ ღვთისთავითა შეუწონებენ.

შენ სამებაო, ერთ-არსებაო, სამ-გვამოვნებით ერთო, განუწვა-
ლებელო,
ერთ ბუნებაო, უშობელო და ძეო შობილო, სულო მამისაგან
გამოჰვალო,
მოსაგსა შენსა მეფესა, პატრონს თეიმურაზს, მეოზ მეყავ.

ოდეს მოხვიდე განკითხვად, ქრისტე, და გამოჩნდეს მადლი,
დიდება
შენი და დასჯდე ცხოველთა და მკედართა მსაჯულად, და განა-
რჩევდე
ცხოვართა თიკანთაგან, ნუ წარმავლენ მარცხენით კერძო,
წეცოდებულსა ამას მონასა შენსა, არამედ მომეც შენდობა ბრა-
ლეულსა.

დედაო უსხეულოსა ნათლისაო და მშობელო სიტყვისა ღვთისაო,
საყდარო, ეჭლო, ღრუბელო ნათლისაო, მე დაბნელებულსა ამას
ცოდვათაგან, მითხოვე ძისა შენისაგან შენდობა ბრალთაგან.

რომელნი მიემთხვივნეთ ჩემსა ამას მცირესა ნაღვაწსა—აღსარე-
ბასა

წმინდისა სამებისა, გაფუცება: ცხოველსა მას ღმერთსა ყო-
ველთასა,
შენდობას ჰყოფდეო ჩემ ცოდვილსა ამის მეფისა თეიმურაზისა-
ოვის,
რათა ქრისტემან თქვენცა მოგცეს მისისა სასუფეველის მკვი-
დრობა,
და კურთხევისა ხმისა მისისა სმენა. ამენ.

ა ნ ბ ა ნ თ-ქ ე ბ ა

I

ადამ ვახსენოთ პირველად, თვით ღმერთმან შექმნა რომელი, აბელ და სეით მოყვსითურთ, მთასა წმინდასა მდგომელი, აბრამ, ისაკ და იაკობ, ნოე სიმაართლის მდომელი, და ამათსა მეოხებასა, სულო, მე ვიცი რომ ელი.

ბევრი არიან წმინდანი, ყველას ხსენება მწადიან, ბერწთა ნაშობთა უმეტეს დედათ ნაშობთა ხადიან, ბართლომე, ბაგრატ, სილოან, ბარნაბეც დამიქადიან, და ბიქტორ, ბიკენტი წამიტანს, სადაც იგ ორნი წადიან.

ბიორგის ვაქებ, დიმიტრის, მანოელს, სერგის, ბაქოსა, გრიგოლი დიდმან, ბასილიმ, ვა თუ არცერთმან მაქოსა, გერმანოზ, ნილოზ, ტარასიმ, თუ რისხვით დამიბაქოსა, და გუნდი მარტვილთა მეწევის, ვედრივარ წმინდას სტაქოსა.

დავითს ვედრივარ, რომელსა ღმერთი უძახდა „მამასო“, დახიელს, ნათანს, გედეონს, მოწამედ გორდი მამასო, დორეთემ, პროკლემ, ევტუქიმ სად წავლენ, წამიტანოსო, და დიონოს, ტიტემ, ტიმოთემ სულსა არ დაუღონოსო.

მსაიას ხმა მაღალსა, ელიას და ელისესე, ეზეკიელს, მელქისედექს, სულის ხსნასა ელის ესე, ეთერიმ და ელევთერიმ, თუ არ მიხსნას—მე ვიკენესე, და ეგნატიმ თუ არ მიშველოს, მე მოვიმოკო, რაცა ვთესე.

მენედიქტე, ანბერკიოს, კლემეტოზცა—პაპა რომთა, ვასილიოზ მღვდელ-მოწამე, კაპიტონცა ერჟად მსრბოლთა, ვლასე, ლეონ, ლევანტიოს ჩემთვის მეშვებდ დაუშრომთა. და ვერ წაართმენ სულსა ჩემსა მათ ეშმაკი ერთად მგროვთა.

ზებედეს ძეთა შევედრებ სულსა და ხორცსა გვაბითო, ზოსიმე მწედ ჩყავს, ეშმაკო, ახლოს ვერ მამეკართო, ზაქარიამ და ანგიამ ედემს შემადგონ კართო, და ზენონ და კვიროს მეოხ მყავს, ცრემლი არ ვაწანწყართო.

ცეცხვეი სამუსატელი ქრისტესთვის ვინმე მიწამა,
 ცენუქ მიცვალა უფალმან, იგ ვერ შექამა მიწამა,
 ცეცხტატი ძითურთ, მეუღლით კეთილი სიტყვა მიწამა,
 და ცე თუმცა შესვლად სამოთხეს არ დამიყონოს მიწამა!

თომა, ანდრია, ფილიპე, მათე, მარკოზ და ლუკაო,
 თევდორე, ტირონ, სტრატილატ სამოთხეს დამანუკაო,
 თვიროს, ლევკი და კალინიკ მწედ მყავს, არ შემაწუხაო,
 და თავს წარმომადგენ საშველად, როს თვალი დამეხუტაო.

იოვანე ოქროპირი, ღვთისმეტყველი მისი სენხა,
 იაკობცა ძმა უფლისა, ჩემად მეშველად დამეკვებხა,
 იპოლიტ და სილიბისტრო, ვა, თუ რისხვით დამიკვებხა,
 და იოვაკიმს, ანას სწადღეს, მე ეშმაკი ჩამომეხსნა.

ძვირიაკოზცა ვვედრივარ, კოზმან და დამიანესა,
 კვირიკე ივლიტასთანა—ან ის მიშველის, ან ესა,
 კვირილე ათანასეთურთ მეოხ ჰყავს ქრისტიანესა,
 და კარპოს სად წავა, პაპილა—ნეტამც თან წამიტანესა!

ლაზარე წმინდა, მართალი, მარიაშ მერმე, და მართა,
 ლაერენტი დიდმან, არსენი ჩემად საშველად დამართა,
 ლუსიმახომ და არეთამ სულს, ვვედრებ, კარგი დამართა,
 და ლონგინოზ ჩემგან ნაქმარნი მრუდნი საქმენი დამართა.

მატათა, სვიმონ, თადეოზ, იუდას—მოციქულეგსა,
 მინა, ერმოგინ, ევლრაფოს—იმათ შევედრიო სულეგსა,
 მერკვიროს ჩემად მხმობელსა—სატანას დაასულეგსა,
 და მაკარი მიხსნის უთუოდ, საწადელს აღმისრულეგსა.

ნიკოლაოზ არს მეოხი, ჩემებრ ცოდვილთა მხსნელია,
 ნეტარის მეოხებითა სულს ცეცხლი დაუნელია,
 ნიკიფორემ და მეთოდიმ მე დამხსნან საქმე ძნელია,
 და ნესტორ, ნიკიტა მაშორონ ეშმაკი საძაგელია.

მარ ხელ-განპყრობით ზღვა განვლო მოსემ, დაანთქა ფარაო,
 ონისიფორე მოწამეც, თუ მასთან მომეხმარაო,
 ორმეოცთ სევასტიელთა მათ ერთი გაეპარაო,
 და ონოფრე მათთან მეშველ მყავს, მე ცოდვა დამეფარაო.

პეტრე სამოთხის კარსა დგას, კლიტე ხელთა აქეს სამეო,
პავლე, სოფლისა მნათობო, მასთან შენც მომეხმარეო,
პამფილე თქვენთან შუა მყავს, მე ნუ დამაგდებ გარეო,
და პანტელეიმონ, შემწედ მყავს ბაბილა მღვდელ-მოწამეო.

ქედეს უწყალოდ ოც-და-ათთ მოწამეთ მელიტიენესა,
ჟიოდეს ნიკომიდიას, ცეცხლშიგან შეითხინესა,
ჟამსა მათ სცევდა უფალი, ათ კრიტელთ ვერ ატკინესა,
და „ესთა არს წმინდა სამება“—ხმობდეს და დაიძინესა.

როფოს, ამბროსი და ნაექტოს, ალექსი კაცი ღეთისაო,
რაფიელ, კვიროს, გრიგოლი მნათობი სამოთხისაო,
რომანოზ კვირიანეთურთ, იაკობ დაქრილისაო,
და როდიმ და კლიმიმ მოჰმადლოს მკვიდრ-ყოფა სამოთხისაო.

საბა, ანტონი, ეფთვიმი, იოსებ წმინდა დიოდა,
სისოს, პახუმის, აექსენტის მათზედა ცრემლი სდიოდა,
სვიმიონ დიდი მესვეტე, დანიელ, ალვიპიო და,
და სასოება გაქვს თუ მათი, სულო, არ ზაიწვიო და.

ტროფიმე, დიდი პროკოპი, კლავდი და ნეონილაო,
ტერიფონ, კონონ და არქიპოს, კრისკენტი, მყავს აკვილაო,
ტერენტი, ისაკ დალმატი, რომთ პაპი დიდი ნილაო,
და ტიმოთე მავრა თუ მიშველს, სხვა საქმე მებადვილზო.

შხორკოთ ძალთა მთავარი გაბრიელ, მერმე მიქია,
უსხეულოთა კრებული ყველანი ერთად მიქია,
ურიელ მწედ მყავს მათთანა, სატანა გამიქიკია,
და ურჯელად სულნი წამგვარონ, ოდეს მიჰყვანდე იქია.

შედიმონ, გრიგოლ ბრწინვიდენ იგ ნეო-კესარიასა,
ფილიმონ სამოცდათგანმან მასთან მოწამე იასა,
ფოკას შევევდრებ მე სულსა, ხორცს დაუტევებ ჭიასა,
და ფავსტი და ეფრემ მიჩვენებს სამოთხის კარსა ღიასა.

ქსენეფორე და პორფირი, პართენი, ჯერასიპეო,
ქებას ბეთლემს ჩჩვილნი მომწყდარნი შემწედ მყავს ჯერ ასი მეო,
ქრისტეფორე და ანდრია, სფირილონ აკვინდიმეო,
და ქერსოვენთს ალათოდორე და წმინდა მამა პიმეო.

ლორტინელ ეპისკოპოზი ევმენიანე წმინდაო,
 ლაქტიონ და ეპისტიმ ეფესელთა ყრმანი შევიდაო,
 ღვლიკერიმ ჩემზედ აღძრული ეშმაკი დაამშვიდაო,
 და ღირსი იონიკ მეშვლად მყავს, სული არ წამიწყმიდაო.

შოვლნი წმინდანი ვადიდე, რანიც მოვიდენ ენასა,
 ყრმათა მათ სამთა წმინდათა, ვექე, დამხსნან ცრემლთა დენასა,
 ყური მიუპყრას ანთიმოს ჩემთა ლოცვათა სმენასა,
 და ყოენის ისაკ და დალმატი და ფავსტე ჩემსა ლზენასა.

შიო მღვიმელი მოძღვრითურთ, დავით მყავს გარეჯელია,
 შილა ორბანომ ჩამომხსნას ეშმაკი ჩემი მრჯელია,
 შიო და მმარხველს იოვანს—სხვა მოწყალეების მქნელია,
 და შვიდ წილად ჩემთვის ნაგზები მას ტეცხლი დაუნელია.

ჩვილნი წმინდანი ვადიდნეთ ბაბილას მოწაუენი მე,
 ჩემ კერძ არს სინას, რაითას მომწყდარნი, რაოდენი მე,
 ჩქარად მიშველოს მაქსიმემ და სოფრონ სულთა სენი მე,
 და ჩემნი ცოდვანი შემინდონ, დამწყვიტონ ცრემლთა დენი მე.

ცათაგან დაუტევნელი სვიმიონ მკლავთა იტია,
 ცხრა დასმან ანგელოზთ გუნდმან ეშმაკი არ მომიტია,
 ცრემლნი შემაშრონ, სამოთხეს მეც მაქნეეინონ ჯიტია,
 და ცხოვარმან მარჯვნით ალაგსა კრებულმან მეცა მიტია.

ძნელი კურნება ბევრი ქმნა თესალონიკელ დავითო,
 ძილი მართალთა იპოვა ნგზავრ ეპიფანე ნავითო,
 ძრწოდე რა, სულო, შენ გიხსნას იობმან მოსე შავითო,
 და „ძალგიცო მისი შეწვენა“—ჩემთვის იკეებდა დავითო.

წმინდანი ორნი სტეფანე, იგ ერთი დიაკონგო,
 წარმოთქვა გრიგოლ ნოსელმან სიტყვა ღრმად გასავონგო,
 წიგნები დამასკელისა გვაქვს ბევრი მოსაწონგო,
 და წამიტანებენ სამოთხეს, ხელს მკიდებს წმინდა ვკოლეო.

„ჭურსა რჩეულსა ნათელ ეც“—რქვა მხსნელმან ანანიო,
 ქვემარტება ასწავა, მას ცოდვა ანანიო,
 კირთაგან მიხსნა ევსტრატიმ, მოყვითურთ ჩემი მწეო,
 და კმუნვა მით დამხსნან, მიჩვენონ სამოთხის კარი ღიაო.

ხარალამპი ამფილოქე, დიდი წმინდა იკონელი,
 ხარიტონის შეწვევითა ჩემთვის ცეცხლი იყო ნელი,
 ხვრისანთემან აღუსრულოს სულსა ჩემსა საწადელი,
 და ხე?ან სეეტმან კვართისამან განმინათლოს გული ბნელი.

პორციით მოსწყვიდნეს სამნივე: გური, აბიბოს, სამონა,
 კმობდეს: „ჩვენ რჯულსა არა ვგმობთ, თქვენ რად ხართ
 კერპთა მამონა“?

კმლით ტანჯეს დიდი არტემი, ქვით მოკლეს წმინდა ამონა,
 და კმელთა ფლობასა იგ უჯობს, ქრისტესთვის ვინც აწამონა.

ჰვარო, შენ მოგასწავებდა უდაბნოს გველი რვალისა,
 ჯოხისა ცემა მოსესგან, კლდით გამოდენა წყალისა,
 ჯანგიანისა რკინისა ხით ამოღება მალისა,
 და ჯოჯოხეთს დამხსენ, მექნების შენგან დადება ვალისა.

ჰარონ მღვდელი და რომთ პაპი გრიგოლი, მერმე აგათო,
 პაბიათარ და მელენტი, ვეკობ, რომ დამხსნან ამათო,
 პარსაკი, დიდი აკაკი, მიხსნიან იგ ერთ წამათო,
 და პა მე, კეთილი არ მქონან, ნეტარ რა უძღვნა ქრთამათჳ?

ჴი თქვენ ყოვლნო წმინდანო, ნუ დამსჯით თქვენსა მქებელსა,
 ჴხა მოჰმადლეთ თქვენისა სახელის შემამკობელსა,
 ჴოდეს მოიღეს განკითხვა, გაფიცებ დამბადებელსა,
 და ჴრთქლ სა და კვამლსა მას ბნელსა დამხსენით ცეცხლსა მღებელსა.

ა ნ ბ ა ნ ტ - ჴ ე ბ ა

||

პლახვენ ჩემნი ბაგენი, ღმერთო, სამებით ქებულო,
 აერსა ჴედან საყდართა დიდებით დამკვიდრებულო,
 არსებით ერთო, ბუნებით, პირებით—სამ რიცხვებულო,
 და აღამიანთა ხსნისათვის განგებით მოვლინებულო.

ბაბილონს ყრმათა შეცვრევა ბევრს რასმე მოასწავებდა,
 ბრწყინვალე ალი სამ რიცხვად სამებას შეგვასწავებდა,
 ბეთლემს ღვთაების საყდარი ნივთი უწყალოდ ჴავებდა,
 და ბაგისა შემცველობასა ვინ ჴეცას ჴეუცავებდა.

მაბრიელ მოვა ნაზარეთს, ქალწულს ეტყოდა ხარებით:
— „გარდამოხდების შენზედა ძე მამის სწორი დარებით, გრწამდეს ბერწასაცა ვაზარეთ, არ ცუდათ დავიარებით“;
და გწადდეს, უფალო, აბრაამს წიაღსამც შევეწყნარებით.

დაადო ტარი ხელთაგან, ქალწული შეძრწუნდებოდა:
„და როგორ, უმამაკაცოდ ძე მუცლად ვით მედებოდა?“
„დაგცოსო სულმან წმინდამან“—სიტყვაცა განზრქელდებოდა“;
და დამხსენ, უფალო, ჯოჯოხეთს, ცეცხლიმც ნუ მოჰედებოდა!

მლია ამაღლებული ცეცხლის ეტლზედან ჯდებოდა,
ელისეს მრჩობლი სული და ხალენი წილად ხედებოდა,
ერთის გზით იორდანისკენ სამამდონ წყალზედ ხლტებოდა,
და ეგრეთვე ნათლისღებასა სახით მას მიედრებოდა.

მით ძალუც კაცსა მტკავლითა ცისა გაზომს სრულებით?
ვირემდის იქნას პეშვითა ზღვის ანგარიში წყულებით?
ვინძი ასწონოს სასწორით ღთა, ბორცვი დაქრას ცულებით?
და ვინ ცნა გონება უფლისა? ვინ თან ეზრახა თქმულებით?

ზედან მკლავთა სიტყვა ღვთისა ძველმან კაცმან მიგირქო და,
ზრუნვა გკონდა კაცთა ხსნისა, თვარ განწმენდა ვით გინდოდა?
ზეცას ძრწიან უხორცონი, კეცის ჭურმან ვით გიძლო და,
და ზღვევა მომხედეს, თუ ცოდვითა, ვა, თუ მაღლი ცოტა მქონდა.

ცეროდესგან, უწყულად მოკვდა ნაშობთაგან უფროს თქმული,
ცეროდის სიყვარულმან ქვესკნელს ჩასვა ქვე დანთქმული,
ცერიდების ფიცსა ზაკვით, პასუხს მისცემს ხმალ დაკრული,
და სესრეთ წაეა ჯოჯოხეთსა სატანასგან ხელშეკრული.

თაბორს ოღეს სიტყვა ღვთისა უცხო-ფერად ვაპოპრწყინდა,
თაენი თვისნი მოწაფენი წარიტანა, მათთან ელიდა,
თეზბიტელი მოსესთანა ნახეს, ერთობ გაუყვირადა,
და თავთა მათთა საგრილობლად მათ ღრუბელი მოუვიდა.

იყო ქუხილი, მამისა ხმა ზეცით მოიწეოდა,
იტყოდა: „მაგას უსმინეთ, ეგ არის ჩემი ძეო და“;
იქ ტალავარსა იგებდა პეტრე, არ დავიწვეო და,
და ისრავლთ უთხრა: „ნუ მკვდრეთით, ვირემდის წარმოვდგეო და“.

ძანად საღმე გალილიას ქორწილია, სქამდეს, სმიდეს,
კარგი პოვეს მექორწილე, უკეთესა ვის დასმიდეს?
კრება ერთობ გაუკეთდა, წყალსა ღვინოდ შეცაცვლიდეს,
და კარს ვერ შეველი სამოთხისას, თუ ცოდვასა დამითვლიდეს.

ლაზარეცა დასნეულდა, ბეთანიას უძღურობდა,
ლახვრად ეცა დათა გულსა, მათს ანბავსა უწინ სცნობდა,
ლარნაკშია ჩადებულსა ნახვად ველარ მიუსწრობდა,
და ლხინად შესცვლის ქირსა მათსა: „აღგვიდგინე“—მას მადლობდა

მან გაგზავნა მოწაფენი ორნი ვინმე ვირის პოვნად:

— „მომგვარეთო კიცვი, ვისი ვენახშია პოვნოთ შძოვრად,
მომწყსა მინდა მე წარმართთა პირუტყვთ მსგავსად, ვითა

ცხოვრად,

და მოვიდოდა ნებსით დაკვლად კრაევი ღვთისა თვით მაცხოვრად.

ნებროთისებრ ისრაელთა ცოდვამ ენა შეურია,
ნეტარ რა ქნა პილატემან, მსხვერპლსა სისხლი შეურია,
ნოემ დადგა კილობანი, დაძრა, ნიჩბით დაურია,

და ნუ ვიქნებით მოუქცევლად სულა შენ და მე ურია.

მდეს მხსნელმან ისრაელთა პასქა ქამა ძველი კრავად,
ორი მსხვერპლი აღასრულა, ერთი თვით არს დასაკლავად,
ომს იქს პეტრე, მახვილს იხდის მალხოზისთვის დასაკრავად,
და ოქრო ვასცა მოწაფემან, იქმნა ეშმაკთ შესაჯრავად.

პილატესგან ვაბასრული ეროდესთან მიიძღვნება,
პირი შეკრეს ჯვარცმისათვინ, ესე მათგან დაისკვნება,
პირს ნერწყვიდეს შემომქმედსა, მიკვირს, რად არ წაირღვნება?
და პირმოო იგი ძე მამისა, უყურე, თუ ვისგან კვდება!

შამთა და წელთ შემომქმედი ცხრა ეამამდინ იყო ჯვარსა,
ეურვენ ნაღველს ღრუბლით მისთვის, შესართავად რევენ ძმარსა,
ეესთა იყო ხილვა მისი, ჰყოფენ საქმეს შესაზარსა,
და ეინად სკირდათ, მათ სისხლთა სმა ამამყრიან მათსა ჯავრსა:

როდეს ამაღლდა ძელზედან, მტერი გუნდითურთ დაეცა,
რა ბრალი იყო სამლოთოსა გვერდსა ლახვარი გაეცა!

რაც სულნი ჰყვანდეს ჯოჯოხეთს, ივ ველარ ეპყრა გაეცა,
და რუ სისხლისა და წყალისა ჩივინდა ხსნად გარდამოვიდა.

სადა სხდეს შიშით მალულად იოსებ, ნიკოდემოს და,
 სრბით მივა, ეტყვის, ქალწული, ტარს, ტარსი და
 -- „სრულ შიშვლად კიდავს ძელზედან, ვია ჩვენთა სრცელთა
 იმოსდა,

წ და სიტყვა უკვდავი მამისა წარგრაგნე, მიეც ტილოს და“.

ტარტაროზი დაითრგუნა, ჯოჯოხეთი გახდა ოხრად,
 ტბა ცეცხლისა დაშრეტილა, აღარ გრგვინავს ისრეფ ოხრად,
 ტარიგისა წმინდა სისხლი ჩვენ მოგვეცხო ბრალთა მხოცრად,
 და ტანჯვას დამხსენ, მხსნელო ჩემო, წიგნს ცოდვილთას აღმო-
 ხოცრად.

შფსკრული მოწყალებისა სიკვდილსა მიითვალევედა,
 ურიათაგან ჯვარზედან ძმარსა ნაღვლითურთ დალევედა,
 ურღვევედა კრეტსამბელებსა, რისხვას არ დაუმალევედა,
 და უყივლებს პეტრეს მამალი, ტირს, მხსნელი შეიწყალებედა.

შერხთა ბანდეს მოწაფეთა, იუდაცა ისერებსა,
 ფრხვი მიზბოდეს მღვდელთ-მოდღერისას, მონა ყურსა ისერებსა,
 ფარვით მივა, ეუბნების, ვერცხლსა სთხოვდა ის ერებსა,
 და ფრთენი მომეც, ღმერთო, შორს მყავ რე ცოდვასა, ი სერებსა.

შეა მძიმე ზედან საფლავთა დაბეკდეს, დასდევს ლოდებით,
 ქვეყანა ძრწოდა, მოვიდეს მუნ ანგელოზნი წოდებით,
 ქალთ ეტყვის: „აღდგა უფალი, აქა ნულარ ხართ გოდებით,
 და ჰქენთ, წადით გალილიასა, მუნ ნახოთ-მიელოდებით“.

ლეთის მკვლელთა მცველნი მოქრთამეს: „თქვით «მკვდარი
 მოცავევპარესა».

ღამეს მერვესა უფალი შევლის დახშულსა კარებსა,
 ღირსი მოწაფე განხრახვით თითს გვერდზედ მიაკარებსა,
 და ღალადებს სარწმუნოებით, ღვთად, უფლად აღიარებსა.

„შოვლი გათავდა—უფალმან თქვა—ჩემი ქვეყნად რებისა;
 ყურად იხვინით ქადაგნო, აწ დრო გაქვსთ ქადაგებისა,
 ყრმათა და ბერთა ბეკედი მიეცით ნათლის ღებისა,
 თა ყოენა არ ძალმიც, ცად აღვალ, ჟამია ამალღებისა“.

შეენიერითა ფერხითა მთას გავლენ „ზეთის ხილებსა“,
 — „შვილნო, გაკურთხევ“ — ეტყოდა, თვით ზეცას აღიხილებსა, —
 „შინ სხედით, სულსა წმინდასა თქვენ მამა მოგივლინებსა“.
 და შიში მკლავს, ძნელთა სასჯელთა, ვამგ, ვინ მომიღიხნებსა! .

ჩამოღმა მზერენ ქადაგნი, აღმა ვერ შეეცადა რა,
 ჩაპოვა ხმა ანგელოზთა, მართლ ეტყვის, არ თუ ცაღარა,
 ჩვენი ბუნება მოკიდავი ზეცას ავლინა, ცად არა,
 და ჩანს, ვით თქვა — ეგრეთ მოვიდეს, წასელა-მოსელასაც აღარა.

ცრემლით მლოცველნი სიონად ქორს დასხდეს შეკრებულებით,
 ცხოველსა სულსა ელოდეს აღთქმულსა აღსასრულებით,
 ცეცხლისა ენა განეყოთ თორმეტსა თავსა დგმულებით,
 და ცას ქვეშ რაც იყო, ესმოდა ყოველი სიტყვა თქმულებით.

„ძილი ჰმართებსო“ — ვინც ნახა, თქვეს: „ღვინო უსვამს
 ტკბილები“,
 ძალსა სამღთოსა დაეტკბო მათი სასა და კბილები,
 ძველ ოდეს ეთქვა იოველს, არ ახლა დანაპირები,
 და ძირნი აღმოფხვრეს ცოდვისა, ბრძენთა დაუყვენს პირები.

წარმართნი მოინადირეს სახარებისა ბადითა,
 — „წყლითა და მერმე სულითა მეორედ აღმოზანდითა“, —
 „წმინდა სამება გვეცნობა — თქვეს — კერპთა ღვთად ნუ ხადითა“,
 და წილხდომილნი ვართ ქართველნი, რომელსა მას ვიქადითა.

ჰამამ მოგვატყვა სიკვდილი, იგ წარმდებებამ ხისამან,
 კირთაგან გვიხსნა უფალმან, მომცემმან სამოთხისამან,
 კურმან რჩეულმან სამცა ვლო, სმენით უსმენმან თქმისამან,
 და კირნი შემყარნა და შიში ჩემმან უწესოდ სელისამან.

„ხილვა მეორედ მოსელისა — თქვა ეზეკიელ — ძნელია“,
 ხერხით განხერხოს ანტემან მაშინ ენუქ და ელია,
 ხანი ვერ დაყოს, მოუხდეს მას წვითა დამღეწულია,
 და ხარბად დიოდეს მდინარე, ცეცხლი ცოდვილთა მწველია.

პმა რა საყვირთა ოხრიდეს, მკვდარნი საფლავთა ცალევედენ,
 კორცინა მოვიდეს უჟალი ძრწოლით დგენ, მრავალ თვაღევედენ,
 კელ-ბორკილითა შეკრულთა ცოდვილთა მოიყვანევედენ,
 და კელით წერილსა ბრალთასა ნეტამც თუ დამიმალევედენ!

ჯვარი მოუძღვის უფალსა წმინდათა სისხლთა ცხებული,
ჯარი და გუნდი ზეცათა ვერვისგან აღრიცხებული,
ჯოჯოხეთს დასცა სატანა შერისხვით განრისხებული,
და ჯდეს ღრუბელზედან, მით იქნეს წმინდანი მიგებებული.

ჰალავსეს სიხარულითა ცხოვარნი მარჯვნის მხარემან,
ჰაეისა მქნელნი თიკან ჰყოს განჩინებამან მწარემან,
ჰანგარიში ქნას ცოდვილთა მან წიგნმან მატინემან,
და ჰაი, თუ კარი დამიხშას მახვილმან მოტყინარემან.

ჰდეს ცანი წარიგრაგნეს, მაშინ იქვეს წიგნი ტყავად,
ჰქრო ქრთამად არ გავიდეს, ვისაც ჰქონდეს მოსარწყავად,
ჰრიგინ და ნესტორ, პეტროზ არიოზთან იდგეს შავად,
და ჰი მე, თუ მეცა მკითხონ ცოდვა ჩემგან დანაშავად!

ა ნ ბ ა ნ თ - ქ ე ბ ა

III

აღმართა მხსნელმან ჯვარი გოლგოთას, სისხლი დასთხია ადა-
მის ძვალთა,
აღმოსაველეთით. მისცა მამული, პირველ მუნითგან გამონა-
ძალთა,
აღმისუბუქენ ჩემნი ცოდვანი, შენ გვედრები ზეცისა ძალთა,
და აღდგომასაცა ნუ დამიფიწყებ, რომელი გვიშევ—მაგისა ძალთა.

ბორცვნი დაჰბადენ, ცანი გარდართხენ, ზღვა შემოზღუდენ
გარე ქვიშითა;
ბერმან სვიმონ, ოდეს მიგიჩქვა ღმერთი ყოველთა მკლავთა
ნიშითა,
ბნელი განათლდა მაშინ ჯოჯოხეთს, ტყვეთა ეხარა მკედართა
იშითა,
და ბერო ღღეთაო, მაშინ გვედრივარ, ოდეს წარმოვდგე, ვძრწოდე,
შიშითა.

ბარდამოხდა სიტყვა ღვთისა, ღვთაებასა არ განეყო,
გაბრიელის ხარებითა ძე ქალწულსა მუცლად ეყო,
განეცხადა იორდანეს, იოვანემ ხელი მიჰყო,
და გვედრები, ღვთისმშობელო, ედგემს კარი არ დამიყო.

ღაერთ უცეჴდა ქანარსა ამოსა ვასაგონარსა,
 დედად გიწოდა უფლისა ქალწულსა მოსაწონარსა,
 დიდად გვედრივარ, მარიამ, სულთა და ხორცთა ძრწოლასა,
 და დამხსენ, ზენაარ, სამოელს; ურკხესა და შეუწონარსა.

მსაია ხმა-მაღლა თქვა ქალწულისა მუცლად ლება,
 ელისესი სახე იყო სამსქვეალთაებრ აღმოღება,
 ემმანოელს ეწოდების „ქრისტიანეთ ხელთ აღემა“
 და ერთხელ ბრძანე, ლეთისმშობელო, ედემს ჩემთვის კართა ლება.

მელთა კერპნი აღემართა, ვინ არ უგო, აღმოფხვრიდეს,
 ვაჟთა სამთა შეენიერთა სატანჯველთა არ დაპრიდეს,
 ვითა მტვერი დაილეწა, ანგელოზნი ცვარსა სცვრიდეს,
 და ვევედრები ლეთისმშობელსა, ბრალნი ჩემნი აღეშრიტეს.

ზეცისა ძალთა მთავარსა კაცთათვის ნათელ-ღებულსა,
 ზეცით ქვეყანად ჩამოსულს, ლეთაებით განკაცებულსა,
 ზე ამალღებით ჯვარზედან სისხლითა გვერდ შეღებულსა,
 და ზენაარ, პეტრე შემზიდე სამოთხეს კარს გაღებულსა.

ცე, თუმცა სახლი სულისა მაღლა კლდეზედა ამეგო.
 ცე, თუმცა ჩემი ქონება გლახათა ზედა წამეგო,
 ცე, თუმცა მონანულთათვის ყურ მეგდო, თვალი მიმეგო,
 და ცესრეთ არ დაეიქეოდი მე თუმცა გულის-ხმა მეგო.

თაბორს ოდეს გამობრწყინდა, საყდარიცა მისი დადგეს,
 თორმეტნივე მოციქულნი მის წინაშე ძრწოლით წადგეს,
 თომამ გვერდი მაზინ იცნა, ოდეს თითნი შემოადგეს;
 და ოვალნი შენნი, ლეთისმშობელო, მე წყალობით შემომადგეს.

იორდანეს ნათლის-ღებას ხმა-მაღალი ისმა დიდი,
 ისრაელმან ზღვასა განვლო ფარაოსგან განარდი,
 იუდასგან უსასყიდლო ოცდათ ვერცხლად განაყიდა,
 და იოვანე, შემახვეწე, მის წინაშე აჯად მიდი.

ძლდეთ გარდამოხდა სინათლე, არ ცოტა რამე ქვირია,
 კარიოტლისა ვისგანმე განყიდვა დანაპირია,
 კვერთხად აწ აღმოგვიცენდი ტურფა, იესეს ძირია,
 და კარნი განმხივენ, პეტრე შენ, თუ მწყალობ, არა ქირია.

ლუკა თქვა და ქადაგებდა სასწაულნი ჭაუთვალნი,
 ლოკდეს ხარი ბეჟღემს შიგან, ვისგან ძრწიან მრავალ თვალნი;
 ლოდსა გარდაგორვებულსა გაკვირვებით სკვრეტდენ ქალნი,
 და ლამი შეექნა ცრემლისანი, რომ ჯოჯოხეთს დამხსნან აღნი.

მე, გლახ, სულსა ვერა ვარგე, ვერცა ვუყავ საქმე ქველი,
 მოსემ გნახა მაყოლოვანით ცეცხლის ღებით შეუწველი,
 მოწყალე ხარ, ღვთისმშობელო, წყალობასა შენგან ველი!
 და მარჯვენასა ნუ დამაკლებ, ოდეს დაჯდეს განმკითხველი.

ნუ სცთები, სულო ცოდვილო, ღვთისათვის მუხლთა დაყრასა;
 ნუ გირჩევნია ავის ქნა ლოცვისა, ცრემლთა დაღვრასა,
 ნათლისმცემელო, გვედრივარ სულთა და ხორცთა გაყრასა,
 და ნუ მოეშვები შენ ჩემთა სულთა ჯოჯოხეთს ჩაყრასა.

მრღანოთი ფსალმუნება ღმერთსა შეენის, სხვას არვისა,
 ოფლთა ღვრა და მუხლთა დრეკა, ხამს, ვედრება ღვთისმშობლისა,
 ორისავე ბუნებითა შეგვაერთნა კაცნი ღვთისა,
 და ოდეს მოვა აღსასრული, გვაქვს იმედი შეწვევისა.

პირველ უთხარ იოვანეს: „თავი მკერდსა მიაყუდე“,
 პური მიეც გამცემელსა, ამით უფრო გაამრუდე,
 პილატესგან ჯვარცმად წარსდევ და სამოთხეს დასდევ ზღუდე,
 და პირველ ბრალნი, ღვთისმშობელო, მერმე ცდომა გამიცუდე.

ჰამმან აღსასრულისამან უცხოოდ რამე აღმაქმინა,
 ეამმან ტვირთმან ცოდვისამან დამაშრო და დამაშინა,
 ყოლოს ვითა, მატლი სკამდეს ხორცსა ჩემსა ქვესკნელს შინა,
 და ეათა ყოვლთა შემომქმედო, შემიყვანე ედემს შინა!

რომელსა გვერდსა უგმირეს, ვაგლახ, ლახვისა მნთობელსა!
 რაბანასა და კარასა, იუდას მათსა მთხრობელსა,
 რაეამს უცემდეს მიქაელ საყვირსა მაღლად მხმობელსა,
 და რომე გარეგან არ დავრჩე, შემევედრე შენსა მშობელსა.

სოფელს ვიყავ, ბევრი ვცოდე, ტვირთი მძიმე აღვიკიდე,
 სულსა ჩემსა, ღვთისმშობელო, ვერვის ვანდობ შენგან კიდე,
 სასუფეველს მოხვიდოდე, მაგრა ხელსა მომეკიდე,
 და სამოელის გუნდმა, გთხოვოს—მას შენებრივ წაეკიდე.

ტურფად გახარა გაბრიელ მოსვლა სულისა წმინდისა,
 ტარი დაადღე ხელთაგან, ფაზტენა ძოწეულისა,
 ტენა გეძნელა მუცელსა მოსესგან ძეგლ ნახულისა,
 და ტარტაროზისა ხელისგან დამხსენ, ძრწოლა მკირს გულისა.

შეაღსა ღმერთსა ვევედრნეთ, პირველ დავითის ქებულსა,
 უთესლოდ ქალწულისაგან საშოსა დამკვიდრებულსა,
 უღვთოთაგანვე ჯვარცმულსა გხედვიდენ განკაცებულსა,
 და უხრწნელო, ხელი აღმიპყარ განკითხვად შეზარებულსა.

შერხთა ჰბანდი მოწაფეთა, მოგემზადა ამო სერი,
 ფუტკარი, ვით გოლეულსა; გარ მოგადგა უღვთო ერი,
 ფარვით უთხარ იოვანეს საიდუმლო საუბერი,
 და ფრიად, ოდეს ერთად ვიქნეთ, მუნ გვედრივართ ყრმა და ბერი.

შრისტე ოდეს მოვიდოდეს, ჩნდეს, ვითა მზე აღმოსრული,
 ქერაბინთა ზედა მჯდომი და პილატე გაბასრული,
 ქრთამი მაშინ არას გვარგებს, რომ მოვიდეს აღსასრული,
 და ქალწულსავე შეეხებენეთ, მან გვიოხოს გარდასრული.

ღმერთო, ქვეყნად ცა გარდართხი, ზღვა გარეშე შემოზღუდე,
 ღელვა ზღვისა, ქარი ძნელი მოწაფეთა დაუყუდე,
 ღირსთა თანა დამაყენე, ეშმა ბნელი გამარიდე,
 და ღვთისმშობელო, ცოდვა ჩემი აღხოცე და გააცუდე.

შრმანი გასხმიდენ ქებასა—შენ აღუდგინე ძმობილი,
 ყოველთა საგალობელი, ძე ქალწულისა შობილი,
 ყოვლად ნუ მიმცემ სატანას, საქმე ჰქენ ჩემზედ ბეკობილი,
 და ყოვლად წმინდაო, შემვედრე—მოვიდეს შენგან შობილი!

შექმა ხილისა ავი ქნა—ევაშ—მოსმენა გველისა,
 შემსკვალვა ძელსა—მით მოხდა ქვესკნელთა შემმუსრველისა,
 შეყრა უბრძანა ყოველთა გესამანიას ველისა,
 და შენვე გვედრივარ, ქალწულო, შიში მკირს გამკითხველისა.

ჩვენებით ნახეს ვარსკვლავი, მოგვთა ძნობა ქნეს მურიისა,
 ჩჩვილნი უბრალოდ მოსწყვიტნეს, ვით ზვინი კალოს პურიისა,
 ჩქურითა მოსრნა ჰეროდე, ექმნა მეფობის შურიისა,
 და ჩემი შემინდევ, ქალწულო, მოცდომა ეშმაქურისა!

ცეცხლი ძნელი, შანთი საღმრთო რა ქალწულმან მუცლად ილო,
 ცათამანვე შემომქმედმან ყვრილის ცემა ნებსით ილო,
 ცთობა პირველ-შექმნულისა გულისაგან გარდაილო,
 და ცრემლსა ვადენ, ღვთისმშობელო, რომ სამოთხეს კარი მილო.

ძველითგანვე სინაზედან მოსეს მიერ ღვთად იდიდე,
 ძე და სიტყვა ქეშპარიტი ბეთლემს ქვაბსა არ ერიდე,
 ძელსა ზედა მით მოგკიდეს, რომ ქვეყანა დაგვიკიდე,
 და ძალი მომეც, ღვთისმშობელო, რომ შენ მიერ ხელი მკიდე!

წათებითა მოგეხევიენეს, ქლამინდითა შეცავამოსეს,
 წყალი-სისხლი გვერდით შენით ჯვარსა ზედა მათა მიხცხეს,
 წყლულსა ვისმე ავაზაკსა, რომ წყალობა შენი მისცხეს,
 და ხყალობა ჰყავ, ღვთისმშობელო, მეც მომხედენ, ვითა მას ეს.

შმღნვა მაქვს და მეშინიან, ოდეს სული ამოვყარნე,
 ქეშპარიტსა ღვთისმშობელსა ბრალნი ჩემნი აღუარნე,
 კირი ენახე ლოცვისანი, მადლნი ბრალთა შეუდარნე,
 და ქჷთა მომეც, ღვთისმშობელო, რომ შენ მიერ ცრემლი ვღვარნე.

ხილი ქამა ადამ, ვეამ არ საყვარელად გემოსა,
 ხესა მით ჯვარსა მოგკიდეს, ტანსა ქლამინდი გემოსა,
 ხევა ვერ ხელჰყვეს, გაიყვეს კვართსა ქსოვილსა ზემოსა,
 და ხოლოდშობილო, ნუ მიმცემ მე სატანჯველსა ქვემოსა.

პართათვის წკეპლად მოსჭრიდეს ნაძვსა, ფიქვსა და საროსა,
 კელნი განიპყრენ, რომ ადამ სამოთხეს დაემყაროსა,
 კორციტა ჯვარსა მოგკიდეს, ანათობ ვინ სამყაროსა,
 და კამს, რომე შენვე გევედრნეთ—უკვდავებისა წყაროსა.

ჰვარი აღმართეს გოლგოთას, გული შეძრწუნდა მტერისა,
 ჯანად გებულა სამოთხე ადამის ნებიერისა,
 ჯარი რა დადგეს, ქალწულო, აღმური დამხსენ ბნელისა,
 და ჯოჯოხეთისა დაღეწა დასტურ არს, ვითა მტვერისა.

ჰურიანი მეწამულსა ვინ განასხა ღვთაებულსა,
 ჰერთი მათი შვილი უღვთო ქვეყანასა გცემდა გულსა,
 ჰესრეთ ჰქენ და მით უშველე ადამს ქვესკნელს დაკარგულსა,
 და ჰაერისა მკვილთგან მიხსნი, შენ მოგანდობ ჩემსა სულსა.

შექმნა გებრძანა შენ ჩემთვის, ჰე რა კარგი ხარ, არ ავი,
 ზ, ღმერთო, რომელ აბრაამს შენ განუნათლე კარავი,
 ზ, მასც დაიცავ ამაცსა, ვინა თავისა მზარავი,
 და ზ, წმინდაო დედოფალო, შენ იყავ ჩემი მფარავი.

ა ნ ბ ა ნ თ - ქ ე ბ ა

IV

ანო ალვისა, აანო ბროლ-ვარდი,
 ბანო გარევეთ ნაყოფად ესხეს,
 ღონო დავსწამე, ვარდასა შევსწამე,
 სიტურფე, თურე, მისგან ესესხეს,
 ენო ედემსაც, ვინო ვინ ნახა,
 ზენო ზნედ სპირდეს სხვამანც ვის ესხეს,
 და ცეო ცეთერი, თანო თუ მასთან,
 ინო ის იჯდეს, თუ გარე ესხეს.

ძანო კბილ თეთრსა, ღასო ღალი სცავს,
 მან მუნვე ჩემი უკეთესობდეს,
 ნარო ნარგიზთა, ონო ორპირი,
 გულსა ღახვარი უკეთ ესობდეს,
 პირო პირ-მზესა, შანო ჟამთაგან,
 რა რომელს დარჩა, უკეთესობდეს,
 და ხანო სწავლისა ტარო ტრფიალსა,
 უნო უხმს სიტყვას უკეთესობდეს.

შარო ფერად ჰგავს ძანო ქაღალდსა,
 ესრეთ იცნობენ უკეთესოვე,
 ღანო ღაწვ-ვარდი, შარო ყბად ჰფერობს,
 შინო შავარდენს თვალად უშავე,
 ჩინო ჩინელთა, გამოჩინელთა,
 სახე უტურფე ვერ ვამუშავე,
 და ცანო ცად მთვარე ეს არ უარე,
 ბროლზედ ყორნის ფრთე ზედ, აფუშავე.

ძილო ძლივ სული მაქვს ამოსული,
 მისგან ეგზომი განეწონება,
 წილო წამწამად, ისრის გულს წამად,
 ლახვარი უწყლად განეწონება,
 ზარო კეკვიანსა, გონებიანსა
 მას სხვასთან ტურფა განეწონება,
 და ზანო ხე ალვა, ჰმართებს დამალვა,
 მას სარო ნორჩთან განეწონება.

კარო კორცთაგან ჩემთ, არ სხვათაგან,
 ბაგე სვამს ხარბად ესრეთ მის დარად,
 ჯანო სჯობს ეს მათ, მნათობთაც ესმათ,
 ვინმცა იპოვოს სხვამცა მის დარად,
 ჰაავსო ჰავზი, ცრემლით ნავთა ვზი,
 ვინც გამიყვანოს მე იქ მისდა, რად?
 და ჭდეს მზესა, მისგან უზესა,
 ვერ ვხედავთ შუქით სხივთა მის დარად.

ზვილთა კრებათათვის

1. ალვალო პირი, სიბრძნე დაძვირი,
ზესთა ძალისა ჩემისა მბობად,
ღეთისათვის რამე, ნათლად, არ ღამე,
ულრმესსა რასმე თქვენად მოთხრობად,
საშედა ვიწყო, არ დავივიწყო
ზეცისა ძალთა მსგავსადვე ხმობა,
და თიხისა კეცმან, ნივითთ ოთხკეცმან,
ვითა შევმართო მესხმად და მკობად?
2. მამა ყოველთა მოძრავ-ცხოველთა,
უსიტყვე-მოსიტყვეთა, მალ ერთ წამ მქნელი,
თვით უშობელი, ძისა მშობელი,
სულისაც ესრეთ გამამაღლენი,
არვისგან არსი, თვის დამაარსი,
არც მბილველი ჰყავს, არცა მპოვნელი.
და საბაოთ ღმერთი, სამ-რიცხვად ერთი,
ანგელოზთ ვერ ცნეს, მე ვით ვარ მთქმელი!
3. თვითან სამპირობს, შერევნა მკვირობს,
მრწამს, რომ არა აქვს განწვალებანი.
ერთი არსება ერთხანერთს ება,
არ განყოფილობს განთვიოებანი,
გრ.ოლი ბრძენმან, ნააიანზელმან,
თვით მან რჯულ გვიდვა ესე მცნებანი,
და დაუვიწყებლად, ნათლად, არ ზნელად,
მართლად აღწერა, არ წვალებანი.
4. მამა მამად თქვა, თვითონ გამოთქვა
ძე თანასწორად, სულ გამოწველად,
სამ ნათლად ერთად, სამივე ერთ მღვთად,
ვისცა სწამს, იქმნას ცაჲ აღმამაელად,
მელეტის თანა, სხვა არ მათთანა,
ყველა მოიხმეს, კრება ქნის მრავლად,
და მრწამს და ექადაგებ, არ წამ დავაგდებ,
ვიდრეღმი ვიქმნე სოლ ამამაელად.

5. ძე თანა არსად, სულიც მუნ არსად,
ერთ ბუნებად თქვეს სამ-პირებანი,
განყვეს, არ გაქრეს, მტკიცედ დაბეჭდეს
იგ უსხეულოდ მარტივებანი,
ყველამ შენერწყვა ივტუჟის წერწყმა,
საბელიანოს შერევენებანი,
და განქრეს, განკვეთეს, გარდაიკვეთეს.
ჩვენ წინა გვიყვეს ტკბილ მოძღვრებანი.
6. ორიგინესა ო რა გინესა,
განბასრეს, შექნეს შეჩვენებულად,
მან სული წმინდა, ამან წარწყმინდა,
დაკნინებულ ჰყო, ღვთად არ თქვა სულად,
ბუნება ღვთისა კაცად მსგავსისა
იგ უსხეულოდ—თქვა—ჩვენებულად,
და აქლემზე შესხეს, ესრეთ განასხეს,
რა არ მობრუნდა—ყვეს განბასრულად.
7. ნაოტ მაცდურმან, ბილწ უკეთურმან,
ამან იკადრა ხატთათვის გმობა,
კერპად სახელდვა, ცე:ახლიმც მოედვა
იგი ვინც შექნა, ან ვინცა შობა!
კესარიელმან, მთქმელ ზეციერმან,
ბასილიმ სრულ ჰყო ყველას დამხობა,
და მწვალებელთ გუნდნი მისგან არს ცუდნი,
მისის სიბრძნისა ვანმც შეძლოს მკობა!
8. მანიკეველთა, უკულმა მთქმელთა,
უსულთდ ამბეს ქრისტეს კაცება,
ეს ასრე რამ თქვეს, ავად გამოთქვეს,
სრულმც შეახმების პირში რაც ება,
იგ მისი სული, აწ ამოსული,
ეშმაკისაგან მოიტაცება,
და გრიგოლ ნოსელმან, ნათელ მოსელმან,
განქიქებულ ჰყო მათი დავება.

9: ნესტორ მგმობარი, ავად მბობარი,
 კირილე დიდმა პირდაყოფილ ჰყო,
 ქრისტეს დედასა, ქალწულ წინდასა,
 მიკვირს, საგმობრად პირი კით მიძყო,
 ღვთისმშობლად არ თქვა, ეს რად გამოთქვა,
 ეგზომი სწავლა მისი სრულ ვირ ჰყო,
 და ეფესოს კრებამ, კეთილ დაწყებამ,
 სატანას მისცა, სრულად შეკრულ ჰყო.

10. პეტროზ და პიროზ, სერგიც ავ-პირობს,
 ერთ ბუნებად თქვეს ორი თვითება,
 ღმერთი ვნებულად, არ კაცად სულად,
 უყურეთ, მათი ჭკვათ გარდამცნება!
 ღვთად, კაცად სრულად, არ თუ უსულად,
 წმინდათ მამათა ეს მოგვეცეს მცნებად,
 და ეს სომეხებსა დასცემს მეხებსა,
 ან ვინც ირწმუნა, ან ვინ ინება.

11. მაკედონ უღვთო, წვალება ურთო,
 ამით ჩავარდა ჯოჯოხეთს ძირსა,
 სული ცხოველი, ვისგან ყოველი
 მოსამსახურე ჰყო მამა, ძისა,
 აწ იგ, როჰელი მისი მწყრომელი
 ღვთაების მალლა საყდართა ზისა,
 და ვინცა მას ჰმონებს, იგიც ინდომებს,
 მყის განანათლებს უნათლეს მზისა.

12. სევეროზ სწავლა, სრულ გარდასცვალა
 გუჰბათს შეყრიოთ მამათ თქმულები,
 მამა უფროს თქვა, ეს მან გამოთქვა,
 წყეულიმც არის მის ბორც-სულები,
 ამფილოქ ბრძენმან, იკონიელმან,
 წყევით სნეულ ჰყო, დასდვა წყულულები,
 და ძე მამის სწორად, არა თქვა შორად,
 იგ ანით შექნა დანასულები.

13. ლოლოტი ბილწმან, სომეხთა რიცხვმან,
 ოცნებითა თქვა ხორცთ შესხვა ძისა,
 თომასგან ხილვა, გვერდის განხილვა,
 განგებულემა იქნა მის ღეთისა,
 საზრდელის ჭამით, გვასწავა ამით,
 სული, არც ხორცი, არცა თუ ძელისა,
 და იოვან კარგმან ეს მან გვითარგმნა,
 სახარებითა დაუყოფს პირსა.
14. დიოსკორემან, ღეთისა შორემან,
 სომეხთ ასწავა ი, სრულად მოუდი,
 არ კაცად სრულად, თქვა უგუნურად,
 ღმერთი მოკვდავად სიტყვა თქვა ცული,
 მეხუთეს კრებას იქს განშორებას,
 შეაჩვენებლეს მამათა გუნდი,
 და მიერ ჟამითგან წყევა ამისგან
 დარჩა ნათ შიგა გესლ დანაბული.
15. ხალკიდონს კრება, მართლ აღსარება
 ჰყვეს და შემოკრბენ მამანი ჯარად,
 მადლი სულისა ჰგაეს, რომ სულ ისა
 მათ მოეფინა ბერვად და ქარად,
 სამების ცნობა, წერით მუნ ბკობა,
 მოწამის გვამთან მიიღეს წუნარად,
 და მკვდარს მიძლიეეს, ამითა სძლიეეს,
 მან გამოულო იგ ფიცხლად, ჩქარად.
16. დამტკიცდა ამით, იგ მუნ ერთ წამით
 ექვსას ოც-და-ათ კეთილთა მძლეთა,
 სომეხთა სწყიეს, სიტყვითა სძლიეს
 ერთ ბუნებისა მთქმელ-მრწმუნებელთა,
 შეჩვენებულ ჰყვეს, ვინც მათ არ მიჰყვეს,
 მით არ შერიეეს ნათელი ბნელთა.
 და წავიდეს, განდრკეს, იგ არ თუ მოდრკეს,
 ნებსით ჩაეარდეს ჯოჯოხეთს მწველთა.

17. ძე ქუხილისა დაუყოფს პირსა
დაბადებულად მთქმელსა არიოს,
პირველითგანსა, მასვე მისგანსა,
როხ მამა იყო, ძეცა არიოს,
სხეას რასმე მთქმელი, სულის დანაჰქმელი,
ან დვალი იყოს, ანუ არი ოს,
და ნიკიას თქმული, მუნ შეკრებული
დასწყევეს, ვინც განყოს, ანუ არიოს.
18. თვით ათანასე, სიბრძნითა საკსე,
წინააღმდეგა ამა გმობასა,
პაულეცა ღირსი, იგ შენათვისი
თორმეტჯერ მოხვდა ექსორობასა,
იგ, ვითა სძლიევს, ცოტა ვთქვი ძლივ ეს,
მამისას ხმობდეს ძის სწორობასა,
და სიტყვით უსიტყვეს, სირცხვილულ ჰყვეს
სხვათ მამათ-თანა ბოლოს კრებასა.
19. არიოზ ქალღმან, ცულ სიბრძნით ლაღმან
სწორად არა თქვა ძე მამის დარედ,
პეტრე განკვეთა, სრულ გარდიკვეთა,
ორსავ ცხოვრებას დაწყველა მწარედ,
ნიკოლაოსცა პირსა ხელი სცა,
კოსტანტინეს წინ განაგდო გარედ,
და გვრწამს, ის ბოლო თქვა, თვითან გამოთქვა;
დაბეჭდა, მოგვცა ჩვენ მოსახმარედ.
20. სფირიდონ ღირსმან, თანა-მდგომ მისმან,
აგური იპყრა ხელთ დანამქირად,
ზე ცეცხლის ალი, ხელთ მიწა მშრალი,
ქვეშ წყალი სდინდა ხარბად, არ ძვირად,
„სამების სახე“—თქვა—„გამოვსახე,
მოკლის სიტყვითა ბრძენ იყო ვირად“;
და სასწაულითა, სულის წმინდითა
რიტორთა წმასნა მან შექმნა წბილად.

21. კრება მეშვიდე შფოთთა დამშვიდე ჰყვეს ერთად, შეკრბეს დასი მამათა, სული ცხოველი, ვისგან ყოველი მათთან ნკვიდრობდა, ათქმევს ამათა, იგ უსასყიდლოდ ძალსა სამკვიდროდ უფასოდ მისცემს, არ თუ ქრთამათა, და კოსტანტინესა, დიდ მორწმუნესა, შემწედ იხმევდეს ერთსა წამათა.
22. მისცა რაც სულმან, ასწავა სულ მან, იგ დაამტკიცეს დანაბეჟდავად, შემმატებელსა, დაკლებით მთქმელსა, სწყევდეს: „იქმნესო ეშმაკად შავად“; აეს უბედევდეს, შეაჩვენებდეს, ქვესკენელს შთახადეს სულ დასაწვაჲად, და ძეგლად ამართეს, სჯულ გვიდევს მათ ეს ღირსად და მართლად, იგ არ თუ ავად.
23. არიოზ დასცა, იგ მაშინ გასქდა სულ გარ გაყარა ფაშე-ფალანგები, გმო და უარყო, დიდებით განყო, დაბადებულ თქვა იგ აუგები, განფინა გესლი, გაუწყდა თესლი, მიაგო ღმერთმან მართლ მისაგები, და დაუყო პირი წვალეების ძირი, სჯობდა, არ ეთქვა იგ დასაგმობი.
24. ფრანგთა, რომელთა არ მიმყოლელთა, მერვე ქნეს კრება განდრეკილ-მრუდი, სული-წმინდა გმეს ჩამოსლვით, ამცრეს ძისგან გამოსლვით, სიტყვა თქვეს ცული, მარხვაც წარივეს, დამცა-დარივეს, მიშალ-მოშალეს საძირკველ-ბუდი, და დომნიკა პაპმან ყველა ქნა ეს მან, წყევას ქვეშ დარჩა სულ მათი გუნდი.

25. შვიდ კრებას თქმული დამტკიცებული
 ხამს ეპყრას, ვისცა ღვთის ცნობა უნდეს,
 ძე მამის სწორად, არა თქვაა შორად,
 ამით შეერთვის წმინდათა გუნდებს,
 ეს ასრე სწამდეს, თავს აწამებდეს,
 ამით დამკვიდრდეს სამოთხის ბუდეს,
 და იგ, ვითა ხამდეს, ამაზედ დადგეს,
 ცოდვათა ბრალსა ეს განაცულებს.
26. ვინ ეს განდრიკოს, ველარ მოიმკოს
 სჩეა რაც რამ ჰქონდეს კეთილ ნათესი,
 სარწმუნოება, სამების ცნობა,
 ღვთის მეტყველება—ეს უკეთესი,
 ძე, სული-წმინდა მრწამს და ეს მინდა,
 მამისა სწორნი, არ უმრწემესი,
 და ვადიდო ყოვლად, ვირემ ვარ ცხოვლად,
 გამოვიძიე მით უმჯობესი.
27. შვიდის კრებისა მთიებნი, მამათა გუნდნი-დასები,
 ღვთისაგან დადგინებულნი, სასყიდლით არ ნაფასები,
 მაღლი შემწოსონ, გამძარცონ ცოდვათა ძონძი, ფლასები,
 და თუ უნდათ მალ მაცხოვნებენ მე მარტო ბევრ-ათასები.

გამოკვლევა

თეიმურაზ პირველი *

1589—1613

მოკლეს, სტამბოლს და ისპანს, მას ჴიგან მთა და ბარამდი,
ჩემის სახელის ძეგლები ყველგან დაეასვი განამდი...

ა რ ჩ ი ლ ი: ცხოვრება თეიმურაზ-სა.

შეხვედრის მაგიერ

თეიმურაზის საკმაოდ ხანგრძლივი ცხოვრება და მოღვაწეობა უმთავრესად XVI საუკუნეზე მოდის. ეს საშინელი სოციალური და პოლიტიკური კატაკლიზმების საუკუნეა საქართველოში. ქვეყანა მწვავედ განიცდიდა ფეოდალური მონარქიის დაშლისა და ფეოდალური რეაქციის საბედისწერო შედეგს. დასავლეთს ეკონომიურ-კულტურულ ცენტრებს მოწყვეტილი, მუქიშპე სამეფო-სამთავროებად დაქუცმაცებული, შინაგან შელსსა და კინკლაობას აყოლილი საქართველო ყოველმხრივ გარშემორტყმული იყო მტრულად განწყობილი. მუსულმანი მებრძოლებით, რაც ფილ. მახარაძის სამართლიანი მოსაზრებით¹, განსაკუთრებით ართულეზა ისედაც მძიმე მდგომარეობას. ხოლო ქართლ-კახეთის მიერ მტკიცედ აღებული რუსული საორიენტაციო კურსი კიდევ უფრო აღიზიანებდა სპარსეთოსმალეთის დიდმპყრობელურ მადას ა/კავკასიის ტერიტორიის საბოლოოდ ხელში ჩასაგდებად.

მაგრამ ამ უნუგეშო საგარეო პირობებს იქნება რამე გაწყობოდა, რომ ოდნავ მაინც შესაძლებელი ყოფილიყო შინაგანი მყუდროების უზრუნველყოფა და ნომინალურად ცენტრალური ხელისუფლების მოძლიერება. ფაქტურად სახელმწიფოს ნამდვილ ბატონ-პატ-

*) წაკითხულია მოხსენების სახით ენისა და ლიტერატურის საკვლევ-სამეცნიერო ინსტიტუტში 1933 წლის ნოემბრის 5-ს.

¹) შდრ. საქართველო მეცხრამეტე საუკუნეში [„მნათობი“ 1926, № 2 (22), გვ. 150].

რონს წარმოადგენდა ანგარებისა და განდიდების მანიით შეპყრობილი, ზნეობრივად დაცემული, გადაგვარებისა და დენაციონალიზაციის გზაზე შემდგარი მსხვილ მიწათმფლობელურ თავად-აზნაურული კლასი როგორც საერო, ისე სასულიერო ფრთისა. ამასთან დაკავშირებით ხშირი იყო დინასტიური ინტრიგები და ყოველი ჯურის მოდასეობა. ბუნებრივადაც თითოეული მოქიშპე მეზობელი საქართველოს პოლიტიკურ დაკნინებაზე ოცნებობდა და სიამოვნებით უწყევდა დახმარებას შინაურ ანტისახელმწიფოებრივ ელემენტებს. საქართველოში იმედ გაცრუებული ტახტის პრეტენდენტები, თუ დიდი ფეოდალები ისპაანისა და სტამბოლის სასახლეებში ჰპოულობდნენ მყუდრო თავშესაფარს. თავის მამხრე პოლიტიკური ჯგუფების მეშვეობით სპარსეთ-ოსმალეთი ქართული სახელმწიფოებრიობის გამხრწნელ საქმიანობას შიგნითვე აწარმოებდა ინტენსიურად.

ქვეყნის აფორიაქებისა და სოციალური სიღატაკის მთავარი სუსხი, რასაკვირველია, შრომელ მოსახლეობის ზურგზე გადადიოდა. აკი თურმე ამას თითო-ოროლა პირი მაშინაც გრძნობდა: „გლეხთ სარჩოც დია დაიმსო“-ო ამბობს გიორგი სააკაძე იოსებ ტფილელის გადმოცემით, ურთიერთ ეულლით დაბრმავებული თავად-აზნაურობა კი თავისი კლასის საუკეთესო წარმომადგენლის გაფრთხილებაშუკვერ ერკვეოდა: „თუ ამოწყდა გლეხიკაცი, საქართველო დაძაბუნდა“-ო (არჩილი). მაგრამ რაღა საქართველო? განა თითონ თავადაზნაურობის კეთილდღეობა იპავე გლეხობაზე არ იყო: დამოკიდებული?! მაგრამ თავადაზნაურობა გლეხობის რბევითა და ტყვეებათ ყიდვით იწონასწორებდა თავის ზერყულ საბიუჯეტო ბალანსს.

მეტად სავალალო იყო მოწინავე საზოგადოებრიობის ზნეობრივი ყოფის სურათიც. საგულისხმოა, რომ იმდროინდელი ისტორიკოსი ფარსადან გორგიჯანიძე სრულიად სერიოზულად აიდეალებს მლიქვნელობასა და პირმოთნეობას: „ქვეიანი იმას ჰქვიან, რომ ხოშიადის [=საიდუმლოს] შემნახავი იყოს და ყოველს კაცს სიტყვა საამელი უთხრას, და საწადელი თავისი არვის გაუტხადოს“¹.

ასეთ გარემოში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა თეიმურაზი: მეფე და მგოსანი. ამ ცხოვრებამ და გარემოებამ განსაზღვრა პოეტის იდეურ-მხატვრული ფიზიონომია...

¹ თ. გორგიჯანიძის ისტორია, ს. კაკაბაძის გამოცემა, გვ. 107.

I. თეიმურაზის გიოგრაფიისათვის

თეიმურაზის პაპამ და აღმზრდელმა, *კახეთის მეფე ალექსანდრემ სამეფო კარიერა ძმათა სისხლის დაღვრით დაიწყო¹. ტახტის მიმტაცებელი სხვა მხრივდაც ყოფილა ჰარგად ცნობილი: ისტორიკოსებს გადმოცემით ის ნადირობის იშვიათი მოტრფიალე ყოფილა. იმ დროისანდ კი კახეთი საკმაო მკიდროდ იყო დასახლებული და ალექსანდრე მეფეს უნატრია: „ახ, ნეტარძი, ოხერ მექმნეს კახეთი, რათა მაქვენდეს სანადირონი მრავლად“-ო², — „რომელი ექმნა ძის-ძესა მისსა თეიმურაზს“-ო გესლიანი ირონიით დასძენს ამ ველური სურვილის ამბავს ბატონიშვილი კახუშტი³.

ალექსანდრე ლოიალურ პოლიტიკას აწარმოებდა სპარსეთსა და ოსმალეთთან. ერევნის აღების დროს (1602 წ.) ჯარით დაეხმარა განაქნულ შაჰ-აბას პირველს⁴, ხოლო ანაზე უწინარესად (1587 წ.) ერთგულებისა და ქვეშევრდომობის ფიციც კი დასდო რუსეთის სახელმწიფოსთან⁵.

ალექსანდრე მეფეს ჰყავდა ხუთი ვაჟი და ერთი ქალი: დავითი (პოეტ თეიმურაზის მამა), ერეკლე, გიორგი, კონსტანტინე, როსტომ და ნესტან-დარეჯანი. ერეკლე აღრიდანვე „ურჩ ექმნა მამასა მისსა ალექსანდრეს და წარვიდა სტამბოლს“-ე. კონსტანტინე შაჰ-თამაზმა წაიყვანა მძევლად⁶. ვახუშტის გადმოცემით გიორგი ფიზიკურ მოხდენილობასთან ერთად თითქმის ზნეობრივად ფაქიზი პიროვნება ყოფილა: „შენიერ-ჰაეროვანი, უხვი, მშვიდი და ტკბილი ყმათათვის“-ე. ამასვე ადასტურებს სხვა ცნობებიც: „იყო ესე გიორგი კაცი გამცენი და მოყვარე ყმათა“-ე. ამ გიორგის თავისი უფროსი ძმის, ტახტის მემკვიდრის (და ჩვენი პოეტის მამის) დავითის ლალატით მოკვლა განუზრახავს, მაგრამ ეს

1) ქართლის ცხოვრება წარიამ დედოფლის ვარაინტისა, ე. თაყაიშვილის გამოცემა, გვ. 941.

2) ქართლია ცხოვრება, II, დ. ჩუბინოვის გამოცემა, გვ. 110.

3) იქვე.

4) იქვე, 111.

5) С. Белокуров. Сношения России с Кавказом, Вып. I, Москва 1869, ст. 41.

6) მარ. დედ. ვარ., 943.

7) იქვე, 944.

8) ქათ. ცხოვრ., II, 112.

9) მ. რ. დედ. ვარ., 970.

განზრახვა უშედეგო დაჩვენია: დავითს დროზე გაუგია შეთქმულეპის აშბავი და დროულადვე მიუღია სათანადო ზომებიც: „შეიპყრა იგი [ე. ი. გიორგი] და მისთანაცა შეთქმულნი იგი კახნი, და წარიყვანა იგი და პატიჰარყო ციხესა შინა თორღასა“¹.

გამარჯვებულ უფლისწულს შეთქმულების მონაწილენი მრავლად დაუხოცავს, შენდევ კონტრიერიშზე გადასულა და მამისთვის ტახტი წაურთმევია: „[დავით] იქმნა ურჩ, წინააღმდეგომ ნამისა თვისისა აღექსანდრესი, რამეთუ მძღავრებით მიუღო კახეთი“².

ეს ამბები 1602 წელში მომხდარა.

ტახტის მიმტაცებელ უზურპატორს დიდხანს არ უმძღავრია: „იბატონა თთვესა ექვსსა... და შოკვდა“-ო გადმოგვეცემს ისტორიკოსი³.

ყველა ისტორიული ცნობებით ჩვენი პოეტის მამა მეტად ავზენ ყოჰილა: „დავით იყო კაცი კადნიერი და მრისხანე“-ო⁴. ვახუშტის მოწმობითაც: „დავით იყო ამაყი, ლაღი, მრისხანე და სძულობდნენ კახნი“ (II, 112). დავითის შესახებ საინტერესო ცნობებს იძლევიან რუსი ელჩები: „Царевич Давид ростом не мал, лицом смугол, глаза серы, поники, волосом рус, ус невелик, бороду бреет; речь шепелевата, говорит заикою“⁵. უფლისწულის ვერაგობასა და ბოროტებაზე ესენიც ჩივიან⁶. ტახტის მიმტაცებელი სულ მალე რაღაც საშინელი სენით უნდა გარდაცვლილიყო. რუსეთში წარგზავნილი ქართველი ელჩის კირილეს თქმით დავითმა თავისი ყოფაქცევით „от бога и мечь принял: скончал живот свой лютою нужною смертью“⁷. ამ კირილეს სიტყვებითაც დავითს საშინელი ტირანია გაუშევევია თავის ხანმოკლე ბატონობაში. შეურაცხყოფილ მამას (აღექსანდრეს) შვილი სამოქალაქოდ დაუწყეველია, ამით ხსნის ცრუმორწმუნე ელჩი დავითის უეცარ სიკვდილს: „И с того времени [ე. ი. მამის დაწყევლიდან] царь Давид учал быти

¹) იქვე, 971.

²) იქვე, 971.

³) იქვე; შჯრ. ქართ. ცხ., II, 112.

⁴) მარ. დედ. ვარ., 970.

⁵) Посольство князя Мышецкого и дьяка Ключарева в Кахетию, მ. პოლიექტოვის გამოცემა, ტფილისი 1928, გვ. 128.

⁶) С. Белокурова I, 362—363, 384, 463 და სხვ.

⁷) იქვე, I, 381.

·болен: сперва зубною болезнью, а потом пришла на него опухль, и в сей день разселяся утрсба его и нутреняя выволилась и умре; и смрад зол от него был, что невоз-
можно человеку блиско стояти“¹.

დავითის გარდაცვალების შემდეგ კვლავ ალექსანდრე გამეფე-
ბულა.

აწერილი ამბები გათამაშებულა პატარა თეიმურაზის თვალწინ...
თეიმურაზის დაბადების შესახებ სხვადასხვა ცნობები მოგვეპოვება.
ქართველთა ელჩის კირილეს თქმით 1604 წელს უფლისწული 17
წლისა ყოფილა². მაშასადამე, ამ ცნობით პოეტი 1587 წელს უნდა
დაბადებულიყო. ვახუშტი ბატონიშვილის მოწმობით თეიმურაზი გა-
მეფებულა 16 წლისა: „ხოლო დაჯდა მეფედ ბატონი თეიმურაზ, მა-
შინ იყო წლისა ივ“ [16]³. ამგვარად პოეტის დაბადება 1589 წ.
მოვა. უნდა ითქვას, რომ საერთოდ კირილეს ცნობა საეჭვოა: რუსე-
თის მეფე თეიმურაზს თავის ქალს ცოლად სთავაზობდა და, აღბად,
ელჩმა უფლისწული უფრო ასაკოვანად დასახა. ამ მოსაზრებით უფ-
რო სანდოა ვახუშტის ცნობა. მაშასადამე, მამის სიკვდილის დროს
თეიმურაზი 13 წლის ბავშვი ყოფილა.

დაობლებული მომავალი პოეტისა და მეფის აღზრდა პაპას უყის-
რია: „ზრდიდა მის პაპა ფუფუნებით დედისა თანა“⁴—ამბობს ვა-
ხუშტი⁴.

მამისაგან განსხვავებით თეიმურაზის დედა ქეთევანი ისტორიუ-
ლი წყაროებით ცნობილია, როგორც ძლიერი ნებისყოფის პატრონი,
მხნე, გონიერი, განათლებული და გრძნობიერი პოეტი ქალი.
ასეთი მზრუნველების ხელში ახალგაზრდა თეიმურაზი ნებიერ და
ლალ ცხოვრებას ეწეოდა, განცხრომასა და ფუფუნებაში ატარებდა
დროს!

1) იქვე, 389—390: აგრ. 463, შენ. 61. აღსანიშნავია, რომ ამ დავითს თა-
ვისი წვლილი ქართულ ლიტერატურაში შეგტანია: მას სპარსულიდან ქართულად
უთარგმნია „ქილილა და დამანას“ („ანვარი სოჰაილის“) მონზრდლი ნაწილი,
მთელი თხზულების თარგმნა არ დაცალეგბია (შდრ. აღ. ბ ა რ ა მ ი ‘ე, ნარკვევები
ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, I, 1932, გვ. 228—236).

2) ბ ე ლ ა კ უ რ ო ვ ი, I, 492.

3) ქართ. ცხოვრ., II, 114.

4) იქვე, II, 112.

მეგრამ პაპა ალექსანდრე მოხუცებული იყო და ქეთევანს საბუთი ჰქონდა დაეკვებულყო თავისი მახლის, გიორგის, ერთგულებაში: „ნუ უკვე ძვირი იხსენოს გიორგიმ, რომელ ყო ძვინად მის ზედა“ დავით¹. ამიტომაც „ქეთევან იხმია გონიერება კეთილი და წარგზავმა ძე თვისი თეიმურაზ შაბაზ ყაენთან“, ² თუმცა რუსის ელჩები თეიმურაზს მოსკოვში იწვევდენ. ³

ქართული ისტორიული გადმონაცემით შაჰ-აბას ყაენი თითქოს ყოფილა „კაცი მზაკვარი და აღსავე ყოვლითავე სიბოროტითა“, ⁴ ფაქტურად კი ეს მრისხანე შაჰი იყო დიდი შორსმკერეტილი პოლიტიკოსი და მახელილი დიპლომატი. შაჰ-აბასმა კარგად იცოდა, რა ფასი ექნებოდა ქართველი უფლისწულის სპარსეთში აღზრდას. მართლაც და თეიმურაზის ბიძა კონსტანტინე, რომელიც შაჰ-თამაზის დროიდან იქ იმყოფებოდა, უკვე „აღზარდა სჯულსა [და წესსა] თვისსა ზედა“⁵ ჩუმი მლიქვნელური ლიმილით ხვდებოდა ქვეიანი შაჰი ახალგაზრდა თეიმურაზსაც, ამიტომაც იგი „კეთილად შეიწყნარა და პატივსა უყოფდა“. ⁶ ვახუშტის სიტყვებით ბრწყინვალე შაჰის ბრწყინვალე სასახლეში თეიმურაზი „ისწავებდა წიგნსა და ენასა სპარსთისა“⁷.

საქართველოში კი ცუდი ამბები მზადდებოდა...

შაჰ-აბასის სანუკვარი მიზანი იყო მთელი ქართლ-კახეთის საბოლოო დამორჩილება (თუგინდ მთელი მოსახლეობის გაწყვეტის ხარჯზე) და ამგვარად მტკიცე ჯებირის შექმნა კავკასიის აქეთა მხარეს მოქიშვე ოსმალეთისა და რუსეთის წინააღმდეგ. ამ საქმეში შაჰს სხვათა შორის დიდად შეელოდენ მის ხელში გაწვრთნილი ქართველი რენეგატებიც და აი ერთ მშვენიერ დღეს წინდახედული აბასი „ხალეათად“ ხმობილობს გამაჰმადიანებულ კონსტანტინეს (თეიმურაზის ბიძას) და ასე უქადაგებს: „არლარაჟინ დაშთომილ არს სახლსა

1) მარ. დედ. ვარ., 971.

2) იქვე.

3) ბე ლ ა კ თ რ ო ვ ი, I, 492-493 შმდ.

4) მარ. დედ. ვარ., 970.

5) იქვე, 972.

6) ქართ. ცხოვრ., II, 112.

7) იქვე.

მამისა შენისასა თვინიერ შენსა. წარვედ და უღალატე მამისა შენსა და ძმას შენსა, და დაიპყარ შენთვის კახეთი“. ¹

კონსტანტინეც ამ დღეს უცდილა...

პირმოთნეობით სავსე მოღალატეს ძვირფასი ძღვენიც კი მოაქვს თავის მამისთვის. შაჰის ემისარი დიდი ცერემონიალით მიიღეს გრემში. მოხუცმა მეფემ ამბორის ყოფით ჩაიბარა უცხო არმალანი და სპარსული ხალათით გამოცხადდა სადღესასწაულო აუდიენციაზე 1605 წლის მარტის მეთორმეტე დღეს, სამშაბას. მაგრამ ხალათიც და აუდიენციაც მისთვის საბედისწერო გახდა: კონსტანტინეს მიჩენილი ყიზილბაშების ხელით მეფე მუხანათურად მოიკლა დარბაზობის დასაწყისშივე. მასთან დაეცა პირმშო. გიორგი და რჩეულ დიდებულთა წყება... მთელი ეს სისხლიანი ეპოპეა საკმაო სისრულით აქვთ აწერაილი იმ დროს საქართველოში მყოფ რუსეთის ელჩებს. ² თვით ისეთი მტკიცე სპარსოფილიც კი, როგორიც იყო ფარსადენ გორგოჯანიძე, აღუშფოთებია ვერაგი შაჰის აგენტის ასეთ საქციელს და გაცხარებით წერს: „გაუწყრა ღმერთი კოსტანტილეს, სწვალა მამა-შვილობა“ო (გვ. 18). ³

¹) მარ. დედ. ვარ., 972,

²) ბ ე ლ ა კ უ რ თ ვ ი, I, 445, 483—488 და სხვ.; ზღრ. აგრეთვე თ. ჟ თ რ დ ა ნ ი ა, ქრონიკები, II, 425.

³) სხვათა შორის საყურადღებოა, რომ რუსი ელჩების შეკითხვაზე კონსტანტინეს დიპლომატიკურად უარჯყვია შაჰის მონაწილეობა გათ.მამებულ ამბებში და ის ოჯააჟრ-დინასტიური შეუღლით აუხსნია: „Отец мой и брат убиты не по шахову приказу, нашею меж себя рознью з братом моим с Юрьем. А то в нашем роду не ново, издавна ведетца“ (ბელაჟროვი, I, 488). მაინცდამაინც დამახასიათებელი კია ციტატარს დაყოფილი სიტყვები. საქმის ნამდვილი ვითარების გასაგებად ელჩებს სხვა ხერხისათვის მიუმაართეთ: კონსტანტინეს ერთი უახლოესი თანამშრომელი მ.ჰმედ-ბეგი (Магмет бег) თურმე ძალზე დაათერეს და სიმთვრალეში სიშართლეც იოლად დასწყუეს. ელჩების შეკითხვაზე მამედს საოცარი გულწრფელობით უთქვამს: „Как деи токое дело учинить без шахова ведома, что сыну отца убить и гсударство засесть, где то слыхано?“ იქვე, I, 487). საღერღელ აშლილი მამედის ქვეით განაგრძობს: „А тсе деи ноци перед убивством Александра царя Костентин царевич плакал во всю ночь. А говорил с ним с Магметем тайно: „Не ведаю деи как быть? Убить отца своего—ино от бега погянуть; а не убить—ино самому от шаха убиту быть“ (იქვე). თქმა არ უნდა, ფრიად საგულანჯმო დეტალებია, თუძეა საეკლო კია გაიძვერა უზურპატორის სინდისის ქენჯნა!

კონსტანტინე არ დაკმაყოფილებულა საშინელი მუხანათობით და ქართველთა ზნეობრივი ყოფის საუქმელების დარღვევას ცდილა: მას უთხოვია თავისი რძლის, დავით მეფის ქვრივის და ჩვენი პოეტის დედის, ქეთევანის ხელი. ქეთევანს თავის მხრივ დიდი მხნეობა ვამოუჩენია და მისი პირადი წინამძღოლობით კახელებს ნაკუწ-ნაკუწად უქცევიათ მამისა და ძმის მკვლეელი შაჰის აგენტი...

ფარსადან გორგიჯანიძის მოწმობით, კონსტანტინესაც თითქოს ექვსი თვე უმძღაურია (გვ. 19), სხვა წყაროები კი უზურპატორის სიკვდილს სდებენ მეშვიდე თვეზე: „თვესა მეშვიდესა მოკლეს კახთა მკვლეელი მამისა და ძმისა კონსტანტინე“ (ქრონიკები, II, 434).

კახეთის ამბებს დიდი შთაბეჭდილება მოუხდენია სპარსეთის სასახლეში. შაჰ-აბასი მსგავს სამწუხარო ფინალს არ მოელოდა, მაგრამ გაცოფებულ ყაენს მაინც გონიერული სიდიდნჯით დროებით თავი დაუქვრია. ფარსადანი გადმოგვცემს: „ეს ამბავი შაჰ-აბაჰ ყაენს მისწერეს და ნამეტნაჲად ეწყინა, მაგრამე სოფლის საფერისათ ასრე ბრძანა: «ხელიმც შერჩებისო, მამის მკვლელს უარესი უნდა დაემართოსო!» (გვ. 19).

აბასმა ოფიციალურად კახეთი თეიმურაზს უბოძა და დიდი ბრწყინვალეობით სამშობლოში გამოისტუმრა: ჭკვიანი პოლიტიკოსი უკეთეს მოპენტს უცდიდა.

1605 წელს 16 წლის ჯუფლისწული ზეიმით აკურთხეს ბოდბეს კახეთის ტახტზე¹. თეიმურაზი მხოლოდ ნომინალურად ირიცხებოდა მეფედ: ქვეყანას ფაქტიურად განაგებდა ქეთევან დედოფალი, ხოლო ახალგაზრდა მონარქი უდარდელსა და ნებიერ ცხოვრებას ეწეოდა...

1607 წელს თეიმურაზს მოჰგვარეს ცოლი, გურიელის მშვენიერი ასული ანა.² არჩილის თქმით: „ეს სოფელი ველარ შეიქს სხვას მისებრივ სულიერსა“³. თორღას გამართეს „ქორწილი დიდებული“⁴.

კახეთს ჯერ კიდევ არ დასდგომოდა სუსხიანი დღეები. განებივრებული უფლისწული (აწ უკვე მეფე) შეუზღუდავად იკლავდა ახალგაზრდულ ჟინს: „ვინადგან იყო კახეთი მორქმული და შენობიანი,

¹) ქართ. ცხოვრ., II, 114.

²) თ. უო რ დ ა ნ ი ა, ქრონიკები, II, 437.

³) ცხოვრება თეიმურაზისა (პლ. იოსელიანის გამოცემა), 81,4.

⁴) ქართლის ცხ., II, 114.

ნარადის იშვებდა თეიმურაზ, და ნადირობდა და ნადიმობდა“ო ამ-
ბობს ვახუშტი. თეიმურაზში განსაკუთრებით ძლიერი ყოფილა ნა-
დირობის ტრფიალი. საყურადღებოა, რომ ეს თვისება მას ბოლომ-
დს შერჩა. გვიან მოხუცებაში უძლური და მგლოვიარე თეიმურაზი
აგრეთვე მგლოვიარე ლევან დადიანს ეწვია და „რა გარდაეწყვი-
ტეთ ტირილი... წავედით სანადიროთა“ო (ცხ. თემი, 620—621).
საერთოდ კარგად ცნობილია, რომ ლაშქარ-ნადირობა სამხედრო
ფეოდალური კლასის ყოფითი ცხოვრების ერთერთ უმნიშვნელოვანეს
ინარეს შეადგენდა. უთუოდ დაზახასიათებელია, რომ კათოლიკე მისიო-
ნერების მოწმობით თეიმურაზის დროინდელ ერთი კათალიკოსიც
კი ჩინებული მონადირე ყოფილა: „როსტომ ხანმა კათალიკოსად და-
ნიშნა ერთი ახალგაზრდა ეპისკოპოსი... ამბობდენ, კაი მეომარი და
მონადირე არისო“.¹

კმაუკი მეფე მეუღლითურთ ზაფხულობით დროს ატარებდა აგა-
რაკებზე: შუამთას, გომბორს, ერწოს, თიანეთს. თან ახლდა თავისი
ტულ-მეგობრები დიდებულთა წრიდან, დროს ჰკლავდა ნადირობაში,
თევზაობაში. ხშირად მართავდა ბურთობას, ყაბახის სროლას, ჩოგ-
ნის ძგერებას... ასევე შემოდგომაზე, ზამთარში: თორლა, ბოეთანი,
ალონი, ჩაგები. თეიმურაზი არ სტოვებდა არცერთ „გვართა ამაღლე-
ბას“, „ალავერდობას“, საცა „ნაზარხოშენი“ სმას განაგრძობდენ
„ზოგთ ჯამითა და სხვათ თასით“.

„შვიდ წელიწადს ასე ვიყავ“ო (150!) ალაპარაკებს თეიმურაზს
არჩილი, მაგრამ მალე „ვით წესია სოფლისაგან... უამი გარდახდა
შეებისა, მოვიდა გლოვა-წუხილი“ო (174-175).

იწყება თეიმურაზის ცხოვრების მწუხარე ანალები: 1610 წელს
გარდაეცვლება მეუღლე ანა. რომელიც უტოვებს ორ პაწია ბობლს—
ლევანს და ალექსანდრეს. 1612 წელს შაჰ-აბასის ბრძანებით (თავისი
სურვილის წინააღმდეგ) თეიმურაზი ირთავს ახლობელ ნათესავს, ქარ-
თლის მეფე ლუარსაბის დას—ხვარეშანს. კიდევ ორი წელი და უსა-
წინეღესი კატასტროფა დაატყდება თავს ახალგაზრდა მონარქსა და
მთელ საქართველოს: ესაა შაჰ-აბას ყენის მძინეარე ლაშქრობა ქარლ-
ახეთის მიდამოებში. ისტორიკოსის სიტყვებით „შა-აბაზ მიერ უა-

¹) მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის, გვ. 127. [პროფ. ივ. ჯავახიშვილის სიტყვით: „Охота в прежнее время заме-
няла маневры“, Политическое и социальное движение в Грузии в XIX в., გვ. 36, შენიშვნა].

ვითგან, ოდეს მოჰკლეს კახთა კოსტანტინე, შური აქენდა და ვერ ჰპოვა ჟამი შურგებისა უცალოებითა შინაგანითა“¹. მაგრამ ეს ჟამიც დადგა...

1615 წელს შაჰ-აბასი მოულოდნელად გაჩნდა განჯაში (თითქოს ოსმალეთის წინააღმდეგ გასალაშქრებლად) და თეიმურაზს, როგორც მოსაზღვრე და ვასალური ქვეყნის მეთაურს, მძევლები სთხოვა-მეფე კარგად იცნობდა შაჰის ვერაგ ბუნებას და მის იდუმალ ზრახვებს, მაგრამ იძულებული გახდა კომპრომისის გზას დასდგომოდა: თავდაპირველად ქეთევან დედოფალთან ერთად უმცროსი ვაჟი ალექსანდრე გაგზავნა.² მიზეზიანმა შაჰმა თავი შეურაცხყოფილად იგრძნო, უფროსი ვაჟიც მოითხოვა (როგორც ტახტის კანონიერი მემკვიდრე). ისიც მიაფლინეს. ცბიერი შაჰი არც ამით დაკმაყოფილდა: უკანასკნელად თვით მეფეს „მიიპატიუებს“. ეს ცხადი ღალატი იყო, ახლა კი სცადეს ნეიტრალიტეტის დარღვევა, მაგრამ დაგვიანდა, „ღიდის რისხვიანობით და მრავლის ლაშქრით“³ აბასი საქართველოს კარებს მოადგა.

თეიმურაზმა სკადა განაგრება, შეუთანხმდა ქართლის მეფე ლუარსაბს. ჯებირებიც გააელეს, მაგრამ ყოველივე ამათ გამოადგა უთანასწორო ბრძოლაში. ზამთრის სუსხიან დღეებში მშინერ ლომივით ნადირობდა ქართლ-კახელებზე მრისხანე შაჰი. შაჰს ზურგს უმაგრებდა ქართველ ფეოდალთა განდგომილი დასი გიორგი სააკაძისა და ნუგზარ ერისთავის მეთაურობით.

ლტოლვილმა თეიმურაზმა და ლუარსაბმა თავი იმერეთს შეაფარეს. დატყვევებული ქეთევან დედოფალი უფლისწულებით კი შიდა სპარსეთში გაიგზავნა. მოხერხებულმა შაჰმა ლუარსაბი მლიქვნელურად გამოიტყუა იმერეთიდან და მუხანათურად მოაგლეცინა, ხოლო თეიმურაზმა კვლავ შებრძოლება სცადა და ერთგული ფეოდალების დახმარებით კახეთში გაჩნდა (1616 წელს). ამის გამოგონე აბასი „განძვინდა ვითარცა ვეშაპი“⁴ (ვახუშტი), ხელმეორედ შეესია კახეთს და „მოსრნა, მოსტყვევნა, აპყარნა და მოაოხრნა“⁴. ფარსადანის მოწმო-

¹) ქართლ. ცხოვრ., II, 115.

²) ფ. გორგიჯანიძის მოწმობით თეიმურაზს თავისი და ელენეს უახლებია შაჰისთვის (გვ. 21).

³) ფ. გორგიჯანიძის სიტყვებია (გვ. 21).

⁴) ქართ. ცხოვრ., II, 117.

ბით (გვ. 22) აბასს 80,000 კომლი გადაუსახლებია (უმთავრესად კახეთიდან) სპარსეთის ზორეულ პროვინციებში ¹.

აბასის ლაშქრობამ ქვეყანა უდიდეს განსაცდელს მისცა. მცხოვრებთა რიცხვმა კატასტროფულად იკლო. ძველი ნაშენი ადგილები ნანგრევებს დაემსგავსა, ნსოფლარები ტყეებით დაიფარა (ალექსანდრე მეფის ნატერა ასრულდა, კახეთი „ოხერა“ იქნა და მრავლად გაჩხდენ „სანადირონი ადგილნი“). საშინელი სურათი გადაეშალათ თვალწინ რუსეთის ელჩებს: გაპარტახებული ქვეყანა, გაძვალტყავებული და დამძეული ხალხი (განსაკუთრებით მშრონელი მოსახლეობა): „А где бывали деревни и поля, и те поля заросли лесом и травюю Сольшою, бьльником“ ². ან და: „А как шли дорогою, и на дороге стоят многие церкви каменные и полаты, пусты, обросли лесом и травюю“ ³ ალექსანდრე მეფის დროს რუს ელჩებს დიდი გულუხვი პურმარილით ხედებოდნენ თურმე და ამგვარ დიალოგებსაც კი ჰქონებია ჩვეულებრივად ადგილი: И Олександро царь говорил: ежте да пейте, бутте сыти и веселы... И послы говорили: по великого государя своего жалованью у тебя нам всегда пить и есть много“ ⁴ თეიმურაზის მეფობისას ელჩები, პირიქით, საშინელ შევიწროვებასა და სიმშლიზე ჩივიან, ქართველ ხელისუფალთა წარმომადგენლები კი იძულებული ხდებიან თავისი შერცხვნა სამარცხვინო სიტყვებით გამოისყიდონ: „Срам нас обнял и смотреть на вас стыдимся, видя ваше терпение“ ⁵.

ფ. გორგიჯანიძე კახეთის სატახტო ქალაქის გრემის შესახებ გვიამბობს: „მრავალი კარგად ნაშენები სასახლენი დაქცეულ-დანგრეულ ვნახეთ, უკარო და უკერო, ნადირთ სადგომ ქენილნი“ (53).

ცხადია, ქვეყნის აოხრებაში მცირედი როლი არ ითამაშა შინაურმა უთანხმოებამ, ფეოდალური წრეების ქიშპმა და განდგომილებამ. აღვირახსნილი ფეოდალური რეაქციის პირობებში სრულიად

¹) ანისი ნაშთია ამემაზდ, მაგალითად, ფერეიდანის კართველობა.

²) Посольство князя Мышецкого и дьяка Ключарева в Кахетию 1640-1643 г.

3. პოლიექტოვის გამოცემა, ტფილისი 1928, გვ. 124.

⁴) იქვე, 125 და სხვ.

⁵) С. Белокуров, I, 189.

⁶) С. Белокуров, Поездка старца Арсения Суханова в Грузию (1637-1640 г.г.), из «Христ. Чтен.» № 3-4, 1884, стр. 10.

მეუძღვებელი ხდებოდა გარეშე მტრების მოგერიება. გათავებედებული ერისთვეები და სხვა დიდებულნი ქვეყნის წახდენაში ეძებდნენ თავიანთ საკუთარ გამოსარჩენს, ხოლო უმთავრესი მსხვერპლის გარღვა მშრომელ მოსახლეობას უხდებოდა: სოციალურ სიდუხჭირეს ახლა სხვა უქულმართობაც დაერთო (სიმშვილი, სენი, ფიზიკური გაწყვეტა, აყრა-გადასახლება, ექსპლოატაციის გაძლიერება და სხვ.).

მაგრამ დაუბრუნდეთ კვლავ თეიმურაზის ცხოვრების ანაღეზს.

პოლიტიკურ კატასტროფასთან ერთად ოჯახურ ცხოვრებაშიც მწარე განსაცდელი ხვდა წილად კახეთის ნომინალურ მონარქს. იმისი დედა ქეთევანი შაჰმა აღრევე „შირაზს გაგზავნა და უკანის დროს [1624 წლის სექტემბრის 13-ს. ¹] რჯულის არ დაჭდებისათვის სარჯლით აწამეს და შვილები დაუხოჯავეს [1620 წელს]“. ²

უმცროსი შვილი ალექსანდრე თან გადაჰყვა ამ უკაცურ ტანჯვას, ხოლო უფროსი (ლევანი) კვიდან შეიშალა. ასევე უნუგეშო გამოდგა თეიმურაზის ოჯახის სხვა წევრების ხვედრიც. აქი პოეტი ერთ თავის ლექსში მწუხარედ ჩივის (შედ., 85,3):

რად, სოფელო, სხვა არ დასწვი ჩემებრ, მე მქენ დასადაგე?
დამიკარგე ძე, ასულლი, ძმა არ ვიცი, და სად აგე?!

თავისი ქალი (ხვარეშან დედოფლისგან) თინათინი შაჰსეფიმ მძლავრებით წაჰგვარა მეფეს ³. რუხი ელჩების ცნობით თინათინი შაჰს დაულრჩეია: „Теймуразову дочь, которая была за шах Сефием, Обас шах велел удавить“. ⁴

თეიმურაზის და ელენე ქეთევანთან ერთად ყოფილა შაჰთან წარგზავნილი. კარგი დღე არც იმას დასდგომია. ციტირებული ნაწყვეტი ნათელჰყოფს, რომ თეიმურაზს ძმაც უნდა ჰყოლოდა, მაგრამ აღრევე დაჰკარგვია. მართლაც, 1602 წლის ერთი სიგლით დავით და ქეთევან და ძენი მათნი თეიმურაზ და ბაგრატ გლეხებს სწირავენ ნინოწმინდას. ⁵ 1604 წლის სიგელში კი თეიმურაზის გვერდით მოხ-

¹) შდრ. თ. ჟორდანი, ქრონიკები, II, 446.

²) ფ. გორგიჯანიძე, გვ. 21.

³) ფ. გორგიჯანიძე, 36.

⁴) Посольство кн. Мышешного, 176. სხვათა შორის, პროფ. კ. კეკელიძე არ იცნობს თეიმურაზის ქალს თინათინს და იმის ტრაგიკულ თავგადასავალს, ამიტომაც ციტირებული ტაეისი ახრი გაუგებრობად მიაჩნია, რამდენადაც იქ ასულის დაკარგვაზე ლაპარაკი (შდრ. ქართული ლიტ. ისტორია, II, 394).

⁵) თ. ჟორდანი, ქრონიკები, II, 432; ს. კაკაბაძე, ისტორიული საბუთები, IV, გვ. 3.

სენებულია მისი ძმა ვახტანგი. სახელი ვახტანგი (ბაგრატიის ნაცვლად) თ. ჟორდანიას სამართლიან ექვს იწვევს¹. ამ ექვს ის გარემოება (აორკეცებს, რომ 1604 წლისათვის სიგლის გამცემი დავითი ც ვარდაცვლილია: მაინცაღამაინც დოკუმენტალურად ცხადი ხდება, რომ თეიმურაზს ერთი ძმა (ბაგრატი?) უნდა ჰყოლოდა². ჰასაკით ეს ძმა უმცროსი ყოფილა და, როგორც ვთქვით, ადრე დაღუპულა. რადგან დასახელებულ საბუთებს გარდა ის არსად იხსენება.

კახეთიდან გაძევებულმა თეიმურაზმა თავი იმკრეთს შეაფარა. შემდეგ გურიას ეწვია. ელჩების პირით დახმარება სთხოვა დიდ პორტას. ამ მოციქულმა ერთგვარი ნაყოფი გამოიღო: „ხონთქარსა მოებოძა გონია და ახალციხის გარემო, რომელნიმე დაბნები“ო. (ქართლის ცხოვრება, II, 118).

1620 წელს თეიმურაზი პირადად ესტუმრა ხონთქარს „საინტერვენციო“ ჯარების გამოსათხოვად, მაგრამ უშედეგოდ დაბრუნდა უკან და ნაწყალობე გონიაში დასახლდა.

ქართლ-კახეთი კი იმ დროისად დიდი ფეოდალების სათარეშო მოედნად გახდება. განსაკუთრებით გამოირჩევიან ზურაბ და ზაალ ერისთავები. არ ცხრება გიორგი სააკაძეც. მწვავედ ებრძვის ერთიმეორეს ორი ძირითადი დაჯგუფება: სპარსული ორიენტაციის მომხრეთა დასი და თეიმურაზის აგენტურა (თეიმურაზის მომხრენი ნომინალურად მაინც დამოუკიდებლობისათვის იბრძოდენ). უცხოეთის ოფიციალური, თუ არაოფიციალური წარმომადგენლები კიდევ უფრო აღვივებდენ შინაგან განხეთქილებას. მოხერხებულ კომენტს არც მთიული ტომები უშვებდენ ხელიდან.

თავის მხრივ ეს საერთო არე-დარევა დიდად უწყობდა ხელს საზოგადოების ზნეობრივ შერყევას და სულიერ დაცემულობას. ფეოდალური არისტოკრატია კი თავისას არ იეიწყებდა და ქიშობას არ ელეოდა. სათანადოდ ძლიერდებოდა დინასტიური ინტრიგებიც: „ზოგს კაცს ქრისტიანობის სჯულისათვის ბატონი თეიმურაზი ფრჩინათ“ო ამბობს სპარსოფილი ფარ. გორგიჯანიძე³. როსტომ ჰეუის დროინდელ ამბებთან დაკავშირებით ფარსადანი პირდაპირ

1) ქრონიკები, II, 434.

2) შდრ. აგრეთვე დ. ფურცელაძე, Грузинские церковные гуджары, Тифлис 1881, თავი VII, 1602 წლის ქვეშ.

3) ისტორია, გვ. 34.

აცხადებს: „ყველას მეფობა ბატონის თეიმურაზისათვის უნდოდა“¹ სხვათა შორის, ევროპელთა მოწმობითაც თეიმურაზი თითქოს დიდი პოპულარობით სარგებლობდა, მაგრამ ეს მოწმობა არ შეიძლება ტენდენციური არ იყოს, რადგან ის კათოლიკე პატრების შეხედულობას გვიდასტურებს.

პოლიტიკურ კონიუნქტურას პირადულ ანგარებიანი მომენტებიც ემატებოდა: „სთხოვეს მოურავმან და ზურაბ თეიმურაზს ასული თვისი დარეჯან ცოლად ზურაბისათვის. ამით განიგულა თეიმურაზ დაპყრობა ქართლისა და მისცა ასული თვისი ზურაბს“^ა (ქარ. ცხ., II, 119). ამ ამბავს ცნობილი მარაბდის ომი მოჰყვება (1624 წ.) და ახალი მარცხი. მარცხი აძლიერებს დეზორგანიზაციას ანგარებით შეგყრობილი ფეოდალების წრეში. სულ მალე „შთავარდა შური მოურავსა და ზურაბსა შორის“ (იქვე, 119-120). ამის ლოგიკური ფინალია ბაზალეთის ომი (თეიმურაზსა და მოურავს შორის) 1626 წელს. განდიდებული ზურაბის დახმარებით თეიმურაზი ქართლ-კახეთის გაერთიანებულ ტახტსაც დაიპყრობს და 1629-1634 წლების განმავლობაში სახელმწიფოს შედარებით წყნარად განაგებს. არჩილის მოწმობით სწორედ ესაა თეიმურაზის ლიტერატურული მოღვაწეობის პირველი პერიოდი...

თეიმურაზი ძალზე შურიანი და ექვიანი კაცი ყოფილა. ის ვერ ენდობოდა კეთილის მყოფელ საკუთარ სიძეს და ვახუშტის თქმით „უღბა ლალატად მარადის“ (იქვე, 45). ქართლ-კახეთის ტახტზე განმტკიცებულმა „იცა ყამი“ და „საფურცლეს მდგომმან ლალატით მოჰკლა იგი“ (იქვე, 120). დაქვრივებული ასული დარეჯანი თეიმურაზმა ცხადი პოლიტიკური ანგარიშით იმერეთის მეფის ძეს, ალექსანდრეს, მიათხოვა. სხვათა შორის, თეიმურაზმა ლალატითვე მოაკვლევინა თავისი ერთგული კარისკაცი, იმ დროისათვის ჩინებული სარდალი და ლიტერატორი ქ ა ი ხ ო ს რ ო ო მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი (იქვე, 115).

1634 წლიდან თეიმურაზს ახალი საწიში მოქიშპე გაუჩნდება, ეს მოქიშპეა ხ ო ს რ ო ვ მ ი რ ზ ა, შემდეგში განთქმული როსტომ მეფე. როსტომი იყო სპარსეთში გაწვერთნილი სარდალი, სპარსული ორიენტაციის ყველაზე უფრო ძლიერი და მასთან ნიჭიერი წარმომადგენელი.

თეიმურაზმა ველარ გაუძლო ახალ მოპირდაპირეს: გადაწყვეტ მომენტში 1648 წელს როსტომმა ყიზილბაშებს მოაკვლევინა ქიზიყს

თეიმურაზის უკანასკნელი ვაჟი დათუნა¹, თითონ კი მრავალრიცხოვანი ჯარით ალყა შემოარტყა თიანეთში მყოფ კახეთის მეფეს. თეიმურაზი ჩიხში მოემწყვდა, გასაქირში „ერთგულმა“ ფეოდალებმაც კი მიატოვეს: „ბატონს თეიმურაზს ყოველგნით ღონე მოვლო: აღარც სითმე მშველი და აღარც სახაზარი ალაგი, აღარც წასასვლელი გზა, აღარც ასაყრელი ცხენი და ჯორი, აღარც მოხელე და მოსამსახურენი; კახნიც ქართველთ მისვლოდეს და მეფეს როსტომს ბატონის თეიმურაზის დაქირვას ეპატიჯებოდნენ“² გადმოგვცემს ფ. გორგიჯანიძე (გვ. 48).

განწირულმა მეფემ უკანასკნელ საშუალებას მიჰმართა: როსტომის კეთილშობილებას დაენდო, მეუღლე მიუგზავნა და გზა სთხოვა. როსტომმა თხოვნა შეიწყნარა: „გზა მივეცი და იმერეთს გავაგდეთო“ ცინიკურად აცხადებს ის ერთ სიგელში.³ იმერეთშიც მწარე ამბავი დაახვედრეს გამოძევებულ მონარქს: დათუნა ბატონიშვილის სიკვდილი გაუშქლავნეს. ამის გამო ისტორიკოსი შენიშნავს: „აბა თუ ამ გამჟღავნების დღის ანბავი თუ სრულ დაგვეწერა, ტირილისაგან კაცი ველარ წაიკითხებოდა“⁴.

1649-1656 წლებში თეიმურაზი გამუდმებით იმერეთში ცხოვრობდა თავის სიძესთან, რომელმაც ლტოლვილ სიმამრს საზრდოდ რაჭა მიუჩინა. „უსაქმოდ მოწყენილი“ მეფე უმთავრესად ლიტერატურულ საქმიანობას ეწეოდა. სწორედ ამ ხანაზე მოდის თეიმურაზის ლიტერატურული მოღვაწეობის მეორე/უწყაფთვიერესი პერიოდი. ვინ იცის რამდენი მწუხარე დღე შეღამებია ემიგრანტ მეფეს ლამაზი პოეტური სიტყვის მარცვლაში! აკი ის ერთგან⁴ გრძნობით გვიამბობს:

მე გასაძლებლად დავეწერე: ხან ისი, ხან ეს რამეო,
გული ამაზედ დავაპყარ, ბევრი დღე შევალამჯო;
სრულად ფიქრშიგან ჯდომითა გული არ შევიღამეო,
ჩარხი უკულმა დაბრუნდა, ბედი დამტერდა, ვამეო!

მაგრამ არც პოლიტიკას ანებებს თავს თეიმურაზი. ახლა განსაკუთრებით აქტუალური ხდება რუსეთთან ურთიერთობის

1) ქრონიკები, II, 463-464.

2) იქვე, II, 464.

3) ფ. გორგიჯანიძე, 51.

4) შამი-ფარე, 13.

საკითხი, რაც აღრიდანვე მეფის საერთაშორისო პოლიტიკის ქვა-
კუთხედს შეადგენდა. თეიმურაზის დაუძინებელი მტერი სპარ-
სეთი იყო. მეფე იყენებდა ყოველგვარ საშუალებას, რომელსაც
კი სპარსეთის საწინააღმდეგო მდგომარეობის შექმნა შეეძლო.
ამ მიზნით თეიმურაზი ჯერ ისმალეთთან აწარმოებდა მოლაპა-
რაკებას, 1523-24 წლებში საგანგებო ელჩი (ნიკიფორე ირბაქი)
გაგზავნა რომის პაპთან, კათოლიკობის მიღება დაჰპირდა და ქვე-
შევრდომობაც კი აღუთქვა. ¹ რომის შემდეგ ელჩმა მთელი ევ-
როპა მოკლო: ისპანეთი, ნეაპოლი, ფლორენცია, ბოჰემია, უნგრე-
თი, პოლონეთი, შვეცია და საფრანგეთი. ² მაგრამ მიქელ თა-
მარაშვილის მართებული შენიშვნით: „იმ დროს ევროპის მთავ-
რები სპარსეთს მეგობრულად ეპყრობოდნენ, რათა მასაც ევროპელე-
ბთან ერთად ებრძოლა ოსმალეთის წინააღმდეგ“-ო ³. ამიტომაც ნიკი-
ფორეს ელჩობას შედეგად ნოჰყვა მხოლოდ პაპის „მოციქულებრივი
ლოცვა-კურთხევა“.

უკანასკნელ დღიურ საკითხად დაისვა რუსეთთან დაკავშირე-
ბის მცდელობა. ჯერ კიდევ პაწია თეიმურაზი მამის სიცოცხლეშივე
დააფიქსნა რუსეთის მეფის ერთგულებაზე ⁴. მამის სიკვდილის შემ-
დეგ რუსეთის სამეფო კარი ცდილობდა დაობლებული უფლისწულის
დითურთ მოსკოვში გაწვევას. თეიმურაზს სიძობას აღუთქვამდნენ, ელე-
ნეს კი რძლობას ჰპირდებოდნენ. ⁵ მაგრამ საბოლოოდ ეს საქმე ჩაი-
შალა. შემდეგში ემიგრანტი მეფე გონიას მჯდომი „იყოფოდა მუნ
[განმზადებულ] წარსლვად რუსეთს შავის ზღვით“. ⁶ შექმნილმა მდგო-
მარეობამ ეს განზრახვაც ჩაშალა...

რუსეთთან ნამდვილი და ცხოველი ურთიერთობა მას შემდეგ
გაჩაღდა, რაც იქ 1636 წელს ცნობილი ნიკიფორე ირბაქი გაიგზავ-
ნა. ⁷ ეს ურთიერთობა განმტკიცდა 1640-1643 წ. კახეთში თავ. მი-
შეცკის და დიაკი კლუჩარევის ⁸ ელჩობით.

¹) თამარაშვილი, 94.

²) იქვე, 96-97.

³) იქვე, 93.

⁴) Белоухров, I, 361-362.

⁵) იქვე, 492 და შმდ.

⁶) ქართ. ცხ. II, 119.

⁷) Посольство кн. Мышецкого, 06.

⁸) თითონ ამ კლუჩარევა კახეთამდის ვერ მოაღწია, გზაში გარდაიცვალა.

თეიმურაზი რუსეთს ემუდარებოდა ჯარსა და ფულს, აგრეთვე ითხოვდა ხელოსნებს (უმთავრესად მხატვრებს) და ექიმებს. ფრიად საყურადღებოა, რომ რუსული კაპიტალის დახმარებით თეიმურაზი საფარმოდ ძალთა განვითარებაზედაც ოცნებობდა: მეფე, სხვათა შორის, დაბეჯითებით მოითხოვდა კვალიფიციურ მუშა-ხელს ადგილობრივი ძაღნების დასაბუშავებლად, ¹ ამ მიზნით კარგ პირობებსაც იძლეოდა. ერთი სიტყვით, თეიმურაზი გარკვეულად ცდილობდა რუსული კაპიტალის დაინტერესებას საქართველოს ეკონომიური ცხოვრებით. მაგრამ, სანუხაროდ, ჯერ კიდევ აო იყო პირობები საამისოდ მომზადებული და ქართველი ნონარჰის ეს საინტერესო ეკონომიური პროგრამა განუხორციელებელი დარჩა. რაც შეეხება პოლიტიკურ მომენტს, პროფ. მ. პოლიევქტოვის შენიშვნით: „სპარსეთთან კონფლიქტის შექმნა მიხეილ რომანოვის მთავრობის ანგარიშში არ შედიოდა“. ² ანტირწაც რუსეთის წხრიე ჩეეულებრივი იყო ხოლმე ასეთი დიპლომატიურად ფრთხილი და რეალურად სრულიად უქმი პასუხი: „И мы великий государь, слыша про то, что вам Теймуразу царю от кумычан теснота чинитца, о том поскорь бели, а воеводу и ратных людей послать и города поставить не] изволили“. ³

სიტყვიერად თითქოს სპარსეთისაგან მფარველობასაც კი პირდებოდა მეფეს დიდი რუსეთი: „Да сверх тово пошлет великий государь великих послов своих говорить к брату своему шах Аббасову в-ву, чтоб отдал по совету и по братству государство твое Кахеть“. ⁴

ალორძინების გზაზე შეძღვარ დიდმპყრობელურ რუსეთს შორეულ პერსპექტივებში უკვე გემრიელ ლუკმაღ ეხატებოდა საქართველოს მიდამო, მაგრამ რეალური ნაბიჯების გადადგმა ჯერ არ შეეძლო. ისე კი საიდუმლო „ნაკაზებში“ ეს შორეული მიზნები ცხადად შეღავნდებოდა: „Как бы государеву имени к чести и к повышенью и к вечной славе и к похвале и государством его к прибавленью и к расширенью...“ ⁵

¹) Посольство кн. Мышецкого, 37, 150 და სხვ.

²) იქვე, გვ. 08.

³) იქვე, 32.

⁴) Посольство стольника Толочанова и дьяка Ивлева в Имеретию, მ. პოლიევქტოვის გამოცემა, ტფილისი 1926, გვ. 41.

⁵) Посольство кн. Мышецкого, 46.

1658 წელს თეიმურაზი პირადად ეწვია მოსკოვს მეფე ალექსი მიხეილის-ძეს, ნაგრამ მალე (1659 წ.) იმედგაცრუებული უკან დაბრუნდა იმერეთში. აქ გარდაცვლილი დახვდა დედოფალი ხვარეშანი. მგლოვიარე და განმარტოვებული ის ერთხანს „დაშთა ციხესა შინა სკანდას ფრიად უპოვარი“ (ქართ. ცხოვ., II, 125).

უკანასკნელად თეიმურაზმა უარყო პირადი თავმოყვარვობაც (რაც ასე ძლიერი იყო მასში), ჯერ ბერად აღიკვეცა (1661 წელს) და შემდეგ ღრმად ნობუცი, სულიერად და ფიზიკურად დავრომბილი ეახლა თავის „სისხლის მსძელ“ სპარსეთის შაჰს. აქ ერთხელ კიდევ ცინიკურად დასცინა თურმე მას ბედმა. ისტორიკოსების სიტყვით, ერთ-ერთი ნადიმზე შაჰს სამასხროდ აუგდია შემონაზვნებული მეფის რელიგიური გრძნობები და, სხვათა შორის, ქრისტეს გმობაც მოუთხოვია მისგან. თეიმურაზის უარზე „განრისხნა შაბაზ¹ და შეაქცია თასითა ღვინო პირსა ზედა ხელითა თვისითა“ო გვიამბობს ვახუშტი ბატონიშვილი.² ამასვე ადასტურებს არჩილიც.³ ამის შემდეგო—განაგრძობს ვახუშტი—„წარავლინა ასტარაბადს პატიმრად“ო.⁴ ხოლო აქ, შორეულ ასტარაბადში, 1663 წლის ზამთარში სამუდამოდ „დადუმდა ენა რიტორი“.⁵

თეიმურაზის უკანასკნელი ანდერძი ყოფილა: „რომ კახეთს თავის შამა-პაშათ სასაფლაოში ალავერდის სალდარს მიიტანონ“. ⁶ გგონებ, ეს ერთადერთი სურვილი იყო, რომელიც კი ამ განთქმულ პოეტს და ჭეუჭეს მართლაც სიზუსტით შეუსრულეს...

* * *

გარეგნობით თეიმურაზი მოხდენილი აგებულებისა ყოფილა: „თეიმურაზი ძლიერ მშვენიერი შეხედულებისაა და თეთრ-წითური დიდროანი თვალები და სურათი ცხვირი აქვს; საშუალოზე მაღალი ტანისაა“ო გადმოგვცემენ პოეტის ახლობელი კათოლიკე პატრები.⁷ არჩილიც ასე ალაპარაკებს ახალგაზრდა თეიმურაზს (49,4):

ვჭკვანდი, მთვარე ბაკში იჯდეს-ო.

თეიმურაზი თავის დროისთვის დიდად განათლებული კაცი ყოფილა: „კარგად იცის ქართული, თათრული და სპარსული, რა ენებ-

1) ის შაჰ-აბას მეორეა.

2) ქართ. ცხოვ., II, 125.

3) ცხოვრება თეიმურაზისა, 682.¹

4) II, 125-126.

5) ცხ. თეიმ., 687.¹

6) ფ. გორგიჯანიძე, 64.

7) შ. თამარაშვილი, 102.

საც მკერმეტყველად ლაპარაკობს“-ო—გვიდასტურებენ პატრები¹ და ქვეითაც განაგრძობენ: „თეიმურაზი მეტად დიდი ნიჭიერი და განსწავლული კაცი, კარგად იცის ძველი და ახალი აღთქმა (საღვთო წიგნი), კრებათა და წმიდა მამათა წერილებიც“². თეიმურაზს არა ერთხელ მოუწევია დისკუსიები თეოლოგიურ-დოგმატიკურ საკითხებზე და ამ „ფილოსოფიურ ბკობაში“ თითონაც ცხოველი მონაწილეობა მიუღია“ (იქვე).

თუ კათოლიკე პატრებს დაუჯერებთ, ზნეობრივადაც თითქოს. სამაგალითო კაცი უნდა ყოფილიყო ჩვენი პოეტი, ყოველ-შემთხვევაში ახალგაზრდობაში მაინც: „მეტად ნაზი და ქცევაში თავაზიანი“³. (იქვე), ამასთან რჯახის იშვიათი მოყვარული. ⁴ ყოველივე ამასთან თეიმურაზი შეუპოვარიც ყოფილა, მზნე, ქედმაღალი, გმირი-რანდი. მეფეს პირადად მიუღია მონაწილეობა მრავალ ომებში. თითონ გიორგი სააკაძეც კი საქვეყნოდ აცხადებს (იოსებ ტფილელის გადმოცემით):⁵

სხვას კაცს კი არ შევადარებ, თქვენი არა ვარ ნარცხია“⁶.

ქრისტიანობა კაცსტელის სურათიდანაც ჩანს, რომ თეიმურაზი ახალგაზრდობაში მაინც იშვიათად წარმოსადგეი ვაჟკაცი ყოფილა და ახოვანი მეომარი. თუმცა კაცსტელის პორტრეტი არაა მოკლებული ერთგვარ სტილიზაციას.

თეიმურაზს მრავალი ჟარყოფთი თვისებებიც ახასიათებდა, როგორც ადამიანს (და როგორც მეფეს). მთელი რიგი ისტორიული წყაროებით ის ვერაგი ყოფილა, ავი, უნდო, ექვიანი, ექსპანსიურა.⁷ უკვე აღნიშნული გვაქვს, რომ თეიმურაზმა ლალათი მოაკვლევინა ქაიხოსრო ომანიშვილი და ზურაბ ერისთავი. სიმპტომატიურია, რომ წინამორბედი პოეტი მეფის დიდი პატივისმცემელი აგრეთვე მეფე პოეტი არჩილა უკანასკნელი შემთხვეულობის გამო ასე ალაპარაკებს თავის გვირს (თეიმურაზს):⁸

ღეთისა მესინის და კაცთა მრცხენის ამისა მყოფელსა,
გული გაშმაგდეს, ხელი შემახმეს ნე მის ლახვრისა გულსა მსობელსა.

¹) მ. თამარაშვილი, 102; შტრ. Посольство Толочанова, 55; Посольство кн. Мышецкого, 132.

²) მ. თამარაშვილი, 110.

³) შტრ. იქვე, გვ. 103-104.

⁴) დიდ-მოურავიანი, 40.

⁵) ცხოვრება თეიმურაზისა, 516, 1-2.

თეიმურაზს ერთხელ ტყვედ ჩავარდნილი დედაკაცების ცხვირ-პირთა დაჭრა ვანუზრახავს, მაგრამ „არა აუფლა ხვარაშან დედოღალმან“ო დასძენს ისტორიკოსი.¹ საყურადღებოა ასეთი დეტალი: რალაც დანაშაულისათვის ვინმე ხოსუა მაქავარიანს მეფემ თურმე ყურების დაჭრა მიუსაჯა, მაქავარიანი შეხვეწენია (ცხოვრება თეიმურაზისა, 490,ვ): „სულ ნუ დამჭრი, ცოტა იქით მიიწიო“. მაგრამ თხოვნა არ შეუწყნარებია: „როდეს დასჭრეს, წემოძახა: «არ მეგონე გულბილწი»ო.“

თეიმურაზის დაუნდობელმა ექვმა ნიკიფორეც კი გაიმეტა, თუმცა მისივე მოწმობით: „Иного человека такова в государстве своем не имею“ო.² ან და: „И верен мне во всем и служит мне по бозе чистым сердцем“. ³ რუსი ელჩების გადმოცემით თეიმურაზს თითქოს შემდეგი სიტყვებით ნიუმართავს ნიკიფორესთვის: „Ты, Микифор, и сперва стал не добро делать. Довелся ты, то чтобы тебе в пирожные части изрублену быть“⁴

თეიმურაზის ეპეი ისე ზორს ნიდოდა, რომ რუსი ელჩებისაგან თურმე დაჟინებით მოითხოვდა ფიცითი პირობის დადებას, რომ უკან დაბრუნებულნი იმის შესახებ სააუგოს არას იტყოდენ.⁵

თეიმურაზი ჯიუტი ყოფილა, პირმოთენ და მლიქნელი. ამასთან ავადმყოფური პატივროყვარეობით შეპყრობილი. ეს თვისება მეფეს ბოლომდის შერჩა და უდიდეს გაჭირვებაშიც კი ქედს არ იხრიდა. ამ მხრივ საყურადღებოა თეიმურაზის მიერ მოსკოვში გაგზავნილი ერთი წერილის შემდეგი ადგილი: „Аще если и обнищали, велики государь, а честь також имеем и нарицаемся искини цари Иверские“.⁶

თეიმურაზმა თავისი ხანგრძლივი ცხოვრების გზაზე განცხრომასთან ერთად მრავალი ტანჯვა-ვაება განიცადა. მუდნივი მარცხისა, ინტრიგებისა, განდგონისა და ნისთანა პირობებში უფროდაუფრო მიუჯარებელი, უნდო და ეტარვალის შეიქნა. ამიტომ ეგონებ ძალზე გადაჭარბებული არ უნდა იყოს თეიმურაზის ადრიდანვე პატივის-

¹) ქართლის ცხოვრება, II, 46, 121.

²) Посольство кн. Мышецкого, 63-64.

³) Поездка старца Арсения, 34.

⁴) Посольство Толочанова, 56.

⁵) იქვე, 54-55.

⁶) Поездка старца Арсения, 39.

მცემელი კათოლიკე პატრების გამანადგურებელი მოწმობა: „[თეიმურაზი] სულ სხვა კაცად შეიცვალა, ყველას მტრად გადაეკიდა, თავის ქვეშევრდომებს სასტიკად ეპყრობოდა, ახალი ხარჯი გააწერა და ყველაფერს ძალით ართმევდა; მისთვის სამართალი აღარ იყო. თავის კანონად თავისი სიხარბე და ჟინი გაიხადა“-ო.¹

დამახასიათებელია თეიმურაზის პოლიტიკური მოპირდაპირის ფარსადან გორგიჯანიძის, ცხადია, საერთოდ ტენდენციური განცხადება; „მღვთის მადლს, წამკითხველნო, კარგად გული დაჰყარეთ, რომ ამ რიგს აოხრებასა წარუყენას (?) აქეთ თუ ვისმე გაგეგონოს? მე ფარსადან გორგიჯანიძე ვიტყვი ამასა: ღმერთი უტყუარია და ამ საქმეზედან მოჩანს, რომ ბატონს თეიმურაზს მრავალი უბრალო სახლი მოეთხაროს და მისის საქმით მრავალნი ტყვეთ წაესხას, მრავალნი უბრალოთ დახოცილიყვნენ, მრავალი დედანი აეტირებინოს. და იესოს ნაბძანები სიტყვანი აქ გათავდება, რომ უბძანებია: «რომლისაც საწყაოთ მიუწყავო, იმავეთი მოგეწყვისო».²

II. თეიმურაზის ლირიკის მთავარი მოტივები

მიყვარს მაჯამას ამირბარი თეიმურაზი.
ი. გ რ ი შ ა ნ ვ ე ი ლ ი.

თეიმურაზი/საუკეთესო და ტიპური წარმომადგენელია ე. წ. აღორძინების³ პერიოდის ლიტერატურისა. ამ ლიტერატურას თეიმურაზის სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლამდისაც ჰქონდა გზა გაკვლეული და საერთო კურსიც უკვე იყო აღებული, მაგრამ თეიმურაზმა ეს კურსი განამტკიცა, გაათართოვა და წინ ახალი პერსპექტივები გადაუშალა...

თეიმურაზის დროისთვის ერთერთ უნწყავეს კითხვათაგანს წარმოდგენდა სასულიერო და საერო მიმართულებათა ურთიერთობა. ისტორიული ცხოვრების კონკრეტულმა პირობებმა გაბატონებული საზოგადოებრიობის ეკლესიურ-კლერიკალური ფრთა გააძლიერა. მძიმე პოლიტიკური მდგომარეობით დაშინებულსა და სულიერად დაცემულ საზოგადოებაში რელიგიურმა პროპაგანდას საქმოდ ნოყიერი ნიადაგი ჰპოვა. ბრძოლის გუნებაზე დამდგარი ეკლესია უკიდურესი რეაქციონური იდეოლოგიის გამომხატველი ხდება და, სხვათა

¹) თამარაშვილი, 125.

²) ისტორია, 48.

³) ამ ტერმინს პირობითი მნიშვნელობით ვხმარობ.

შორის, საერო კულტურის ყოველგვარ გამოხატულებას სდევნის. უწინარესად ყოვლისა საერო ლიტერატურა იქნა ნიშანში ამოღებული. კლერიკალური კრიტიკის თვალსაზრისით „ფეხვის-ტყაოსანიც“ კი მაინც ნაწარმოებთა რიცხვში მოქცეა. მით უმეტეს „ვისრამიანი“. საერო-ფეოდალური საზოგადოებრიობის დიდი ნაწილი ვერ ურიგდება კლერიკალური ფრთის ასეთ გამოსვლებს. ბრძოლა მწვაედება და ცხარე ხასიათს ლებულობს. წინააღმდეგობის მოცეზული ფორმა ძლიერ გავლენას ახდენდა საზოგადოებრივი აზროვნების მიმართებაზე. მაინცდამაინც საერო მიმართულების აშკარა მიმდევარნიც კი ვერ აღწევენ თავს კლერიკალური აზროვნების ზემოქმედებას. ამის საუკეთესო მაგალითია თითონ თეიმურაზი. უკანასკნელი აღნიშნული ბრძოლის მონაწილეა და გარკვეულად საერო-ფეოდალური ფრთის ერთერთი ბურჯი, მაგრამ კლერიკალური აზროვნების ელფერიც ღრმად აღბეჭდილა იმის ლექსებში.

თეიმურაზი თავის რჩეულ თხზულებებს „ზღაპრად თქმულებსა“, „ლაყაბსა“, „უსარგებლოსა“ და მისთანა სახელებს უწოდებს. თარგმნილი პოემების შესავალში პოეტი ჩვეულებრივად შენდობას ითხოვს ღვთისგან, რომ ხელი მიჰყო „ცუდ მიდ-მოდებასა“, „უსარგებლო ლაყაბსა“ და ასე თავხედურად დაივიწყა „ღვთიური სიბრძნე“. საერო მწერლობა ღვთისგან განკიცხულია და გამოხილიო — ამბობს თეიმურაზი (შედ.გაზ. და შებ., 3).

ნუ მკითხავ ზღაპრად შეთხზულსა, ამ უსარგებლო თქმულებსა, განქარვებადსა, უნდოსა, იგ სამღთოდ მოკიცხულებსა-ო.

მაგრამ მაშინ საკითხი იბადება, რად შეალია პოეტმა თავისი მხატვრული პოტენცია ამ „უნდო“ საქმეს? თეიმურაზიც მშვენივრად გრძნობდა ამ უხერხულობას და თვითვე იძახის (იქვე, 8):

მითხრას ვინმე: რად დააშრევ ცუდ საქმეზედ ენა შენი?!

საცილობელ კითხვას პოეტი ბევრჯერ უბრუნდება და ყოველთვის ერთი პასუხი აქვს მომარჯვებული: „სმენად მისდა [ე. ი. საღვთო სიბრძნისა] ვერვინ ენახე“-ო (იქვე, 4). ახირებული თავის მართლებათა! უკანასკნელად თეიმურაზი ყოვლად უსაფუძვლოდ ცდილობს შკითხველის დარწმუნებას, თუმცა: „ხამდა მეხბივნა სიტყვანი უბრწუნლად დანამყარები, სწავლა სამღთოთა წერილთა სულისა გამამყარები“ (ი. ზ., 7), მაგრამ „მუნ ვერა ვპოვე ხათქმელი“ო (იქვე, 8). ჩვენი აზრით, ეს „გულუბრყვილო“ ცდა იყო კლერიკალური წრეების წინაშე ბოდიშის მოსახდელად. ამ წრეებმა კარგად გაიგეს თეიმურ-

რაზის გულის ქაილი და მამუკა ბარათაშვილის პირით მწვავედ ამხილეს გვირგვინოსანი პოეტი. მამუკა ბარათაშვილი ერთგან აღშფოთებით წერს თავის «ქაშნიკში»: „რომელსაჲმე საღეთო წერილი სამეძაოდ გაულექსავეს; სხვას მრავალთ დედაკაცო ტრფი-ალებისათვის თათრის ზღაპრები გაულექსავეს მსმენთ საზიანოდ და მთქმელთ საურიგოდ“¹. არავითარი ეჭვი არაა, რომ ციტირებული ნაწყვეტის მთელი მახვილი თეიმურაზის წინააღმდეგ არის მიმართული: „თათრული ზღაპრების“ მლექსავთა შორის სწორედ თეიმურაზს მიეკუთვნება პირველი ადგილი. ჩვენ ქვევით ვაჩვენებთ, რომ თეიმურაზმა წაშლისროლა კლერიკალური თეალსაზრისათ მწვალებლური ფრაზა: „სპარსთა [იგულისხმებ ბარათაშვილის თათართა] ენისა სიტკბომან მასურვა მუსიკობანი“. მაგრამ ყველაზე უფრო საყურადღებოა შემდეგი დეტალი. ბარათაშვილის სიტყვით, „რომელსამე საღეთო წერილი სამეძაოდ გაულექსავეს“². ხოლო ამ შემთხვევაში უსათუოდ თეიმურაზის „იოსებ-ზილხანისანი“ იგულისხმება, რომლის შესახებ თეიმურაზი პირდაპირ ამბობს: „მათ საქვესა საღმრთო წიგნი მოკლედ ამბობს დაბადება“³.

და განა თითონ თეიმურაზს კისჯუროდა თავისი „გულუბრყვილო“ განცხადებისა?! აკი ერთგან პოეტი გამომწვევი კაღნიერებით შენიშნავს (ვ. ბ., 93):

თქვას თუ ვინმე: რა არისო ცუდს საქმეზედ სიტყვის გარჯა,
ესეც მითხარ, რა დამაკლდა, ანუ რამცა დაქეხარჯა?!
რიტორი ვარ, მსურის სიბრძნე, თვარ მომადგა
ვისგან ბარჯაო.

და ეს სიტყვები იმ კაცს ეკუთვნის, რომელსაც არჩილი სრულიად სამართლიანად ალაპარაკებს (ცხოვრება თეიმურაზისა, 643):

გითხარ, სალექსო დროები აროდეს არ შემომესწრო-ო.

სხვაგან თეიმურაზი თითქოს ნაღლიანი გულისწყრომითაც მშვენივრად ამხელს სასულიერო მწერლობის მიმართ არსებულ საზოგადოებრივ ინდიფერენტისმს (შედ., 5):

¹) საქართველოს მუზეუმის S კოლექციის ხელნაწერი № 1550, გვ. 4—5.

²) შდრ. აღ. ბარამიძე, დავით გურამიშვილი (ბიოგრაფიულ-კრიტიკული ეტიუდი), 1931, გვ. 18—19.

აზვის უნდა სახარება, არცა «წიგნი მოციქულთა»,
არ გიკვირს, რომ დაიფიწყეს შემოქმედელი მისგან ქმნულთა?¹
განკითხვა და საუკუნო, არც სიკვდილი უძეს გულთა,
უნახავთა არას მიკვირს, ბრძენთა მიკვირს მონახულთა-ო.

პოეტი თითქოს მწუხარებით შესჩივის მკითხველს (4):
დალპეს ბევრი სამლო წიგნი მიწაშიგან მოდებულთა-ო.

საყურადღებოა, რომ თეიმურაზის აღნიშნულ ფაქტს არ ჩი-
ლიც ადასტურებს:¹

საღვთო წიგნი ბევრი წახდა უყდოთა და უბუღობით,
საშაიროს ინახევდენ სტავრის ბუღით, ან ნახლობით-ო.

ამასთან ერთად თეიმურაზი არც საერო პოეზიის პოპულარობას
ჩქმალავს (შედ., 82):

თუ სამლოთო რამე მესიბრძნა, შიგ არვინ ჩაი-
ხედევდა,

რა ეს ლაყაბი შევკრიბე, ყველა ნახვასა ბედევდა:

„არა ესე სჯობს“, — „არ, ესე“ — სიცილით ყველა ყბედევდა-ო.

ამ სტროფის უკანასკნელ ტაეპში კი პოეტი კვლავ საბოდიშო
რეზონერობით ასკვნის:

ფეგების სხვაც რამ ვასმინო, მე ესე მემედევდა-ო.

ამრავად, მიუხედავად სასულიერო მწერლობის პრიორიტეტო-
ბის აღიარებისა, თეიმურაზი მთელი თავისი მხატვრული შემოქმედე-
ბით საერო მიმართულებას ემსახურება და „სალალობო და წყლია-
ნი“ პოეზიის ენტუზიასტი ხდება. მისი ხშირი წუწუნი „სამლოთ“
მწერლობის სიავკარგეზე მხოლოდ ერთგვარი სავალდებულო ხარკია
კლერიკალური საზოგადოებრიობის მიმართ. მაგრამ ეს ხარკი თეი-
მურაზმა მანინც გაიღო და, მაშასადამე, კლერიკალური საზოგადოებ-
რიობისა და კლერიკალური აზროვნობის ზემოქმედებაც განიცადა.
თუმცა თქმა არ უნდა, ეს ზემოქმედება არც ისე რადიკალური ყო-
ფალა. ყოველ-შემთხვევაში ფორმალური მომიზეზებით თეიმურაზმა
ძირითადად თავი დააღწია სასულიერო მიმართულებას და საერო-

1) ე. თაყაიშვილი, Описание, I. 148.

ფეოდალური საზოგადოებრიობის იდეოლოგი გახდა. სწორედ ეს იდეოლოგია ეგუებოდა პოეტის სოციალურ განცდებს. სრულიად შემთხვევითი არაა თეიმურაზის აღსარება, რომ „ვარდ-ბულბულიანური“ პოეზიით „ცოტა რამ უქუეიყარე, სევდა ექენ განათხელები“ო (შ. ფ., 15). და რამდენი სხვა „სევედიანი“ გული ეტანებოდა ამ პოეზიას?!

უკანასკნელ ყრიად საგულისხმოა ამ მხრივ თეიმურაზის შემდეგი გულახდილი განცხადებაც (ლ. მ., 3):

სიბრძნე ხაშს მარგედ სულისა, განქარდეს ხორცთა შებანი,
უკლებლად წერეს მამათა იგი წმინდანი მცნებანი;
არეინ იკითხავს წიგნებსა¹, შესწყინდეს ცუდად ღებანი,
მას არეინ ისმენს, ვარჩიევე სოფლისა მიდ-მო-
ღებანი.

* * *

როგორც ვიცით, თეიმურაზის დროინდელი ფეოდალური საზოგადოებრიობა ძალუმაღ ამჟღავნებდა დაცემისა და დაქვეითების ცხადლივ სიმპტომებს. დაცემულობის მომენტები აღბეჭდილა თეიმურაზის პოეზიაშიც. არისტოკრატიული უღარდულობის ასახვასა და ბაგე-ღვინის აპოლოგიასთან ერთად აქ აღბეჭდილია მწარე ამონაკუნესებიც: ბედის ჩივილი, წუწუნი, მოაქმა. ეს თითქოს მოჩვენებით ორი მოპირდაპირე ძირეული მოტივი ერთად შერწყმულია თეიმურაზის პოეზიაში და ერთ მთლიან იდეურ-მხატვრულ სურათს იძლევა.

თეიმურაზის მთელ შემოქმედებაში წითელი ზოლივით არის გატარებული მწუხარე ჰანგი, პესიმისტური მოტივი. პოეტისთვის წუთისოფლის რაობა ისმება კარდინალურ კითხვად. პასუხი მუდმივ ერთია: წუთისოფელი მუხთალია, უნდო, მამუზარი (შედ., 92):

მუხთლობა არის თავიდგან სულ მისი დასაწყისი... და—

— „ანაზად სიკვდილსა მოგვეცემს“, „პირს მთვარულემ გავისილ.ა დააქკნობს, დაალურჯებს“, „წარბსა მშვილდურებ მოხრილსა გააყრევინებს, წაახდენს“. არად დაინდობს ნორჩი „ლაწვისა თეროვანებას, ლერწამ ტანს“, „წაჰზრის და მოსდრეკს“. ყოველივეს უწყვეთო დასასრულია (შედ., 99—103):

სიკვდილი, გულზე მიწა და ლოდები.

წუთისოფელი ამოუცნობი ფენომენია, ის კაცს „პირველად ამოდ შეიტკბობს, საყვარლად დაუამდების“, მაგრამ მოულოდნელად

¹ იგულისხმება „მამათა“ ნაწერი „წმინდა“ წიგნები.

„უმუხთლებს, გაუავდების“ (სოფლის სამღურავი, 11). საწუთროს თეისებაა: „ფერობა, ბრუნვა, ჩვენება“ (წამება, 2). ის უკუღმართია, ვერაგი, ბოროტი. აბა „გასინჯეთ საქმე სოფლისა, ნეტარ ვის გასთავებია?“ (სოფ. სამღურავი, 12). ამიტომ რაღა დაჩენია პოეტს, თუ არ მწარე გოდებით ამხილოს ეს ვერაგობა (იქვე, 13):

სოფელს მყოუნო, სოფლის საქმე, გასინჯეთ და გაიგონეთ,
ეს სოფელი მუხთალია, ნუ მიჰყვებით, შეიგონეთ!

ასეთია თეიჰურაზის შეხედულგბა წუთისსოფელზე, რომელიც მისი ცხოვრების კონკრეტულ ყოფით პირობებში მემუშავდა. პოეტის „ბედი“ სიყმით ყოფილა განწირული, მისი გული თურმე ღრმა ურვასა და მწუხარებას ჩეუღა: „გული სავსე მაქვს ლახვრითა“ო (მაჯამა, III, 4) ოხვრით აცბადებს და ბრალად საწუთროს უდგენს: „უწყალოდ სვამს სისხლსა ჩემსა“ო. მართალია, პოეტს ახალგაზრდობისას სინარულიც კი განუცდია და არცთუ ღზნსა და ღრეუბას ყოფილა. მოკლებული, მაგრამ ეს იყო მხოლოდ „წამ ერთი“ო. ბოლომდე კი სოფელი არვის დაინდობს და ღზინი ქირად შეეცვლებაო (მაჯამა, VII, 6, 16):

სოფელმან და ჟამმან კრულმან ღზინი ჩემი განაქარვა,
ღზინის სანაცლოდ სოფელმან სულ მატირა და მაზარაო.

პოეტს თითქოს ერთხელაც კი არ უნაზავს მზიური ყოფა. მისი სიცოცხლე თითქოს უწყვეტი ცრემლთა დენაა (იქვე, VIII, 26):

მე ვიღვრებოდი ცრემლითა, აროდეს ვიყავ დაბითა-ო.
ან კიდევ (შ. ფ., 12):

თვალთაგან ცრემლი უწყვეტი ნილოსის მგზავსად მდენია-ო.
„სოფლის სამღურავ“შიც ჩეუღლებრივად მოსტკვამს (20):

კრულმან სოფელმან ჩემი დღე სრულად სიმწარით მანანა-ო.
საწუთროს მთელი მუხთალი ძალა თეიმურაზის თავს დატეხილა,
ყელში სწვდენია პოეტს და მოშობაც კი განუზრახავს. გამწარებული პოეტი ცრემლით საყვედურობს (შედ., 85):

რად, სოფელო, სხვა არ დასწვი ჩემებრ, მე მქენ დასადგე?!
გლახ, ლახვარი სასიკვდინე ყველა მე მკარ, დასად აგე!

პოეტი ეძლევა სასოწარკვეთილებას, ჰკარგავს თვითმოქმედების უნარს, არ იცის რა ქნას, რა გზას დაადგეს (სოფ. სამღურავი, 10):

შემაშთო სოფლის ზრუნვაჲა, ვამე, რალა ეჰყო აწა მე?!

თქალს მიმოავლებს თავის ცხოვრების მატრიანეს და შხამიან დღიურებს ფურცლავს (შ. ფ., 12): „სრულ განსაცდელში დავლიე ჩემნი ჟამნი და დღენია“-ო—ურვით დაასკენის. საკუთარი თავის ორე-ულიც მაცდური პირდაპირობით ჩასციევაია (სოფლის სამღურავი, 12):

სულო, მოზორდი სოფელსა, ნუდამ მას რად დაეზია?'

ადვენებული ეჰვი კვლავ ჩასჩიჩინებს, ელიზლება (წამება, 3):

უკმოვრიდღს სოფელსა, არად არ შეიწყნაროსა.

პოეტში ბრძოლაა. საშინელი ქარტეხილია აკრილი მის სულში. მხოლოდ ზანისხნობით თუ ჩადგება ხოლმე ეს ქარტეხილი და დროე-ბითი სიშვიდე ჩამოწვება: ესაა რელიგიური აღზნების წამში. ამას მოჰყვება სინანულის ცრეკლები, ჩივილი (თუ აპელაცია) იესო ქრის-ტესა და ღვთისმშობლის მიმართ (წამება, 5):

იესოვ, შენ გვედრები, მარიამ, ქრისტეს დედაო,

ფრიადნი სევედა-ნაღველი დამერთო ზედი-ზედაო,

იმ თქვენი ღვთის გულისათვის მიშველეთ ამაზედაო!

მაგრამ ეს მხოლოდ ცრემლორწმუნე გულისმოჩვენებითი შესვე-ნებაა, თორემ საბოლოოდ პოეტს ცრემლებიც შეაშრება და ლოცვა-ც ველარას შევლის. მაშინ ვისაა მიჰპართოს? დარეტიანებულ მგოლანს გზად რუსთელის აჩრდილი შემოყვება (შდ, 90):

ვის სიცოცხლე მწარე ჰქონდეს, სიკვდილითქვა შოთამ ტებილად-ო.

თეიმურაზი ღრმად ეწაფება ამ „შარბათს“ და სანდომიანად ნატრობს (მაჯამა, VII, 16):

ნეტამც ვინმე სიკვდილს მიშცა-ო.

სულის ეს რომანტიკული სწრაფვაც უღონოა პოეტს შეუმსუბუ-ქოს ყოფის სიმძივე და ის კვლავ თავდავიწყებით სწყევლის ბედს, წუთისოფელს, სიცოცხლეს (მაჯამა, VIII, 23):

სოფელო, კრულო, მოკლევ და წამ-ერთო-ო.

სასოწარკვეთილი პოეტი საკუთარ გულისტქმაშიდაც არის დაე-ქვებული. მისი საქმობა ნერვიულია, აჩქარებული, შეუწონავი (ანბან-ტება, III):

ჰესრეთ არ დავიქცეოდი, მე თუმცა გულისხმა მეგო-ო.

რუსთველის მითითებული წამალი სანუკვარი ხდება, პოეტის ეტებს სიმშვიდის ამ უებარ წყაროს. იმას იტაცებს თავდავიწყება: გამბრუნადი სხეულისათვის მიწასაც კი არ თხოულობს, ოღონდ ელირსოს სანატრელ სიკვდილს (შედ., 86):

მრკვედე, მიწაც აღარ მინდა, ჩემზედ მხეცნი მოაწივე-ო.

დეე მხეცებმა მაყრიონიცი გამართონ პოეტის ლეშზე, ოღონდ მოშორდეს „მსახვრალ“ სიცოცხლეს, მუხთალ საწუთროს.

ასეთია თეიმურაზის პოეტური მრწამსი.

* * *

მაგრამ პოეტის ეს ზოგად შტრიხებში მოხაზული უსასო პესი. მიზმი მაინც დროებითია, მომენტალური. თეიმურაზი ბოლომდე არ შერჩენია გმობის უმაღლეს მწვერვალს. გმობის მწვერვალიდან ის დაბლა ეშვება, წყვეა ნელდება, გრილდება. გმობას ენაცვლება ურვა-მწუხარება, სასოწარკვეთილ მოთქმას—მელანქოლიკა. პოეტი უთმობს წუთისოფელს, ლხინს, ტრფიალებას. ცხოვრებასთან შერაგების გზაზე ადგება. ტრფიალებისა და ლინის მორევში ცდილობს ჩაახშოს მწუხარე ყოფას მღელვარე განცდა. აქიდან მოდის ბაგე-ლინის აპოლოგია, სამიჯნურო რომანტიკა, „ვარდ-ბულბულიანური“ ურვა-ფიქრობთ, სხვა მხრივ შეუძლებელიც იქნებოდა. ფეოდალური არისტოკრატის იდეოლოგიისთვის XVII საუკუნეში ნაადრევია პესიმისტური მსოფლმხედველობის სრული შეგრძნობა, მაგრამ პესიმისტური განწყობილების მძლავრი სიმპტომები უდავოდ მოსჩანს. ფეოდალური აშლილობისა და ფეოდალური დაცემულობის პირობები ჰკვებავს ამ განწყობილებას...

წყვეის სანაცვლოდ თეიმურაზი ეხლა დიდაქტიკური ტონით ისწავლება: ცხოვრების, ამ ქვეყნიურობის ნივთიერი „სიკეთით“ უნდა ვისარგებლოთ, ოღონდო—რეზონერულად უმატებს—ნუ ვიკცევით მთლად პირუტყვებად, რომ „მუნ“ კარები „არ დაგვეხმას“ო (შედ., 5):

მაგას არ ვიტყვი, არ გვინდეს სოფლისა ნივთი-
არები,

ესრედ ვიხმართ კეთილად, ბოლოდ არ გასამწარები;
არა გვიდგს სული მოკვდავი, პირუტყვებრ გასაქარები,
ოდეს ეს ხელთა გაგვარდეს, მუნ არ დაგვეხმას კარები.

მართალიაო, განაგრძობს თეიმურაზი, „ყველა სწურობდა სოფელსა არ გასაზრახოდ, გულითა“ო, მაგრამ „არ ვიტყვი სრულად გაუშვით“ო--და კვლავ რეზონერულად ურთავს—„ნუ გიყვარსთ სულწასულითა“ო (შედ., 91). ამასთან ისიც მართალია, რომ „სოფლისა ავად ბრუნვამან“ ჩვენი პოეტი კიდევაც „გააგულისა“ (ვ. ბ., 3), მაგრამ „არსისა შემოქმედო, შენგან არი ყოვლიფერი“ო (იქვე, 1). შინაგანი ცეცხლის შენელებას თეიმურაზი ღვთისაგან მოელის: „წამ და წუთ ღმერთი ვადიდო, ეს დამხსნის ცეცხლთა დებასა“ო (შედ., 2). პოეტი ეხლა უბრუნდება „წყულ-დაკოდილი“ სულის სამსახურს (სოფლის სამღურავე, 9—10):

შენ, ცოდვილო სულო ჩემო,
განაკდე შკება სოულისა, თავი ღვთისათვის აწამე-ო.

ან და კადღე (წამება, 3):

თუ ვინც ცოდვილმან ჩემებრივ თვალთ ცრემლი შეიწყნაროსა,
უფროსად ღმერთი ადიდოს, სხვა არვინ შეიწყნაროსა-ო.

ამრიგად, თეიმურაზის ცხოვრებასთან დაბრუნება თითქოს რელიგიური ჰომენტით ყოფილა გამოწყვეული, მაგრამ ვგონებ ესეც საბოდიშო ხარკია, თორემ იმან კარგა ხანია რაც დავიწყა „საღვთო წერილი“ და ეზიარა სულ სხვაგვარ „სიბოძნეს“: სამქვეყნო ჰანგებს, „ვარდ-ბულბულიანობასა“ და მაჯნუნის ექსტაზს, ცხოვრების ნივთიერ მხარეს. „წყულ“, „დაკოდილ“ და „ცოდვილ“ სულზე ჩივილი მხოლოდ საფარველია მართლმორწმუნე ქრისტიანისა და მფუფ-მგოსანის ხორციელ-ნივთიერი გზების გასამართლებლად. განა ღრმად მორწმუნე დავით გურამიშვილს კი დაუშალა ქრისტიანული მსოფლგაგების დოგმატიკურმა წესმა აბსოლუტურად ხელი აეღო ნივთიერი ყოფის დაცვაზე და მხოლოდ სულისთვის ზრუნვა ექადაგა?! მაგრამ გურამიშვილის საზოგადოებრივ აზროვნობას სხვაგვარი კონკრეტისტორიული პირობები საზღვრავდა. თეიმურაზი კი თავის შემოქმედებათ—მიუხედავად რევერანსისა კლეოიკალური წრეების მიმართ—თავის დროინდელი საერო ფეოდალურ არისტოკრატის განწყობილების ამსახველია, ხოლო ამ არისტოკრატის მწვავე ნაღვლიანი განწყობილების პირობებშიდაც სულისა და ხორცის საოხად ისევ ბაგე-ღვინო თუ გამოადგებოდა, თორემ „არვის უნდა სახარება, არცა წიგნი მოციქულთა“ო. მაშასადამე, თეიმურაზი შინაგანი მოწოდებითაც თავის დროისა და კლასის ერთგვარ „სოციალურ დაკვეთას“

ემსახურება. ამიტომაც არის, რომ თეიმურაზის პოეზია საბოლოოდ მაინც ამქვეყნიური მატერიალური ყოფის პრიმატობის თვალსაზრისზე ჩერდება.

თეიმურაზი არა ერთგზის აღნიშნავს თავისიგანდვლიანი განწყობილების კონკრეტ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ნიშნებს. ერთგან ის წწარედ უჩივის სოფელს (მაჯამა, 11,4):

მე დაჰმეტერა სოფელი, მტერთანა ყოფა მეყოფა,
ჩემკენ არ ბრუნავს საწუთრო, მისთვის მომძულდა მე ყოფა.
რა გამეყარა მოყვარე, ხედავთ, რომ სულიც მეყოფა!
გული სავსე მაქვს ლახვრითა, სხვა კიდევ... აღარ მცყოფა?!

ერთგული ლაშქარის განადგურებაც ადრინდელი ლხინის სიტუბოებას უშაბავს მეფეს (შედ., 88):

მე ვხედდელი ლხინსა ჩემსა სრულად ქარად გარდაცვლითა,
იგ ერთობით სპათა ჩემთა ტერთა ხელში ჩანაცვინთა-ო.

თეიმურაზმა რამდენიმეჯერ დაჰკარგა ტახტი, ის რამდენიმეჯერ იქნა სამშობლოდან გაძევებული. მეფე-პოეტი თითქოს შეეჩვივა კიდევ ამ ყოფას და არც თუ ძალიან უკვირა, ის კარგად იცნობს წუთისოფლის ვერაგ ბუნებას და მწვავე ხვედრის წინასწარად მოლოდინშია (სოფ. სამღერავი, 12):

გასინჯეთ საქმე სოფლისა, ნე ჯარ ვის გასთავებია?
ვის ჰქონდა მუდამ სრა-ტახტი, მოშლია მას თავებია!

თეიმურაზს მწარე გოდებისა და სინანულის ცრემლებს აღვრე-ვინებს შაჰ-აბას ყაენის შეუოსევით გაპარტახებული „სამკვიდრებელი“. მთელი ქვეყანაო—ამბობს პოეტი— „დაარბივეს, ამოსწყვიტეს, შექნეს ვითა განაქარი“. „სისხლის მსმელმა შაჰმა“ მოსახლეობა „დახოცა, და-ატყვევა“ (ო წამება, 11). სხვა უბედურებასთან ერთად აბასის ლაშქრობას მოჰყვა თეიმურაზის დედის—ქეთევანის წამება, უფლისწულ ალექსანდრესა და ლევანის არა ადამიანური ფიზიკური დასახიჩრება და შემდეგ საშინელი სიკვდილი. ამ ამბების მომსწრეს მწუხარებისაგან ცრემლებიც წვაშრება და მძიმე აწმყო ქირვეულ ნაყოფსაც აცხწყობინებს (იქვე):

ვა მე, ამ დროს მომხსენებსა დამვიწყდეს კირნი წინანი-ო.

პოეტის ურვას ის აორკეცებს, რომ საკუთარი დედა და საქართველოს დედოფალი მუხანათურად წამების ჯვარზე გაეკრა, ხოლო შვილსა და საქართველოს მეფეს „აეზაკის“ ხვედრიც არ მერგო წილადო:

მე აეზაკი შემცოდე ახლო არ ვიყავ, ვინანი,

მარჯვენით ჯვარსა არ ვეციო, ამად ვარ ცრეპლთა მდინანი-ო.

გულწრფელია შვილების ხვედრით გამოწვეული ურვაც (იქვე, 21):

ვა აღექსანდრეს გაყრილსა, ვერ მქერეტსა ლენანისასა!

საზოგადოებრივსა და სახელმწიფოებრივ კატასტროფას ზედ დაერთო თეიმურაზის საშინელი ოჯახური უბედურება. უღრმესი ღირიზმით აღბეჭდა პოეტმა ეს უბედურება (შედ., 85):

რად, სოფელო, სხვა არ დასწვი ჩემებრ, მე მქენ დასადაგე,

გლახ, ლახვარი სასიკვდინე ყველა მე მკარ, დასად აგე;

დამიკარგე ძე, ასული, ძმა არ ვიცი, და სად აგე?

სხვა ნაყოფი მათებრ ტურფა რა აშენე და სად აგე?!

ასევე საგულისხმოა შემდეგი ტაეპი (იქვე, 87):

მე წამართვი სიცოცხლე და სული, მერმე თვალთა ჩენა-ო.

იმ დროინდელმა საზოგადოებრივ-პოლიტიკურმა უკუღმართობამ — ერთი მხრივ — და თეიმურაზის პირადმა უილაჯობამ — მეორე — მხრივ მეფე და პოეტი დასცა, გარიყა, გაანადგურა (მაჯანა, II, 6):

მომადულა თვისთა ტომთა, ძმა არ მაძმო, და მელია-ო.

ამგვარად, საბოლოო ანგარიშით მეფე თეიმურაზის საზოგადოებრივ-კლასობრივი (ობიექტური) ყოფითი სინამდვილე საზღვრავს პოეტ თეიმურაზის შემოქმედებით ინდივიდუალობას. ვადაპრით შეიძლება ათქვას, რომ თეიმურაზის პოეზიის პესიმისტური კილო მწიგნობრულ-ლიტერატურული ზეგავლენის ზოტივით ვერ აიხსნება (მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი ზეგავლენის არსებობის ფაქტს ჩვენ ქვევით უჩვენებთ). თეიმურაზის სევდა-ნალღელში ღრმა სოციალ-პოლიტიკური სარჩული მარხია. უღლეური გამოვლა პოეტის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ზრახვები, უშედეგო — მრავალმხრივი ზრუნვა, კატასტროფით დასრულდა მისი საკმაოდ ხახგრძლივი მოღვაწეობა. და აი იმედგადაწყვეტილი მეფე და პოეტი მხატვრულ სიტყვაში აქანდაკებს თავის მწუხარე განცდებს. ამდენადვე თეიმურაზის ღირიკა უაღრესობამდე უშუალოა, გულწრფელია და დამაჯერებელია. პოეტის მომენტალუ-

რად ტიტანურ წყევას და გნობას ღრმა საფუძველი ჰქონდა. რასაკვირველია, ჩვენ შორს ვართ თეიმურაზის დაცვისგან. მაგრამ სრულიად უმართებულოდ მიგვაჩნია იმ მკვლევართა აზრი, რომლებიც თეიმურაზის პოეზიაში სულ ვერ ხედავენ საზოგადოებრივ მოტივს და ანტონ ფურცელაძის პაჩით, მაგალითად, შემდეგ ნიჰილისტურ და ტენდენციურ თვალსაზრისს ანვითარებენ: „...ამაგებს დაურთო ზედ მელექსეობა, რომელიც იმას [თეიმურაზ პირველს, ა.ბ.] მცტად უყვარდა. იმას წარმოდგენილი ჰქონდა, როგორც ნერონს თავისი მემუსიკობა, რომ ამის ბადალი მელექსე არ გაჩენილა. უჯდა მთელი დღეობით ამ უშნო და უაზრო ლექსებს და აკლავდა თავის სიცოცხლეს შიგა. სწერდა ლექსებს, სადაც არც ესტეტიკა, არც ხელოვნება, არც იდეია, არც რამე აზრი, არც რამე ისტორიული მხატვრობა, არაფერი ღვთისაგან განაჩენი არ ისახებოდა, გარდა უბრალო და უაზროდ გადატმასვენული სიტყვების რახა-რუხისა, სიტყვების ტმასნვა-გრეხისა.

კითხულობ პიის ლექსებს და გიკვირს, რომ კაცს, რომელმანც გამოიარა ანდენი მწუხარება, გამოიარა ათასი ტრაგიული შესაზარი მდგომარეობა, ათასი დევნა, თავის დამცრობა, ჰნახა უშეგალითო ოხრება და ტყვევნა თავის სამეფოსი, თავისი აღმზრდელი და შემნახველი ქვეყნისა, დაჰკარგა რაოდენჯერმე თავისი სარჩო-საცხოვრებელი, დარჩა მეფობიდან უბინაოდ, უჯაროდ. სცადა ათასი სიმუხთლე სოფლისა, დაჰკარგა უშეგალითო წამებით დედა, პირმშო შვილები, დაჰკარგა სიყმის საყვარელი ცოლი და ხხვა ათასი ამისთანა,—როგორ არ შეიპყრა არა აზრმა თავის ლექსების წერის დროს, როგორ ერთხელ მაინც არ შეჰკვენესა გულმა ამოდენა ამბების მნახველსა, როგორ არ გაუარა ერთხელაც არის რამე ჩასაფიქრებელმა და საგულსხმიერო აზრმა, მსჯელობამ, გონების მოსაზრებამ, ქვეყნის ცრემლმა, ქვეყნის ვადებამ...“¹

ანტონ ფურცელაძის მოსაზრებათა წინააღმდეგ ჩვენ კი ვფიქრობთ, რომ თეიმურაზის მელანქოლიკურ-პესიმისტური ლირიკა გან-

¹) ან. ფურცელაძე, ბრძოლა საქართველოს მოსასობებლად და საქართველოს შესაერთებლად, ანუ გიორგი სააკაძე და მისი დრო, ტფილისი 1892, გვ. 355-356. ა. ფურცელაძის უმართებულობა აღნიშნა პროფ. კ. კეკელიძემაც (II, 386).

ცდის სიღრმითა და გამოთქმის მოხდენილობით არაიშვიათად მხატვრული სიმალლეების მწვერვალებს აღწევს და ცხადლივ ამჟღავნებს პოეტის მღვდლვარე საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ გულისთქვას. ამას ადასტურებს თუ გინდ ჩვენ მიერ ამ ნარკვევში ძუნწად ციტირებული ტაეპები. ¹

* * *

სოფლის სამღურაეთან ერთად სიღამაზე-სიყვარულის პრობლემასაც დიდი ადგილი უჭირავს თეიმურაზის პოეზიაში. ჯერ კიდევ თავის პირველ ლიტერატურულ შრომებში ის გატაცებით ამბობდა (ი. ზ., 8; ლ. მ., 250):

გული მიეუძღვენ კეკლუტა.
ვაქე ძოწი, მარგალიტი, გაურივე ბროლსა მინა-ო.

1) ცუდი წარმოდგენისა იყო თეიმურაზ პირველის პოეზიაზე აკაკი წერეთელიც. ვსარგებლობ შემთხვევით და აქვე ვაქვეყნებ უკანასკნელის წებდულებას: „კახეთის მეფე თეიმურაზ პირველი პოლიტიკაში პოეტობდა, პოეზიაში პოლიტიკობდა ის დალოცვილი და მით სახარელს ღმრთავს უმხადებდა სამეფოს, ამას ატყობდენ ზოგიერთები, მაგრამ ვინ გაბედავდა ცხადად მხილებას?—და ჩემად-კი აქა-იქ საყვედურები ისწოდა.

ზამთრის პირი იყო. გამზიარებული ღუბარი გჯგუნებდა და კოპიტის შეს შას ტკაც-ტკჯცი გაჰქონდა... ერთი ყმაწვილი კაცი მისჯდომოდა ბუ:არს და ნაკვერცხლებს დაშტერებოდა. იქვე, მახლოლად, ტახტზე მნარ-თეძის წაწოწლილიყრა მოხუცი და პირის სახეს ათამაშებდა,—ქტყობდა, რომ თვის ქულში რალასაც საუბრობდა. უტბად აილა თავი აბალგაზრდამ და ჰკითხა მოხჯცს:

—რა ამბავია, რომ ეს ერთი ხანია ბატონი სადარბაზოდ აღარ დაბრძნდება?... ჩაუკვტია კარები და ჩანწყვედულა!..

—სტვირის გუდას თუ ბერავს?!.. უპასუხა ნოხუტმა ცივად.

—გუდას?!..

—ჰო, მარშან გახაფხულზე ჩაიკეტა და „ლეილი-მეჟუნნიანი“ დაგვიწერა. ერთხელაც ხაფხულში—„შამი-ფარვანიანი“, მეორედ, წმოდღონას—„ხილთა-ქება“ და ახლაც უშოოდ ზამთრის შესაფერსა სწეროს რასმე...

—მაგითი არა დაშავდება-რა!.. სწეროს! მოცლის დროს ეგვც კარგია.

—მოცლის დროს?! მერე და ღეფე და მოცლის დრო ვის გაუგონა?.. არა შეილა!.. მეფე რომ „პიპიუფ-პიპიუფს“ დაუკრავს, მაშინ მისი სამეფო „ვაი-ვისი“ იმღერებს.

—დავით აღმაშენებელიც მწერალი იყო, მაგრამ სამეფოსთვის არა დუკლიარა.

—აღმაშენებელი წინასწარმეტყველსა ჰბაძავდა, ადიდებდა ყოვლის შემოქმედს; მისი იამბიკო ლოცვა იყო და ამისი შაირები-კი ლახლანდარობაა!..

—რუსთველს ეჯობებდა.

—ჰმ! უკვდავების წყარო და ნაძალადევი ჰა ერთმანეთს ვინ შეადარა?!

(ბაში-აჩუკი, ისტორიული მოთხრობა, ავტორის გამოცემა, ქუთაისი 1900, გვ. 57-60)..

თეიმურაზის ყველა ნათარგმნი ნაწარმოები სატრფიალო სუეეტისაა და შეთხზულია განსაზღვრული მიზნით (ვ. ბ., 5):

ვის მახვილი გულად ედვას, ცრემლთა ნაცვლად სისხლი სწოთდეს,
იგ უცილოდ წადიერად ყურსა სმენად მიუპყრობდეს.

„შამი-ფარვანიან“ ში პოეტი საგანგებო მოწოდებით მიჰმართავს მიჯნურებს (23-24):

მოდით, მიჯნურნო, რომელთა ცრემლთა გდისთ ნაკადულები!

მისგან ისწავეთ ყოველთა ხელობა-მიჯნურობანი-ო.

სილამაზე-სიყვარულის კითხვას თეიმურაზი იხილავს თავის შემოკმედების ორიგინალურ ნაწილშიც. ამ მხრივ განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს «მაჯაშა», სადაც მოხდენილად შეზავებული მელანქოლიურ-პესიმისტური განწყობილებისა და მიჯნურული ექსტაზის მოტივები. აღსანიშნავია, რომ სიცოცხლის გამობასა და სიკვდილის ნატვრასთან ერთად ერთგან გამონაკლისის სახით ასეთი ჯანსაღი აზრით სავსე ბშვენიერი ტაეპიც კი გვხვდება (მაჯაშა, VIII, 29):

ნუმც ვავხდები უიმედო, ღონევე, შენის ამარისა!

თეიმურაზისთვის მხოლოდ განყენებული სილამაზე-სიმშვენიერე არსებობს, რომელიც ხორციელი ატრიბუტებით არის ნიშნული. პოეტის ასახული მშვენიება დაყურსულია სუნნელით, „მუშკით“ და „ამბარით“ „მისგან მოდის სუნნელება“, რადგან ყოველი სიკეთე მხოლოდ „იმას ასხია“. ეს ლამაზი ქალის სახედ ჩამოსხმული ქანდაკება „მჯობია მზისა დილისა მოწმენდით ამოსულისა“, მისგან შეგნის მთა და ბარი“; იმასთან შედარებით „მზე ცულ მამვრალობს“. უცხო ხატება თვით „მზესა სწუნობს“: „მზე უნათლვე ჰქმენ“ო ამბობს პოეტი. საოცნებო ასული არ ჰგავს „ქვე-ნამყოფთა“: ზარიფი და ნაზი ის ციურია, მნათობთ უმჯობესი:

მთვარე ვერ დაგედარების, ვერცა მზე დაგედავისო,

კულად გაქებენ თინათინ, ნესტან-დარეჯან და ვისო.

ამიტომ ბუნებრივია, რომ „მისთვის ბნდებთან მკვრეტელნი“. მშვენიერი ქალის „დარაზმული ინდოთ ლაშქარი“ (წარბ-წამწამები) „ესვრის მკვრეტელთა გულგბსა ეკალმუხისა ისარებს“. სანდომიანი ქალი

არც 'საკუთრივ პოეტს დაინდობს, მასაც დასეტყუავს კუპიდონის ისრები:

შევმან ნ'შვილდმან ისარი მკრა გულსა ლახვრად დანასობი-ო.

პოეტი ჩაპყვა სიყვარულის მორევს და ზომიერება დაჰკარგა, ნებისყოფის სიმტკიცე, ცნობიერების უნარიც კი. პოეტი ბრმად შეეყვარებულ ბაღლია, ნებაპორჩილი, შმაგი.

„სული მას მიჰყავს, არ ვიცი ჩემთვის რა გაუპირავსო“ გულუბრყვილო ჩივილით ამბობს ერთგან თეიმურაზი. პოეტისათვის მალე ცხადი გახდება უნიან სატრფოს ქირვეული უკუღმართობა. უშედეგოა პათეტიკური შეძახილებიც:

გული წაწართვი ცნობითურთ, მითხარ, ნაცვალი მომე რა?!

სიყვარული მწვაფე „პატიეთა“ (ტანჯის) მიზეზი გახდება. „მან დამიპრა გული წამწმით“ო და „სრულად დამწვა სხიეთა ცეცხლმან“ო განაგრძობს ჩივილს.

სატრფო უგრძნობელია, გულქვა და ცივი. პაერში იზნევა გრძნობიერი მუღარა: „მოიგონე სიყვარული... სჯობს დააგზნა სიყვარული დაგზებული“ო. გულისმსრგელი სიტყვებით პასუხობს ქალი: „წენკენ არ მოვიხედავო!“ „დამეგრისა ბედი ზრულად“ო უმაგალითო მღელვარებით და პოეტური დიდი სიმახვილით ასკვნის პოეტი, მაგრამ უკან არ იხევეს და კვლავ „წიგნი მიეწერე-ო—გვამცნობს. ამაზე გულცივი სატრფო აღშფოთებულა, მკვახედ უსერია წწვაე სიტყვები: „ეს ვით მკადრეო, უ შენდა!“

გახელებული ბულბულივით შემოკვნესის პოეტი თავისი სიყვარულის დამზრალ ბუჩქს, მაგრამ ერთი წვეთი ცვარიც კი არ ეცემამის გოლივან ბაგეს: — „დამწვი და წყალი არ მასეი“ო მორჩილი ტონით წასჩურჩულეებს გაკერაბებულ ქალს.

პოეტი უარს აცხადებს საკუთარ თავზე და დაკოდოლ „სულსაც“ კი სიყვარულის სამსხვერპლოს სწირავს:

ერთი სული მაქვს, სიკვდილო, მოყვრისად შემიწირავსო. /

მრისხანე ღმერთებივით ცივი „მოყვარე“ არც ამ მხურვალე ზვარაკს დაბულობს. იშვიათად ოდნავი საყვედურის სიტყვაც კი წამოცდება პოეტს:

სულთაც გიძღვნი, უმჯობესი რალა მოგცე ზედან წართვად?!

ან და:

მეტი რა ვყო, თავსა უძღვნი, მოყახსენებ დანაზარსა!

უკანასკნელი უარყოფის შემდეგ ცრემლებისგანაც კი დაკლილ პოეტს („ამად ვსტირ, მაგრამ რაზომ ხამს, ეგზომი ცრემლი სად არი?“) რაღა დარჩენია, თუ არ „მაჯუნისა წანავალსა და ნაგზევს“ მიჰპართოს? მის ბედში მყოფი უნდა „ტარიელს ქვაბსა ესტუმროს, მაჯუნთან დაიმყაროს!“ უდაბნოს ზრიოკ ველებში უმიზნოდ და უსაგნოდ მშივრ-მწყურვალის წანწალო—აი სატრფოს ნაწვენები გამოსავალი გზა...

თეიმურაზისთვის სიყვარულის კითხვა საბოლოოდ უარყოფით გადაწყვეტილებას ღებულობს: სიყვარული დაუკმაყოფილებელი, ამოუწურავი ჟინის სათავე ხდება. ტრგეკული ყოფის შეგნებაც დასაბამს. ჰპოულობს სიყვარულში. სიყვარულის თავშეუკავებელ გრძნობას საკუთარი თავის უარყოფამდე მიჰყავს პოეტი მხოლოდ იმ აზრით, რომ სატრფოს «მე»ს შეუერთდეს, ანუ სატრფოს «მე»ში განიერთდეს ინდივიდუალობაწაშლილი „სულის“ სამყარო (სხეულზე პოეტი თითქოს აღარც კი ფიქრობს). აქ უნებლიეთ სპარსული სუფისტური თეოსოფია გვაგონდება. თეიმურაზი უშუალოდ უნდა განიცდიდეს ამ მოძღვრების გავლენას და მის (სუფისტური თეოსოფიის) თეორიულ საფუძვლებს უნდა იზიარებდეს.

საერთოდ სპარსული ლიტერატურული გავლენა თეიმურაზისთვის დიდად მნიშვნელოვან გარემოებას წარმოადგენდა. შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ ფეოდალური ეპოქის მწერლობიდან ყველაზე უფრო მეტად თეიმურაზმა განიცადა სპარსული გავლენის ძალუმობა, მაშინ როდესაც ეს გავლენა მთელი ეპოქის დამახასიათებელ მომენტს შეადგენდა. თეიმურაზის შემთხვევაშიც რასაკვირველია გადამკრელი როლი ითამაშა. პოეტის საზოგადოებრივ-კლასობრივმა შემეცნებამ, ამასვე ემთხვეოდა პოეტის აღზრდის კონკრეტული პირობებიც (როგორც ბიოგრაფიიდან ვიცით, სწავლა-აღზრდა თეიმურაზმა მიიღო სპარსეთში, შაჰ-აბასის კარზე).

თეიმურაზი ალტაცებული ყოფილა სპარსული პოეზიით და ამის გამო ერთვან პათეტიკურად გაიძახის (ლ. მ., 4):

სპარსთა ენისა სიტკბომან მასურვა მუსიკობანი-ო.

სპარსულთან შედარებით პოეტი ქართული ენის დაწუნებასაც კი არ ერიდება (იქვე):

მძიმეა ენა ქართველთა-ო.

საყურადღებოა, რომ თეიმურაზს—რომელიც სპარსული ორიენტაციის უდიდესი მტერი იყო პოლიტიკაში—მწერლობაში თავიდანვე აღე-

ბული ჰქონდა აშკარა სპარსული კურსი. ცხადია, ლიტერატურულ ინტერესთა ერთიანობას ის საერთო სოციალ-კლასობრივი მიზეზები ჰკვევავდა, რომლებიც თანაბრად ახასიათებდა ორივე ქვეყნის პირობებს. თეიმურაზს თავისებური თეორიაც კი აქვს შემუშავებული თავისი ლიტერატურული ორიენტაციის გასამართლებლად (ვ.ბ.,2):

ჰმართებს კაცჳან კარგი ნახოს, მანცა მისგან გარდმოიღოს, უგბილმან და უგუნურმან ვერა რამე წამოიღოს-ო.

თეიმურაზს სპარსულიდან უთარგმნია ისეთი შესანიშნავი ძეგლები, როგორცაა „იოსებ—ზილიხანიანი“, „ლეილ-მაჯუნეანი“, „გარდ-ბულბულიანი“ და „შამი-ფარვანიანი“¹. ორიგინალური შემოქმედების ხაზითაც თეიმურაზი არ ღალატობს სპარსული პოეზიის ნაცად ტრადიციებს, რაც განსაკუთრებით მკაფიოდ მჟღავნდება ხორციელი ტრფიალებისა და ბაგე-ღვინის აპოლოგიაში. საყურადღებოა, რომ მიჯნურობის ზევით აღნიშნულ გაგებას იძლევა თეიმურაზის ნათარგმნი რომანტიკული პოემები, კერძოდ „გარდ-ბულბულიანი“ და „შამი-ფარვანიანი“. ორივე პოემის მთავარი გმირი (ბულბული და ფარვანა) ალგოორიულად ასახიერებენ ისეთ მიჯნურს, რომელიც ცალმხრივი და უნდმოუკავი ტრფობის პირობებში საკუთარი თავის გაწირვით ამტკიცებენ სიყვარულის უძლეველ ძალას.

შეიძლება ისიც აღინიშნოს, რომ სიყვარულის კითხვა თეიმურაზის პოეზიაში ჩვეულებრივად მოკლებულია იმ კონკრეტ ავტობიოგრაფიულ უშუალოებას, რასაც ადგილი აქვს მავალითად ბესიკთან. ამ მხრივ საგულისხმოა „მაჯამას“ ერთერთი (სახელობრ VIII) თავი, სადაც ავტორი მხურვალე სამიჯნურო დიფირამბებით ამკობს თავის საკუთარ ასულ ნესტან დარეჯანს: „აწყა მე ვიწვი ამისთვის-ო“.²

«მაჯამა»ში ცალკე თავად არის გამოყოფილი „გაბაასება ღვისისა და ბაგისა“. ორივე მობაასე კადნიერი ტონით ადგენს თავის

¹) თარგმანების ხასიათის შესახებ რხილეთ ქვევით ანხ. გ. ჯაკობიას წერილი.

²) სხვათა შორის აღ. ხახანაშვილს შეეძომით «მაჯამას» VIII თავის ტრფობის ობიექტ ქალად მიანიდა თეიმურაზის ცოლი (Очерки, III, 91). ხოლო V ხელნაწერის გადამწერს ვინმე დ. თუმანოვს ჰგონია, რომ ალექსანდრე და ნესტან-დარეჯანი («მაჯამას» აღნიშნული თავის ქებას ობიექტები) პოეტის პაპა და მამიდა ნესტანია (უკანასკნელი მანუჩარ დადიანს მიათხოვეს 1591 წელს). მაგრამ რადგანაც ნესტანი დედოფლად იხსენება (თეიმურაზის მამიდა ნესტანი კი დედოფლად არასდროს ყოფილა), კომენტატორი შენიშნავს: „მე ესრეთ ვგონებ, მწერლისაგან შემცდარი იყოს დედოფლის ხსენება“ო.

ღირსებას: ბაგე მიჯნურთა შემპყრობელია, მკვრეტელთ მახელბეგლი, ბაგესთან შედარებით უნიათოა ბადახშნის ძვირფასი ლალი, იაგუნდი, ძოწი, აყიყი, არღაენი, ზაისის ვარდი... მარტო „სანდომიანი ღიმილი“ რად ღირს?კაცს ათრობს, ასტეხს, ახელებს. მაგრამ ღვინოც ღირსეულია და პატივსაღები. ღვინის „სპეციფიკა“ აგრეთვე თრობა, მღერა, ტვინში გაჯდომა, ბაგეზე დაღერა. სისხლის ფეროვანი „ყირმიზად“ ირთვის ვერცხლის თასებსა და ყელწერწეტა სურბში, ჟინ-მორეულად ლილივებს და მსმელთ შპაგად აქცევს. ღვინოც და ბაგეც სიყვარულით დაურვილთა უცხო წამალია, „კაცის გულების მფერავი“, რომელიც „გულსა სევდითა საესესა“... ზედ ლხინად დაემტკნასების“ და თავდავიწყებულ მიჯნურთ „მკვრეტელად შეკრებს“, თუშცა—ვაგლახ—„შიაცდენს“ და გაღვეს კიდევაცო.

თეიმურაზი დიდი მოხდენილობით ამკობს ბაგე-ღვინის ნიქს და თვისებას, მას თ.თ.ქოს უჭირს არჩევანიც. აღებული თემა შერჩეულია ორიგინალურად, თხრობა გაშლილია მოკლედ, მკვეთრად და საინტერესოდ. მხატვრული კონტრასტებით დაზუსტებული ფრაზები (კონტრასტული პარალელები) შეკრულია მტკიცე ოსტატური ხელით. ამ პატარა მოთხრობაში უხვადაა აღბეჭდილი პოეტის არისტოკრატიული სულისკვეთების იდეური ნალექი. ღვინისა და ბაგის აპოლოგია იდეურად აფერავანებს თეიმურაზ პირველის მთელ შემოქმედებით თეზიონომიას.

ერთი სიტყვით, თეიმურაზი სილამაზისა, სიყვარულისა, სუფრისა და ღვინის მგოსანია. საყურადღებოა, რომ ხელნაწერების ცნობითაც მაჯამა ყოფილა „სუფრისა და ლხინის დიდად შემამკობელი“. ამ მოტივებს უძღვნის პოეტა მხურვალე დიფირამბებს. მეორე მხრივ თეიმურაზი საწუთროს მგმობია, სიცოცხლის მაგინებელი. და ყოველივე ამას იტევს სულის საშვებლად ვანწყობილი მეფე და მონაზონი. სქემატიკურად ასეთ ხაზებში იხატება თეიმურაზ პირველის ლიტერატურული პროფილი.

რასაკვირველია, აღნიშნული მოტივებით თეიმურაზი არც პირველია და არც უკანასკნელი ქართულ პოეზიაში. მაგრამ ფეოდალური ეპოქის მდიდარი მწერლობიდან ის მაინც თვალსაჩინოდ გამოირჩევა თავისი მხატვრულ შემოქმედებითი ინდივიდუალობით. თეიმურაზს მოძებნილი აქვს თავის ადგილი, როგორც „ვარდ-ბულბულიანი კარი“ ტრფობის უბადლო ავტორის და „სოფლის ჩივილის“ მთუწყებელ გამოჩენილ პოირს. შემდგომში ბიერმა განაგრძო ეს ხაზი, მაგრამ

აბა ვინ შესძლო წინამორბედის დაძლევა? „ვარდ-ბულბულიანური“ პოეზიის ისეთი დახელოვნებული ოსტატიც კი, როგორც ბესიკიძე, თეიმურაზის უშუალო ლიტერატურულ მოწაფედ რჩება. გურამიშვილმა სკადა „ვარდ-ბულბულიანური“ თემის თავისებური გააზრება, მაგრამ მაინცდამაინც ესეც თეიმურაზის მოხაზულ ლიტერატურულ წრეში ემწყედევა. წყევისა და გმობის უდიდესი გამომხატველი გურამიშვილიც იმავე თეიმურაზის აღძრულ „ფიქრთსამყოფელში“ ტრიალებს.

განცდათა სიმბახილე და სრმაფრე თეიმურაზის პოეზიას ანიჭებს ნამდვილი ღირსების ძალას, ხოლო თითონ თეიმურაზი ღირსეულად იმსახურებს ორიგინალური პოეტის სახელს იმისდამიუხედავად რომ—როგორც აღვნიშნეთ,—სპარსული გავლენის ძალუშობა ისე არავის განუღღია საქართველოში, როგორც „ვარდ-ბულბულიანისა“ და „მაჯამას“ ავტორს.¹⁾

* * *

ფრიად საყურადღებოა თეიმურაზის შეხედულებანი საერთოდ პოეტისა და კერძოდ თავისი პოეზიის საკითხებზე. პოეზია ან „რიტორება“ თეიმურაზითაც „სიბრძნისა ერთი დარგი“ და შინაარსისა და ფორმის სათანადოდ შეწყობას საჭიროებს. პოეტს კარგად მოეხსენება, რომ ნედლი შინაარსი უნიათოა, თუ შესაფერ ფორმად არ ჩამოისხა (სხვაგვარი აზრი არც ეპატიება და რუსთაფელისა და ფირდოუს-საადის კულტურაზე განსწავლულ მგონანს). თეიმურაზისათვის პოეტური ენა მხატვრული შემოქმედების განუკვეთელი და ორგანული ნაწილია. მხატვრული შემოქმედება უნდა გამოიხატოს დახვეწილ აზრსა და მოხდენილ თქმაში, ამიტომაც „მეღიქსემან ხამს თუ სიტყვა ახალასოს, წმინდად ვარცხლოს“ (ე. ბ., 11); სტილისტიკურად დაწმენდილი და მხატვრულად გამართული სიტყვა მკითხველს უნდა იზიდავდეს და ემოციურ კმაყოფილებას ჰგვრიდეს. აკი პოეტი ჩვეულგზრივად აწეული პათოსით იწვევს „სიბრძნისა ტრფიალთ“ (ე. ბ., 3):

სცანით, სიბრძნისა ტრფიალნო, ძალნი სიტყვათა თქმულისა-ო

¹⁾ თეიმურაზს ეკუთვნის რაპუნდენიუ სასულიერო ლექსი, რაც ვერაფერს მატებს პოეტის შემოქმედებით აქტივს.

ან და (შ. ფ., 22):

მოდით, სიბრძნისა ტრფიალნო, სწენად სიტყვისა
ტკბილისა-ო.

სიტყვათა პოეტური დინება უნდა იყოს „ვით ნაკადული ღარ-
შიგან“ (იქვე). სიტყვა ტაეპის უმთავრესი ელემენტია. ტაეპობრივ-
ფრაზული წყობა კი სიტყვათა მხატვრულ შეზავებას ითხოვს. „სიტყ-
ვათა შესხმა რიტორად“ იკვივა რაც „ენის სამკაულ-მკობანი“: ამ
შემთხვევაში თეიმურაზი თავის დებულებას რუსთველის ავტორიტე-
ტით ამბავებს (შელ., 7):

რუსთველმანც თქვა, ნურვინ თქვასო სიტყვა ცუდად წასახლომი

თეიმურაზი მტკიცედ ყოფილა დაჯერებული თავისი „სიტყვის“
გამძლეობაში და ამაყი ტონით აცხადებს ერთგან (ე. ბ., 9):

გამისინჯეთ ლექს-ქართული, ერთმანერთსა მოვაბე.რა!

მეორეგან კი კადნიერი გამბედაობით შეჯიბრებაში იწვევს მთელ
ქართულ პოეზიას:

ნაძლევი ვარ, თუ ვინმემ თქვას ჩემებრ რამე. განლე-
ქსული-ო.

არსებითად თეიმურაზი ვერსიფიკაციისა, თუ პოეტური მეტყვე-
ლების ხერხების თვალსაზრისით ძლიერ განიცდის ე. წ. კლასიკური
პერიოდის მწერლობის, კერძოდ რუსთველის გავლენას. რუსთველ-
ური (ნაწილობრივად აგრეთვე ჩანრუხაული) საზომის გამოყენებასთან
ერთად თეიმურაზი ჩვეულებრივად იმეორებს უკვე შტამპად ქცეულ
და გაქვავებულ მზამზარეულ გამოთქმებს, ეპითეტებს, მეტაფორებს,
შედარებებს და მისთანებს; მაგრამ მოეძებნება საკუთარი ორიგინა-
ლური სახეები და თქმები, მაგალითად შესანიშნავია მოკლე, მაგრამ
უმტკიცესი ფრაზა: „დამეგრიხა ბედი მრუდად“. მოსწრებული გა-
მოთქმებითა და ბუნების მხატვრული სურათებით დამახასიათებელია
„შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა“. ამ პოემაში განსაკუ-
თრებული მოხდენილობით არის აწერილი კახური შემოდგომის პეი-
ზაჟები. ბუნების კულტის თვალსაზრისით საყურადღებოა აგრეთვე
„ვარდ-ბულბულიანი“.

თეიმურაზს საერთოდ ეხერხება მოსწრებული რითმებიც, მა-
გრამ ძალიან ხშირად ამ მიზნით შეუწყნარებლად ამახინჯებს კიდევც

სიტყვების წესიერ ფორმებს, არაიშვიათად პოეტს იტაცებს უმგევანო „ბაობარიზმის“ და უცხო ტერმინებსა და გამოთქმებს ზოურიდებლად ვრეკება ფრაზებში. ამიტომაც იყო, რომ პურისტი არჩილი გაცხარებული პოლემიკური წამოყვადრებით აცხადებდა (ლექსი აქაიქ ნათქვამი, 3):

მკითხველ-მთარჯმნელო, მაჯამას! წილ შეცეს მამირთმეცია,
ჩემი და ჩემ[მ]ავიერად, არვისთვის წაპირთმეცია,
მითქვამს ქართულის ენითა, სხვა ენა არ ურეცია-ო.

ყოველ შემთხვევაში თეიმურაზს უფლება არ აქვს მანიცდამაინც დაიტრაბახოს: „ლექსი არსად დაჩეხვანჯა“ ო. სამწუხაროდ ნაყოფიერი პოეტის როგორც ჩათარგმნი, ისე ორიგინალური ძეგლები „დახვანჯულობის“ მრავალ მაგალითს იძლევა. იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ ჩვენი გამოცემა გაადვილებს თეიმურაზის ფორმალურ-პოეტიკური თვალსაზრისით შესწავლის საქმესაც.

*
* *

თეიმურაზმა დიდი სიახლე შეიტანა თავის დროინდელ ქართულ მწერლობაში. ეს სიახლე უწინარესად ყოვლისა თემატიკისა და ჟანრის სფეროში გამოვლინდა. თეიმურაზი ავტორია რამდენიმე ახალი ჟანრისა, რომელმაც შემდეგში მტკიცედ გაიდგა ძირი. ამ მხრივ პირველად უნდა იქნას დასახელებული „გაბაასება“. ეს ჟანრი თავისი წარმოშობით აღმოსავლურ-სპარსულია და დოკუმენტალურად დადასტურებულია XI საუკუნიდან. „გაბაასების“ შემოღები ყოფილა განთქმული სპარსელი პოეტი ასადის (გარდაიცვალა 1030—1046 წლებს შუა). სპარსულ ლიტერატურაში დასახელებულ ჟანრს ეწოდება მუნაზარე, რაც გაკამათება, გაშირება-გაჯობრებას ნიშნავს. თითონ ასადის შეუთქმავს „გაბაასება დღისა და ღამისა“, „მშვილდისა და ისრისა“, „მუსულმანისა (არაბისა) და სპარსელისა“. ²⁾ სპარსულ მწერლობაში ასადის მიმდევართა და წამბაძველთა მთელი წყება გაუჩნდა. „გაბაასების“ ჟანრი გადაიტანეს ევროპაში და იქაც ფართო გავრცელება პოვა (ე თ ე).

1) ჰკულისხმობს ბარბარიზმებით საესე თეიმურაზის „მაჯამა“-ს.

2) H. Eibe, Neupersische Litteratur, «Grundriss der iranischen Philologie», II, s. 226 — 227.

ქართულ მწერლობაში „მუნაზარე“ პარველად თეიმურაზმა შემოიტანა. ყოველ-შემთხვევაში ამის უწინარესად ის ჯერ-ჯერობით ცნობილი არაა [თუ მხედველობაში არ მივიღებთ «როსტომიანის» ქართული ვერსიის გამლექსავის, სერაპიონ სოგრატის-ძე საბაველიის, ორსტროფიან ჩანართ შელაპარაკება-გაბაასებას რუსთველსა და ბაგრატ მუხრანთ-ბატონის შორის]. „მუნაზარეს“ ფორმით არის შეთხზული თეიმურაზის „გაბაასება ღვინისა და ბაგისა“ და „შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა“ [რალაც გაუგებრობის შედეგია, რომ უკანასკნელი აკად. ნ. მარს ნათარგნ ძეგლებში აქვს მოქცეული¹⁾]. „შედარება“ თეიმურაზის უეჭოდ ორიგინალური ნაწარმოებია].

თეიმურაზის შემდეგ „გაბაასება“-ძლიერ პოპულარული გახდა. ამ ფორმას იყენებს არჩილი („გაბაასება თეიმურაზისა და რუსთველისა“, „გაბაასება კაცისა და სოფლისა“), თეიმურაზ მეორე („გაბაასება ღლისა და ღამისა“, „გაბაასება რუსთველთან“), დავით გურამიშვილი („სიკვდილის და კაცის წელაპარაკება და ცილობა“, „კაცისა და საწუთროსაგან ცილობა“), მწერალი ქალი მანანა („მანანასაგან ციების ბაისი“) და სხვ.

მეორე ფრიად მნიშვნელოვანი ჟანრი, რომელსაც თეიმურაზმა მისცა სათავე, არის მაჯამა. ტერმინი მაჯამა ორი მნიშვნელობით უნდა ვიხზაროთ: მაჯამა როგორც თავისებური სტრუქტურული ერთეული და მაჯამა როგორც სუფეტურ-კომპოზიციური ერთეული.

სტროფული მაჯამა ტაეებში (სალექსო სტრიქონებში) ოპონირებული სიტყვების გარკვეულ ორგანიზაციას ეყვარება. ავლოთ, მაგალითად, ჩვენთვის უცე ნაცნობი სტროფი:

რად, სოფელი, სხვა არ დასწვი ჩემებრ, მე მქენ დასადაგე?
გლახ, ლახვარი სასიკვდინე ყველა მე მკარ, დასადა აგე!
დამიკარგე ძე, ასული, ძმა არ ვიცი, და სადა აგე?
სხვა ნაყოფი მათებრ ტურფა რა აშენე და სადა აგე?!

მოტანილი სტროფის ყოველი ტაეა ერთიდაიმავე სიტყვით, თუ სიტყვათა კომპლექსით იხურება. ესაა დასადაგე, მაგრამ მიუხედავად ბგერული ერთგვარობისა, ეს სიტყვა ოთხივე შემთხვევაში სხვადასხვა მნიშვნელობას იძლევა. პირველ ტაეებში დასადაგე ნიშნავს

1) ЖМНП, 1699, XII, 233;

დასაწევს, დასადავავს. მეორეში—ავტორი ამბობს: ყველა ლახვარი მე მქარ, დასად, ჯგუფად შეწყობილიო. მესამე ტაეპში პოეტი ჩივის ძის, ასულის და ძმის დაკარგვაზე და ბოლოს იკითხება: და სად აგე, ე. ი. და სად წაიყვანეო. მეოთხეში კი ლაპარაკია აშენებაზე, აგებაზე: მათსავით ტურფა სად რა აგიგია და აგიშენებიაო. ამრიგად, დასადაგე ომონიშური ხერხით არის გამოყენებული. სტროფული მაჯამას მთელი ინტერესი მათხია ომონიმების ვირტუოზულ-კალამბურულ წყობაში. მაჯამას ღირსება ომონიმების მოხდენილობით განიზომება, ომონიმების ოსტატური ვარიაციით აღწევს ავტორი მხატვრულ ეფექტს.

ხელნაწერებში ომონიმები ჩვეულებრივად ერთ სიტყვად იწერება (ჩვენ გამოცემაში რთული ზაჯამური ომონიმები შემადგენელ სიტყვიერ ნაწილებად არის დაყოფილი, რომ უფრო ადვილი გამხდარიყო აზრის გაგება). ომონიმების შეჩვევის მიზნით პოეტი ხშირად იძულებული ხდება სიტყვის წესიერი ფორმა დაარღვიოს, ან უკზო და უბმარი ტერმინით ისარგებლოს. ამიტომაც მაჯამაში არა-სწავიათია ბარბარისტები, ნეოლოგიზმები, არქაიზმები, პროვინციალიზმები და მისთანანი. ყოველივე ეს ბუნებრივად აზრის გაგებას აძნელებს და ართულებს. სხვათა შორის, დამახასიათებელია, რომ თეიმურაზის მოწმობით მაჯამების „თარგმანება“ (განმარტება) კულტურული ვართობის ერთერთი სახეთაჟანი ყოფილა იპდროინდელს სალიტერატურო წრეებში და სალონებში:

სპარსულად ჰქვიან მაჯამა შერვილად თარგმანება,

იკითხვიდენ და თარგმნიდენ, ლხინი ვერ შეეღარება,
გული მოყვარე სიბრძნისა მასთანა დაჟვანება-ო,

ტექსტის სათაურიც ზაზს უსვამს მაჯამას ამ «ღირსებას» «კეთილ-სასწენელი და ტკბილ-საამოვნო, მსმენელთათვის საძებარ სათარგმანებელი-ო.

უნდა გულასდილად ითქვას, რომ მაჯამას „თარგმანება“ ახლაც კი მეტის მეტად ძნელი საქმეა. რედაქციას ამ მხრივ ენერგია არ დაუზოგავს, მაგრამ ვერ ვიტყვიო, რომ ყოველ ცალკე შემთხვევაში აზრი ჩვენთვისაც ნათელი გამხდარიყოს. ახლაც ძალაში რჩება ჩვენი სიტყვები მაჯამას ჩვენივე პირველი გამოცემის შესახებ: „ცხადია, ბევრი რამ ჩვენთვისაც გაუგებარი იყო. ჩვენ შეძლებისდაგვარად

ვეცადეთ ტექსტი შეგვესწავლა და შედეგი მკითხველისათვის წარმოგვედგინა. ეს პირველი ცდაა და ამდენადვე შეცდომები მოსალოდნელიცაა და, ვფიქრობთ, გასამართლებელიც.¹⁾

ნორმალურ პირობებში ყოველი მაჯამური სტროფი ოთხ მაჯამურ ომონიმსს, ე. ი. ოთხ კალამბურულ სიტყვას უნდა იძლეოდეს. ფაქტურად კი ვერც თეიმურაზი და, მით უმეტეს, ვერც რომელიმე მისი მიმდევარი ახერხებს ამ პრინციპის ბოლომდე დაცვას. ამიტომაც ხშირად გვხვდება—ასე ვთქვათ—კოკლი მაჯამები, ანუ ტავტოლოგიური ომონიმები. ამის მაგალითები თეიმურაზის «მაჯამა»ში დაც, საწუხაროდ, ბევრი მოიპოვება. დასასრულ ისიც აღსანიშნავია, რომ ხშირად კალამბურული გამოთქმა ერთ სიტყვიერ ერთეულს წარმოადგენს და მისი ცალკე ნაწილებად დაყოფა საპირო აღარაა.

მეორე მხრივ «მაჯამა» სუეეტური კო მ პ ო ზ ი ც ი ი ს გარკვეულ წესებს ჰგულისხმობს: „მაჯამა“ უცხო სიტყვაა (არაბულ-სპარსული) და ნიშნავს კრებულს. თეიმურაზიც არსებითად ასე განზარტავს ამ ტერმინს:

სპარსულად ჰქვიან „მაჯამა“ შეყრილად ითარგმანება,
წიგნები გამოკრებული, იგერთად მოიზარება-ი.

ან და კიდევ:

ლექსთა ღარიბთა, უცხოთა, რომელ არს გამოკრებული,
მოიზინდა წერა-ო

ვახტანგ VI-ის კერძო მაგალითზე ჩვენ უკვე ვაჩვენეთ,²⁾ რომ ძეგლი იმავე ავტორის სხვადასხვა თხზულებათაგან საგანგებოდ გამოკრებილი მაჯამური სტროფების კრებულს წარმოადგენს. თან ისიც დავსძინეთ, რომ „მთლიანად აღებული ეს [ვახტანგის მაჯამა] არაა მექანიკურად შეკოწიწებული ხანების კომბინაცია“—თქო.³⁾

თეიმურაზის „მაჯამას“ მრავალი სტროფიც „ვარდ-ბულბულიანისა“, „შამი-თარვანიანისა“ და „გაზაფხულ-შემოდგომის შედარების“ პარალელურ ტექსტებს ემთხვევა. ამიტომ განსაკუთრებით საყურადღებო იყო ვახტანგის ანალოგია, მაგრამ ეს ანალოგია თეიმურაზის მასალით ბოლომდე არ გამართლდა: მრავალი სტროფის პარალელური ცნობილ ძეგლებში არ იპოვება. ამასთან „მაჯამას“ ზოგიერთ წემა-

1) ანთოლოგია. II. 1928, გვ. IX.

2) ანთოლოგია, II, გვ. X-XI.

3) იქვე, XI.

დგენელ თავს („გაბაასება ღვინისა და ბაგისა“, „ქება და მკობა ალექსანდრესი და ნესტან-დარეჯანისა“) ცალკე დამოუკიდებელი ნაწარმოების მნიშვნელობა აქვს. ეს თავები „მაჯამაში“ მთლიანი ერთეულის სახით წესულა. მაჯამას დართული აქვს საკუთარი პროლოგ-ეპილოგიც. ჩვენი აზრით, თეიმურაზს ერთი მხრივ თავის თხზულებათაგან გამოუტყობია ცალკე მაჯამურ სტროფები, მეორე მხრივ სათანადო ცალკე „ქებანიც“ შეუთხზავს. ეს მასალა შეუვსია ახალი სტროფებით და პროლოგ-ეპილოგის სახით მტკიცე კომპოზიციური საღატით შეუტკავს. ამგვარად კი მაჯამას დამოუკიდებელი ნაწარმოების სახეც ეძლევა და გამოკრებილ თხზულებასაც წარმოადგენს. მინცდამინც თეიმურაზი თავის მაჯამას ცალკე წიგნს უწოდებს („გათავდა წიგნი მაჯამა“), თუმცა იმის გამოკრებილობასაც იქვე საგანგებოდ უსვამს ხაზს:

გათავდა წიგნი მაჯამა, ლექსი აქა-იქ თქმულები-ო.

შემდეგში გადამწერლებს უტდიათ მაჯამას შეესება და გამოკრების წესითვე ახალი სტროფებით განუვრციათ ტექსტი. აქიდან წარმოდგება მაჯამას სხვადასხვა რედაქციები. თავის ნაწივ თეიმურაზი მაჯამას „მცირობას“ იუწყება:

გათავდა წიგნი მაჯამა.

ყოვლის წიგნისა უმცროსი, ჩანს მათი უფლისწულები-ო. ასე ვგვისმის ჩვენ მაჯამას კომპოზიციის კითხვა.¹⁾

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ თუცა თეიმურაზი მაჯამას სპარსულ გვარად აცხადებს, მაგრამ არსებითად ეს მის მიერ შემოღებული ორიგინალური უნარია. მაჯამა სპარსულია მხოლოდ როგორც ტექნიკური ტერმინი, სპარსულში მაჯამა ეწოდება საერთოდ თხზულებათა ყოველგვარ კრებულს და არა კერძოდ საგანგებოდ წერჩეული მაჯამური სტროფების კრებულს. ესლა რაც შეეხება მაჯამურ სტროფებს. რასაკვირველია, ომონიმურ-კალამბურული ხერხი უკებო არ ყოფილა არც სპარსული და არც ძველი ქართული მწერლობისათვის. მაგრამ ომონიმურ-კალამბურული ხერხის გარკვეულ „მაჯამურ“ პრინციპად გადაქცევა უნდა მიეწეროს თეიმურაზის ღვაწლს. თეიმურაზის მაჯამამ უდიდესი გავლენა მოახდინა „აღორ-

1) მაჯამას შედგენილობის ტექნიკურ-ტექსტუალურ საკითხებზე სათანადო განმარტებანი იხ. წერილში „ტექსტისათვის“.

ძინების“ პერიოდის ქართულ მწერლობაზე. არჩილის „ლექსი აქა-იქ ნათქვამი“¹ და ვახტანგის „მაჯამა“² თეიმურაზის „მაჯამას“ გადაწერებას წარმოადგენს. არჩილის თხზულების სათაურიც კი თეიმურაზიდან არის აღებული (შდრ. თეიმურაზი: „გათავდა წიგნი მაჯამა, ლექსი აქა-იქ თქმულზე“). არჩილი: „ლექსი აქა-იქ ნათქვამი“). წამბაძველი საგანგებოდ იმოწმებს კიდევაც თავის უშუალო წყაროს:

სამიჯნუროსა ლექსებსა კარგად მოგვეთხრობს მაჯამა-ო.

ასე იქცევა ვახტანგიც:

ჩემთა ნათქვამთა მოწმობა კვლავ ლექსმა მიყო მაჯამა-ო.

თეიმურაზის მაჯამური ომონიმებით დატყობილულია იოსებ სააკაძისა, დავით გურამიშვილისა, ბესიკისა და სხვათა პოეტური შემოქმედება. სანამუშოდ აქვე წარმოვადგენთ თითოეული დასახელებული პოეტის თითო სტროფს და თეიმურაზის სათანადო ტექსტს დაუპირისპირებთ.

იოსებ სააკაძე („დიდ-მოურავიანი“):

სად მეგონა დამკვიდრება, აწ სადით ვარ განაქერით,
მეფეს ტკბილად ველარ ენახავ, თვარ არ ვრიდობ განა ქერით!
ვის მომწევენ, შეიქნების გაკვეთილ და განაქერით,
ბედო კრულო, უკულმართო, თავი ჩემი განაქე რით?

თეიმურაზი:

აწ, ბუღბუღო, ყველა გხედავს ხელსა, სოფლით განაქერსა,
ჩაჯდომილხარ ეკალშია, სახლს აუ ეძებ, განა ქერსა!
გვიჩვენებ და შემოგვჩივი გულსა, ლახვრით განაქერსა,
მოგიტან და გაგიკურნებ ღარდსა ხელით განაქერსა.

დავით გურამიშვილი:

მოკლეა ესე სოფელი, კაცს არ შერჩების წამ ერთო,
რაც მომებოძა თავითვან, ბოლოყამ ისევ წამერთო;
მან დამიკვანდა მუხთალმა, მე რაცა მეხვეწა, მერთო,
მის გამო სივლით მე გული, ვით შეშა, ცეცხლზე წამერთო.

¹) ანთოლოგია, II, 1928, გვ. 113-117.

²) იქვე, გვ. 137-142.

თეიმურაზი:

მინდოდა ქება-ქებასა სხვანიცა ბევრი წამერთო,
 არ დამაცალე, სოფელო კრულო, მოკლე და წამ ერთო;
 შენგან დამება გონება, ტკბილი სიტყვები წამერთო,
 მანდოდა ცრემლი ზღვათათვის ჩემი ნიადაგ წამერთო.

ბესიკი:

მკრა ეშხის ლახვარი დანასობითა,
 დასქრა შავ გლახ გული დანა-სობითა,
 მან სევდა მიმტაცა დანასობითა!

თეიმურაზი:

შემან მშვილდმან ისარი მკრა გულსა ლახვრად დანასობი,
 ეგზომ დაპყო გულსა შინა, რომ მოჰკიდა დანასობი;
 დაწვთა მისთა შვენებითა ვნახე ვარდი დანასობი,
 ველარ ვნახე მთვარე მისგან მონავანი და ნასობი.

* * *

თეიმურაზმა ნაციონალური თემატიკის დამუშავებაც სცადა. „წამება ქეთევან დედოფლისა“ ამ მხრივ პირველი მაგალითია ქართულ მწერლობაში. ნართალია, უძველესი დროიდან არსებობდა ე. წ. „წმიდათა ცხოვრებანი“ (ჰაგიოგრაფიული მწერლობა), მაგრამ თეიმურაზის ისტორიულ პოემას არავითარი საერთო აქვს აღნიშნული ტიპის ძეგლებთან არც იდეური მიზანდასახულობისა, არც სუჟეტისა და არც კომპოზიციის მხრივ. თეიმურაზის პოემა უაღრესად საერო ხასიათის ნაწარმოებია, სადაც სათანადოდაა დაცული ისტორიულ-ნაციონალური პერსპექტივა და შედარებით აცილებულია ზღაპრულ-სასწაულეებრივი მომენტი. მიუხედავად განცდის სიმწვავისა, ავტორი ეპიკური სიღარბისლით აწერს კარგად ცნობილ ისტორიულ ფაქტს. პოემაში აქა-იქ შერეულია მწუხარე ლირიკული მოტივებიც, რაც ასე ეხამება სუჟეტის საერთო ფონს. ლირიკულ-ელეგიკური ტონი თავის მხრივ საზოგადოებრივ-ეროვნული თვალსაზრისითაც ყოფილა გამოწვეული. ერთი, სიტყვით, თეიმურაზი პირველად იყენებს ქართულ მწერლობაში ისტორიულ-ნაციონალურ ფაბულას და ე. წ. ისტორიულ-ნაციონალური მიმართულების დამწყები ხდება. შეიძლება ითქვას, რომ ამით თეიმურაზმა ერთგვარი თემატიკური კრიზისი

სძლია და მომავლისათვის მწერლობას ახალი გზები დაუსახა. არჩილი, გურამიშვილი და მრავალი სხვებიც თეიმურაზის დაწყებულ საქმეს აგრძელებენ. დამოუკიდებლად მისი ლიტერატურული ღირსებებისა ისტორიულ-ნაციონალურმა ეპოსმა დიდი სამსახური გაუწია ქართულ ისტორიოგრაფიას და ამ მხრივ დიდი უტილიტარული როლი ითამაშა (უმრავლეს შემთხვევაში მხატვრული მომენტის საზიანოდ).

„ალორძინების“ პერიოდიდან თეიმურაზი პირველად სარგებლობს აგრეთვე წვრილი ლექსების ჟანრით¹. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ თეიმურაზმა საკმაოდ გაამდიდრა ქართული ფეოდალური მწერლობის არე და მოცულობა. მან პირველმა შექმნა ნაირი ლიტერატურული ჟანრის კულტა, პირველმა შეარყია ტრადიციული თემატიკა და მწერლობის შემდგომ განვითარებას ფართო ასპარეზი გადაუშალა.

თავისი არც ისე მრავალრიცხოვანი თხზულებებით თეიმურაზმა მოგვცა მხატვრული სახეების მთელი გაღრევა: ლეილა და მაჯუნუნი, იოსებ და ზილიხან, შამი და ფარჟანა, ვარდი და ბულბული დაზოგადო პოპულარული სახეებია ფეოდალური ეპოქის ქართულ მწერლობაში. თეიმურაზის გმირების სახელებმა ქრისტიანული კალენდრის ნორმებიც კი სძლია.

ლიტერატურული გავლენის თვალსაზრისით თეიმურაზის პოეზიას იშვიათი გამარჯვება ხედა წილად. ჩართო „ვარდ-ბულბულიანი“ რომ ავიღოთ, განსაცვიფრებელი შედეგი აღირიცხება. ამ თემამ მთელი ეპოქა შექმნა, მთელი კულტი. ვერ დაასახელებთ ვერცერთ „ძველ“ მწერალს, რომლის კალამი სამიჯნურო ზოტივს შეხებია (აბა რომლის კალამი არ შეხებია ამ ზოტივს?!) და ვარდ-ბულბულის ამიოკობა რაიმე ვარაიაციით არ აღებეჭდოს! პოეტი ი. გრიშაშვილი ასეთ საგულსხმო სტრიქონებს უძღვნის თავის ლიტერატურულ ორეულს—ს ა ი ა თ ნ ო ვ ა ს :² „მაინც დალოკვილს იმდენჯერ აქვს ნახმარი «მზე», «მთვარე», «ვარდი და ბულბული», რომ დღეის შემდეგ როგორ მიექარავ და კვლავ შევიყვარებ ამ საგნებს-ო.

მაგრამ „ვარდ-ბულბულიანური“ პოეზიის დღეგადასული ხმები მთლად არც შემდეგში მიჩყდა. უკანასკნელად პოეტმა სიმონ ჩი-

1) შეიძლება ამ შემთხვევაში შედეგობაში არ იქნას მიღებული „ანანთქება“, რომელიც ყოველგვარ მხატვრულ ღირებულებას მოკლებულია და რომლითაც გატაცებული იყო თეიმურაზი და მასთან ერთად მთელი მომდევნო ფეოდალური ქართული მწერლობა.

2) საიათნოვა, ტფილისი 1918, გვ. 47.

ქოვანმა მოგვცა „ბულბულიანობის“ ძღვეის მოხდენილი ცდა თავის მოხდენილ ლექსში «ბულბულიანი»¹. სიმონ ჩიქოვანი წმვენიერად ამხელს „ბულბულიანური“ პოეზიის „მოდერნულ“ კილოს:

ბულბული დაჯდა წარსულის ძვლებზე
და იწყო ყეფა ინდუსტრიაზე...

თეიმურაზის ლიტერატურული მნიშვნელობა კარგად ჰქონია შეფასებული როგორც მის თანამედროვეებს, ისე მომდევნო თაობებსაც. თეიმურაზს თურმე ჯერ კიდევ სიცოცხლეშივე უღარებდნენ (ვინ იცის იქნებ პირფერულად?) ქართული პოეტური სიტყვის უდიდეს ოსტატს—რუსთველს. ამით პოეტი მეფე თითქოს შეურაცხყოფილი კი დარჩენილა თავის უკეთილშობილეს გრძნობებში და თავბედურად დაკადნიერი ტონით იტყუება „მაჯამას“ ეპილოგში:

ლექსი ჩემი სჯობს გვიარად და ტკბილად სასიხლად ყურისა,
მაინც რუსთველსა აქებენ, მე ისან გამაგულისა!

თეიმურაზის თანამედროვე, თანამოკალმე და თანამებრძოლი, დიდი ფეოდალი და პოეტი ნოდარ ციციშვილი კოძალკით და მოწიწებით წერს ერთგან ჩვენი ავტორის შესახებ²:

თქვა ხელმწიფური ლექსები, თვით რუსთველის ნოსა-
წონისი,

ლექსთა მკითხველთა ზელექსედ ხან ის აქეს და ხან ისი-ო.

თეიმურაზის მეორე თანამედროვის, პოეტ მამუკა მდივნი ს, სიტყვით არჩევანი არც შეიძლება³:

კახთა მეფე თეიმურაზ ყოველთა უკეთესია...

ხოლო არჩილი პირდაპირ და კატეგორიულად აცხადებს: „ამჟამად ასე სახელისმძებნელი კაცი არ გამოსულა, რომ მღფე თეიმურაზ [არს]“. ეს ფრაზა ამოღებულია არჩილის კარგად ცნობილ თხზულებიდან „გაბაასება თეიმურაზისა და რუსთველისა“⁴. ამ ნაწარმოების გენეზისის თაობაზე ავტორი გვიამბობს: „გაბაასება მეფის-პატრონის თეიმურაზისა და ზელექსეთ დასაბამის ჩიტორის

1) ს. ჩიქოვანი, მთლოლ ლექსები, ტფილისი 1929, გვ. 106—107.

2) შვიდი მთიები, პროფ. კ. ვეკელიძის რედაქციით, ტფილისი 1930, სტრაფი 7.

3) შაჰ-ნამეს ქართული ვერსიები, ი. აბულაძის გამოცემა, 1916, გვ. 5.

4) ე. თაყაიშვილი, Описание рукописей, II, 142.

რუსთველისა ამ ნიზეზით [იქმნა], რაზეთუ მათ მელექსეთ შედარება მრავალჯერ მასმოდა მე მეფეს არჩილს“ .ო. 1.

„გაბაასება“ დაწერილია მკვეთრი პოლემიკური ტონით. განსაკუთრებით გამომწვევ პოზაშია მოცემული თეიმურაზი, ის მეტად ქირვეულობს და ცხარობს. რუსთველი მორიდებულია და კრძალული გვირგვინოსან პოეტთან კამათში. არჩილის დასკვნით ბრძოლა გადაუწყვეტელი რჩება („ანთოლოგია“, II, 100):

ორთავ უხამს დიდი ქება, მსნენელთ დიდსა სიბრძნეს მოსცემს.

თეიმურაზს დიდ ქებათა-ქებას ასხამს XVIII საუკუნის ოფიციალური კრიტიკაც ან ტონ კათალიკოსასა და იოანე ბატონი შვილის სახით. 2 მაგრამ რაღა წარსული დაფინოწმოთ?.. ამ წარსულის დიდი მცოდნე მეცნიერის, აკად. ნ. მარის სიტყვით თეიმურაზი პირველი პოეტია საქართველოში რუსთველის შემდეგ 3. ჩვენ პირადად შორს ვართ ამ შეხედულებიდან, მაგრამ მაინც უდავოა და ცხადი თეიმურაზის დიდი მნიშვნელობა ფეოდალური ეპოქის ქართული მწერლობისათვის. თეიმურაზ პირველი ამ მწერლობის ერთერთი პირველთაგანია და გამოჩენილი და დამსახურებული მოამაგე. ამდენადვე ის ყურადღების და შესწავლის ღირსია, თუმცა—თქმა არ უნდა—წავიდა თეიმურაზ და არჩილ მეფე-პოეტების დრო“ . 4

ა ლ . ბ ა რ ა შ ი ძ ე

1) ე. თაყაი შვილი, რქვე, II, 141.

2) წყობილსიტყვაობა, თავი ე; მცირე უწყება ქართველთა მწერალთათვის (ძველ საქაროველო, I, განყ. III, გვ. 26).

3) Возникновение и расцвет древне-грузинской светской литературы (ЖМНП, 1899, XII, გვ. 233).

4) ვალ. ბ ა ბ ტ ა ძ ე, ქართული მხატვრული პროზა 1928 წელში („კომუნისტი“ 1929 წ. № 3, 5 იანვარი).

თეიმურაზის „მთარგმანები“

ვერ გვითქვამს გადაჭრით: სად უფრო მძლავრია თეიმურაზი — ორიგინალ შემოქმედებაში, თუ „მთარგმანებში“?! ამ საკითხის გადაუჭრელად (მკითხველმა თვით დაადგინოს...) ჩვენ ვვინდა ამ შენიშვნებში შევეხოთ მხოლოდ მის მიერ „ნათარგმნ“ თუ გადმოქართულებულ ნაწარმოებთ. მათი ხეღერითი წონა, უდავოდ, დიდი და საპატიოა მის პოეტურ შემოქმედებითი არეში. ამ კატეგორიის ეკუთვნის: 1. „იოსებ-ზილიხანიანი“, 2. „ლეილ-მაჯნუნიანი“, 3. „შამი-ფარვანიანი“ და 4. „ვარდ-ბულბულიანი“.

ორიოდე სიტყვა ნათარგმნ ნაწარმოებთა და მთარგმნელთა შესახებ ზოგადად.

ცნობილია, რომ ჩვენი ლიტერატურა დამძიმებულია (მეტე რომ არა ვთქვათ) ნათარგმნ ნაწარმოებებით სხვადასხვა დარგებში. ამ მხრივ უამრავ მაგალითებს იძლევა როგორც კლასიკური ხანა, ისე, ე. წ. აღორძინების პერიოდი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ეს უკანასკნელი. როგორც წესი, შეიძლება დადგენილ იქნეს, რომ ზუსტი თარგმანი რომელიმე ნაწარმოებისა (ჩვენ ამ შემთხვევაში მხედველობაში გვაქვს სპარსული წყაროები) არ მოგვეპოვება. ყოველ რეალურ შემთხვევაში ესა თუ ის მთარგმნელი იჩენს გარკვეულ ინდივიდუალობას, თავისებურებას, ტექსტისადმი დამოუკიდებელ მიდგომას. აიხსნება ეს გარემოება, ჩვენის აზრით, ორი ძირითადი მომენტით: 1) სათარგმნი მასალა იდეოლოგიურად უცხოა, მიუღებელია, მას გათავისებურებას სჭირია; 2) აღმოსავლური ვრცელი, ხშირად გაჭინურებულ-გაზვიადებულ გადმოცემას ვერ ვგუებოდა ვერც ქართველი მკითხველი, ვერც მთარგმნელი. ამ აზრის საილუსტრაციოდ ზედმეტი არ იქნება მოვიყვანოთ თეიმურაზის სიტყვები „ლეილ-მაჯნუნიანი“-ს წინასიტყვაობიდან:

„სპარსთა ენისა სიტკომან მასურვა მუსიკობანი,
მბიშვა ენა ქართველთა, ვერ ძალმიც მისებრ თხრობანი,
მათ შეტმასნილთა სიტყვათა მინდა მარტივად
მბობანი“-ო.

უგულეებელსაყოფი არ არის არც ინდივიდუალური, შემთხვევითი, კერძო ხასიათის წერილ-მანი მომენტები, მაგ: სოციალური „შეკვეთის“ მიზანდასახულობა და მისდამი დამოკიდებულება, ავტორის მოუკლებლობა ან „გასაძღვლად“ წერა (თეიმურაზი), მკითხველი საზოგადოების ინტერესი მიწოდებულ ლიტერატურულ მასალისადმი და სხვა.

განსახილველ შემთხვევაში ჩვენ საქმე გვაქვს ტიპიურ ქართველ „მთარგმნელ“-მწერალთან. თეიმურაზი, როდესაც „თარგმნის“, მუდამ თავისებური რჩება: სიტყვა-სიტყვით მას არც ერთი ნაწარმოები არ უთარგმნია, მეტიც: ზოგი რამ ისე გაუთავისებურებია, რომ დედნის ძიებაში მკვლევარი იკარგება!

ცალკეული განხილვა ამა თუ იმ ნაწარმოებისა უფრო ცხად ჰყოფს ჩვენს მოსაზრებას. გავეცნოთ დამოუკიდებლად თვითიველ მათგანს. გასაზღვრული მოსახოებით უწინარეს ყოვლისა შევეხეთ „იოსებ-ზილიხანიანს“.

„იოსებ-ზილიხანიანი“ რომანტიული პოემაა, რომელსაც მსოფლიო ლიტერატურაში (განსაკუთრებით სპარსულ-თურქულ-ქართულში) დიდი ინტერესი გამოუწვევია. სპარსულ ლიტერატურის ისტორიაში ის წარმოდგენილია მრავალი პოეტის შემოქმედებაში. იოსების და ზილიხანის სიყვარულის და ურთიერთობის ამბავი მოცემულია დაბადებაში (თავი მე-14) და შეადგენს ყრანის ერთს სურას (111 ლექსი აქვს დათმობილი).

მოთხრობა აგებულია ებრაულ გადმოცემის ჩონჩხზე; არის მოსაზრება¹, რომ ფაქტურ ამბავს ადგილი ჰქონდა ეგვიპტეში თუთანს III-ის ეპოქაში, ე. ი. 37 საუკუნის წინადა. იოსებს იცნობს ძველი გადმოცემა, მაგრამ ზილიხანის სახელი ნახსენები არ არის არც დაბადებაში და არც ყრანში. დაბადებაში ის ნახსენებია, როგორც ფუთიფარის მეუღლე. ინტერესს მოკლებული არ არის აღვნიშნოთ, რომ ყოფ. წერაკითხვის № 1508 ხელნაწერს შეუნახავს ფუთიფარის სახელი: ამ ხელნაწერის პირველ გვერდზე მოთავსებულია სიუჟეტური ხასიათის ილუსტრაცია, სახელდობრ — იოსები უარყოფს ზილიხანს სიყვარულს, ის გაურბის ქალს, ეს უკანასკნელი კი მისდევს, — რომელსაც სამს ენაზე აქვს ქვეწარწერა:

¹) იხ. მოჰამმად ალი-ხან-თარბიათ, უფრანალი „თაალიმ ეე თერბიეთ“
ჩ 5—6.

1. იოსებ. ზილიხა. (ქართ.).
2. Iosephus aufugit Potipharis uxorem (ლათინურად=იოსები გაურბის პოტიფარის ცოლს).
3. Ioseph entflieht dem Weib des Potiphars (გერმანულად იმასვე ნიშნავს).

სხვადასხვა ავტორებს მისი სახელი გადმოცემული აქვთ ასე: რაყილი, ზრლანიხა, ზრლანიხა და სხე.

ჰიჯრის მე-4 საუკუნეში (ქრისტიანული ერით მე-10) იოსების ამბავი ძალიან იყო გავრცელებული სპარსეთში, ხალხსაც ღიდად მოსწონდა; ალბად ამით აიხსნება, რომ ეს ამბავი გალექსა სამმა ცნობილმა იმდროინდელმა წიგნწერამ; ესენი არიან: 1) აბუ-რლ-მუ-ყანიდ ბაღხელი, 2) ბახთიარი და 3) უკვდავი ფირდრუსი; უკანასკნელის „იოსებ-ზილიხანიანი“ გამოცემულია სამჯერ ინდოეთში, ერთხელ თანპირანში (1882 წ.) და ერთხელ ოქსფორდში (1908 წ.).

ხსენებულ სამ წიგნწერას შემდეგ „იოსებ-ზილიხანიანი“ გაულექსავს (დრეგლანთ-შაჰ სამარყანდელის ცნობით) ყაზახ ბუხარელს ჰიჯრით 550 წელს. (1155 წ.). მე-15 საუკუნეში ამავე თემაზე წერენ ჯამალი არდნსთანელი (+1474 წ.) და მშულანა-ნურ-რლინ-ყაბდუ რაჰმან ჯამა (1414—1492); ჯამის „იოსებ-ზილიხანიანი“ გამოცემულია ვენაში 1824 წ., თაბრიზში 1862 წ., ინდოეთში მრავალჯერ და ტამპენტში 1914 წ. (ლიტოგრაფია იაკოვლევისა).

1) აქვე ვათავსებთ მართვ ფორმულებს წლების გადასაყვანად ჰიჯრიდან ქრისტიანულ ერაზე და ქრისტიანულიდან ჰიჯრაზე

$$1. x = (a + 622) - \left(\frac{a}{33} \right)$$

სადაც x = ქრისტიანული ერის თარიღს, ხოლო a = ჰიჯრისას.

მაგალითად, თუ ნათქვამია: ჰიჯრის 1299 წ., ეს ქრისტიანული წელთაღ-

$$რიცხვით იქნება $(1299 + 622) - \left(\frac{1299}{33} \right) = 1882.$$$

$$2. a = (x - 622) + \left(\frac{x - 622}{33} \right),$$

$$\text{მაგ., ქრისტიანული 1882 წლის } (1882 - 622) + \left(\frac{1882 - 622}{33} \right),$$

ე. ი. ჰიჯრის 1299 წ.

მიხანშეწონილია ნახევარზე მეტი ნათიის ერთეულამდე აყვანა.

შემდეგი გამლექსავი ჩვენი ამბავისა არის ნაზრში ჰვარც-ველი (1648 წ.). მე-18 ს. მიწურულის სპარსულ ლიტერატურის ისტორიკოსი აზარი ამბობს, რომ: „ნაზრში ჰვარცელმა ისეთი „იოსებ-ზოლიხანიანი“ შეთხზა, რომ ის კითხვის ღირსიც კი არ არის-“ო, მაგრამ ლიტერატურული კრებული „თავჯარვჱ პრსნიანი“-ს ავტორის აზრით ნაზრზე უკეთესად არავის არ შეუთხზავს იოსების და ზოლიხას ამბავი. ნაზრის „იოსებ-ზოლიხანიანი“ გამოცემულია ქ. ტაშკენტში 1904 წ.

არის ცნობა (ყადრ ბულანის), რომ მომდევნო მწერალი, რომელმაც გალექსა იოსების და ზოლიხას ამბავი, არის ყასიმ ხან ბანბანელი.

სპარსული წყაროების მიხედვით კიდევ შეიძლება დავასახელოთ „იოსებ-ზოლიხანიანი“-ს შემდგომი გამლექსავნი:

1) მჰმუდ-ბაქრ-სალარში, 2) მირზა მჰმუდ ყაზვინელი, 3) ღოთფალი-ბაქი, 4) მირზა ყაზვლ-რულან-შაჰაბი წუშთარელი და 5) ჰრმშთი (1821 წ.).

როგორც ვხედავთ, სპარსულ ლიტერატურაში ფირდოუსიდან მე-19 ს.-მდე იოსების და ზოლიხანის ამბავით დაინტერესებულა სულ მცირე 13 პოეტი.¹

რაც შეეხება თურქულ ლიტერატურას, უნდა ითქვას, რომ ამ თემაზე უწერიათ 10-ზე მეტ პოეტს (ჰანდულაჰ-ჩელები-ხანლი, იახიანი-დანი-დანი-დანი და სხვ.).

ისმის საკითხი: საიდან მომდინარეობს თეიმურაზისეული „იოსებ-ზოლიხანიანი“?

ამ კითხვაზე, საწუხაროდ, არსებობდა უარყოფითი პასუხი უნდა გავცეთ. საქმე ისაა, რომ ჩვენ არ გვაქვს საშუალება შევედაროთ თეიმურაზის „იოსებ-ზოლიხანიანი“ ყველა არსებულ სპარსულ წყაროებს მათი მიუწვდომლობის გამო (აუცილებელია ხელთაწერებში ჩხრეკა-ძიება ადგილობრივ—სპარსეთში,

¹ ბიბლიოგრაფიული ცნობები ამოღებულია ალი-ხან-თარბათიდან (იხილეთ ზევით); საგულისხმოა, რომ ამ ცნობას სავეჭიბო ემთხვევა Paul Horn-ის გადმოცემა, რომ ფირდოუსის შემდეგ „იოსებ ზოლიხანიანი“ ცამეტჯერ არის დამუშავებული: „Jusuf und Zueicha (nach Firdausi dreizehn neue Bearbeitungen)“ (იხ. „Geschichte der persischen Litteratur“, zweite Ausgabe, Leipzig 1909, გვ. 178).

ინდოეთში, არაბისტანში...). შეგვიძლია ვილაპარაკოთ მხოლოდ სამი მწერლის—ფირდრუსი, ჯამი და ნაზნის შესახებ. უკანასკნელი უნდა გამოირიცხოს, ვინაიდან ის ეპოქალურად არ უდგება თეიმურაზის „იოსებ-ზილიხანიანს“¹⁾.

ფირდრუსი არ არის პირველწყარო თეიმურაზის „იოსებ-ზილიხანიანისა“ და აი, რატომ.

ფირდრუსის „იოსებ-ზილიხანიანი“ შეიძლება ჩაითვალოს ცნობილ ებრაულ გადმოცემის გალექსვად მთლიანად, დეტალურად, ყოველგვარი განხრების გარეშე, ე. ი. ავტორს იოსების და ზილიხანის ურთიერთობა კი არ აქვს აღებული მთავარ თემად, არაქედ უფრო იოსების თავადასავალი. დაბადების და ყრანის გადმოცემას სწორედ ეს მიზანდასახულობა აქვს—გადმოგვცეს იოსების თავადასავალი, იოსების მაგალითზე დაგვარწმუნოს ღვთის გულკეთილობაში, შორმკერეტელობაში, თავშეკავების უპირატესობაში და სხვ. რომანის მომენტი არ აინტერესებთ გადმოცემაში რელიგიის ქურუმთ, ყოველ შემთხვევაში რომანი არ არის მიზანი თბრობისა. ასევე იქცევა ფირდრუსი: მას გაუღექსავს თავიდან ბოლომდე ის, რაც რელიგიურ გადმოცემაში აღმოუჩენია. რა საკვირველია, ჩვენ არ შეუდგებით იმის მტკიცებას, რომ ფირდრუსის ამ შემთხვევაში რელიგიური მოტივები უფრო ანოძრავებდნენ, ვიდრე რომანის, სიყვარულის მომენტები, მაგრამ უდავოა კია, რომ მისმა ნაწარმოებმა სასულიერო პოეზიის სახე მიიღო. ამ გარემოებით აიხსნება ის, რომ ავტორი დეტალურად აგვიწერს იაკობის და ლავანის ურთიერთობას, იაკობის სიყვარულს რახილისადმი, იოსების სიზმარს, იოსების მოთქმას რახილის სასაფლაოზე, იოსების მისიონერულ როლს ეგვიპტეში, ძმების და მამის შეხვედრას იოსიბთან ეგვიპტეში, ზილიხანის მოქცევას „ქეშმარიტ სარწმუნოებისადმი“ და სხვ. ერთის სიტყვით, ავტორი ზედმიწევნით ზუსტად გადმოგვცემს იმას, რაც აინტერესებდა რელიგიას.

სულ სხვა მიდგომა აქვს თეიმურაზს. მისი ყურადღების ცენტრო გადატანილია არა იოსების თავადასავალზე, არამედ იოსების და ზილიხანს რომანტიულ ურთიერთობაზე. თეიმურაზს ავიწყდება, თითქოს, რომ მის წინ ბიბლეური სიუჟეტი ძვეს, რომელსაც მხო-

¹⁾ ნახიძის ხსენებული რომანტიული პოემა დაუწყია 1648 წ. (იხ. ზევით) ზოლო თეიმურაზს—არა უგვიანეს 1634 წლისა (იხ. ა. კეკელიძე, II, გვ. 227-28).

ლოდ პოეტური სხეული უნდა შეასხას, რომელიც თავისი რელიგიური გაფლენითობის გარდა ათვისებისთვისაც მოზნობლავი უნდა შეიქნას. მართალია, აქა-იქ სულის საკითხი შეაძრწუნებს, დააფრთხობს, ხოლმე, მას და წამოიძახებს:

„შენ მომიტევენ სიტყვანი უქმი, არ ნაყოფიანი,
რომელმან ცვრითა უწვიმე და დარი მიეც მზიანი,
ცოდვასა ზედან სულგარძელობ, შერისხვა იცი გვიანი,
ვამე, ცუდისა ლაყბითა, თუ სული დავაზიანი?“
(310)

ან კიდევ:

„მათს საქმესა საღმრთო წიგნი მოკლედ ამბობს—დაბადება,
სპარსთ გალექსეს ტკბილად რამე, რა ბრალია ჩაღაგმება!
რაც მათ ეთქვა, მე ის ვთარგმნე, ხოტბა იყო, თუ ლაყბება,
არას მარგებს საუკუნოს, ვამე, სული მებრალება!“
(308).

მაგრამ ეს უფრო თავჩაქინდრული ბოდიშის მოხდაა და სხვა არაფერი. კიდევ მეტი: აქ მელაენდება, რომ თეიმურაზს ჰქონდა საშუალება, შესაძლებლობა სარწმუნოებრივი ელფერი მიეცა ნაწარმოებისთვის, მაგრამ ბუნებას ვერ უღალატა—ეროტიკა უფრო მიმზიდველი შეიქმნა მისთვის! და რომ არ „შეურისხდეს“ უფალი, ამ უკანასკნელის თვალის ასახვევად აშობს, ალბად:

..სპარსთ გალექსეს ტკბილად რამე..

რაც მათ ეთქვა, მე ის ვთარგმნე..“—

სხვა საბუთიდან არა ჩანს, რომ „მათ“-გან ეთარგმნოს!! ფაქტიურად ეს ასეა და თეიმურაზი ქრისტიანის, მართლმორწმუნე ქრისტიანის მოვალეობას პირნათლად ასრულებს, როდესაც ნაწარმოების დასასრულ დეკლარაციას უდგენს თვის უფალს-ღმერთს:

„დასაბამ შენ ხარ, უფალო, დასასრულ არსთა დგომამდი,
ჟამ-უკან ქალწულისაგან ჩვენთვის ხორც-შესხმად მოლამდი,
წყეულმც არს ნაჯაფ, ქალბალა, მაქა, მადინა მოლამდი!
გადილო ერთ-ღვთად სამებით სულისა აღმოქროლამდი.“ (311).

ის, რაც ფნრდრუხის ახასიათებს რელიგიურობის თვალსაზრისით, სავსებით გამორტოვებულია თეიმურაზის გაღმორცემაში: არც

წარსული იოსებისა, არც იაკობის ვინაობა, არც სიზმარი, არც მი-
სიონერულ-პროპაგანდისტული როლი იოსებისა, (თუ მხედველობაში
არ მივიღებთ ასეთ ადგილს პოემიდან: იოსები ნებდება ზილიბას,
„ერთად წოლა გააპირეს“, ზილიბა თავის კერპს ფარდას მიაფარებს,
იოსებში ამეტყველდება მართლმორწმუნე და ეუბნება საყვარელს:

„თუ გაქვს, მზეო, სიყვარული ჩემი გულსა დანათესი,
დაამტკრიენ უსულონი, იცან ღმერთი უკეთესი!
შენი ვიყო სიკვდილამდის, სიშორითა არ გაკვნესი,
შენი განაგდე ეშმაკთ ზორეა, იგი გწამდეს,
მოვა მესიო“. (218)

არც შედეგები ამ მოღვაწეობისა და სხვა ასეთი ჩამ. მას გად-
მოცემიდან მხოლოდ სასიყვარულო ამბავი ამოუღია და ის გაუ-
ლექსავს.

მაგრამ, იქნებ, ფრდოუსიდან ამოიღო, ამოგლიჯა მან ეს ნა-
წილი? რომ ეს ასე არ არის, გვარწმუნებს შემდეგი მოსაზრებანი:

1) თეიმურაზით ზილიბა არის მისრეთის მეფის ცოლი,
ფრდოუსით—პირველი ვეზირის (რეგენტის).

2) თეიმურაზით ზილიბა სიზმარში ხედავს იოსებს, ფრ-
დოუსის არავეითარ სიზმარზე არ აქვს ლაპარაკი.

3) თეიმურაზით ზილიბა იოსებთან აგზავნის გრძნობათა
გასამელავენებლად თავის გამზღელს; ფრდოუსით ზილიბას და
იოსებს უშუალო მოლაპარაკება (ახსნა-განმარტება) აქვთ ურთი-ერთ
შორის.

4) თეიმურაზით მეფე რომ შეესწრება ზილიბას და იოსებს
საწოლ ოთახში, ზილიბა ცილს დასწამებს იოსებს:

„...მთვრალი სითმე შეპოიჭრა, სიტყვით ვერა დავამშვიდი,
ჩემთან ჯდომბა მოინდომბა, გავგულისდი, წავეკიდი“-ო (223),

„თავი ხელთა არა აქონდა, თურმე ღვინოს გაეხელა;
იგ ეძებდა დასაწეავად—კერპი უნდა მოეხელა,
საყელონი დავაგლიჯე, გამდელიცა მოგვეშველა,
შუღლი გექონდა, თქვენც მოგვესწარ, თქვენმა მოსელამ
გავვაშველა“-ო (224);

ფრდრუხსით ეს ამბავი გადმოცემული არ არის და ზილიხა აბრალებს იოსებს მხოლოდ მოჯადოების, თილისძის შეყრის სურვილს.

5) ფრდრუხსით ვაქრები იოსებს გაყიდვის წინ აბანავებენ ნილოსში; თეიმურაზს ამის შესახებ არათფერი აქვს ნათქვამი.

6) თეიმურაზით იოსები უნახავად შეუყვარდება იამანის ქვეყნის მეფე-ქალს ბაზიყას —

„ზორიდაღწე ბაზიყაცა მისთვის ხელად მისრულიყო“ (152), თვით მიდის მისრეთს, ამცნობს ზილიხას გულის ტკივილს:

„მისთვის ხელი გამოვქრილვარ, მისი ნახვა გამეგულა,
ვით დამეთმო ცუცხლთა დება, ანუ ვითმცა დამელულა“-ო
(168)

ეუბნება ის ზილიხას; ზილიხა გრძნობს ბაზიყას სევდას, მაგრამ, თვით ტყვე-ქმნილი, ვერ დაუთმობს იოსებს და ასეთი სიტყვებით გაისტუმრებს ბაზიყას:

„უწყის ღმერთმან, ეგრე მიყვარ: ან და იყო, ან ასული.
მართლად გითხრობ, ვიცი, გაწყენ: ცულ მაშვრალად ხარ
მოსული!

შუქი მზისა დამიძვირდა—ვარდი მით ვარ დანასული,
მე არ მომხვდა, შენ ვით მოგცე სულისაგან უფრო სული?! (179);
ბაზიყას ამის შემდეგ არა დარჩენია რა, ეძლევა უსაზღვრო ტანჯვა მწუხარებას, და ბოლოს

„მოკვდა ბაზიყა გარჯილი მიჯნურობისა სენითა,
სრულად მისრეთი ტიროდა, თქვეს: „ცოდვით ავიესენითა“ (191);

არათფერი ამის მსგავსი ფრდრუხის არ აქვს. ამ გარემოებას, ჩვენის აზრით, თითქმის ვადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან, თუ თეიმურაზი ფრდრუხსიდან მომდინარეობს, მას არ შეეძლო ასეთი ფრდრუხისათვის უცხო ეპიზოდი ჩაერთო ისედაც შემოკლებულ „თარგმანში“.

7) ფრდრუხსით იოსები საპყრობილეში (ციხეში) მოათავსეს; თეიმურაზით იოსებს მეფე აზიზი ორმოში ჩაუშვებს.

8) ფ ო რ დ რ უ ს ი თ მისრეთის ქალები ორჯერ უწყობენ ზილიხას და იოსებს შეთქმულებას მათი განთავისების მიზნით; თ ე ი მ უ რ ა ზ ი ს რედაქციამ არ იცის ამის მსგავსი არაფერი.

9) ფ ო რ დ რ უ ს ი თ ზილიხას და მის ქმარს (პირველ ვეზირს, რეგენტს) აძევებენ სამეფოდან; თ ე ი მ უ რ ა ზ ი ს რედაქციამ არც ეს იცის (თეიმურაზით ხომ ზილიხა თვით მეფის ცოლი იყო!).

10) თ ე ი მ უ რ ა ზ ი იოსების და ზილიხას ურთიერთობას, და საერთოდ რომანის სიუჟეტს ამთავრებს იმით, რომ იოსები გამეფდება, შეირთავს ზილიხას, მათ ეყოლებათ შვილები, ბოლოს დატოვებენ აქაურობას—

„ოთხი ძე მიხვდა უებრო, ოთხი მნათობნი ასული...“

„აწ გარდავლს მათ მნათობთა ენასა ვით ვათქმევინო?

იგ ზარიფი ბროლი ტანი მიწას ვითა ჩაუაწევინო?

მათ ნარგიზთა მოცინართა მტვერი ვითა გარდვადინო?

იგ ყუავილნი სამოთხისა ვით ქიან ვყო და ვამლიღნო“ (306—7);

ფ ო რ დ რ უ ს ი თ ფარაონის გარდაცვალების შემდეგ წრავალი რამ არის მოთხრობილი (ძმების მოსვლა ეგვიპტეს, მამის მოსვლა, ზილიხას მოქცევა, ზილიხას გაახალგაზრდაება, იაკობის სიკვდილი და დასაფლავება და სხვა).

მხოლოდ ამის ოდნავ გამოხმაურებასლა უნდა ჰქონდეს ადგილი თეიმურაზის ვარიანტში: მას შემდეგ, რაც იოსები გავეზირდა, გახდა ქალაქის ბატონ-პატრონი, თეიმურაზი არაჩვეულებრივად ამოკლებს ამბავს ისრაელებს—და მათ შორის იაკობის—მისრეთს მისვლისა და ამბობს:

„რალას ვაგრძელებ სიტყვათა, სჯობს რამე შემოკლებითა:

იგი ქალაქი სიყმილსა მორჩეს უფლისა ნებითა,

ა ი ვ ს ო ს რ უ ლ ა დ ქ ა ლ ა ქ ი ის რ ა ე ლ თ ბ ა ნ ა კ ე ბ ი თ ა ,

ი ა კ ო ბ ძ ე გ ა ს ყ ი დ უ ლ ი ნ ა ხ ა , ა ი ვ ს ო შ ე ვ ე ბ ი თ ა “

(261.)

ამრიგად ირკვევა, რომ ფორდრუსის და თეიმურაზის რედაქციებს ერთი მეორესთან არაფერი აქვთ საერთო გარდა ძირეული

სიუჟეტისა; მისი გაშლა, დამუშავება, სოფლმხედველობა, მიზანდასახულობა სულ სხვა გვარი აქვთ.

ყოველივე ზემოთქმულის გამო უნდა დავადგინოთ, რომ თეიმურაზის „იოსებ-ზილიხანიანი“ არ არის ფიქრდოუსის „იოსებ-ზილიხანიანი“ არამც თუ თარგმანი, არც გადმოკეთება, გათავისებურება¹⁾.

არც ჯამიდან გადმოუღია თეიმურაზს ჩვენთვის ამ შემთხვევაში საინტერესო ნაწარმოები. ამის მტკიცების საშუალებას გვაძლევს შემდეგი მოსაზრებანი.

ზოგადი თვალსაზრისი ჯამის ნაწარმოებისა თითქმის იგივეა, რაც ფიქრდოუსის, ე. ი. სარწმუნოებრივი გადმოცემის გალექსვა; თეიმურაზი კი, როგორც უკვე ვიცით, უფრო რომანტიკით არის გატაცებული. აქვე აღვნიშნოთ სხვაობის მომენტები:

1) ჯამის საკმაოდ ვრცლად აქვს აწერილი იოსების გენეალოგია; თეიმურაზი ორიოდ სიტყვით იხსენიებს ამას:

„მამათმთავარსა იაკობს ძე ჰყვანდა ათორმეტები.“

ორნი ცოლნი ჰყვეს: უფროსსა თვალნი აქვს მრუდად მკვრეტები, უმცროსსა ერქვა რაქაელ, შვენებით მეტის-მეტები, მოსე მოგვითხრობს, რომელსა უძლოდა ნათლის სვეტები“ (30)

„რაქაელ უშვა ორი ძე: იოსებ, ბენიამენი;

იოსებს ვიტყვი, ბუ ვაქო, ყველამ დამეციოთ ამენი“... (31);

ამით ამოიწურება იოსების ჩამომავლობის ამბავი.

2) ჯამის აწერილი აქვს აგრედვე ზილიხას ქალიშვილობა, მისი მამა და მამის სამეფო კარი; თეიმურაზი ამის შესახებ არას ამბობს; ის წარმოგვიდგენს ზილიხას უკვე ცოლად აზიზ მისრელ მეფისა.

3) ჯამით ზილიხა ქალიშვილობაშივე ხედავს სიზმარში უცნობ, წარმტაცი სილამაზის ვაჟს; მესამედ ზილიხის დროს ქალის დაქინებთით კითხვაზე ვაჟი ეუბნება: „მე ვარ დიდი ვეზირი ეგვიპტისა; ვსარგებლობ მეფის ნდობით, ყურადღებით და ფუფუნებით; იქ მოდი, ეგვიპტეში, თუ გინდა შემეყარო“-ო; თეიმურაზი თავისებურად გადმოგვცემს ზილიხას სიზმარს: ის ხედავს (ერთხელ) იოსებს

¹⁾ წერილის ხასიათი საშუალებას არ იძლევა, რომ აღძრულ საკითხს უფრო დეტალურად შევხვით.

სიზმარში უკვე აზიზის ცოლობაში; ნაწარმოების კომპოზიციით ეს ასეც უნდა ყოფილიყო, ვინაიდან თეიმურაზს გამოტოვებული აქვს როგორც იოსების გენეალოგია, ისე ზილიხას ქალიშვილობა—პირველადეე ის მას გეაცნობს, როგორც აზიზის ცოლს.

4) ამასთან დაკავშირებულია მეორე გარემოებაც: ჯამი დეტალურად აგვიწერს, თუ როგორ გახდა ზილიხა მისრეთის პირველი ვეზირის ანუ რევენტის ცოლი: როგორც დივინახეთ, ქალს ზმანება მოუწოდებს ეგვიპტეში; ის აენთება ამ სურვილით და უცნობი ვაჟისადმი სიყვარულით; მამასთან მოდიან სხვადასხვა ქვეყნის შეფვთა და მათი შვილების მოცაქელნი ზილიხას ხელის სათხოვნელად; ქალი ყველას უარს ეუბნება და უმელავენებს მამას, რომ, თუ მისი ვათხოვება უნდა, გაჰყვება მხოლოდ ეგვიპტეს პირველ ვეზირს; მეფე-მამა აცნობებს ქალის სურვილს ეგვიპტეს პირველ ვეზირს; ეს უკანასკნელი ალტაცებულია წინადადებით; ზილიხას დიდის ამბით ვაგაზენიან ეგვიპტეში; ქალი მოუთმენლად მოელის საქმროს ნახვას; გამდელის საშუალებით ჩუმად ნახავს მას, მაგრამ დაადგენს, რომ ეს ის არ არის, ვინც სიზმარში ნახა; ტანჯვას და მწუხარებას საზღვარი არა აქვს, მაგრამ ფარული ხმა ანგელოზისა არწმუნებს მას, რომ ის უნდა გაჰყვეს ამ ვეზირს, თუ უნდა, რომ შეეყაროს სიზმარში ნახულ ვაჟს; ზილიხაც თანხმდება მით უფრო, რომ იგივე ხმა აჯერებს, რომ ვეზირი ვერ წაართმევს მას ქალწულობას; ზილიხა მოუთმენელ მოლოდინშია: ამ დროს მისრეთში მოიყვანენ გასასყიდად იოსებს...

თეიმურაზით ეს საინტერესო ეპიზოდი სრულიად გამოტოვებულია: ზილიხა მეფე აზიზის ცოლია, სიზმარში ნახავს ვაჟს, შეუყვარდება ის, მიეცემა სევდას, მაგრამ მალე იოსებს ჩამოიყვანენ და

„ზილიხან სიხარულითა, ვითა უცნობო, რეტობდა,
სიზმარში მისგან ნახულსა ბრც აკლდა, არცა
მეტობდა.
სულსა და გულსა ცნობითურთ მისთვის უხვობით მეტობდა,
იოსებ სირცხვილისაგან, ვით ია, თავსა მდრეკობდა“ (84)

„მეფე იოსებს ზილიხანს გაუდღებდა, უღებდა,
მაგრამ მას მზესა მის ყმისა სურვილი ცეცხლსა უღებდა,
ნახვისა სიხარულითა თავსა იმედსა უღებდა,
გული ლახვრითა დაქრასა შავთა წამწამთა უღებდა“ (85).

5) თეიმურაზით იოსები სიზმარში ნარინჯს აძლევს ზილიხას; ჯამის გადმოცემაში ნარინჯის ხსენებაც არ არის.

6) ჯამით იაკობი შეილებს დავაქვაცებისას კვერთხად აძლევდა შერჩეული ხის ტოტს, მაგრამ იოსებს უკეთესი კვერთხი უნდა, რომ „ძმებთან თამაშობის და ქიდაობის დროს გამარჯვება მიანიჭოს“; მართლაც, ასეთს კვერთხს იაკობის ლოცვა-ხვეწით მოიტანს მიქელ-გაბრიელი, ღვთის მოციქული, რომელიც ამბობს, რომ „ეს კვერთხი იოსებს ოდესმე დასაყრდენ ყავარჯნად გამოადგება სამეფო ტახტის გასამაგრებლად“-ო; არაფერი ამის მსგავსი თეიმურაზს არ აქვს ნათქვამი, თუმცა ქრისტიანული მოტივაციის თვალსაზრისით მას შეეძლო გამოეყენებია ეს ეპიზოდი.

7) ჯამის არ ავიწყდება ყოველგვარი დაბადების გადმოცემა, რომ იოსებმა ზმანებითი ხასიათის სიზმარი ნახა—მისი თაყვანისსაცემლად მოვიდნენ მზე, მთვარე და 11 ვარსკვლავი; ამ სიზმრის ახსნა-განმარტებამ და გამჟღავნებამ საბედისწერო როლი ითამაშა იოსების ცხოვრებაში. თეიმურაზის ვარიანტი ღუმილით ჩაუვლის ამას. ვიმეორებთ, გამოყენება კი შეეძლო...

8) ჯამით ძმებმა რომ იოსები გაწირეს, ჩააგდეს იგი ორმოში, მაგრამ ღვთის განგებით იოსები ჩამოჯდება ქის კედლიდან გამოშვებულ ქვაზე და ამ რიგად გადარჩება აუცილებელ დაღუპვას; თეიმურაზს ეს ამბავი სრულიადაც არ აინტერესებს და ასე შემკუმშვით გადმოგვცემს მას:

„მათ გააშიშვლეს საკვლავად, ყელის გამოჭრას ლამოდეს, განგება იყო ძალღისა—უწყალოთ შეეწყალოდეს, ორმო იპოვეს, ქას ჰგვანდა, შიგ დგომილ იყო წყალ ოდეს, მაშეო ჩააგდეს მნათობი, შუქი ქვე დაემალოდეს“. (39).

9) ჯამის ერთი დეტალიც აქვს შემონახული ძმების ვერაგობის დასახასიათებლად: ისინი შორი-ახლო სდარაჯობენ ორმოს; როდესაც დაინახეს, რომ ქარავანმა ამოიყვანა იოსები და თან მიყავს, დაედევნებიან და ქარავანბაშს მიჰყიდიან უკვე სასიკვდილოდ განწირულ ძმას; თეიმურაზს არ აქვს გადმოცემული ეს ეპიზოდი.

10) საყურადღებო სხვაობას აქვს ადგილი ჯამისა და თეიმურაზის ვერსიებში: პირველით ზილიხა არის მისრეთის მეფის

(ფარაონის) პირველი ვეზირის ცოლი, ხოლო თეიმურაზით თვით მეფის—აზიზის—ცოლი.

11) თავისებურად აქვთ გადმოცემული ჯამის და თეიმურაზის იოსების ყიღვის ამბავი: ჯამით იოსები გამოყავთ მოედანზე, მის ირგვლივ გროვდება ბრბო (ყიღვის მსურველების), მაგრამ ზილიხა ყველაზე მეტს გაიღებს; ქმარი (პირველი ვეზირი) წინააღმდეგია ასეთი საფასურის გაღებისა და მოაგონებს ცოლს, რომ ამ ქაბუკის ყიღვა უნდა თვით ფარაონს; ზილიხა აჯერებს ქმარს, რათა მან ნებაართვა აიღოს მეფისგან უშვილობის გამო იოსების შვილად ყიღვისა; მეფე ნებას რთავს და ზილიხა თავისი ქონებიდან ყიდულობს იოსებს; თეიმურაზით ზილიხა ამ საქმეში სრულიად არა ჩანს; იოსებს ყიდულობს თვით მეფე; მოვისმინოთ მისი თხრობა:

„...შემოკრბა სრულად ქალაქი, მოაქვთ ოქრო და თასები: ყოვლს კაცს უნდოდა სასყიდლად, შულლობდენ ბევრ-ათასები“ (77)

«შვილი არა მყავს, ვიყიდი» — მეფემან ბრძანა — «შვილებად».

გარე გაყარნა ვაქარნი, ბრძანა: «დასცხერით ცილებად, ღმერთმან მე მომცა უებრო, არა მყო გარდავლინებად, წადით, გახსენით საქურქლე, მოიღეთ ოქრო მილებად!» (79).

მეფე ბრძანებდა: «ღვთისაგან ეს მომენიქა ძეობად»

ზილიხას უთხრა: «ეს კმარა ჩვენთვის სალხინოდ, ძეობად» (83).

როგორც ვხედავთ, იოსების ყიღვის ამბავი, მისი მოტივები სულ სხვა და სხვა ნაირად აქვთ გაგებული ჯამის და თეიმურაზს.

12) მშვენიერ მხატვრულ ფერებში აქვს ჯამის წარმოდგენილი იოსების ბანაობა ნილოსში ვაქართაგან მისი გაყიღვის წინ; ვაქართვსით, რომ მშვენიერი იოსების ფასი უქვევლად აიწვეა, თუ მგზავრობისგან დალილ-დაქანცულს მას შეასვენებენ, აკმევენ და აბანავენ; ბანაობის შემდეგ იოსებისგან გამომდინარეობს მზისებრი შუქი (დღე ღრუბლიანი იყო, ცაზე მზე არა ჩანდა); თეიმურაზს არ აქვს ნახსენები ეს დეტალი.

13) ჯამით ბაზიყას უნაბავად შორიდგანვე შეუყვარდება იოსები; დააგროვებს იგი უამრავ ქონებას და ჩამოდის მის საყიდლად; შეხედებიან ერთი-მეორეს; იოსები ეუბნება, რომ მისი (ბაზიყას) ვნება დროებითი, გარდამავალია; საჭიროა აღაშინა მიჰმართოს რაღაც

უფრო ღრმას, ღირსეულს, ე. ი. ერთარსება ღმერთს; ბაზიყა საკმაო ყოყმანის და ბრძოლის შემდეგ დგება სიმართლის გზაზე: ის თავის-უფლდება სიყვარულის ბეჭალებისგან, აგებს ნილოსის ნაპირზე საყდარს და იქ ლოცვებში და ქველმოქმედებაში, სავსებით გალატაქებული (ქონება დაურიგა ქვრივ-ობლებ-ობრებს) ცხოვრობს აღსასრულამდე. ჯამი აქ, სარგებლობს რა შემთხვევით, გვარიგებს, რომ მივბაძოთ მის (ბაზიყას) მაგალითს, გვარწმუნებს რა, რომ „ამოიგება ყოველთა ამოიგება არის“, ამ ქვეყნიური ყოველივე მართლაც გარდამავალია მით უფრო, როდესაც ცხოვრების მიზნად იხდიან სახეების და ჩვენებათა თაყვანისცემას; ასეთი მრავალია ამ ქვეყნად, მაგრამ სიმშვიდეს ადამიანი ჰპოვებს მხოლოდ ერთარსება ღვთაებაში და სხვ.;

თეიმურაზით კი ბაზიყა-იოსების ეპიზოდი სულ სხვა ნაირად არის გადმოცემული: ბაზიყას შორიდგანვე შეუყვარდება იოსები; დააგროვებს დიდძალ ქონებას და ჩამოდის მისრეთს —

„მცნობსა ვისმე მიაბარა მამული და სახლ-კარები...
იოსების შესაყრელად მისრეთს მივა ნამგზავრები“ (155);

ნახავეს ზილიხანს და გაანდობს თავის გულის ტკივილს —

„მე მიაბეხს — თქვენგან მონა ვისგან რამე მოსყიდულა...
შისთვის ხელი გამოვკრილვარ, მისი ნახვა გამეგულა“ (168)

„გეხვეწები: იგ მიჩენე მისთვის გაქრად მოარულსა,
სული მოგცე სულთ აქათი, მე შემყარე ტკბილსა სულსი,
წყალობისა წყალი მიეცე გულსა დამწვარ-უადაგულსა,
მე გამსახურო სიკვდილამდის, გყავდე მხველად, — მიმეცე ყულსა!“
(169);

ზილიხანს შეებრალვის ბაზიყა, მაგრამ იოსებისადმი ტრფობა და სურვილი იმდენად ძლიერია, რომ ბაზიყას უარით ისტუმრებს:

„უწყის ღმერთმან, ეგრე მიყვარ: ან და იყო, ან ასული,
მართლად გითხრობ, ვიცი, გაწყენ: ცუდ მაშვრალად ხარ
მოსული!“

შუქი მზისა დამიძვირდა, ვარდი მით ვარ დანასული;
მე არ მომხვდა, შენ ვით მოგცე სული საგან უფრო
სული?“ (179)

ვერ აიტანა ბაზიყამ ასეთი პასუხი და

„დიდხან იყო, ვითა მკვდარი, ძლივ მობრუნდა ქალი სრულად, შემოიხსნა სამკაული, მას საქურქლე მოაქვს სრულად, წინ დაუდვა ზილიხანსა, ანგარიში უნდა ნულად, ვითა ჰპარტებს ხელსა გაკრა, სოფლით მივა კარგ უსულად.“
(183)

„ტანს ჩაიკვა მსხვილი ჩოხა, თავსა შალი მოიხვია, ვით ტყემალი, სასიკვდილოდ თავი კალთას გაიხვია, არ უსმენდა, ვინც რა უთხრა, ერთობ თავი მოიხვია, მან აიგო ნაბდის ქოხი, შიგან ჩაჯდა, ჩაიხვია“
(184).

გულდამშვიდებით ვერ უცქირა ზილიხამ დატრიალებულ ტრალე-დიას—

„სიბრალული ბაზიყასი სწვაეს ზილიხას, აღენს ცრემლსა,
• რქვა იოსებს: «მას საქმელსა შენ მისცემდი ხელით ხელსა!» (188)
იოსებიც ასრულებს ზილიხას განკარგულებას—

„მივიდოდის, მიუტანდის მისი მკვლელი მისთვის ხელსა,
შემოხედის რეტად რასმე, გარდიგდებდის საწყლად ყელსა“ (188)
და ბოლოს, ვერ აიტანა რა ტკივილების სიმწვავე,
„მოკვდა ბაზიყა გარჯილი მიჯნურობისა სენითა“ (191).

როგორც ვხედავთ, ჯამის ამ შემთხვევაშიაც სარწმუნოებრივი მოტივები ახელმძღვანელებს, თეიმურაზს კი მხოლოდ ეროტიკა.

14) იოსების მწყემსობის შესახებ, რაზედაც ჯამი მოგვითხრობს, არაფერი იცის თეიმურაზმა, ჯამი კი გულდასმით გადმოგვცემს, იოსებს სურვილი დაებადა მწყემსი გამხდარიყო; ზილიხა თავს არ ზოგავს, რომ სურვილი შეუსრულოს და მოაწყოს მისი მწყემსობა ისე, როგორც შეშენის წინასწარმეტყველთ (მუსულმანური გადმოცემით ხომ წინასწარმეტყველნი მწყემსობას ეწეოდენ)...; შეუკვეთს მისთვის ოქროს შურდულს, შეუკრებს საუკეთესო ცხვრებს და სხვ.

15) არც იოსების და ზილიხანის რომანიულ ურთიერთობის ამ-ბავის გადმოცემაში ემთხვევიან ერთი მეორეს ჯამი და თეიმურაზი: ჯამით ზილიხა ხანგრძლივ შეტევას აწარმოებს იოსების მიმართ; გამოიყენებს ყოველგვარ საშუალებას; იოსები სულ იმის რწმუნებაშია, რომ მათი სიყვარული შეუძლებელია. რატომ?—იოსებს არ აქვს ბედი სიყვარულში: სადაც კი განიცადა სიყვარულის ძლივამოსილი

სხაეები, ყველგან საპასუხოდ ტანჯვა-წვალება მიიღო (და უხსნის: „მა-ზიდას ვუყვარდი—ძვირფასი სარტყლის ქურდობა დამბრალდა და სა-თანადო მწუხარება განვიცადე; მამას უსაზომოდ ვუყვარდი—შურის საძიებლად ძმებმა გამწირეს და ყმად გამყიდეს; არც აქ შეიძლება სასიკეთოდ დამთავრდეს ჩასახული გრძნობა—ალბად, უბედურებით დამთავრდება იგი“-ო);

თ ე ი მ უ რ ა ზ ი კ ი, თითქოს იჩქარის რომანის ფინალისაკენო და, ზილიხანის ორი-სამი შეტევის შემდეგ, ალბობს იოსებს, რომეღიც ახლავე მზად არის დანებდეს მას—

„ყმამ შეხედნა, ტკბილად რაზე ეშყი გულსა აუღულდეს,
—«შიში მკლავს და მერ სირცხვილი, თვარე შენთვის ვით
არ მსურდეს?»

თავი დამიც მე უღირსად, ეს გაბედვა ვის არ გკვირდეს?!»
ასე თქვა და მოეხვია, მათი კოცნა სულად ღირ-
დეს!“ (214).

16) ჯ ა მ ი ს სარწმუნოებრივი მიზანდასახულობა შემდეგშიც გამოსკვივის: ზილიხა აგზავნის იოსებს მშვენიერ ბალში, სადაც მის გარ-შემო თავს იყრიან არა ნაკლებ მშვენიერი ხალუშხი; მათ მიცემული აქვთ დავალება, —ალგზნებაში მოიყვანონ იოსები და აცოფუნონ იგი; მაგრამ იოსები არავითარ ყურადღებას არ აქცევენ მათ, როგორც მე-ორე სქესის წარმომადგენელთ, და დაუწყებს ქადაგებას კერპთა და-სამზობად და ერთარსება ღმერთის შესათვისებლად; იოსების პროპა-განდისტული მოღვაწეობა მიზანს აღწევს, და ბალში შემოსული ზი-ლიხა დაინახავს, რომ იოსების ცოფუნების ნაცვლად მის ხალუმთ კერ-პები დაუმსხვრეკიათ. ეს გარემოება ჩინებულად შეეძლო გამოეყენე-ბია მებრძოლი ქრისტიანიზმის წარმომადგენელს, თ ე ი მ უ რ ა ზ ს, თუ ის იქნებოდა სარწმუნოებრივი იდეით გამსჭვალული! მას ამის შესახებ არაფერიც არ აქვს ნათქვამი.

17) ზილიხას მიერ საგანგებოდ აგებულ სასახლეში იოსების ცოფუნების ამბავი სულ სხვა და სხვა გვარად აქვთ გადმოცემული ჯა-მის და თეიმურაზს:

ჯ ა მ ი თ იოსები საწოლ ოთახში დაიწყებს ერთარსება ღმერთის იდეის ქადაგებას, ჰგმობს კერპებს და ნოუწოდებს ზილიხას გაიზიაროს ქრწმარიტი სარწმუნოება; ზილიხას დაურჩებისთანავე ის გამორბის ოთახიდან და წააწყდება შინ შემავალ მეუღლეს; ვეზირი შეამჩნევს,

რომ იოსები აღელვებულია და ჰკითხულობს ამის მიზეზს; იოსები თავს იმართლებს, მაგრამ არ ამხელს ზილიხას; ვეზირი, ექვით შეპყრობილი, ხელს დაავლებს იოსებს და შეიყვანს ზილიხასთან; ეს უკანასკნელი თქვამს რა, რომ იოსებმა გასცა, ცილის წამებას იწყებს; თეიმურაზით იოსები მხოლოდ გამოაქვამს საკუთარ აზრს, რომ

«თუ გაქვს, ნზეო, სიყვარული ჩემი გულსა დანათესი,
დაამტვრიენ უსულონი, იცან ღმერთი უკე-
თესი!» (218);

ამას მოსდევს გადმოცემა, რომ მოულოდნელად მეფე მოადგება იმ ოთახს, სადაც საღალღობლად ემზადებოდნენ იოსები და ზილიხა—

«იქ მეფე შევა საწოლსა, აქ ამათ ჰქონდათ ცილობა» (219),
ზილიხა, რა საკვირველია, შეაწუხა შექმნილმა გარემოებამ—
«ზილიხანს ღაწვი-ყაყაო თეთრ ვარდად გარდაქცეოდა,
გაყრისა წყნა მიჯნურთა მეფისა შიშსა მძლეობდა;
ყმასა პერანგის საყელო ჭიდებაშიგან ხეოდა,
იგ ქალმან ქმარსა მიაართვა, თქვა—«გამიკითხე, მეო-და!» (222)

და აბეზლებს ქმართან, რომ იოსებს უნდოდა მისი გაუბატო-
რება. როგორც ვხედავთ, გადმოცემა სულ სხვა და სხვა გვარია.
18) ამ ამბავს მოსდევს სამ-თვიან ბავშვის მოწმობა;

ჯამით ზილიხას გამზდელს ჰყავდა სამი თვის ბავში; მოუ-
ლოდნელად ბავშვა ენა აიღდა და განაცხადა: «ვეზირო, იყავ მარ-
თებული იოსების მიმართ: თუ იოსებს პერანგი წინიდან აქვს გა-
ხეული, დამნაშავე იოსებია, თუ კი პერანგი ზურგიდანაა გახეული,
დამნაშავე უეჭველად ზილიხანია; ისე კი, იოსები მართალია»-ო; ეს
ეპიზოდი თეიმურაზს ასე მარტივად აქვს გადმოცემული.

«ღიაც ვისმე გამოყვანდა შვილი-წული სამის თვისა,
ყმამან თქვა, თუ—«ჩვენი საქმე მაგას ჰკითხეთ, მაგან თქვისა»;
ჰკითხეს: «გვითხარ, თქვი მართალი—ვის აქვს ბრალი საქმის
ქნისა?»

თქვა: «იოსებ უბრალოა, უსამართლოდ დანათქმისა». (230).

19) ჯამის მიხედვით შერცხვენილი ზილიხა ცდილობს რეა-
ბილიტაციას; ამ მიზნით ის იწყებს მისრეთის წარჩინებულთა ცოლებს,
უჩვენებს მათ იოსებს, რათა დაარწმუნოს ამ უკანასკნელის სიმშვე-

ნიერეში, ბანოვანნი აღტაცებაში მოდიან, გაშტერებულნი ხელებსაც კი იჭრიან ხილის თლის დროს და ერწმუნებიან ზილიხას, რომ მართლაც გასაგებია ასეთი მშვენიერებისთვის; გახელებაო; თეიმურაზს ეს ეპიზოდი თავისებურად აქვს გადმოცემული: იოსებისგან პირველივე დაურჩების შემდეგ აწერილია მეჯლისი მეფის სასახლეში; მეჯლისის დამთავრების შემდეგ

„დახალვადდეს დარჩეულნი, სხვანი კარში გამოყარეს“ (128). ზილიხა ახლობელ ქალთა წრეშია; ამ დროს

„ერთმან ვინმე სამიჯნურო ლექსი ჩანგზედ დაამღერა“ (129); ზილიხაზე ცუდად იმოქმედა მიჯნურობის მოგონებამ და ქვეთინი დაიწყო; ქალები ცდილობენ გაიგონ ტირილის მიზეზი და, ეკვით იციან რა ზილიხას გამიჯნურება, ეუბნებიან მას:

„ბრაღია, რომ შენ გძრახვიდენ, კარგ-სახელი გაგეცალოს“-ო (132). ამის საპასუხოდ ზილიხა ეუბნება მათ:

„მოვიყვანო იგი მოყმე ჩემსა წინა სამსახურად,
თქვენცა ნახეთ, ვინ შემიქნა გული ქირთა დასაღამურად“-ო (137)

და მოაყვანიებს იოსებს; ქალები რწმუნდებიან, რომ ასეთი სილამაზით მართლაც შეიძლება გატაცება და სხვ.

ამგვარად, თეიმურაზის ეს ეპიზოდი შემთხვევითი ხასიათისაა და მომხდარი გაბაასებასთან დაკავშირებულ რეაბილიტაციას არ ისახავს მიზნად.

20) ჯამით ბავშვის განაჩენმა გაამართლა იოსები; ის თავისუფალია, მხოლოდ ვეზირი სთხოვს, რომ არ გაამხილოს მომხდარი ამბავი; ზილიხა კვლავ ცდილობს იოსებთან ვნების დაშრეტას, მაგრამ იოსები ურყევია; გაბრაზებული ქალი ქმარს სთხოვს, რომ შეურაცხყოფის მომყენებელი და ქვეყნად თავის მომკრელი იოსები დააპატიმროს; ქმარი უსრულებს ზილიხას სურვილს; თეიმურაზით, მიუხედავად ბავშვის მოწმობისა, იოსებს მყისვე ათავსებენ ორმოში (ჯამით ციხეში); ასე, 230 სტროფს, სადაც აწერილია ბავშვის მოწმობა, მოსდევს შემდეგი:

„გაუკვირდათ, ვისმცა ესმა ჯერ უენო ენიანად,
სასწაულმაც ვერა არგო, ბედი ჰქონდა სენიანად,
იგ ჩაადღეს ორმოშიგან გესლიანსა გველიანად,
ძალი ღვთისა მას მართალსა ჰჳარავს მარგედ, შევლიანად.“(231).

21) იოსების დატყვევების შემდეგ ზილიხა სევედა-მწუხარებას ეძლევა, მაგრამ თეიმურაზს ეს ძალიან მარტივად და მკრთალად აქვს წარმოდგენილი—ზილიხა ამბობს:

«მე მოვრჩი და იგი მოვკალ, შემეშინა დიაცურად—
—ედებოდა ცეცხლი ცხელი, გახდა ცრემლში გასაცურად—
«სოფელი და ბედი კრული მე აღმიდგეს მეტად შურად,
იგ ზის მიწას სასიკვდილოდ, მე ვით ვლახო მოარულად?» (235).

„იგლოეს და მოთქვამს ხმა-მალლა, ვით იადონი ყიოდეს,
იგ ძოწის ფერნი წყარონი არღავანს გამოსდიოდეს.
«ბროლისა მსგავსი ხელ-ფეხნი, ვა, თუ რკინაში გტკიოდეს!—
ბნელმან დაგვარა ნათელი, ალვა მიწასა სდიოდეს!» (236);

ქვემოთ კვამი კიწსაგანგებო ყურადღებით ექცევა ზილიხას განცდებს, კვალ-და-კვალ მიჰყვება მას: ზილიხას თავისი სასახლე იოსების ციხეზე საშინლად ეჩვენება; სასოწარკვეთილებას ეძლევა, შემოიხევეს ტანსაცმელს, ტუტა-ნაცარს იყრის თავზე; დაიწყო კენობა-ზრობა; უბეში ჩაიღებს იოსების ტანსაცმელს, ყელზე შემოირტყამს მის ქამარს, ჰკოცნის მის ფეხსაცმელს; გააზღველი არიგებს: „შენ ამ დღეში შენი მოუთმენლობით ჩავარდი; შენი გადარჩენა კვლავ მხოლოდ მოთმენას შეუძლია“-ო; ზილიხას მიყავს გამზღველი ციხეში იოსების სანახავად; დანახავს მლოცველ იოსებს, თავს ვერ იკავებს და ეხვეწება, რომ დაშრიტოს მისი ვნების წყურვილი, მაგრამ იოსები აქაც ურყევი; ზილიხა მაინც განაგრძობს იოსების ნახვას ღამ-ღამობით, და „მისი ციხე უფრო მიმზიდველი და საოცრებო შეიქმნა, ვიდრე სხვებისთვის ყვაილოვანი ველ-მინდორნი“; ხშირად უგზავნის ციხეში ტკბილეულობას და დაბრუნებულ მსახურს თვალებს უკოცნის — „ხომ ამ თვალებმა ნახა იოსები“-ო; სასახლის ბანიდან გამუდმებით უტკერის იმ ციხეს, სადაც მოთავსებულია იოსები; მსახურთ ნაბრძანები აქვთ, რომ სანამ დაელაპარაკებოდენ მას, ხელით შეარხიონ, რათა გონს მოვიდეს—ისე გარანდებულია ზილიხა; დასასრულ ქალს სისხლს გაუღებენ მკურნალობის მიზნით—და „ჩაჩქერივით გადმონთხეული სისხლის შხეფი იატაკზე იოსების სახელს გამოხატავს“ და სხვ.

22) მეფის სიზმრის ასახსნელად გამოიყვანენ იოსებს საპურობილედან. კვამით იოსები არ თანხმდება გამოსვლაზე, სანამ არ დამ-

ტკიცდება მისი უდანაშაულობა; მეფე მოიწვევს ეგვიპტის ბანოვანთ, მათ შორის ზილიხასაც; ბანოვანნი ადასტურებენ, რომ იოსები უმწიკვლოა და არავითარი დანაშაული არ აქვს; ზილიხა ვერ იკაეებს თავს და გამოტყდება—აღიარებს თვის დანაშაულს; მეფე გასცემს განკარგულებას, რომ უდანაშაულო იოსები სათანადო ზეიმით გამოიყვანონ და ჩააბარონ მას სახელმწიფოს მეპურქლეთ-უხუცესობა და პირველი ვეზირობა; ზილიხას ქმარი, ყოფილი პირველი ვეზირი, ვერ იტანს გადატანილ შეურაცხყოფას და კვდება. ეს ეპიზოდი სავსებით უგულველყოფილია თეიმურაზის მიერ: იოსების ამოყვანას ის უკავშირებს მეფის ყოფილ მზარეულის და მელვინეთ-უხუცესის სიზმრების ახსნას; ეს უკანასკნელი მოაწსნებს მეფეს:

„თუ ახსნა გინდათ, მას ჰკითხეთ, იგ არის გამოცდილები“
(250);

ამაზე

„მეფესა ესნა, გაჰკვირდა, თითსა იკბინა კბილითა,
თქვა: — «ვით ცოცხალა აქაღდის, რად არ შექმულა მლილითა?
უბრალო თურმე გავსაჯე» — ცრემლს იწმენდს ხელმანდილითა.
— «ამოიყვანეთ, მომგვარეთ ხვალ აღრე ჩემთან დილითა» (251)

ღა

„ამოიყვანეს იოსებ, ვით ვარდი ფერმიხდილები“ და სხვ. (252).

23) სულ სხვა და სხვა ნაირად გადმოგვცემენ ჯამი და თეიმურაზი ამის მომდევნო ამბებს:

„ჯამით ქმრის სიკვდილის შემდეგ ზილიხა უფრო მწვავედ განიცდის იოსებისადმი დაუკმაყოფილებელ ვნების წყურვილს; წლების განშავლობაში ტანჯვამ მოხარა, დააბერა და დააქცნო ზილიხა; გაღარიბდა, გაღატაკდა; აიშენა ლერწმის კარავი, შიგ მოთავსდა; ამასობაში დაბრმავდა კიდეცაც; მისი კვნესა და ტირილი ქოხის მიდამოს ტანჯვის მუსიკად ევლინებოდა; გზად რომ იოსები გამოივლიდა, ზილიხაც მორთავდა ტირილს და მოთქმას, მაგრამ ვერ კი ხედავდა იოსებს და მასაც არავინ აქცევდა ყურადღებას; ბოლოს ის მიჰმართავეს ლოცვით თავის კერპს და ითხოვს თვალების ახელას, რათა შორიდან მანაც უყუროს იოსებს; როდესაც კერპმა ვერ განკურნა, ზილიხა ჰკარგავს მისდამი რწმენას, ამსხვრევს მას და ხელ-

ახლად გზად მიმაჯალ იოსებს მიჰმართავს ერთარსება ღმერთის რწმენით და სახელით; ახლა კი მიაქცევს იოსები ყურადღებას, დაიბარებს თვისთან, გამოიკითხავს მის ვინაობას; „მე ის ვარ, ვინაც შენ ამოგარჩიე ყველა ადამიანებში დედამიწის ზურგზე; მე ის ვარ, ვინაც მთელი განძი ძვირფასეულობისა შენ შემოგახარაჯე—ვინც კი სიტყვას მეტყუდა შენზე, ოქროთი ვაჯილდოვებდი; მე ის ვარ, ვინაც ქარს გაატანა თვისი სიჯეულე და სილანაზე; მაგრამ შენ, აიღე რა ხელთ საქე ქვეყნის მართვისა, დამივიწყე და არ ზემიბრალე მე“; იოსები იცნობს ზილიხას, ტირილს დაიწყებს და ჰკითხავს, თუ რა ჰსურს, რომ შეუსრულოს; ზილიხა იახოვს სინათლის და ახალგაზდობის დაბრუნებას; იოსები ღმერთს შეევედრება და ზილიხა ბრმა, ბებერ დედაკაციდან იქცევა 18 წლის ქალწულად უფრო მოზნობლველი სანახაობისა, ვიდრე იყო; ზილიხანს განუახლდა სურვილი, რომ შეირთოს იოსებმა; იოსებს მარწონს, მაგრამ ყოყმანობს; მაშინ ღვთის მოციქული ამცნობს, რომ ზეცაში უკვე გადაწყვეტილია მათი დაქორწინება; იოსებიც აღტაცებაშია, ჰმართავს ზვიმს; ამიერიდან ცოლქმარი ბედნიერად ცხოვრობენ; ერთხელ ზილიხას უნდოდა ხელიდან გასხლტომოდა მოსიყვარულე ქმარს, უკანასკნელმა აღარ მოინდომა გაშვება და უცაბედად პერანგი გაუხია ცოლს; ზილიხამ მოაგონა, რომ ოდესღაც მანაც გაუხია მას პერანგი—ახლა ისინი თანასწორი არიან სიყვარულში; იოსები აუგებს ზილიხას საოცრავად საჯანგებო ტაძარს, რომელიც მორთულობით, სამკაულებით და სილამაზით იმ სასახლეს აღემატება, რომელიც ოდესღაც ზილიხამ მისთვის ააგო.

ასე ცხოვრობენ ისირი ლალად, ბედნიერად; ეყოლებათ შვილები და შვილი-შვილები; ბოლოს იოსები კვდება, 3 დღის შემდეგ ზილიხაც; მას დაასაფლავებენ იოსების გვერდით, მაგრამ ბედმა კიდევ ერთხელ დააშორა ზილიხა იოსებს:

ნილოსისს გაღმა მხარეს სიმშილობა იყო; სწამდათ, რომ, თუ იოსების საფლავი იქნებოდა ორივე ნაპირიდან თანაბრად დაშორებული, ეგვიპტის მიდამოებში არსად არასოდეს არ იქნებოდა სიმშილობა; ამიტომ ამოიღეს იოსები და ჩაუშვეს ნილოსის შუა გულში—დარჩა ზილიხა საფლავში მარტოდ მარტო...

ასე მდიდრად და მხატვრული ფანტაზიით ამთავრებს ჯაპი იოსების და ზილიხას ურთი-ერთობას.

ერთობ მარტივად, ლარიბულად და ბოლოშეკვეცილად გად-მოგვეცემს თეიმურაზი მათი უკანასკნელ ამბებს: ვეზირები გადა-სწყვეტენ (მეფის სიკვდილის შემდეგ) ტახტზე დასვან იოსები და ცოლად შეპართონ ზილიხანი:

„იოსებს ესმა, იაშა ვეზირთა მონახსენები:

— «მაგა სიტყვითა განკურნეთ აწ წყლულთა ჩემთა სენები, მე მონა ვიყავ მეფისა, მით წყენა არა მენები, აწ ვით არ მინდეს სამოთხის ბალშია გამოსვენები?»

(277).

შეუთვლიან ზილიხას; ეს უკანასკნელი მგლოვიარეა ქმარზე და ამიტომ უარს ამბობს მისთხოვდეს იოსებს; იოსები თვით მიდის სა-თხოვნელად, მაგრამ ზილიხა მაინც უარზეა; გამზღელი ჩაერევა და ურჩევს ერთი წელიწადი აგლოვებიონ ქმარი; ასეც მოხდება —

„ზრუნვით იყვის წელიწადამდის, მკვდრის საქმესა გააგებდა, ვით ჰფერობდა ხელმწიფესა, სამარხოხსა ააგებდა“... (293)

„ქირნი წავიდეს გლოვისა, აწ მოვლენ ქორწილობანი“ (294)

„ვით ჰფერობს მეფეთ ქორწილსა, ყველა ქნეს მათი წესები“ (299);

ბოლოს —

„ოთხი ძე მიხვდა უებრო, ოთხი მნათობნი ასული...

ესენი დარჩეს შედეგად, იგ სოფლით გავლენ, გასული“ (306)—

ამთავრებს თეიმურაზი.

როგორც ვხედავთ, თეიმურაზს სულ თავისებური გაშუქება აქვს წარმოდგენილი იოსების და ზილიხას ურთიერთობისა.

ყოველივე ზემოდ-მოყვანილი, ვფიქრობთ, დაარწმუნებდა მკითხველს, რომ არც ფირდრუსი და არც ჯამი არ შეიძლება ჩაითვალოს თეიმურაზის პირველ წყაროდ¹⁾.

¹⁾ ცალკე ვიმეორებთ, რომ შენიშვნების ხასიათი და დანიშნულება არ იძლევა საშუალებას საკითხის უფრო ღრმად განხილვისა. ტექსტუალური დაპირისპირება და შეჯერება უფრო ნათელს ჰყოფდა გარჩეულ ნაწარმოებთა ხხვაობას. თუ საშუალება მოგვეცა, საკითხს ამ მხრივაც გვაშუქებთ თავის დროზე.

ამრიგად, თეიმურაზის „იოსებ-ზილიხანიანი“ ჯერ-ჯერობით უნდა ჩაითვალოს ცნობილი ბიბლეთური გადმოცემის დამოუკიდებელ რედაქციად, თავისებურ ვარიანტად.

* * *

რადგანაც სიტყვამ მოიტანა, გვინდა ორიოდ შენიშვნა მივაწოდოთ მკითხველს „იოსებ-ზილიხანიანი“-ს მეორე ვარიანტის შესახებ. როგორც მკითხველს მოეხსენება, არსებობს „იოსებ-ზილიხანიანი“-ს მეორე, ადრინდელი ვარიანტი, დაახლოებით მე-16-ს. პირველი ნახევარისა; ეს ვარიანტი „განსხვავდება თეიმურაზისეულიდან როგორც ენით, სტილით, ლექსიკით, ისე, ნაწილობრივ, სიუჟეტის დეტალებით“-ვწერდით ჩვენ¹⁾. ამას დაეძენდით, რომ „არ არის დადგენილი, თუ რომელი პოეტი (სპარსელი ან თურქი) უთარგმნიათ ან პირველ ვარიანტის (უცნობ) მთარგმნელს, ან თეიმუზ I-ს“-ო (იქვე). თუ თეიმურაზის პირველწყარო მაშინაც და ახლაც დაუდგენელია, ჩვენ დღეს შეგვიძლია უცნობი მთარგმნელის დედანზე მიუთითოთ მკითხველს. სამწუხაროდ, აქ ნება არა გვაქვს ამ საკითხს უფრო დეტალურად ჩაუვიდოთ ხელი და აზიტომ იძულებული ვართ ორიოდ მოსაზრება მაინც გავუზიაროთ დაინტერესებულ მკითხველს. ჩვენ ვადგენთ, რომ უცნობ ავტორს უთარგმნია სახელდობრ ჯამის ვარიანტი „იოსებ-ზილიხანიანი“-სა. (ოდნავი კურიოზი მაინც კი არის, რომ ჩვენი პოეტი, ჩვენი მთარგმნელი, დღესაც უცნობად რჩება ჩვენთვის, ხოლო დედნის ავტორი გაპორკვეული იყოს...). განვიხილოთ ზოგადად უცნობის და ჯამის ვარიანტის ადგილები (იმ შემთხვევაში, როდესაც ჯამიდან დაგვეჭირდება ისეთი ადგილის მოტანა, რომელიც თეიმურაზისეულთან განხილვის დროს აღვნიშნეთ, აღარ განვიმეორებთ, დავემაყოფილებით მხოლოდ მითითებით; ამავე მოსაზრებით გამოსავალ წერტილად გამოვიყენებთ უცნობს და მას შეუდარებთ ჯამის):

1) უცნობის ტექსტი დეფექტურია—აკლია თავში, შუაში აქა-იქ და ბოლოში (ჩვენ მიერ ზუსტად დადგენილია, რომ იმ ნა-

¹⁾ „იოსებ-ზილიხანიანი“-ს ქართული ვერსიები“, ნაწ. I, ტფილისი, 1927 წ., წინასიტყვაობა.

წილში, რომელიც ხელთა გვაქვს, პოემას აკლია 133 ხანა¹⁾); დასასრულის შესახებ ლაპარაკი ძნელია — აბა ვის შეუძლია დაადგინოს ზუსტად, თუ როგორ და სანამ გაავრცელებდა პოეტი თსრობას?! ირკვევა, რომ თვით თსრობის დაწყებამდე უცნობს. ზოგადი ხასიათის შესავალი გაუკეთებია — დარჩენილში მოცემულია მოშაირის და მიჯნურის იდეალი (აშკარა გავლენაა შოთასი!), რომანი კი იწყება ზილიხას ქალიშვილობის, მისი მამის და კარის აღწერილობით; როგორც ვიცით, ჯამით ამას უსწრებს იოსების გენეალოგია; ეტყობა, ჩვენს მთარგმნელს შეუმოკლებია დედინი; მომდევნო ამბავი ერთნაირად არის წარმოდგენილი. აღსანიშნავია, რომ თავისებური შესავალი, როგორც აღმოსავლურ მწერლობის ზოგადი წესი, ჯამისაც აქვს (ჯამის შესავალში მოცემულია: მიმართვა ლეთისადმი, მისი ქება, მოციქულის ქება, სულთან ჰუსეინის განდიდება, სილამაზის რაობა, მიჯნურობის იდეალი და სხვ.).

2) ჯამით ზილიხას მიერ სიზმრის ნახვა იხ. მე-3 მუხ.; უცნობით ტექსტის დაზიანების გარე (აკლია 14 ხანა) მოტიანილია მხოლოდ ორჯერ სიზმრად ნახვა; შეწყვეტის შემდეგ ტექსტი იწყება ასე:

„უთხრა: — თუ მკითხავ, ვინა ვარ, ვიქნები მისრეთს ზეფეო, უთიოდ იქ ვიპოვები, სადაცა შენ გინეფეო, თუ ჩემი შეყრა გწადიან, მისრეთსა წაისწრაფეო, ჩვენ ერთმან-ერთსა იქ მივხვდეთ, ტურფათა შენ ხელმწიფეო». (43)

ყოველ შემთხვევაში ნათელია, რომ სიუჟეტის განვითარების მსვლელობა ერთი და იგივეა.

3) სიზმარში რომ თვისი ვინაობა გადასცა იოსებმა, ქალი გონს მოვიდა, დაიბარა გამძლეი და ეუბნება:

„პატრონმა ჩემმა მამამან სევდანი უკუიყაროს, აწ აღარა ვარ მე შმაგად, ბორკილი გამომიყაროს, მობრძანდეს ჩემდა სახსნელად, ვარდზედა ია მაყაროს, ისნივ სამოსნი ჩამაცვას და შავი ტანთა ამყაროს“. (46)

ასევე აქვს გადმოცემული ჯამის.

¹⁾ იქვე გვ. 03.

4) ამ ამბავს მოსდევს ზილიხას ხელის მადიებელთა ჩამოთვლა; ზილიხა, მოელის რა მისრეთიდან მოციქულთ, ყველას უარს ეუბნება —

„ჩემდა საქმროდ რად მოსულან ჩინელნი და მულთანია?“ (68);
 „ტუდად მაშვრალნი მოსულან, ვინც ელის ჩემსა თავსაო,
 თუ მიმცემ მისრეთის მეფეს, თვარ არ შავირ-
 თავ ქმარსაო“ (69);

ასევე გადმოგვცემს ჯამი — იხ. მე-4 მუბ.

5) ჯამით ზილიხას მსურველთა შორის ნახსენები არიან რუსნი,

უცნობით მამა ეუბნება ასულს:

„შენდა სათხოვრად მოსულან შამნი, ჰალაბნი, რომელნი,
 საპარყანდნი და ბალხელნი, რუსნი არიან რომელნი“ (67).

6) უცნობით ზილიხა იქარის აზიზის ნახევას (უკვე ეგვიპტეშია ჩასული), დაავალებს გამდელს, რომ უჩვენოს საქმრო; გამდელი მიიპარება აზიზის კარავთან, გასქრის ჩაღრს და იქიდან უჩვენებს ზილიხას თავის საქმროს —

გამდელი:

„სადგომს გარე შამოველო, ჩაღრი გაქრა სანახველად“ (126)
 და მანვე შენდევ ზილიხა

„მიიყვანა მას აღდილსა, «წელან აქათ დაინახე» (125);
 ზილიხა დარწმუნდება, რომ ეს ის არ არის, ვინც სიზმარში ნახა და ამიტომ ეძლევა უსაზღვრო მწუხარებას: ზილიხამ:

„შებედა და დაიძახა: «ეს არალი, მე რომ ვნახე» (128);

„უშნი ქნა და გამობრუნდა, ქარვის ფერი გარდაეცვა,
 ფერხთა დგომა ველარ გაძლო, წაიქცა და დაცაეცა,
 სოფელს ამას უძრახვიდა: — «ესე ბედი რა მამეცა?»,
 მანვის ზურგთა აეკიდა, წამოეღო, არა ეცა“ (129);

ჯამის ასეთივე გადმოცემა აქვს ამ ამბვისა.

7) უცნობი იოსების ამბავს იწყებს მის მიერ ნახულ სიზმრის გადმოცემით (სიზმარი ისევეა აწერილი, როგორც ჯამის მიერ),

ჯამი კი უფრო ვრცლად აგვიწერს იოსების წარსულს (იხ. 1). ირკვევა, რომ უცნობმა მხოლოდ შეამოკლა ჯამის ვრცელი აღწერილობა.

8) უცნობით ძმები ჭაში ჩაგდებულ იოსებს შორიდან სდარაჯობენ; დაინახვენ თუ არა, რომ ქარავანმა ამოიყვანა იგი დათან მიყავს, დაედევნებიან და ქარავანბაშს მიჰყიდიან უკვე სასიკვდილოდ განწირულ ძმას;

ჯამი ც სწორედ ასე გადმოგვცემს ამ დეტალს (იხ. 9).

9) უცნობით ქარავნის მეთაური, მელიქ-ფარუხი, წინადადებას იძლევა, რომ იოსები გაყიდონ ქალაქში:

„მელიქ-ფარუხ, დიდ-ვაჰარი, უხუცესი ქარავნისა, მისსა სიტყვას მორჩილობდენ, ურჩი ვერვინ ვერა ქნისა, «რა მივიდეთ ქალაქშიგა»—ამა პირსა დაასკენისა— «გაყვილოთო იგი მოყმე, ვინ შევნებით მზეს ავნისა» (207);

ამბავიც და სახელიც ქარავან-ბაშისა ასე აქვს ნაჩვენები ჯამის.

10) ჯამით ერთხელ შინ ბრუნდებოდა კუბოში მჯდარი ზილიხა; ის დაინახავს ბრბოს; ეტყვიან, რომ ჰყიდიან ყმასო; ფარდას ახდის კუბოს და დაინახავს იოსებს—იცნობს და გული წაუთვა:

უცნობსაც ასევე აქვს აღწერილი:

„რა მონისგან ესე ესმა, ქეჯაოსა აღმა ზიდა, დაინახა იგი მოყმე—ალვა ნორჩსა ახლა ზდიდა, დაიძახა მეტად დიდი, გვერც მხლებელთა გულსა გზნიდა, საყურებლად აღარ სცალდა, ქეჯაოდამ გარდიზიდა“ (226); „დაიძახნა მეტად დიდნი, მერმე დაბნდა იგი მთვარე“... (227).

11) უცნობით ზილიხა ქმრის თანხმობით ყიდულობს იოსებს საკუთარ ქონებიდან, ვითომდა შეილად:

„კვლავე ქალმა მოახსენა (ქმარს):—«სიტყვას გადრებ დანა-ყბედსა, ღმერთი არის ჩვენზე წყრომით, ვერა ჰხედავ ამა ბედსა? თქვენ არ იცით, თუ რა ცეცხლი, სხვა აანაოებს არ აბედსა? იყიდეთ და შეილად გიზდი და ვადიდებ შემოქმედსა» (237),

„ზილიხამ მამისეულით იყიდა მჩაგრი მთვარისა,
ასე, რომ მეფისეული მაშიგა არა არისა“ (242);

ასევე აქვს ჯამისაც.

12) ჯამით ზილიხა იოსების ყიღვის შემდეგ უზომოდ ხა-
რობს და ამბობს, რომ „სათამაშოების სანაცვლოდ ის შეეყარა თა-
ვის მზეს და სიხარულს“;

უცნობი ზილიხანის ამ დროინდელ განცდებს შეიძლება ხანას
უძღვნის (245—251); განსაკუთრებით საყურადღებოა უკანასკნელი:

„მამკალ, თუ ვინმე ჩემს უფრო მზიარულია დღესაო,
ქვესა და კიქის სანაცვლოდ შევჰყრივარ ჩემსა
მზესაო,
თემ-ქვეყნად მეტსა ტურფასა და ჩემსა ხელწიფესაო,
თუ ღმერთმა ამას შეპყარა, რას ვაქნევ საჭურჭლესაო?“ (251).

13) ჯამით იოსები უყვება ზილიხას თავის თიეგადასავალს;
ზილიხა აღგენს, რომ სწორედ იმ მომენტებში, როდესაც იოსებს
უპირდა, ის აქ განიცდიდა უაღრეს ტანჯვას და ტკივილებს. ჯამი
აქ: სარგებლობს რა შემთხვევით, მოიგონებს, რომ, „როდესაც ლეილამ
შინ ხელი გაიკაწრა, მაჯუნუნს ველში ხელიდან სისხლი წასკდა“¹⁾ და
აღნიშნავს, რომ „გულიდან გულამდე არის რაღაც იღუპალი გზა, თუ
კი მათ ერთი მეორე ღრმად და ერთგულად შეუყვართ“-ო;

ერთდროული ტკივილ-ტანჯვის მომენტი უცნობსაც ისე
აქვს გადმოცემული—

„რა იოსებ მას უამბო საქმე თავსა გარდასული,
ის დღე იყო, გარდათვალეს, ზილიხას რომ ჰკლევ-
და: წყლული“ (254),

¹⁾ შევსებია, რომ ამის გამოხატულებად უნდა ვიქნეთ თეიმურაზის
„ლეილ-მაჯუნუნია“-ში შემდეგი ადგილი:

... ..ოქე:—აეად გახდა ლეილი, ზე ბროლ-ზადანში, მიწება,
იქ იმას ხელი გაუხსნეს, აქ ჩემმან მკლავმა იწება,
მისგან მომეცა პატივი, მისგახვე მომელხინება“ (46);

გტვობა, რომ თეიმურაზი ჯამის კარგად იცნობდა („იოსებ-ზილიხანი“-ს,
თუ „ლეილ-მაჯუნუნია“-ს მიხედვით—ეს სულ ერთია).

მხოლოდ ლეილის და მაჯუნუნის მოგონების ნაცვლად თავისებურ ლირიულ შენიშნვას მაინც უკეთებს—

„ასრე უნდა, ზაალ ხელო, ერთმან ერთის სიყვარული!
სადიღამა სად ანიშნა, ნახე, როგორ დასწვა გული?“ (254).

14) ზილიხას დაქინებითი თხოვნაზე, რომ მისი სიყვარული გაიზიაროს, უცნობი ავტორი იოსებს ათქმევინებს;

„როგორცა ძმებმე დანკარგეს შამისა ს-ყვარულითა,
ჩამადგეს ჭასა სარჩობლად ცემითა დანაწყლულითა,
მერმე ვაქართა მიმუიღეს, საქმე ქნეს არა რჯულითა,
აწ ვიცი, უარეს მიზამ მაგ საქციელით ცრულითა“
(370);

ჯამითაც იოსები ასეთსავე პასუხს აძლევს ზილიხას—(იხ. 15).

15) ჯამით გამზდელი ურჩევს ზილიხას ააგოს სასახლე, მობატეინოს სასახლის კედლები თვისი და იოსების ხევენის და ერთად წოლის სურათებით—იოსები თავს ვერ შეიკავენს და დაგნებდებო; ზილიხაც ასე იქცევა. ჩვენი უცნობი მთარგმნელი ამასავე გადმოგვცემს, მხოლოდ სასახლის აგების შემდეგ (სასახლე აღწერილია მხატვრულად, დეტალურად—ხანები 428—433) ტექსტი დაზიანებულია—აქლია 56 ხანა, სადაც უნდა ყოფილიყო აღწერილი მომდევნო ამბები ისევე, როგორც ჯამის აქეს. ამის უფლებას ის გვაძლევს, რომ ხარვეზის შემდეგ ისეთივე თანამიმდევრობით აღწერილია მისრეთის მანდილოსნების ქორები, გამზდელის რჩევა და სხვა., როგორც ეს ჯამის აქეს გადმოცემული; ჯამისებურადვეა აღწერილი მანდილოსნების მოწვევა, მათი ტყვევნა იოსების სილამაზით, ხელების დაჭრა ხილის გათლის დროს და სხვა დეტალები (იხ. 19); ამას ის ერთვის, რომ აქვე ჩვენი ავტორი ზილიხას იოსებთან ციხეში აწერიებს: წერილს, სადაც ნათქვამია:

„შენივ ბრალია, ჰე, ლომო: კარზედა მალე იარე,
ხელი მოჰკიდე აზიზსა და შინავ შამოიარე,
მგგონა გითქვამს, ხელმწიფე მოვა ჩემზედა მწყრომარე“ (550);
„შეეწინდი—ორთავ დაგეხოცსო—, ვითა ღიაცთა წესია,
ანამცა შენა მოეკალ, ჰკვადა ვარჩიე ესია,
თუ მე რამ დამიმარცხდების, მისთვინა უარესია,

ქალს მოჰკვლენ, ყმას არ უშვებენ, შენც იცი, დანაწესია“ (551) და სხვ.

ეს გარემოება კი ცხადს ჰყოფს, რომ ეს ეპიზოდი მთლიანად ჯამისებურად არის გადმოცემული (იხ. 17).

16) სავესით ერთნაირად აქვთ გადმოცემული ჯამის და უცნობს იოსების ციხეში მოთავსების დეტალები.

17) უცნობსაც და ჯამისაც ერთნაირად აქვთ გადმოცემული მეფის სიზმარი და იოსების ციხიდან გამოყვანა იმ განსხვავებით, რომ ჩვენი მთარგმნელი ამოკლებს ამბავს (ეროტიკა აქ ნაკლებია!).

18) პოემის დასასრულიც ორივე შემთხვევაში ერთნაირად მიმდინარეობს: ზილიხას მიერ ლერწმის ქოხის აგება, დაბრმავება ძისი, იოსებისაგან მისი დაკითხვა, დადგენა, რომ ეს მოხუცი ქალი ზილიხანია—

„რა იოსებ მოისმინა, ზილიხასა აუტირდა,
მისი ასრე მიხდილობა და წახლომა გაუკვირდა,
ყმამ სახელი შეუძახა, წაიქცა და აცატორდა,
დაბნდა, ველარ მოაქციევს, საქმე ასრე გაუჭირდა“ (732);
და სხვ.

მხოლოდ ჩვენი ტექსტი ადრე წყდება დაზიანების გამო, თუმც ნაწყვეტებად მაინც შემონახული აქვს მთლიანად ჯამისებური მწვავე ლირიზმით აღსავსე შეძახილი იოსებისა ზილიხასადმი:

[რა უყავ]. . . . და მთვარის არე-მარენი?
[რა უყავ]. . . . ანუ მხლებელნი არენი?
რა უყავ ტანი ალვისა, დამჩაგრი არ თუ მდ[არ]ენი?
რა უყავ ენა შაქრისა, რად შეჰქენ ასრე მწარენი?“ (735);

„ნეტარ, სად არის ის პირი, რომ მზესა ატყვის კლებანი?
ნეტარ, რა იქნა ინდონი, აღარ იქვს ტბაზე კრებანი?
ნეტარ, რად შალა ალვამა მისნი რხევითა რებანი?
ნეტარ, ხარაჯა ვის მისცეს, ვის დართვეს ტურფათ ნებანი?“
(736).

ამ მოკლე მიმოხილვის შემდეგ, ვფიქრობ, უნდა უდავოდ დაეადგინოთ, რომ ჩვენი უცნობი მთარგმნელის პროტოტიპი ჯამის „იოსებ—ზილიხანიანი“-ა. ¹⁾

ახლა კიდევ ორიოდ სიტყვა თეიმურაზისეული და უცნობი მთარგმნელის „იოსებ—ზილიხანიანი“ ურთიერთობათა შესახებ (ამას ვებები იმდენად, რამდენადაც ჩვენმა კრიტიკამ აქ ოდნავი შეცდომები დაუშვა). ამ მხრივ საგულისხმოა პროფ. კ. კეკელიძის თავისებური მიდგომა საკითხისადმი ²⁾.

უწინარეს ყოვლისა უნდა აღინიშნოს, რომ პირველი ვერსიის გადმოცემის დროს ის გარდა შეგნებული ხასიათის შეცთომებისა, მეორე (თეიმურაზისეული) ვერსიას ასაღებს პირველის სახით (დამოუკიდებელი თეიმურაზისეულ „იოსებ—ზილიხანიანი“-ს შინაარსი მას მოცემული არ აქვს). განვიხილოთ ზოგიერთი შესაბამობანი:

1) უცნობის ვერსიას თან დართული აქვს თორმეტი ილუსტრაცია; პროფ. კ. კეკელიძე კი წერს, რომ მასში „თერთმეტამდე სცენა დასურათებულიცა“-ო; თორმეტსა და თერთმეტს შორის უბრალო შეცთომას ვინ მიაქცევდა ყურადღებას, რომ აქ მართლაც შეცთომასთან გვეზღვის საქმე! საქმე ისაა, რომ: ა) ექვთიმე თაყაიშვილს („Описание... II, გვ. 268) ნათქვამი აქვს: „рукопись украшена 11-ю рисунками“ და ბ) კეკელიძემ ეს თერთმეტი „გაათაყისებურა“, დამოუკიდებელი კვლევითი ხასიათის მუშაობა აწარმოვა და დაადგინა—„თერთმეტამდე“ სცენა დასურათულიაო!

2) იოსების „ამბაემა მიახწია სასახლემდეც, ამიტომ ის მაშინვე შეფეშ იყიდა და ზილიხას მიაბარა აღსაზრდელად“-ო ამბობს კ. კეკელიძე. აქ არსებითად გადმოცემულია თეიმურაზის ვარიანტი, თუმც მკვლევარი მას ასაღებს უცნობისეულად.

უცნობით იოსების მისრეთში ჩამოყვანის ამბავი პირველად თვით ზილიხამ გაიგო—

„ზილიხამა ცნა: ჰყიდიან ბაზარშივა ტურფას ყულსა“ (235),
მანვე დინახა იგი პირველად—

„რა მონიდან ესე ესმა, ქეჯაოსა აღმა ზიდა,

1) ასეთი მოსახრება თავის დროზე გაკრით გამოთქვა აგრედვე ალ. ბა-რამიძემ („ანთოლოგია“ II, გვ. 299).

2) „ქართ. ლიტ. ისტორია“, II, გვ. 224—228.

დაინახა იგი მოყმე—ალუა ნორჩსა ახლა ზდიდა“ (226);
მხოლოდ ამის შემდეგ ითხოვს კმრისგან მისი ყიღვის ნებართვას;

თეიმურაზით კი, მართლაც, მეფე გაიგებს პირველად იოსების ჩამოყვანას—

„მეფეს აცნობეს—ვაჟარნი მოვინ-მოვიდეს რებული...
ყმა ახლავს, ყულსა უძახის, მთვარეა პირ-გაგსებული“ (71).

ვინ იყიდა იოსები:?

ქ. კეკელიძეს რომ დაუჯეროთ—თვით მეფემ, სინამდვილეში კი უცნობით ასეა წარმოდგენილი—

„ზილიხამ მამისეულით იყიდა მჩაგრი მთვარისა,
ასრე, რომ მეფისეული მაშეგა არა არისა“ (242);

სამაგიეროდ, მართალია, თეიმურაზით უშუალოდ ზეფცმ, გაიგო რა, რომ ყულს ჰყიდიანო, თქვა:

„შვილი არა მყავს, ვიყიდი... შვილებად“ (79), იყიდა კიდე-
ვაც და „ზილიხანს მიაბარა აღსაზრდელად“—

„ზილიხანს უთხრა:—ეეს კმარა ჩვენთვის სალხინოდ, ძგობად...“
(83) და

„მეფე იოსებს ზილიხანს გაუდებდა, უდებდა“ (85).

ამგვარად ირკვევა, რომ ხსენებულ ადგილის გადმოცემაში ქ. კე-
კელიძეს უნებლიედ შეცთობაში შეყავს მკითხველი, ასალებს რა თეი-
მურაზისეულ ვარიანტს უცნობისეულად.

3) რატომ მოაქციეს იოსები ციხეში? ქ. კეკელიძე ასე გადმო-
გვცემს: „ქალი აზებლებს მას კმართან—თითქოს და უწესო საქციე-
ლისთვის, და იოსებს ციხეში დაამწყვდევენ“—ო. ეს ხომ თეიმურა-
ზისეული ვარიანტია იმ განსხვავებით, რომ ციხე შეცვლილია ორ-
მოთი? უცნობ მთარგმნელს კი ასე აქვს: ზილიხამ განზდელის რჩევით
იოსები შეიტყუა საგანგებოდ აგებულ და მორთულ დარბაზში; რა
მოხდა ამის შემდეგ, არ ვიცით, რადგან ტექსტი დაზიანებულია—
აკლია 58 ხანა; მომდევნოდან ვტყობილობთ, რომ ზილიხას საქციე-
ლი მთელს მისრეთს მოსდებია; ჩამოვარდება მითქმა-მოთქმა და კო-
რები; ამის შემდეგაც არ ცხრება ზილიხა—უნდა დაეუფლოს იოსე-

ბის სხეულს, მაგრამ უშედეგოდ; აქ დიდებულთა ცოლები ურჩევენ მას:

„ცოტა ხანსა იგი მოყმე ციხეშიგა დაამაგრე“ (518);

ამის შემდეგ ზილიხა მიჰპართავს ქმარს—

„კვლა მოახსენა: «მეფეო, თქვენც იციით ესე საქმენი, უგვაროს მე იმ ყმისაგან ჩემი ლხინიცა ავთქვენი, გაიგებს ჩემსა საქმესა, სრულ სახელმწიფო აწ თქვენი, მინდა აწ იგი გაგზავნო, საპატიმრუა საჩვენო» (524);

მეფეც უსრულებს ცოლს სურვილს. მაშასადამე, დაბეზლებაზე ლაპარაკი ზედმეტია, რადგან ქალი ეუბნება მეფეს — „თქვენც იციით ესე საქმენი“-ო; არც ის ირკვევა, თუ რა „უწესო საქციელი“ ჩაიდინა იოსებმა; ზილიხას კი მოსვლია რაღაცა, რაც ქმარმაც იცოდა, — „გაიგებს ჩემსა საქმესა სრულ სახელმწიფო აწ თქვენი“-ო ეუბნება ის ქმარს;

თეიმურაზით, მართალია, ქმარი რომ შეესწრება იოსებს და ზილიხას საწოლ ოთახში, ქალი ბრალს დასდებს იოსებს, რომ, თითქოს, ის ძალდატანებას აპირებდა, აბეზლებს, რომ გაუპატიურებას ლამობდა და დასამტკიცებლად იოსების გახეულ პერანგს მოიშველიებს; განრისხებული მეფე იოსებს ორმოში აგდებს.

მაშასადამე, ამ შემთხვევაშიაც კ. კეკელიძეს შეცთომიაში შეყავს ნკითხველი.

4) იოსების გამეფების საკითხშიაც თავისებურებას იჩენს პროფ. კ. კეკელიძე. ის წერს: „ასე რომ, მისი (აზიზის) გარდაცვალების შემდეგ, ის მეფედ აირჩიეს“-ო. საიდან მოიტანა პატივცემულმა მკვლევარმა ეს ცნობა?—უდავოა, თეიმურაზი დანე! აი როგორ აქვს გადმოცემული თეიმურაზს იოსების გამეფების ამბავი:

„იგი მპყრობელი ხელმწიფე, სამარესა მიღებულა... (267).

ვეზირნი დასხდეს, არჩევდეს...

ერთდნ თქვა: «დავსვათ იოსებ, თვით მეფემ უყო შვი-

ლობა» (269),

დაემოწმნეს: «მაგის მეტი ამ საქმესა არეინ ღირსა!»
 მოვიდეს და თავყანი სცეს, დაბლად მოდრეკეს მიწის პირსა“
 (270)

და გახელმწიფდა იოსები. ირკვევა, რომ იოსები, მართლაც მეფის გარდაცვალების შემდეგ აირჩიეს ხელმწიფედ. ახლა გადავავლოთ თვალი უცნობის ვარიანტს, თითქოს რომლის შანაარსსაც გვაცნობს კ. კეკელიძე; აქ მეფე აზიზი თავისავე სიტოცხლეში თვითონვე უბოძებს იოსებს მეფობას, არავითარი არჩევნებს არ აქვს ადგილი! აი ტექსტი:

მეფემ იოსებს—

„ხელა მოჰკიდა, ტახტზედა დასვა თავისა ხელითა,
 თვით თავყანი სცა, მერე თქვა: «ლაშქარნოვისლა ელითა?» (625);
 „რა აზიზმა უსუფ შვილად დალოცა და ტახტსა დასვა“
 (627);

«საპატრონო შენ დაგიგდეო, შენცა იყავ ჩვენს ნებასა»
 (628);

«საპატრონოს ეხელმწიფე, ძალსა ნურვის დამართვია»
 (629)

ეუბნება აზიზი იოსებს; და ბოლოს—

„იოსებ ხელმწიფედ დაჯდა ხელმწიფის დავედრებითა“ (633).

ვეფიქრობთ, რომ სურათი ნათელია!

5) „...ამის შემდეგ იოსები ჯეროვან სასჯელს მიაცენებს იმ ქალებს, რომელთა ცბიერებით მასა და ზილისას შორის ასეთი განწყობილება დამყარდა“-ო გადმოგვცემს კ. კეკელიძე.

სად ამოკითხა ამის მსგავსი რაჲ კ. კეკელიძემ? იმ ერთადერთ ხელნაწერში, რომლითაც თითქოს სარგებლობდა მკვლევარი, (ჩვენი გამოცემა მაშინ არ არსებობდა) ასეთ ცნობას ადგილი არ აქვს. არც თეიმურაზს აქვს ნახსენები რაჲმ ამდაგვარი.

6) ყველაზე უფრო კურობულია კ. კეკელიძის ასეთი განცხადება: „საერთოდ პირველი რედაქცია, თეიმურაზის რედაქციასთან შედარებით, უფრო მოკლეა“-ო (ნაზი ჩვე-

ნია გ. ჯ.). ფაქტიური მდგომარეობა კი ასეთია, პატივცემულო მკითხველო: თეიმურაზის ვარიანტი, ჩვენამდე უკლებლად შემონახული, შეიცავს 311 ხანას, ხოლო დაზინებული, ნაკლულოვანი (თავში, შიგა „და“ შიგ, ბოლოში) პირველი ვარიანტი—736-ს... ამის შემდეგ რა ეწოდება კ. კეკელიძის განცხადებას?

* * *

„ლეილ-მაჯნუნიანი“ არა ნაკლებ საინტერესო რომანტიულ პოემას წარმოადგენს, მაგრამ არა ბიბლეური ხასიათისა, არამედ წმინდა არაბულ-სპარსულ ნიადაგზე აღმოცენებულ გადმოცემისა. სპარსულ ლიტერატურაში ის დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. ყოველ შემთხვევაში დადგენილია, რომ ლეილის და ყაისის უბედო სიყვარულის ამბავი გაულექსავთ არა ერთსა და ორს სახელოვანს თუ ორდინარულ პოეტს: განლექსავთა რიგებს აშვენებენ ნიზამი (მე-12 ს. მწერალი), ამირ ხოსროვი (1253-1325), ქათიბი (+1434), ჯეშალი (მე-15-ს. დასაწყისი), ჯამი (მე-15-ს.), ჰატიფი (+1520) და სხვ. ¹⁾ ჩვენს ლიტერატურაში ის წარმოდგენილია მხოლოდ და მხოლოდ თეიმურაზ I-ის თარგმანით, თუ გადმოკეთებით. პროფ. კ. კეკელიძე თვის „ისტორიაში“ შემდეგს ამბობს: „ეს პოემა გადმოიღო ქართულ ენაზე მეჩვიდმეტე საუკუნეში მეფე თეიმურაზმა, მაგრამ, ჩანს, ის უფრო ადრეც ყოფილა ქართულად ცნობილი; უნდა ეთაგრმნათ ის ავტორის სიცოცხლეშივე, მეთორმეტე საუკუნის გასულს (ხაზი ჩენია. გ. ჯ.) ყოველ შემთხვევაში ჩახრუხადის თამარიანში თამარის პარალელიზმად ნათქვამია: „ამან თავი რად მართ აზავირად შექმნა ლეილის ნამიჯნურცვად“ (გვ. 32-33). ამ ფრთხილად გამოთქმულ აზრის შესახებ ის გვინდა ვთქვათ, რომ იგი ოდნავადაც დამაჯერებელი არ არის, რადგან, გარდა „თამარიანი“-ს დამოწმებისა, სხვა რეალური საბუთები არ არსებობს იმის სამტყიცებლად, რომ „ლეილ-მაჯნუნიანი“ მეთორმეტე საუკუნის გასულს ყოფილიყოს ნათარგმნი. არას ვამბობთ იმაზე, რომ ჩვენამდე არ მოუხსწევია ასეთს თარგმანს, მაგრამ რით აიხსნება, რომ არავითარი პირდაპირი, დადებითი ხასიათის გადმოცემა ან ცნობა ამის შესახებ არ არსებობს არც ერთს ლიტერატურულ, თუ ისტორიულ

¹⁾ Paul Horn-ის ცნობით „ლეილ-მაჯნუნიანი“ სპარსულ ლიტერატურაში დამუშავებულა 18 ჯერ (იხ. მისი ზემოდასახელებული „Geschichte...“ გვ. 178.)

წყაროებში? ის ფაქტი, რომ „თამარიანში“ ნახსენებია ლეილი, რა საკვირველია, არ არის გადმოთარგმნის დროს გაჩვენებული: „თამარიანის“ ავტორს შეეძლო დედანშივე სცოდნოდა ლეილის და მწკუნუნის ამბავი; არც ის არის გამორიცხული, რომ ასევე შეიძლებოდა ლეილის და მწკუნუნის ამბავი სცოდნოდათ ან გაეგოთ იმ დროინდელ ქართველ მკითხველთ. არ არის უგულველსაყოფი ის გარემოებაც, რომ „ვეფხისტყაოსან“-ში ნახსენები არიან ვისი და რამინი, მაგრამ არაფერია თქმული ლეილსა და მწკუნუნზე. საფიქრებელი არ არის, რომ, თუ „ვეფხისტყაოსნის“ დაწერის დროს (ამის თარიღად პატივცემული პროფ. კ. კეკელიძე თვის უკანასკნელ შრომაში უჩვენებს 1257 წ. (!) „ლეილ-მაჯუნუნიანი“ უკვე ქართულ თარგმანში იყო ცნობილი, ავტორი მის გმირებს უეჭველად მოიხსენიებდა? ეს მით უფრო მოსალოდნელი იყო, რომ კ. კეკელიძე წერს: „უცილობელი გივლენა მოუხდენია ჩვენს პოეტზე მის თანამედროვე გამოჩენილ სპარსეთის პოეტს ნიზამი განჯელს, რომლის თხზულებებს ის, თუ ქართულად არა, სპარსულად მაინც იცნობდა... შესაძლოა რამოდენიმე გავლენა მოეხდინოს ჩვენი პოეტის შემოქმედებაზე ლეილ-მეჯუნუნიანს..“ (გვ. 135; ხაზები ჩვენია გ. ჯ.).

ამ ამონაწერში ჩვენ ერთ რამეს ვაქცევთ მკითხველის ყურადღებას, რომ: შოთა რუსთველი „თუ ქართულად არა, სპარსულად მაინც იცნობდა“ „ლეილ-მაჯუნუნიანს“-ო; რატომ შეეპარა ექვი მკვლევარს, რომ შოთას სწორედ თარგმანში შეიძლებოდა სცოდნოდა ის? თუ ადვილად უშვებთ, რომ „თამარიანი“-ს ავტორი თარგმანში იცნობდა (იმ საბუთით, რომ მან ლეილი ასსენა) ამ ნაწარმოებს, რატომ შოთა არა? მისივე გამოკვლევით (მხედველობაში გვაქვს 1924 წ.) ხომ „თამარიანი“, დღევანდელი შენადგენლობით, 1207 წელს დამთავრებულად უნდა ჩაითვალოს“ (ხაზი ჩვენია გ. ჯ. იხ- „ისტორია“.. გვ. 153), მეორეს მხრივ, შოთას „თავისი თხზულება დაუწყებია კლასიკურ პერიოდის მიწურულში, 1212-1219 წლებში“ (ხაზი ჩვენია. გ. ჯ.) (გვ. 110); გამოდის, რომ ადრინდელ მწერალს ქართული თარგმანით სცოდნია „ლეილ-მაჯუნუნიანი“, მომდევნოს კი „თუ ქართულად არა, სპარსულად მაინც“... ვფიქრობთ, რომ აქ რაღაც აღრევას აქვს ადგილი.¹⁾

¹⁾არას ვამბობთ იმის შესახებ, რომ დღეს (სახეში გვაქვს კ. კეკელიძის უკანასკნელი გამოკვლევა „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ) ეს აღრევა უფრო მაგთიოდ შოთან: —ხსენებული ნაწარმოები, თურმე, 1257 წელს ყოფილა დაწერილი..

ჩვენამდე შემონახულ „ლეილ-მაჯნუნიანი“-ს მთარგმნელის შესახებ ორი აზრით არსებობს: ერთის მიხედვით ის არის ვილაც ზაალ თუმანიშვილი, მეორესით თეიმურაზ I. განვიხილოთ საკითხი ორივე მხრივ.

პირველი (და ერთად ერთი) წარმომადგენელი ამ შეხედულებების იყო ცნობილი ზ. ქიქინაძე. თეიმურაზის ზოგიერთ ნაწარმოებთა გამოცემაში ¹⁾ ის სხვათა შორის წერს: „ადრიდგან ცნობილი თეიმურაზისაგან ნათარგმნი პოემა „ლეილ-მაჯნუნიანი“ სპარსულიდან თეიმურაზ მეფეს კი არ უთარგმნია, არამედ ზაალ თუმანიშვილს; ეს თუმანიშვილი კარგა ხანი სპარსეთში ყოფილა და იქ უთარგმნია, ამ თარგმანის შესახებ თვით თუმანიშვილი სწერს ერთ ლექსსა და ამ ლექსში იმას მოგვითხრობს, რომ ზაალ თუმანიშვილმა სპარსეთში ყოფნის დროს ესთარგმნეო“. მაგრამ ამ ცნობას ვერ მივიღებთ, რადგან—როგორც გამოიჩვენა—ზაალ თუმანიშვილი „ლეილ-მაჯნუნიანის“ გადამწერი ყოფილა მხოლოდ (შდრ. „ტექსტისათვის“, გვ.).

არც ალ. ხახანაშვილი არის მაინც და მაინც ამ ეჭვიდან განთავისუფლებული; ის, თუმცა ამბობს, რომ „ლეილ-მაჯნუნიანი“ თეიმურაზ I-ს მიერ ნათარგმნიაო, მაგრამ არავითარ დასამტკიცებელ მასალას არ იძლევა და თანაც შენიშვნის სახით ჩამოტანილი აქვს: „ზოგიერთის აზრით „ლეილ-მაჯნუნიანის“ გადამთარგმნა ეკუთვნის ზაალ თუმანიშვილს ამის სპარსეთში ცხოვრების დროს.“ ²⁾ ჩანს, არც თვითონ არის დაიმედებული, რომ ჩვენი „თარგმანი“ ეკუთვნის არა ზაალ თუმანიშვილს, არამედ თეიმურაზს.

რაც შეეხება უკანასკნელს, ე. ი. თეიმურაზ I-ს, უნდა ითქვას, რომ მის სასარგებლოდ ლაპარაკობს შემდეგი ფაქტობრივი მასალა და ბიბლიოგრაფიული ცნობები: 1) ყველა ჩვენამდე შემონახულ ხელნაწერში ხაზგასმით აღნიშნულია, რომ თარგმანის ავტორია თეიმურაზი. აი ტიპური, თუ გნებავთ, ტრაფარეტული, სათაური ამ ხელნაწერებისა: „ლეილ-მაჯნუნიანი ამბავი სპარსეთა ენათაგან ქართულად ნათარგმანები... თეიმურაზისაგან“; 2) არჩილ მეფე თვის „არჩილიანში“ აღაპარაკებს თეიმურაზს:

„ამ დროს ვთქვი ლეილ-მიჯნური, ზილიხან—იოსებისა ქება, შეენება, სიტურფე, მიჯნურთა ცეცხლებ დებისა“;

¹⁾ ზ. ქიქინაძე, ლექსნი, თქმულნი მეფის თეიმურაზ I საგან. ტფილისი, 1886.

²⁾ ალ. ხახანაშვილი — „ქართული სიტყვიერების ისტორია“. ტფილისი.

ვ) ნოდარ ციციშვილი „შვიდ წთიებში“ (ტფილასი, 1930, კ. კეკელიძის რედაქციით..., გვ. 1, ხანა 7) გველაპარაკება:

„თეიმურაზ თქვა ამბავი იოსებ ზილიხანისი,
ლეილის ქება, სიტურფე და მეჯუნუნისა ჯანისი;
თქვა ხელმწიფური ლექსები, თვით რუსთულის მოსაწონისი,
ლექსთა მკითხველთა მელექსედ ხან ის აქეს და ხან ისი“-ო.

ამაზე მეტი დამაჯერებელი ცნობების მიღება ჩვენი ლიტერატურული წარსულიდან არც ისე ადვილი საქმეა.¹⁾

ამგვარად, უდავოდ და შეუკამათებლივ უნდა მივიღოთ, რომ ჩვენამდე შემონახულ ხელნაწერებში დაცულ „ლეილ-მაჯუნუნის“-ს გადმომთარგმნელი (თუ გადმომკეთებელი) არის პოეტი თეიმურაზი.

მაგრამ საინტერესოა დავადგინოთ, თუ სად არის პირველწყარო თეიმურაზისეული „ლეილ-მაჯუნუნის“-სა? ვისგან თარგმნა ის თეიმურაზმა?

ჩვენს კრიტიკულ ლიტერატურაში განმტკიცებული აზრის მიხედვით (ზ. კიკინაძე, ალ. ხახანაშვილი, კ. კეკელიძე და სხვ.) პროტოტიპი თეიმურაზისეულ „ლეილ-მაჯუნუნისისა“ უნდა ვეძიოთ ნიზამი განჯელის ამავე სახელწოდებით ცნობილ ნაწარმოებში.²⁾

რა გვეთქვის ამის შესახებ?

სამწუხაროდ ჯერ-ჯერობით ჩვენ არ გვაქვს საშუალება შეუდაროთ თეიმურაზისეული „ლეილ-მაჯუნუნისი“ ყველა რედაქციების

¹⁾ იხ. ამის შესახებ ჩვენი წერილი „არილიში“ გვ. 155, ტფილისი, 1925 წ.; პროფ. კ. კეკელიძე „ისტორია“-ში ნართებულად სწყვეტს საკითხს თეიმურაზის სასარგებლოდ.

²⁾ ამ შრივ გამოხატვისა შეადგენს ალ. ბარამიძე, რომელმაც მართებულად განაცხადა: „ჩვენში საერთოდ მიღებული აზრით ქართული ევრსია ნიზამი განჯელის (მე-XII ს.) პოემის თარგმან უნდა წარმოადგენდეს, მაგრამ ეს აზრი მცდარია, რადგანაც შინაარსით მას სრულიად არ უდგება“-ო (იხილ ჩვენი ა. გ. ჯ.)—იხ. „ანთოლოგია“, ტ. II, ტფილისი, 1928 წ. გვ. 299.); 1925 წელს ამის ირველივ ჩვენ გეთქვამს: „ჩვენს კრიტიკულ ლიტერატურაში ამ საკითხზე არაფერ დაფიქრებულა და შაბლონად გადაიქცა აზრი, რომ ეს ნიზამის შორობის თარგმანიაო. შეიძლება ასეც იყოს, მაგრამ მაინც ჯერ-ჯერობით გადაჭრით რისამე თქმა შეუძლებელია“-ო („არილი“, გვ. 156) და იქვე ჩამოტანილ შენიშვნაში გაცვირთ ვამბობთ, რომ დედანი ჯამისა არ უნდა იყოს...

სპარსულ დედნებს; განვისაზღვრებით მხოლოდ ნიზამის და ჯამის თხზულებებით. რამდენადაც ამ შიმართულებით გაწეულმა კვლევადიებას დავეაწმუნა, შეგვიძლია კატეგორიულად განვაცხადოთ, რომ თეიმურაზისეული „ლეილ-მაჯნუნისანი“ არამც თუ არ არის ნიზამის და ჯამის თარგმანი, არამედ მათგან გადმოკეთებადაც ვერ ჩაითვლება, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ზოგიერთ დამახვევითი ხასიათის ეპიზოდს ან დეტალს. გავატაროთ პარალელი ამ სამ ნაწარმოებთა შორის. (აქაც უნდა შევნიშნოთ, რომ დრო და წერილის ხასიათი ნებას არ იძლევა უფრო დეტალური განხილვა-შეჯერებისა).

1) მოცულობით ყველაზე მეტია ნიზამის ვარიანტი (დაყოფილია 75 თავად და შეიცავს დაახლოებით 10.000 სტრიქონს), მას მოსდევს ჯამის (დაყოფილია 47 თავად და შეიცავს დაახლოებით 6,000 სტრიქონს, ხოლო თეიმურაზის დაყოფილია 27 თავად და შეიცავს 1080 სტრიქონს; ირკვევა, რომ პირველწამომწყებს თემისა უფრო საფუძვლიანად დაუმუშავებია და გაუვრცია ის, ხოლო მიმდევრებს, თუ მიმბაძველებს თანდათან უმცირებიათ...

2) შესავლისათვის ნიზამის დათმობილი აქვს 12 თავი (დაახლოებით 1600 სტრიქონი); ჯამის—6 თავი (დაახლოებით 600 სტრიქონი), თეიმურაზს კი... 16 სტრიქონი.

3) თავისებურად არის წარმოდგენილი ლეილის და მაჯნუნის შეყვარების ისტორია. როგორც ვიცით (იხ. ტექსტი) მათი სიყვარული თეიმურაზით იწყება სასწავლებელში, ბავშობიდან. ნიზამი და ჯამით კი—ლეილის სიღაძაზით განთქმულობის და ყაისის დევაჟაკების შემდეგ: ყაისს „ზეპირად“, უნახავად შეუყვარდება ლეილი. ამასთან დაკავშირებით სულ უცხო ამბები აქვს გადმოცემული თეიმურაზს: ერთდამივე სკოლაში მათი სწავლება, სიყვარულის ნიშნები, მოლას ჩარევა, დათხოვნა მათი სკოლიდან, ყაისის მიერ იმ მიწის კოცნა, სადაც გაუვლია ლეილას და სხვ., რაც არ მოეპოებათ არც ნიზამის და არც ჯამის.

უდავოა, რომ ეს ადგილი ააშკარავენს ამ სამი მწერლის პირველწყაროს სხვადასხვაობას.

4) შორდებიან ერთი მეორეს სამივე პოეტის ყაისის მიერ ლეილის ხელის ძიების გადმოცემაში:

ნიზამით ლეილის მშობლებთან ქალის სათხოვნელად მიდის ყაისის მამა, მაგრამ ბრუნდება უიმედოდ;

ჯამით თვით ყაისი მიჰმართავს ლეილის გვარეულობას, მაგრამ ხალხთა სიმრავლით ენა ებმება და ჰერას ამბობს;

თეიმურაზით კი ორივე მხრივ მშობლები უმაღლე თანხმდებიან მათ დაქორწინებაზე.

5) აპასთან დაკავშირებულია ერთი გარემოება, რომელიც უდავოდ ადასტურებს ვარიანტების სხვაობას: თეიმურაზით მშობლების თანხმობის შემდეგ იმართება ყაისის და ლეილის ქორწილი; ამ ქორწილის დროს ყაისი თავს ვერ იკავებს და, ქალისადმი ტრფობით გატაცებული, დაუწყებს კონცანს მის გოშას; ქალის მშობლები ამ ფაქტიდან ადგენენ, რომ ყაისი გაგიჟებულია, და მას აგდებენ სახლიდან.¹⁾

არაფერი ამდაგვარი არ აქვთ არც ნიზამის, არც ჯამის; ცხადია, აქ საქმე გვაქვს დანოუქიდებელ ვარიანტთან.

6) ჯამით ლეილი მიდის ქაბაში ჰაჯის შესასრულებლად; ყაისი, გაიგებს რა აპას, ნალულად შეუერთდება მის ქარავანს და თვითონაც მიდის; ადგილზე მსხვერპლის შეწირვის დროს ყაისი გამოამქლავნებს თვის სიყვარულს;

ნიზამით ლეილი სულაც არ ყოფილა ქაბაში; მხოლოდ ყაისის მამას მიყავს შვილი იქ მოსაქუთიანებლად, ვონს მოსასვლელად; თეიმურაზით ეს ეპიზოდი (ჯამისიც და ნიზამისიც) გამოტოვებულია.

7) შესაძლებელია ჯამით ლეილის ქაბაში წასვლას დაუკავშიროთ ჯამის და ნიზამისათვის უცნობი ეპიზოდი, თეიმურაზით გადმოცემული; სახეში გვაქვს მშობელთაგან ლეილის გაგზავნა მთაში საპაეროდ, გზაზე ყაისის შემთხვევითი ნახვა, მათი ერთად შეყრა და სხვ. ეს ძალიან თავისებური, დამოუკიდებელი

¹⁾ ალ. ხაზანიშვილს (Очерки, III, გვ. 75) და კ. კეკელიძეს („ისტორია“..., II, გვ. 229) ნაჩვენები აქვთ, რომ, თითქოს, ყაისი გააგდეს სახლიდან იმიტომ, რომ ქებინის კითხვის დროს ვერ მოითმინა და ლეილას დაუწყო კონცანა. ეს ცნობა სრულიად არ შეესაბამება სინამდვილეს (იხ. სათანადო ადგილები ტექსტიდან და „აილი“ გვ. 160). აქ მხოლოდ გვინდა აღვნიშნოთ, რომ პროფ. კ. კეკელიძე „ლილ-მაჯნუნის“-ა შინაარსის გადმოცემის დროს სავსებით ემყარება ალ. ხაზანიშვილს (და იმეორებს ყველა მის შეცდომებს), მაგრამ უჩვენებს კი ყოფ. წ. კ. სახ. ხელნაწ. № 403... ვხადავა კიდევ გვეყნება შემთხვევა აღვნიშნოთ ასეთი უმართებლო დამოკიდებულება კ. კეკელიძისა ალ. ხაზანიშვილის და ტექსტის მიმართ.

ბელი ეპიზოდია და, როგორც ასეთი, ვფიქრობთ, ააშკარავებს პირველ წყაროთა სხვადასხვაობას.

8) ჯამის ერთი თავისებური დეტალი აქვს მოტანილი, რომელსაც არ იცნობენ არც ნიზამი, არც თეიმურაზი: მაჯუნის ვნების დასაშრეტად ყამშრიდების ტომის მეთაური ურჩევს მის მამას შეპართოს მაჯუნს მათი გვარის ლამაზი ქალი.

9) ნიზამით ველში მოხეტიალე ყაისი ესაუბრება ყორხან (იუ ყვავს);

ჯამით — ქარიშხალს;

თეიმურაზს გადმოცემული აქვს მხოლოდ მოთქმანი ყაისისა. შეიძლება ამ ფაქტისათვის ანგარიში არ გაგვეწიო, მაგრამ დეტალი თავისთავად ორიგინალურია, და მოსალოდნელი იყო, რომ მას თეიმურაზი გამოიყენებდა, რომ...

10) ნიზამით ტყე-ველ-მინდვრად მოხეტიალე ყაისი ერთხელ იპოვის ქურციკს, მეორეჯერ კანჯარს—ორივე შემთხვევაში მონადირის ბაღეში მოქცეულთ, —ათავისუფლებს მათ ლეილის ხსოვნისათვის;

ჯამით ყაისი ამავე მიზნით ჰყიდულობს მონადირისაგან (ერთ-ჯერ) კანჯარს და ათავისუფლებს მას;

თეიმურაზს ასეთი რამ ნახანებიც არ აქვს.

11) ველადე ყოფნის დროს ჯამით ყაისი წააწყდება ლეილის მწყემსს, გაიგებს, რომ მისიანები საომრად წასულან; მიეშურება ლეილის სანახავედ;

ეს ცნობა არ აქვთ არც ნიზამის, არც თეიმურაზს.

12) ამის მომდევნო ამბავად გადმოცემული აქვთ, ნიზამის და ჯამის ლეილის გათხოვება და ამასთან დაკავშირებით ყაისის თავგადასავალი; თეიმურაზის ჯარიანტი არ იცნობს ლეილის გათხოვებას—მის შერთვას მხოლოდ აპირებს ბაღდადის ხალიჯა, მაგრამ განზრახვა ტრადიული დასასრულით მთავრდება. აქ საქმე გვაქვს უთუოდ ფაბულის მნიშვნელოვან სხვაობასთან, რაც არკვევს პირველ წყაროთა სხვადასხვაობას.

13) ნიზამით ყაისი, გაიგებს რა ლეილის ღალატს, ეძლევა აუტანელ რანჯვას, ერევა ნადირთ, მხეცებს და გარეულ ფრინველებს; მამა მიდის მასთან და რჩევა-დარიგებას აძლევს, მაგრამ უშედეგოდ; ბრუნდება შინ და კვდება; ყაისს მშუხარება უორკვედება;

ჯამის ყაისის მამის ამბავი ნახსენები არ აქვს; ნიზამის მიერ აღწერილ ყაისის ხეტიალს ემატება შემდეგი დეტალი: მწჯუნნი ესტუმრება ვილაც უცნობს, იქ მღერის სევდიან სიძლერას ფრინველთან ერთად, რომლისთვისასაც უღალატნია საყვარელს და დაუგდია იგი;

თეიმურაზისთვის, რასაკვირველია, უცხოა ლეილის დაღატაკა; გამაწყვეული მწჯუნნის ტანჯვა-ტკივილები, ხოლო მამის სიკვდილი დაკავშირებული აქვს ყაისის ვაჟადგებასთან ლეილის სახლიდან და მისი (ყაისის) მხეცთა თანა ცხოვრებასთან.

16) დაახლოებით ერთნაირად აქვთ აწერილი ნიზამის და ჯამის ლეილის წერილი მაჯუნნისადმი, სადაც ლეილი პატივებს თხოულობს გათხოვებისათვის და თავს იმართლებს—მშობლებმა და მატანეს ძალაო;

თეიმურაზს ეს არ აქვს—ცხადია, თუ რატომ.

17) ლეილის ქმრის სიკვდილამდე (რაც ნიზამისაც და ჯამისაც აქვთ მოხსენებული, ხოლო თეიმურაზისეულში ეს არც შეიძლება ყოფილიყო) ნიზამის ცხრა დამატებითი თავი აქვს ჩართული, სადაც აღწერილია: ყაისის ბიძის მოსვლა, დედის ნახვა, „ამბავი მოჩილი გამდელისა“, დედის სიკვდილი და აპასთან დაკავშირებით მწჯუნნის ტირილი და თავყვანისცემა დედის სასაულაფოსი, შიხმობა ყაისისა ლეილის მიერ, „ერთმანეთის ნახვა ტყეში და ველში“, დაწვობრა ყაისისა ლეილის ქმართან, „ამბავი ზეიდისა და ზეინაბისა და მათი კავშირი“ და სხვ.; არაფერი ასეთი არ აქვთ ჯამის და (მით უმეტეს თეიმურაზს); ჯამით მწჯუნნი ერთხელ მიდის ლეილის სახლის მიდამოებისკენ და გამოეღაპარაკება ლეილის სახლის ქუჩაზე შეხვედრილ ძალს; მეორედ მოდის მათხოვრებთან ერთად ლეილის გვარეულობის ბანაკში; ლეილი ამსხვრევს მის ფილას; ყაისი აღტაცებისაგან ცუკვავს; თეიმურაზით ყაისი მათხოვრის სახით მოდის ლეილის სახლში; ლეილი იცნობს მას და გადაეხვევა აღზნებული სიტყვებით, მაგრამ დედა გაუგებს, და ყაისს კვლავ ცემით გააგდებენ.

18) ჯამით ერთ გზაზე შემთხვევით შეხვდებიან ერთმანეთს ლეილი და მწჯუნნი; ლეილის ხელმეორედ დაბრუნების ცდაში გარინდებულ და განცვიფრებულ ყაისის თმებში ფრინველები ბუდეს იკეთებენ; არ აქვთ ეს დეტალი არც ნიზამის, არც თეიმურაზს.

(ყაისის თავზე ფრინველთა მიერ ბუდის გაკეთება გაკვრილ-თეიმურაზსაც აქვს ნახსენები, მაგრამ არა ასეთ კონკრეტ შემთხვევაში, არამედ ზოგადად:

„...ვალად გაიქრა, ფრინველნი თავზედან დაიბუდარა“ (68);

ცოტა ქვემოლ მეტსაც ამბობს:

„თავზედ ფრინველთ დაებუდა, ბარტყნი მრავ-
ლად მოეშენა“. 131).

19) ზედმეტივე ამბავი აქვს გადმოცემული ჯამის ვილაც ბედუინის შესახებ, რომელიც გაიცნობს გაკვრილ ყაისს, რამოდენიმე ხანს რჩება მასთან და ისწავლის მისგან ლექსებს.

20) როგორი ვარიაციითაა წარმოდგენილი ლეილის და ყაისის სიკვდილი ჩვენს ვარიანტებში?—

ნიზამით ჯერ კვდება ლეილი: ანდერძს უტოვებს დედას, დედა ერთობ შეწუხებულია, ყაისი შეიტყობს ლეილის სიკვდილს და მიდის მის საფლავთან თავყანის საცემად;

ჯამით მაჯნუნი ადრე კვდება ლეილაზე: უცნობი ბედუინი მეორედ ბრუნდება ყაისთან, დიდი ხნის ძებნის შემდეგ ნახავს, რომ ყაისი ჩაპხუტებია ქურციკს და ორივე ერთად მომკვდარან; ბედუინი ბრუნდება ლეილის სახლში ამბავის მოსატანად, მაგრამ ლეილმა დაასწრო—ზეშთავონებით იცოდა, რომ ყაისი უკვე მკვდარი იყო;

თეიმურაზით, ნიზამისებურად, ჯერ კვდება ლეილი; შემდეგ იწყება თეიმურაზის თავისებურება: დედა წაიღებს ქალის პერანგს და მივა მწჯნუნთან, რომელიც, გაიგებს რა გულშემწარავ ამბავს, ჩაეკონება ლეილის პერანგს, ტირს და მოსთქვამს და მიდის ლეილის სასაფლაოსთან თავის მოსაკლავად. 1)

21) პოემის დასასრული ნიზამის შემდეგნაირად აქვს წარმოდგენილი: ტირილის შემდეგ ყაისი კვდება ლეილის საფლავის თავზე; იმ მომენტშივე მხეცები გაიფანტებიან ქვეყნის სხვა და სხვა მხარეს; „ამბავი ლეილის და მწჯნუნის სიხმარში ნახვის შესახებ ზოდის მიერ“, და უკანასკნელი თავი—„მეფის ქებისათვის და დასასრული წიგნისა“;

1) ჩვენ თავის დროზე აღვნიშნეთ, რომ ალ. ხანანაშვილს ეს ადგილი თეიმურაზის ვარიანტისა ყლობად აქვს აღმოსაჩენილი („არილი“, გვ. 162).

ჯამით ყაისის სიკვდილის შემდეგ ლეილი ავად ხდება: „აღწერა შემოდგომისა და ცხოვრების ტოტებიდან ლეილის სილამაზის ფოთლების ცვენა, მისი ანდერძი, რომ ყაისის ფერხთ დამარხონ; ამას მოსდევს „წიგნის დასასრული“;

თეიმურაზით ყაისი ლეილის საფლავზე კვდება; დაასაფლავებენ მის გვერდით; შემდეგ მოყვანილია სიზმარი ლეილის დედ-მამისა და აღწერილია ამ სიზმარში სამოთხე, სადაც განისვენებენ ლეილი და ყაისი.

22. თეიმურაზის თავისებურებას უნდა შეადგენდეს შემდეგი ეპიზოდი; მწჯუნის და ლეილის შესაერთებლად მოსული ბაღდადის ხალიფას თვით შეუყვარდება ლეილი; ამისთვის განზრახავს ყაისის მოწამლვით მოკვლას, მაგრამ შემთხვევით თვით ხდება მსხვერპლი დაგებული მახისა ¹⁾

23. დასასრულ, თეიმურაზის დამოუკიდებლობისაკენ მიგვითითებს კიდევ ორი შემდეგი დეტალი:

ა) თეიმურაზით ლეილი და ყაისი ერთი ტომის, ერთი გვარისანი არიან—

„მათ მნათობთა ერთი იყო ნათესავეი, თესლი, გვარი, ახლო იყვეს ნეზობელნი, ძმათა შვილნი განაყარი“... (19), მაშინ როდესაც ნიზამით და ჯამით მოცემულია არაბთა მომთაბარე, ერთიმეორის მოჭიშვე და მტრულად განწყობილ ტომების შვილების (ლეილის და ყაისის) ურთიერთდამი სიყვარული. (ადვილად დასაშვებია, რომ ამ ორი ავტორის მიდგომა საკითხისადმი გამომდინარეობდეს მათი იდეოლოგიური მიზან-დასახულობით—ორი მოპირდაპირე ტომს შორის „ჩატეხილ ხიდის“ გასამთვლელად სრყვარულიც არ გამოდგებაო—აკი მიზან-მიუხვევლად მთავრდება ყაისის და ლეილის სიყვარული!);

ბ) ლეილის ხელის მაძიებელთა შორის, რომლებმაც საგანგებო წერილები გამოუგზავნეს ქალის ჰამას, თეიმურაზს დასახელებული ჰყავს: კეისარი, სპარსთა მეფე, ყანდარის მეფე, ბაღანზანის მეფე, ფრანგთა მეფე, ბარაიანის მეფე და მალრობის მეფე. ამათი ხსენება არ აქვთ არც ნიზამის, არც ჯამის.

¹⁾ აქაც თავისებურად აქვს გადმოცემული ეს ეპიზოდი პროფ. კ. კეკელიძეს (უნდა აღინიშნოს, რომ მას ეს ადგილი სიტყვა-სიტყვით აქვს გადმოწერილი აღ. ხანანაშვილიდან გვ. 77—თუმცე აქაც არ იხსენიებს ზას და უჩვენებს იმავე № 403 ხელნაწერს). ამის შესახებ დეტალურად ლაპარაკი გვაქვს „არილიში“ გვ. 164.

24. გარკვეულ დამოუკიდებლობას იჩინს თეიმურაზი კიდევ ერთ ეპიზოდის გადმოცემაში, რაც არ აქვთ არც ნიზამის, არც ჯამის:

ლეილის სიკვდილის გამო მისი მ.მა წერილს უგზავნის ბაღდადის ხალიფას, სადაც ამცნობს მას თვის გულის ტკივილებს; უარს აცხადებს მეფობაზე და თხოვს მას—

„თქვენ გფერობს, დრო არს, მეფეო, ქალაქს თუ ეპატრონები“-ო (231); ხალიფა ძლიერ შეწუხდა ლეილის სიკვდილის გაგონებაზე და აპის აღსანიშნავად—

„ტახტით გარდიქრა, გვირგვინი გაცუორცა, გააგორა მან, იგლეჯდა თეთრთა თმა-წვერთა, იგ დააყენა გორა მან“, ამის შექმნის გადამწვეტს წავიდეს ლაზას, რათა იტიროს ძმისწული; მიდის სასაფლაოზე, გულამოსკენით ტირის და თვის მოადგილედ სტოვებს ვეზირს; ხოლო წასვლის წინ დაახატინებს ლეილ-მჯუნუნის სურათს და მიაქვს ბაღდადს.

ამით უნდა განვისაზღვროთ ამ საპი ავტორის ქმნილებათა ანალიზში მათი სხვადასხვაი ბის დასაღვენად. ვფიქრობთ, რომ მკითხველი დაასკვნის, რომ, შედარებით, ჯამი უფრო მისდევს ნიზანის (დეტალების გარეშე), ვიდრე თეიმურაზი ან პირველს, ან მეორეს. ამგვარად, უნდა ვაღიაროთ, რომ თეიმურაზის ვარიანტი ან სხვა დედნიდან მომდინარეობს (და ამ შემთხვევაშიაც საკუთარი მაინც მეტი იქნება, ვიდრე დედნიდან მომდინარე...), ან დამოუკიდებელი დამუშავებაა ცნობილი არაბულ-სპარსული ლეგენდისა. (ჩვენ გვგონია, რომ ეს უკანასკნელი მოსაზრება უფრო ახლოა სინამდვილესთან).

თუ მივიღებთ მხედველობაში ყოველივე ზემოთქმულს, ირკვევა, რომ მცთარი იყო ალ. ხახანაშვილის და კ. კეკელიძის აზრი ჩვენს პოემის ნიზამისეულობის შესახებ.

კ. კეკელიძე, უშვებს რა თეიმურაზის მხრივ თავისებურ თავისუფალ მიდგომას თარგმანისადმი, მიუთითებს სრულიად უმნიშვნელო განსხვავებებზე, რაც არც კი შეიძლება რომელიმე მთარგმნელს—ისიც იმ დროს!—თავისებურობის ელემენტების შეტანად ჩათვალოს. მართლაც და, კ. კეკელიძით რა შეუტანია თავისი თეიმურაზს ვითომდა ნიზამის ნაწარმოებში? მოუსმინოთ ავტორს:

„ჯერ ერთი, მას შეუცვლია შესავალი..., მეორე, სპარსულს ორიგინალში ვერ იქნება ისეთი ადგილები, როგორცაა:

“ვაჟი მონათლეს სვინათი, ¹⁾ უყვეს რჯულისა წესითა”

და

„დედამ შეუტყო, აზრი ქნა ოკროსა მალ მიცემითა,
ვით დავარ ნესტან-დარეჯან, მან დაალურჯა ცემითა“
(გვ. 231).

ამას ემატება ავტორის მიერ სამოთხის აღწერა და ანტიმაჰმადიანური პოლემიკური ტონი თეიმურაზისა. ესაა და ეს! როგორ შეიძლება მკვლევარმა ამტკიცო, რომ ესა და ეს ნაწარმოებები ამა და ამ ორიგინალიდან არისო და თან ასეთ უმნიშვნელო თვითნებური ჩანართებით მთარგმნელს დასწამო ტექსტის საკმაოდ თავისუფლად თარგმნა? უმართებულოა ორივე მომენტი აზრისა: 1) იტალიური საბუთი არ მოჰყავს ქ. კეკელიძეს იმის დასამტკიცებლად, რომ დედანი მართლაც ნიზამისეულია (გარდა იმისა, რომ თეიმურაზის თქმას „შიხ შეიდს დავეცილებიო“—მკვლევარი ასეთ ინტერპრეტაციას უკეთებს—„ესე იგი ნიზამის დავეცილებიო“—გვ. 230), 2) ზემომოყვანილი „თავისებურებანი“ თავისებურებად არ შეიძლება ჩაეთვალოს (ამ სიტყვის სერიოზული მნიშვნელობით) მუსულმანური წყაროდან ქრისტიან მთარგმნელს მე-17 საუკუნეში, განსაკუთრებით კიდევ თეიმურაზს, რომელიც წამ-და-უწუმ მოთქვამს

„სიბრძნე ხამს მარგედ სულისა, განქარდეს ხორცთა შვებანი“,
ანუ

„ვამე, ცუდისა ლაყბითა, თუ სული დავაზიანი?!“-ო.

საინტერესოა გამოვარკვიოთ, თუ რას ნიშნავს „შიხ შეიდი“. ცნობილია, რომ ეს სიტყვა ხელნაწერებში სხვა და სხვა ნაირად იკითხება, მაგ.: „შიხ ისლამი“, „შიხ სალიამინი“, „შიხ სეიდი“, „შიხ სადი“ და სხვ. ამ ვარიანტებში ყველგან უცვლელად შემონახულია „შიხ“, რაც უნდა უდრიდეს სპარსულ „შაიხ“-ს; ეს კი ნიშნავს მოხუცს, საპატიო პირს, მეთაურს და სხვ. მეორე ნაწილის დადგენა

¹⁾ ტექსტის ასე წაკითხვა უმართებულოა; უმრავლეს ხელნაწერებში შენარჩუნებულია „სუნათი“ (ჩვენც ასე მოვიტანეთ), რაც გარკვეულ სოფელმხედვლობასთან არის დაკავშირებული მაჰმადიანურ გარემოში. სხვა რომ არა იყოს რა, არ უნდა დაგვაიწყდეს, რომ მოქმედება წარმოებს არაბეთში...

ჩვენ ვარჩიეთ A ხელნაწერის მიხედვით—„შეიდი“, ვინაიდან დანარჩენი წაკითხვა თითქმის აზრს მოკლებულია. (მხოლოდ ოდნავ საეკვოა ვარიანტი „შიხ სადი“, ე. ი. საადი, რომელიც იხსენიება შეიხად იხ. Paul Horn, გვ. 130, —მაგრამ მაგარი ის არის, რომ საადის „ლეილ-მაჯნუნიანი“ არ უთხზავს). მაშ რა უნდა იყოს ეს „შეიდი“? ამ სიტყვასთან მიახლოებული სპარსულში გვაქვს: 1) შანიდ=სიცრუე, მოტყუება, პირმოთენობა; 2) შიდ=მზე, ელვარება; 3) შანიდა=გახელებული, სიყვარულით გაგიჟებული, შეყვარებული (Гаффаров, გვ. 516). როგორც ვხედავთ, პირველი ორი მნიშვნელობა ჩვენი კონტექსტისათვის შეუფერებელია; გვრჩება მესამე—სიყვარულით გაგიჟებული, უზომოდ შეყვარებული. მაშინ მივიღებთ შემდეგს: ლეილ-მაჯნუნის ამბავის გადმოცემაში შევეცილები შეყვარებულთა მეთაურს, ე. ი. ყველაზე მეტად შეყვარებულს (ან ამდაგვარი რაღაც...). კ. კეკელიძე ფიქრობს, რომ „შიხ შეიდ“-ში თეიმურაზი ნიზამის ჰგულისხმობს. რა საბუთით ფიქრობს ასე? უნდა ითქვას კი, რომ ი. შერი („Всеобщая история литературы“, გვ. 75) ასე იხსენიებს ნიზამის: „Абу Мохаммед-бек—Юсуф-ше й х—Низамеддин, прозванный Монтанази“; ასევე გიდმოგვცემს I. Hammer-ი (იხ. А. Хаканов, выпуск 3, გვ. 73), რომელსაც, საფიქრებელია, ემყარება ი. შერი, მაგრამ იბადება კითხვა: 1) რა შუაშია სიტყვა „შეიდი“? 2) რატომ ნიშნავს სიტყვა „დავეცილები“ თარგმანს? ორივე კითხვაზე პასუხი ერთი შეიძლება იყოს: კ. კეკელიძემ ეს ცნობა და მტკიცება გადმოიღო შეუწოდებლად ალ. ხახანაშვილიდან. მოვისმინოთ ეს უკანასკნელი: „...разказ о Лейле и Маджнуне он заимствует („оспаривает“) у Шейха=Шейда. Ср. имя Низами...“ და სხვ. (გვ. 73, შენიშვნა 1). აქ ალ. ხახანაშვილი სიტყვა „დავეცილები“-ს აძლევს თარგმნის აზრს (თუმცა ამის მტკიცება არც ისე იოლია) და თან ნიზამის სთვლის „შეიხ-შეიდად“ (უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, მხოლოდ პარალელს ავლებს), მაგრამ არც ერთი მოსაზრება დასაბუთებული არ არის. რომ ჩვენი დადგენა და გაგება შეიდი სასად აზრს მოკლებული არ არის, გვიმტკიცებს შემდეგი გარემოება: „ვარდ-ბულბულიან“-ში ბულბული ეუბნება ვარდს:

„შენი შეიდი ბულბული კარში რამ გაგაწვევინა?“—ო (36), ე. ი. შენზე ასე თავდავიწყებით შეყვარებულ ბულბულს როგორ არ იბარებ. როგორ იშორებო. იახიოია. რომ თიმიურაზს სი-

ტყვა შეიდი ლექსიკონში ჰქონია და საჭიროების დროს იყენებს მას.

* * *

„ვარდ-ბულბულიანი“ და „შამი-ფარვანიანი“ ჟანრის მხრივ ერთნაირი ნაწარმოებია. თემად ორივე შემთხვევაში აღებულია უსწორო სიყვარულის პრობლემა: ერთ შემთხვევაში ვარდი უკადრისობს და ამაყად დასცქერის ბულბულს, რომელმაც—

„...პასუხი ველარ თქვა, ენა დაება“ (92), მეორეში სანთელი ასევე იტყევა პეპელას მიმართ, და ეს უკანასკნელი მსხვერპლად ეწირება მას (სანთელს). შეკამათების დროს ვარდი თითქმის ისეთსავე პასუხს (და იმავე სიტყვებში) აძლევს, როგორსაც სანთელი, მაგ., ვარდი დასაწყისშივე ეუბნება ბულბულს:

„სადა მე და ან ვინ შენა?—ხელი ხარ და, ან შეშლილი! (34), ხოლო სანთელი პეპელას—

„... დამეხსენ, ნეტარ შენ ვინ და მე ვინა?“ (51) და სხვ.

პრობლემა ორივე შემთხვევაში ერთნაირადაა გადაჭრილი: უსწორო სიყვარულს გამარჯვება არ უწერია.

„ვარდი“ მოცულობით უფრო მეტია (95 ხანა), ვიდრე „შამი“ (68) და ამაზე ადრეცაა დაწერილი, რაც მტკიცდება „შამი“-ს შემდეგი ადგილებიდან:

1) „ვარდს გაეაუბნე, გაეაბქე ბულბული მისთვის ხელები“ (15)—
ამბობს თეიმურაზი,

2) „ერთა ბულბული ვარდისთვის, გაქრილი, გახელებული“... (54)
ემუღარება ფარვანა შამს; 3) ან კიდევ:

„ვინ აქო ვარდი-ბულბული, შამი-ფარვანაც უქია“ (56).

ამასვე ადასტურებს არჩილ მეფე, რომელიც თეიმურაზს ათქმევინებს:

„ვარდს ბულბული გაეაუბნე, შემოდგომა გაზაფხულსა,

კვლავ სამთელსა პეპელაი, მისგან დამწვარ-დადაგულსა“-ო.

მოლოდინის წინააღმდეგ „ვარდ-ბულბულიანი“, თუმც ადრინდელი ნაწარმოებია, მაინც გაცილებით მალა ღვას „შამი-ფარვანიანი“-ზე მხატვრული ინტუიციით, ლირიული პათოსით და რომანტიული გატაცებით. რომ არა ორი-სამი მოულოდნელად სუსტი კონსტრუქციის ხანა, „ვარდ-ბულბულიანი“ თამამად ჩაიჯვებოდა ჩვენს პოეზიის თვალ-მარგალიტად. და ეს იმ დროს, როდესაც „შამი“-ს

მრავალი ლექსი ნაძალადეგია ხელოვნობის თვალსაზრისით, უხეზია მუსიკალობით და ბლაგვია ლირიულ განქვერცის მხრივ. უწინარეს ყოვლისა „ვარდ-ბულბულიანში“ გამოსკვივის ავტორის უტყუარი ნიჭი მგოსნისა, რომელსაც უშუალოდ შეუძლია ეზიაროს ბუნების ამოუწურავ სილამაზეთა წყაროებს, განიცადოს მისი მაცოცხლებელი ბალზამი და მკითხველშიც გამოიწვიოს ლალი, სალი და ნაზი ესთეტიური ემოციები. ამ მხრივ თეიმურაზი ჩვენს ძველს მწერლობაში შეუდარებელი პოეტია; ისეთი მგოსანია, რომელსაც მეტოქე არა ჰყავს.

რელიგიური „ოპიუმითაა“ გაუღნთილი თეიმურაზის კოსმოგონია, მაგრამ მაინც ხელოვნური ვადმოცემა თითქოს დამაჯერებლად მოქმედებს—

„წელიწადის მოქცევამან მიწის პირი განაახლა;
იგოსტატი ხელოვანი პირველი იყო, განაახლა?
ქარი, მიწა, ცეცხლი, წყალი—ერთმანერთსა თან აახლა,
ცა ჟინვაზე, მიწა წყალზე აღრიდგანვე დაასახლა“ (10).

ბუნების მშვენიერებათა და მათი უშუალო ზემოქმედების მართლაც პოეტური, იდუმალი, იქნებ, მიუწვდომელი და გაუგებარი, გამკლავებაა მგოსნის შემდეგი ლექსი:

„გაზაფხულის წვიმამ ხშირმან ჟანგიანი მიწა რეცხოს,
ხენი ხილთა გამომღებლად მიდგომილი დაიკვერცხოს;
ამაუბნა კიკიკითა—ლამის მეცა გამამერცხლოს.
მელეკსემან ხამს, თუ სიტყვა ახალასოს, წმინდად ვერ-
ცხლოს“ (11).

ის მოკრძალებით, თავმდაბლობით და სინაზით არის მოსილი პოეტის შედეგი ლექსი:

„დაუსწრო პირველ ყოველთა ყვავილთა მოსელა იამან,
მოგვართვა სული სურნელი, იგ საყნოსელმა იამან;
თავმოდრეკილმან სიმდაბლით არ თავი გაიზვია მან,
ტკბილად შეხედნა თვალმან და გულისა კარმან ღიამან“ (14);

ზამბახის შეწინიერება გრძნობიერად განუცდია პოეტს და მიტომაც ეუბნება მას:

„ფეიცავ, ან ძმა ხარ ვარდისა, ან ჩემმან სულმან, და ხარა“ (16).
 ვაჟა-ფშაველასებური გულთმისნობა გამოსკვივის ყაყაჩოს და არღავანის „გულის კნობის“ ათვისებაში; მგოსანს ესმის მათი გულის ტკივილი, მათი, რომელიც სახით მომზიბველნი არიან, მაგრამ სურნელება აკლიათ; ამიტომაც ისინი ერთიმეორეს შესჩივიან:

„სიტურფით და შეენებითა, ფერად—ვერვინ გვედარების,
 სურნელებით გვაქარბებენ—გული ჩვენი ამით კნენის“... (19).

მაგრამ ყვავილთა მეფე ყველაზე ამაყი, ლამაზი და დიადია.
 ეს ვარდია და მისი „მსელა“ სათანადო ტრიუმფით აქვს აწერილი პოეტს:

„...მოვიდეს, ნახეს გაშლილი, თქვეს: «ეგზომ ტურფა ვინ ესა?»
 თაყვანი სცეს და შეიტკბეს, გალიმდეს, გაიცინესა“ (22);

„შათ შუა დასვეს ხელმწიფედ, იგი მისებრივე შევნობდა,
 ეგზომი მათი სიტურფე მასთან არ გამოჩნდებოდა,
 ძეფე, გლახა და მდიდარი იშვებდენ, არ მოსწყენოდა,
 იგი, მისთვის ხელი ბულბული თავს ევლებოდა, მღეროდა“, (23);

„ბალი, ბაღა და წაკლოტი შეამკო, დაამშვენა მან,
 იგი მონად შექმნა ყოველი თეთრ-წითლად შუქთა მფენამან;
 სრულ საყნოსელი აავსო სურნელებისა დენამან,
 ველარა კნა რა სევდამან, შეპირვებისა წყენამან“ (24) და სხვ.

ეპიური სიღინჯე, სიამაყე და საკუთარი ღირსებათა დაფასება მორჩანს ვარდის პასუხში ბულბულისადმი—

„...:უქკვო ვინმე ხარ ხელადო,
 იგი ვინმე შენი საფერი სჯობდა აგელო ხელადო;
 უფრო სხვა გვარი უნდოდა ჩემთვის გაჭრილი
 ველადო,
 ხელმწიფეთ სატრფიალოსა რად გამხდი საკიცხველადო?“ (37).

მაგრამ, რომ სიტყვა არ გაგვიგრძელდეს, მოვიტანთ კიდევ ორი-
 ადგილქს, საიდანაც მკითხველი დაინახავს, დარწმუნდება, რომ
 თეიმურაზი ღირსეული ხელოვანია: 1) ვარდი ეუბნება ბულბულს:

„კკლუცნი ლავწთა მნათობსა შემირკმენ, ზედან მიღებენ, უნდათ, რომ იყვნენ ჩემთაჲ, მითვისტომებენ, მიღებენ, მაგრა ცუდია—მნახავნი უტურფესობას მიღებენ, «გვავს, მაგრა კიდევ შენ სჯობო»—მე ამით გულსა მიღებენ“ (48);

2) გულდამწვარ, მგრძნობიარე მგოსანს ლა შეეძლო ასე აემეტყველებია უპასუხო გრძნობით: გულდამწვარი ბულბული:

„ეს ვის ასმია სულდგმულსა—ხელს უთხრას «ნუ ხარ ხელიო! ცეცხლსა მოგიდებ უშრეტსა—ნუ დაგეწვეების გატირებ სისხლის ცრემლითა—ლაწვნი ნუ ვადი და სხვათა უქვრიტე—ჩემთან ხარ ნუ მომსვლელიო!» (60).

დიდი, ღრმა და განიერი გრძნობა აქვს თეიმურაზს აქ წარმოდგენილი! 3) გონება მიღებული ბულბული შესძახებს ვარდს:

„ეგზომ ხანს შენი ხელქმნილი სხვაგან საღ უნდა წარევდეს? ხამს, თუმცა სხვათა მიჯნური შენს სიტურფესა წარევდეს; შენი მძებნელი, გლახ, შენთვის თავს უნდა გაიმწარევდეს, შენისა მოკრეფისათვის ხელსა ეკალში წარევდეს!“ (76).

აქ თეიმურაზი უკვე ვირტუოზობას იჩენს არა მარტო სიტყვისა, არამედ შეყვარებულთა მესაიდუმლისა, მათი ტკივილის და სევდის გამჟღავნებაში...

„შამი-ფარვანიანა“-შიაც აქვს აქა-იქ თეიმურაზს მოხდენილი ლექსები:

„ფარვანა ეტყვის სანთელსა: მანათობელო ლამისა, შენისა სიყვარულითა სული ამოსელას ლამისა, ამყობამ და სურვილმა მე გული შემიღამისა, ნუმცა მექნების უშენოდ სიცოცხლე ერთის წამისა“ (31).

აქ იგივე განწირული სულისკვეთება მოჩანს უიმედოდ შეყვარებულისა, და გადმოცემის მხრივაც თეიმურაზი „ვარდის“ სიმალღეზე დგას.

სანთელი თეიმურაზს ქრისტიანული სარწმუნოების სიმბოლოდ მიიჩნია. მისი პასუხებიც „გამთბარია“ საეკლესიო, მშრალი სქოლასტიკით —

„...დამეხსენ, ნეტარ, შენ ვინ და მე ვინა?
სამადლოდ შექნა, რომელი საყდართა მჯდომი,
ზე ვინა,
ეკლესიადა მსახურად სრულ დამე გამათევენა,
ვინ მკვდარსა მუდამ ამინთოს, მას ცოდვა არ
აზღვევინა“ (51).

ვამბობთ— „შამში“-აც არის ლამაზი ადგილები, მაგრამ მთლიანად ის მაინც ვერ შეედრება „ვარდ-ბულბულიანს“. „შამის“- შედარებითი უბადრუკობის ნიმუშად საკმარისია ორიოდღე ლექსი მოვიტანოთ აქ:

1) ცინიზმით და უპატივკემლობით გააქლენთილია, გარეგნულადაც ნაწვალებია ეს ლექსი:

„ეს მიკვირს: ვერცა მათ გიცნეს ენოს და პითალორამა,
მათი ზღვა სიბრძნე, ცნობანი მიკვირს თუ, მიულო რამა!
ვერ მოიხმარეს სწავლანი, ვითა ვირმა და
ლო რამა,
გლახ, სულნი მათნი იგ თუ არ ეშმაკმან—მიილო რამე?“ (6).

საყურადღებოა, რომ ანალოგიურ უზრდელობას და უპატივკემლობას იჩენს თეიმურაზი „იოსებ ზილიხანიან“-ში არისტოტელეს და პლატონის მიმართაც, თუმცა სხვა შემთხვევებში მათ მოწიწებით იხსენიებს; აი ეს ადგილი:

„არისტოტ და პლატონიოს მისი შესხმა დააპირეს,
ვერ ისიბრძნეს, ვითა ღირდა, თავნი მათნი გაივირეს“
(237).

მით უფრო ასაშუოთებელია თეიმურაზის ასეთი უპასუხისმგებლობა, რომ თვით შიგადაშიგ იჩენს მოურიდებელ შედიღურებას და თვისი პოეტური ნიქის განდიღებას. აი მაგალითებიც:

- ა) „ნაძღვევი ვარ, თუ ვინმე თქვას ჩემებრ რამე
განლექსულნი! („ვარდი“, 4);
- ბ) „ამაუბნა ქიკვიკითა—ლამის მეცა გამამერცხლს,

მელექსეჰან ხამს, თუ სიტყვა ახალასოს, წმინდად ვერცხლოს“
(იქვე, 11);

გ) „მე თვით ვწერ, ვიტყვი, რომელსა მეფედ მიხმობენ შონები, სიტყვა შეემგზადო შაირთა, მართ ვითა ვარდის კონები, ბრძენთაგან შესაწყუნარები, ცნობილთა მოსაწონები“. („ი. ზ.“ 4)

ამ ნაირი გაგებითვე უნდა იყოს ნათქვამი:

დ) „ძოწ-მარგალიტი, გიშერი აწ ნახეთ ჩემგან მკობილი, ბოლოდ სცნათ ყოვლთა—არა ვარ მოშაირეთა ძმობილი“ („ი. ზ.“ 3),

ე. ი. ის არაეის არ იღარებს, არაეის „იძმობს“ და სხვ.

2) თეიმურაზის ნიქსა და ღირსებას ოდნავადაც არ შეეფერება ისეთი უაზრობის გამომხატველი და ფორმითაც უმსგავსო ლექსი, როგორცაა შემდეგი:

„ბალამ ბოსორით ბრძენი და გრძნეული, მოგვი, მისარი, იგ, ვისცა სწყევდის გრძნობითა, ფიცხლად საკვდავად ის არი; მგზავრ ანგელოზი წინ დახვდა, ხმალი აქვს, არ თუ ისარი, ჯორმან იხილა, დაუდგა უძრავად—ჰგავს, თუ ქვის არი! (9).“

3) რელიგიური სულმოკლეობისა გამო თეიმურაზი ამცირებს სანთლის და შამის განწირულ სიყვარულის ამბავს, ე. ი. „შამი-ფარვანიანის“ შინაარსი გაუბრალოებულთა, „ცუდი რამ ტიქტიკობად“ არის ჩათვალა, მაშინ როდესაც თვის პოეტურ ნიქს ქებათაქებას ასხამს—

„გათავდა ესე ამბავი, იგ კითხვა-არაკობანი,

სიტყვათა შესხმა რიტორად, ენის სამკაულ-
მკობანი,

არც სიხარული სულისა, არც არა ზატიკობანი, უსაქმოს მოწყენილისა ცუდი რამ ტიქტიკობანი!“ (66)

და სხვ.

„ვარდ-ბულბულიანი“-ში თეიმურაზი იძლევა ზოგიერთ ბუნდოვან ბიბლიოგრაფიულ ცნობებს ხსენებული პოემის ჩამომავლობის შესახებ.

ამოვწეროთ ეს ადგილები:

1. „გააუბნა ერთმანერთსა მოლა აჯამ ბრძენთა-
ბრძენმან
ბულბულს ვარდი, ვარდს ბულბული სიტყვა ტკბილი, ენა
გრძელმან“ (6);
2. „შევიწიო ძალი ღვთისა, მე დავიწყო თარგმა-
ნობა“ (7);
3. „რაც მასმოდა მათგან, მეც ვთქვი, ლექსი არსად
დამეხანჯა“ (93).

ჩანს, თეიმურაზს უნდა გეამცნოს, რომ ნაწარმოები ნათარგმნია. უნდა ითქვას, რომ მაინც და მაინც დამაჯერებელ ცნობებს არ იძლევა აქ თეიმურაზი: შესაშე ციტატა გადმოგვეცემს, რომ „რაც მას-ნოდა მათგან, მეც ვთქვი“-ო; ეს გამოთქმა სრულებით არ ნიშნავს თარგმნას; პოეტს ზეეძლო სმენოდა ვარდისა და ბულბულის ამბავი უცხო წყაროდან და თვითონ დამოუკიდებელივ დაემუშავებია თემა. ამას თითქოს ეწინააღმდეგება მეორე ციტატა, სადაც ნათქვამია—, „მე დავიწყო თარგმანობა“-ო, მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ ხელნაწერებში ეს ადგილი ყველგან ერთნაირად არ არის წარმოდგენილი; ასე მაგალითად, ყველაზე სანდო ხელნაწერი A გადმოგვეცემს:

„... მე დავიწყო თქმა და მბობა“-ო.

რაც შეეხება პირველ ციტატას, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ არც ის არის რაიმე დამაჯერებელი ცნობის შემცველი, რადგან: 1) შეიძლება, მართლაც, გააუბნა ერთმანერთსა მოლა აჯამ... ბულბულს ვარდი“... შეიძლება ეს თეიმურაზმა კარგად იცოდა, მაგრამ მან, კვლავ ვიმეორებთ, თვითონ დამოუკიდებელივ დაამუშავა თემა; ყოველ შემთხვევაში გარკვევით არა ჩანს, რომ მას ვილაც მოლა აჯადან ეთარგმნოს ეს ნაწარმოები; 2) ხელნაწერებში მოლა აჯა ერთობ არეულად არის წარმოდგენილი—იქ გვხვდება: „ჯამი“, „აჯამ“, „აჯიმ“, „ჰაჯიმ“, „ჯამმა“ და სხვა. საფიქრებელია, რომ აქ საქმე გვექონდეს მხოლოდ ენაჯამი-ს სახელის წარყვნილ ფორმასთან; ასეთ შემთხვევაში ცნობა სინამდვილეს აღარ შეეფერება, ვინაიდან ცნობილია, რომ ჯამი-ს ასეთი ნაწარმოები არ აქვს.

ზემოთქმულის გამო ჩვენ ვფიქრობთ, რომ: 1) თეიმურაზს ასეთი მიკიბულ-მოკიბული ცნობების მოცემა სჭიროდა შესაძლებელ ექვების გასაფანტავად, 2) თეიმურაზი თვით არის ავტორი ლექსისა, მას უნდოდა თავიდან აეცილებია ავტორობა; ეს ცნობები

უფრო არის, ასე ვთქვათ, ბოდის შიშის მოხდა ღვთისა და კაცთა წინაშე. რომ ეს ასეა, ამას გვაფიქრებინებს შემდეგი ადგილები პოემიდან:

„მეც მომეწყინა ტყუილი ეს ცული გალაყბაება“ (92);

„თქვას, თუ ვინმე:—რა არისო ცულს საქმეზედ სიტყვის
გარჯა?—

ესეც მითხარ, რა დამაკლდა, ანუ რამცა დამეხარჯა?

—რიტორი ვარ, მსურის სიბრძნე, თვარ მომადგა ვის-
გან ბარჯა?!

რაც მასმოდა მათგან, მეც ვთქვი, ლექსი არსად
დამეხებანჯა“ (93).

იკვება, რომ თეიმურაზი მოელის გაკიცხვას „ცულს საქმეზედ სიტყვის გარჯილობისათვის“, თვითონაც ამბობს, რომ „ეს ცული გალაყბაება“ მოწიფიანაო, მაგრამ თავს იმართლებს და ჩქარობს გვაცნობოს მოტივები ამ „ლაყბობისა“—„რიტორი ვარ, მსურის სიბრძნე“—ო ამბობს ის და თანაც ბრალდებას იცილებს—„რაც მასმოდა მათგან, მეც ვთქვი“-ო. ამის შემდეგ მიჰპართავს ღმერთს, აღიღებს და ამკობს, ბოლოს კი ბოდის მოხდით ევედრება:

„შენ შომიტევენ სიტყვანი უქმნი, არ ნაყოფიანი...

ვიამე, ცულის ლაყბითა, თუ სული დავიზიანი!“ (95).

„შამი-თარვანიან“-შიც გვაქვს მოცემული ავტობიოგრაფიული და ბიბლიოგრაფიული ცნობები. მეტიც: აქ უფრო გარკვეულად არის დასახელებული წყარო თეიმურაზის შემოქმედებისა.

საინტერესოა მოვისმინოთ თეიმურაზის მწარე, მაგრამ ღირიულ განცდებით გამთბარი მოთქმანი:

„სრულ განსაცდელში დავლიე ჩემნი ჟამნი და ღღენია,
სხვას ვისმე ჩემნი პატიჟნი არც ვის კი ამბად სმენია;
თვალთაგან ცრემლი უწყვეტი ნილოსის მსგავსად მდენია,
ცულად უსაქმოდ ყოფითა ცნობანი გარდამელია“ (12)

ან კიდევ:

„მე გასაძლებლად დავწერე ხან მსი, ხან ეს რამეო,
გული ამზედ დავაპყარ, ბევრი დღე დავალამეო,
სრულად ფიქრშიგან ჯდომითა გული არ შევიღამეო,
ჩარხი უკულმა დაბრუნდა, ბედი დამტერდა, ვა მეო!“ (13).

საიდან გადმოუღია თეიმურაზს „შამი-ფარვანიანი“?

ჯერ ის ტრაფარეტულად აცხადებს:

„რაც გამეგონა სპარსთაგან წიგნები ლაყაბიანი,
აზბავი ანუ შაირნი სალადობო და წყლიანი,
ლექსი ლექსად ვთქვი...“ (14) და სხვ.

ე. ი. მიუთითებს, რომ დედანი პომისა სპარსულ ლიტერატურაში უნდა ვეძიოთ, მაგრამ ცოტა ქვემოდ უფრო კონკრეტულად გადმოგვეცემს:

„შამი-ფარვანას წიგნისა ვინებე გარდმოღებანი...
არც ჩემის საქმით ნათქვამი, არც გულისა მქონდა
ღებანი,
სპარსთ უთქვამსთ აშიყ-მაშიყად, მათგან არს მოგონებანი“ (17).

აქ პოეტი კატეგორიულად უარყოფს თვის მონაწილეობას ამბავის „მოგონებაში“ და გარკვევით ამბობს, რომ უთარგმნია ის— „ვინებე გარდმოღებანი“-ო. სპარსულსავე ორიენტაციისაკენ მიგვიითითებს შემდეგი განცხადება:

„შამი სპარსულად სანთელსა ჰქვიან მათისა ენითა,
ფარვანა მისთვის მიჯნურად...
იგ გაუღე ქსავთ ყურთათვის შაქრად და თაფლად სენითა“ (18).

პოეტი უფრო ზუსტადაც გვისახელებს წყაროს—

„ი ფიქრა ისპაანელმან, მეღექსეთ შიგან ქებულმან,...
მისთა ლაყაბთა თარგმნითა იგ არც მე დადუშ
მებულმან“ (19).

ამ თქმიდან გარკვევით ჩანს, რომ ვილაც ისპაანელის „შამი-ფარვანიანი“ უთარგმნია თეიმურაზს. გარდა ამისა აქედანვე შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ისპაანელი ყოფილა თეიმურაზის არაერთ-ჯერადი წყარო, ყველ შემთხვევაში „ვარდ-ბულბულიანი“-ც თითქოს მისგანვე უნდა იყოს გადმოღებული; ამას გვაფიქრებებს თეიმურაზის გამოთქმა:

„მისთა ლაყაბთა თარგმნითა იგ არც მე დადუშმებულმან“,

ე. ი. მას რამოდენივე ნაწარმოები მაინც უნდა ეთარგმნოს მისგან...

ვინ არის ეს ისპაანელი? ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ერთადერთი, ვინც უნდა ვიგულისხმოთ მასში, არის თეიმურაზისეგ თეიმურაზის თანამედროვე სპარსელი პოეტი, საყიბი (ვ.არდ. 1677 წ.). პაკობამ, სანწუხაროდ, ჩვენს განკარგულებაში არსებულ წყაროების მიხედვით არა ჩანს, რომ საყიბის ასეთი სახელწოდების ნაწარმოები ჰქონდეს.

* * *

საკვირველი პოზიცია დაიკავა თეიმურაზმა სარწმუნოების საკითხში. ცნობილია, რომ ის ორტოდოქსი ქრისტიანი იყო. ისიც ცნობილია, რომ მის დროს ქართული ქრისტიანული ეკლესია უაღრესად რეაქციონურად იყო განწყობილი არა მარტო სხვა სარწმუნოებათა, განსაკუთრებით მაჰმადიანობის, მიმართ, არამედ გააფთრებულად ებრძოდა ყოველგვარ საერო, ამქვეყნიურ, მიწიერ მოტივების გამოვლინებას მწერლობაშიაც კი. ვინ იცის რაოდენი სავანძური დაკარგა ქართულმა მწერლობამ ამ ობსკურანტების განუკითხავი თარეშის გამო! და ამ პირობებში თეიმურაზი გაბედულად ხელს ჰკიდებს საპიჯნურო სიუჟეტებს, მეტიც, „თარგმნის“ მაჰმადიან მწერალთა შემოქმედების ნაყოფთ, კიდევ მეტი—აქა-იქ ვრცლად აგვიწერს მაჰმადიანთა ზნე-ჩვეულებებს, მათს სარწმუნოებრივ დოგმებს და საიქიოსაც კი! ვიმეორებთ: ეს ერთობ გაბედული ნაბიჯი იყო თეიმურაზის მხრივ, იმ თეიმურაზის, რომელსაც საგარეო, თუ შინაურ გართულებათა გამო ერთი წელიწადიც კი არ უმეფნია დამშვიდებულად, რომელმაც თვისი სამეფო დღეები გაატარა შინ თუ გარედ ხეტიალში და სიცოცხლაც უცხოეთში დაასრულა. ასეთს კაცს ყველაზე უფრო სჭირდებოდა ზურგის გამაგრება ქრისტეს საშეფოს გაცოფებულ და გაბოროტებულ მსახურთაგან; მათში უნდა ეპოვნა იდეურ-მორალური დახმარება და გამართლება. მართალია, თეიმურაზმა თვის ორიგინალურ ნაწარმოებებში საკმაო ხარკი გადაუხადა ეკლესიას („წამება ქეთევან დედოფლისა“, „შვიდთა კრებათათვის“, „ანბანთქება“ და სხვ.), მაგრამ ის მაინც დაზღვეული არ იყო რეაქციონერების რისხვისაგან „ლეილ-მაჯნუნიანის“ და „იოხებ-ზილიხანიანის“ გამოკვეყნებისათვის; მას არ ჰქონდა გარანტია, რომ სარწმუნოებრივი ფანატიზმით შეპყრობილი სამღვდელგოება აპა-

ტიებდა მუსლიმან მწერლის განდიდებას, როგორსაც ვხედავთ „შამი-ფარვანიან“-ში:

„იფიქრა ისპანელმან, მეღეჟსეთ შიგან ქებულმან,
კაცმან განთქმულმან სპარსთ შიგან, არ ცუდად
მიდმოღებულმან“ (19).

ვინც არ უნდა იყოს ეს ისპანელი, à priori შეიძლება ითქვას, რომ მისი პოეზიის მოტივებია მუსლიმანური იდეოლოგია და ხორციელი სიყვარული, მიჯნურობა, და ასეთ კაცზე თეიმურაზი წერს „არ ცუდად მიდ-მოღებულმან“-ო. ეს, ცოტა არ იყოს, გამოწვევაა ქართველი სასულიერო წოდებისა. ადვილი წარმოსადგენია, თუ როგორი აღშფოთებას და მძინვარებას გამოიწვევდა ქართველ არისტოკრატიაში და განსაკუთრებით სამღვდელოებაში თეიმურაზის ასეთი განცხადება:

„სპარსთა ენისა სიტკბოჲმან მასურვა მუსი-
კობანი,
მძიმეა ენა ქართველთა—ვერ ძალმოც მისებრ თხრო-
ბანი“ (ლ. მაჯ., 4).

მაგრამ ყოველგვარ საზღვრის გადამლახავია და ეკლესიის მსახურთა აშკარად შეურაცხყოფელია შემდეგი ადგილი „ლიელ-მაჯუნნიანი“-დან:

„სიბრძნე ხანს მირგედ სულისა, განქარდეს ხორცთა შეებანი.
უკლებლად წერეს მამათა იგი წმინდანი მცნებანი,
არვინ იკითხავს წიგნებსა, შესჩყინდეს ცუდად
ღებანი,
მას არვინ ისმენს, ვარჩივე სოფლისა მიდ-მო-
ღებანი“ (3).

აქედან აშკარად გამომდინარეობს, რომ იმ დროინდელ ჩართველ საზოგადოებაში ნაკლებად აწიონია გააყვანილი „სულის მარგე“ წიგნებს, და პოეტს, რომელიც ამყავდ ატყაფებს, რომ „რიტორი ვარ, მსურის სიბრძნე“-ო, გადაუწყვეტია მკითხველთა ყურადღების მიჯაჭვა „სოფლისა მიდ-მოღებანი“-თ. თუმც ფაქტი ფაქტად რჩებოდა—გაურბოდენ სასულიერო წიგნებს—, მაგრამ რაოდენი გამბე-

დაობა იყო საჭირო „ღვთიენაკურთხი“ მეფის მხრივ საქვეყნოდ გამოემქედებინა „შინაური უბედურება“?

აი, ამ მოსაზრებათა გამო ვთქვით ჩვენ ზემოდ, რომ თეიმურაზმა სარწმუნოების საკითხში საკვირველი პოზიცია დაიკავა თქვა-აღნიშნულმა საკვირველებამ გამოიწვია მომდევნო თავისებურებაც. საქმე ისაა, რომ თეიმურაზი, მიუხედავად შერჩეული თემების და სიუჟეტების მიუღებლობისა (ქრისტიანული ეკლესიის თვალსაზრისით), შიგა და შიგ მაინც ცდილობს დანაშაული გამოისყიდოს და აღიაროს თავისი ერთგულება მართლ-მორწმუნე ეკლესიისადმი. და ამას ჩადის გარკვეული მიზნით: აიცდინოს რისხვა კლერიკალებისა.

რა ხერხებს მიჰმართავს იგი ამისთვის? 1) მაჰმადიანურ წრეში შეაქვს ქრისტიანული საეკლესიო წესები და ჩვევანი; 2) დამოუკიდებელ დეკლარაციებს აკეთებს ორტოდოქსალური ხასიათისა (ხშირად უადგილოდაც); და 3) მოურიდებლად ჰგმობს მუსლიმანობას და მის სარწმუნოებრივ დოგმებს.

მოვიტანოთ სამივე გვარის ხერხიდან ორიოდე მაგალითი:

1. ა) როგორც ვიცით, პოეტი აცხადებს, რომ „ნაში-ფარვანინანი“ მას „გარდმოულია“ სპარსულიდან; მიუხედავად ამისა სანთლის როლს და დანიშნულებას ის გადმოგვცემს ქრისტიანული თვალსაზრისით, რაც არ შეიძლებოდა ყოფილიყო სპარსულ დედანში; მაგ. ფარვანა ეუბნება სანთელს:

„გულსა და თვალსა ახარებს უნი წინ ანათებანი“-ო (40).
ან კიდევ სანთელი ამბობს თავის თავზე:

„ხატთა და ჯვართა წილი ვარ, სულისა საიმედობით“ (45),,

ცოტა ქვევითაც:

„ვინ მკვდარსა მუდამ ამინთოს, მას ცოდვარსა
აზღვევინა“-ო (51);

ცხადია, რომ მაჰმადიანობა ასეთ ფუნქციებს არ აკისრებს სანთელს, მაგრამ თეიმურაზმა ააბა თვის ღმერთს და ქრისტიან სამღვდლოებას;

ბ) კარგად ვიცით, რომ ლეილის დედ-მამა არაბი იყო, არაბია მაჯნუნიც, მაგრამ თეიმურაზისთვის ამას ხელი არ შეუშლია, რომ ყაისი მოენათლათ (მართალია, სუნათი!), ხოლო ლეილის სიკვდილის შემდეგ—

„სათლავზე დგანან მშობლები, სანთელს უნთებენ შამებ
და“ (215);

გ) ბარაინის მეფე სწერს ლეილის მამას:

„მეფედ მან დაგვსხა, მას ვმონოთ—მოსემ ქადაგავინ
ისაჲ-ო (167) და სხე.“

2. ა) ცნობილია, რომ ქრისტიანულ ეკლესიას პეტრე მოცი-
ქული ჰყავს წარმოდგენილი სამოთხის კარების კლიტის შემნახვე-
ლად; თეიმურაზიც იჩქარის ასეთად აღიაროს პეტრე:

„ვინ უწყის—მოსეს, ელიას მთაზედან უამბე რაო?

„ცრემლნი პეტრესნი მომმადლენ, იუდად ნუ გამბერაო“

(„ვარდი“, 94),

ა) იდეგ:

„პეტრეს სამოთხის გაღებად კლიტე ვერავინ წა-
მირთოს“ („ლეილი“, 2);

ბ) ქრისტიანობის ანბანს წარმოადგენს ქრისტეს აღიარება,
ისი ღმერთ-კაცობა და მეორედ მოსვლა და სხვ.; თეიმურაზიც აქე-
თებს შესაფერის დეკლარაციას, წარმოთქვამს „სიმბოლოს სარწმუ-
ნოებისას“:

„ქრისტეს მონავარ, მითა მძულს მეჩიტი, მინარანი და“
(„შამი“, 11);

„ქვე კაცად იხილვებოდი, ზენათლად... და ულამებდი,
ოდეს მოხვიდე განკითხვად, ჩემთვის ნუ შემრისხანობ-
დი“ („ლეილი“, 251);

„ნათელმან უსხეულომან ხორცი ივასხნა ბუნებით,
თავისუფალ გვეყნა მონანი მისითა შთამოსულებით“
(„იოსები“, 2);

„ჟამ უკან ქალწული ისაგან ჩვენთვის ხორც-შეს-
ხმად მოლამდი“ („იოსები“, 311);

გ) ქრისტიანული დოგმის მიხედვით ღმერთი ერთია სამპირო-
ვანი; თეიმურაზიც, თითქოს განკითხვის დღეს იდგეს უმაღლესი
მსაჯულის წინაშე, აღიარებს თავის მრწამსს:

„არსებით ვიტყვი ცნობილსა, სამებით ერთუფლებუ-
ლად“ („იოსები“, 1);

„გადილო ერთ-ღვთად სამებით სულისა აღმოქროლამდი“
(„იოსები“, 311) და სხვ.

3. თეიმურაზი ყოველ ნაბიჯის გადადგმაზე ცდილობს გაიმიჯნოს მაჰმადიანობისაგან; იქაც .იო, სადაც საკმარისი იყო დადებითი ხასიათის დეკლარაცია ქრისტეს აღიარებისთვის, უმატებს: „მითა მძულს მეჩიტო, მინარანი და“-ო; თეიმურაზს, როგორც მართლმადიდებელ ქრისტიანეს, რასაკვირველია, სწამს საიქიო, სამოთხე-ჯოჯოხეთი, მაგრამ სწამს მხოლოდ ქრისტეს ნამოდვერები საიქიო, მისი დანაპირი; მოვიტანოთ ერთი ადგილი „ლეილ-მაჯუნუნიანი“-დან: უიმედო სიყვარულის გამო ყაისი ველად გაიჭრება, ტანჯვა მისი აუწყრელია; ამ დროს:

„იტყვიან, თუ: გამოუჩნდა მაჰმად მათი მოციქული,
იგ იტყოდა: ამ სოფელსა წახდა შენი კირნახული,
მე შეგყარნე საუქუნოს ორნივ ერთგან აღვა-რგულია,
ესე მიკვირს: ვითა სჯერან, მით არიან ქვეა-
ნაკლული!“ (132).

ამ ხანიდან გარკვევით ნოჩანს თეიმურაზის ანტიმაჰმადიანური განწყობილება, ყოველშემთხვევაში მისგან გამოიჭვნა: 1) მაჰმადი სხვის მოციქულადაა წარმოდგენილი (რაც არ შეიძლებოდა ყოფილიყო სპარსულ დედანში, ამას ვერ იტყოდა მაჰმადიანი მწერალი); 2) მაჰმადის დაპირებული საუქუნო სასაცილოდაც არ ჰყოფნის თეიმურაზს.

მეტს მოუთმენლობას, ზიზღს და ირონიით სავსე დაცინვას ამჟღავნებს თეიმურაზი მაჰმადიანური საიქიოს მიმართ შემდეგს ხანებში:

„ფარშავანგზედ სხდეს მუნ მყოფნი ყველნი ცხონებულები,
ფრინეთი სერნობდენ ხე-და-ხე, ვის ვისთან სთქმოდეს გულები,
ტანნი სპეტაკით მოსილნი, თავზედან ნათელ დგმულები,
ოროგორც ქადაგა ეს მართლა, ისემც უცხოონდა
სულლები!“ („ლეილი“, 257).

ან ღმრთობის მკაცრი გამოხატულებად უნდა ჩაითვალოს შემდეგი ადგილი „იოსებ-ზილიხანიანი“-დან:

„წყეულმც არს ნაჯაფ, ქალბალა, მაქა, მადინა
მოლამდი“ (311);

„ეს არის მათი სამოთხე, მაჰმად ამგვარად უწესა:
ქალნი და ვაჟნი ტურფანი მუნ მყოფთა გვერდსა უწევსა,
იგ დაფარულნი ასონი—უთქვამს—სამ წყრთამდი უწევსა.
მთქმელსა და დამჯერებელსა ამა ამბვისა—ფუ
წვერსა!“ („ლეილი“, 261);
„მათს ფელამბარსა სამოთხე მუსაფში ესრეთ
უქიან:

ქალებსა — ჰური, ფერი და ვაჟებსა—ყილმან უქვიან,
ნდომა არ მოაკლდებისო, მათთან აღერა თუ ქნიან.
ეგ ზომნი სულნი ვით ჯერან, მიკვირსა—არ გაუ-
ქიქიან“ (იქვე, 262) და სვ.

ამგვარად, ჩვენ ვხედავთ, რომ თეიმურაზი ეკლესიის და ღვთის საამებლად ყველგან ცდილობს თვისი ქრისტიანული სოფლმხედველობა გამოავლინოს. საბოლოო ანგარიშში ჩვენ ასეთი სურათი გვაქვს წარმოდგენილი: საქართველოში ეკლესიის თავადთა სახით მძვინვარებს სასულიერო-კლერიკალური რეაქცია; საზოგადოებას მოსწყინდა „წმინდა მამათა“ კალმის ნამოღვაწარის კითხვა; ლტოლვა ამქვეყნიურისკენ, აინტერესებთ მიჯნურობა, ვნებათა ღელვა და ტრფიალება; თეიმურაზში დიდი პოტენციაა მოცემული ამისთვის, აღლიასაც უღებს საზოგადოების მოთხოვნილებებს; თვისი პოტენციის და საზოგადოებრივ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად ხელაყრფს უცხოთაგან „გარდმოლებას“ (ზუსტად მაინც არასდროს არ ასახელებს პირველწყაროს!), მაგრამ, რომ არ დასწამონ სარწმუნოებრივი განზრანი, იძულებულია, თუნდაც ყურით მოზიდული, დეკლარაციები აკეთოს მართლმადიდებლურ-ქრისტიანული ხასიათისა. ხშირად ეს ვნებდა მის მხატვრულ ღირსებას, მაგრამ ეს იყო, ასე ვთქვათ, იდეოლოგიური შეკვეთა. და შეკვეთას პირნათლად ასრულებს „ღვთიენაკურთხი“ მგოსანი.

* * *

როგორც ვიცით, ზეგნს ძველ მწერლობაში უხეულ არის მიმო-ბნიული სენტენცა თუ აფორიზმები სხვადასხვა ხასიათისა. ამ მხრივ შოთა რუსთველი ხომ ჯერ-ჯერობით უძლეველია. ამ უკანასკნელის გავლენით თეიმურაზსაც აქვს ცდა მიჰმართოს სწავლების ასეთ ხერხს, მაგრამ, ვიმეორებთ, ეს უფრო ცდაა და მეტი არაფერი. მით უფრო,

რომ თეიმურაზის მოტივები ამ სფეროში ერთობ შემოფარგლულია და, რაც მთავარია, უმეტეს შემთხვევაში შოთას განმეორებაა: ჩვენ ახალი მასში ვერა ვპოვეთ რა. ავიღოთ მაგალითისთვის რამოდენიმე ნიმუში:

1. მიჯნურის გარეგნობის შესახებ თეიმურაზი ისეთივე შეხედულებისაა, როგორც შოთა, რომელიც ამბობს:

„მიჯნურსა თვალად სიტყურთე ჰმართებს, მართ ვითა მზეობა“
(ი. აბულაძე, XXIII),

ხოლო თეიმურაზი:

„მიჯნური უნდა საფერი—ვინც ნახონ—თვალად, ტანადო“
(„ვარდი“, 39).

2. წათესაური აზრები აქვთ გამოთქმული შოთას და თეიმურაზს სიყვარულის შესახებ:

შოთა:

„საბრალოა სიყვარული, კაცსა შეიქმს გულ-მოკლულად“ (10),

თეიმურაზი:

„რა აივსოს გუბე წყლითა, გზას შეიქმს და გაღვარდების,
ეშვი თავსა არ დამალავს, ვის დამეტდეს—გაშმაგდების“
(„იოსები“, 197).

3. ერთნაირად ესმით ჩვენს პოეტებს ამ ქვეყნის უკუღმართობა და გამუდმებული ტკივილები, მისგან მიყენებული.

შოთა:

„იგი მიენდოს სოფელსა, ვინცა თავისა მტერია“

ან:

„ყოვლიმც შენი მონდობილი ნიადაგმცა ჩემებრ ტირსა“;

თეიმურაზი:

„თუ მას რომელი მიენდოს, ან გულით დაეაყვების...
ოხრად დარჩების დიდება, სახლი, სამყოფი სრავების“

(„ლეილი“, 213),

„უკულმა ბრუნვა ჩარხისა არ გაიმართვის კიდებით“.

(„ლეილი“, 135);

ან კიდევ შოთა:

„შიმნდონი საწუთროსანი მისთა ნიეთთაგან რჩებიან,
იშვებენ, მაგრა უმუხთლოდ ბოლოდ ვერ მოურჩებიან“ (267),

თეიმურაზი:

„სოფლის ნიეთთა შემსკვალული კაცი ბოლოს გამწარდების“
(„ლეილი“, 197);

„არვის გაუშვებს სოფელი, ბოლოდ არ დაუშხამდება“

(იქვე, 215),

„რა გვინდა ყოფნა სოფელსა, რად არა დავიმალებით?

ლხინსა მოგვეცემს და წაგვართმევს, ვით ნასესხებსა ვალებით“
(209).

4. იდენტური აზრები აქვთ გამოთქმული შოთას და თეიმურაზს სიბრძნე-სიბრიყვის შესახებ:

შოთა:

„გონიერსა მწვრთელი უყვარს, უგუნურსა გულსა ჰგმირდეს“
(784);

თეიმურაზი:

„ჰმართებს, კაცმან კარგი ნახოს, მანცა მისგან გარდმოილოს,
უგბილმან და უგუნურმან ვერა რამე წაჰოილოს“ („ვარდი“, 2);
5. სიკვდილის პირუთვნელობა და ყოვლადშემძლეობა ერთნა-

ირად აქვთ ათვისებული ჩვენს პოეტებს—

შოთა:

„ვერ დაიქირავს სიკვდილსა გზა ვიწრო, ვერცა კლდოვანი,
მისგან ყოველი გასწორდეს სუსტი და ძალ-გულოვანი“ (684),

თეიმურაზი:

„არ გააჩრევს მცირე, დიდსა, უფალსა, თუ მონა შენსა“

(„ლეილი“, 214);

„დიდი იყოს, განა მცირე, იგი (სიკვდილი) არვის მოეთნების“

(„იოს.“, 262).

6. „ქირსა შიგან გამაგრების“ თეორიაც ერთნაირად ესმით შოთას და თეიმურაზს—

შოთა:

„ნეტარ მამაცი სხვა რაა, არ გაძლოს, რაცა ჳირია!“ (810);
 „რა მისჳირდეს, მაშინ უნდა გონებანი გონიერსა“,

თეიმურაზი:

„მაშინ უნდა შველა-რგება, როდეს კაცსა დაეჳირა“
 („ლეილი“, 54);

„ვინ ხელჳყოფს ძნელსა საქმესა, ხამს თავი გაიმწაროსა“
 („იოსებნი“, 6) და სხვ.

აჳეს თეიმურაზს დამოუჳიდებელი თავისი აზრები და სენ-ტენციებიც, მაგრამ საგანგებო ლირებულებას არ წარმოადგენს, მაგ.

1. „სცანთ, უცილოდ გარდახდების—კაცი იჳმსო რასაც ავად“
 („ლეილი“, 126);
2. „ძნელი არის მოჳირეება, კაცს თუ ბედმან არ უბედა“
 („ლეილი“, 133);
3. „ხამს, თუ ვიყენეთ მოჳყალებით, ვითა გვმართებს მისგან
 ქმნილსა“ („ლეილი“, 157) და სხვ.

საყურადღებოა, რომ თეიმურაზს თითჳმის არაფერი აჳეს ნათჳვამი სოციალურ საკითხებზე. გულდასმით გადავსინჯეთ ოთხივე ნაწარმოები, მაგრამ რაიმე ხელჩასაჳიდებელი ვერა ვპოვეთ რა (ვგულისხმობთ მის ნათჳვამს, სუბიექტურ შეხედულებას...)

ტფილისი.
 ავვისტო 1932 წ.

ლექსიკონი ¹⁾

ა

აახენა (ლ. მ. 76-₁) გაალო, გაახილა.

აბარებდეს (ი. ზ. 286)

1. დააბარა;
2. ბარით თხრიდა;
3. ჩააბარა, მიანდო.

აბახა (სამღურავეი 14-₃) დააბას, შიამაგროს.

აბაში ზანგი, აბესინელი.

აბდულ-ამირი იხ. ამირ-აბდული.

აბელი ბიბლიური ადამის ერთ-ერთი შვილი.

აბრამი ებრაელთა პატრიარქი.

აგე (გაზ. შემ. 85)

2. განაწყვე, მომართე;
3. გადააგდე, წაიყვანე;
4. ააშენე.

1) ტექსტით სარგებლობის გადავიღების მიზნით სიტყვები ლექსიკონში მოცემულია უმთავრესად იმ სახით და იმ ფორმით, როგორც ეს თვითონ ტექსტშია. ეს ეხება განსაკუთრებით ისეთ შენთხვევებს, როდესაც სიტყვას აქვს ტექსტის თვალსაზრისით ლოკალური მნიშვნელობა.

საერთოდ ლექსიკონის შედგენის დროს გამოვდილობით იმ მოსაზრებიდან რომ გამოვიყენო აკადემიურ-პოპულარული ხასიათისა და ამიტომ ხშირად მოტანილია ისეთი სიტყვების ახსნაც. რომელთაც სხვა შემთხვევაში ადგილი არ უნდა ჰქონოდა.

ლექსიკონით სარგებლობისათვის საჭიროა შემდეგი განმარტება:

1. ლოკალური მნიშვნელობის სიტყვას თან მოსდევს (ფრჩხილებში) ნაწარმოების დასახელება; ტექნიკური გადავიღების თვალსაზრისით ნაწარმოებთა სათაურები უბრაულებოდაა ნაჩვენები.

2. პირველი (დიდი) ციფრი აღნიშნავს სტროფს, ხოლო მომდევნო (მომცრო)— ტაქს.

3. როდესაც ესა თუ ის სიტყვა ერთ სტროფში რამოდენიმეჯერ მეორდება სხვადასხვა მნიშვნელობით, ჩვენ ასე ვიკცევით: ჯერ ვასახელებთ ნაწარმოებს, გვერდით ვუწერთ სტროფს, ხოლო ქვეშ ცალკე ტაქების აღმნიშვნელ ციფრის პირდაპირ სიტყვას განვმარტავთ:

მაგალითისთვის.

უდებდა (იოს. ხილ., 85)

1. დად უხდიდა;
2. უნთებდა, უკიდებდა;

ლ მ მ ს ი მ ო ნ ი

შედგენილია გ. ჯაკობიას მიერ.

- აგეთა ასეთი.
- აგვისტონი აგვისტო.
- აგაზი წყლის ბასეინი, აუზი.
- აგასხეთ (შ. ფ. 25-3) ასესხეთ, ვა-
ლად მიეცით.
- აგთანდილ „ვეფხის ტყაოსნის“ გმი-
რი.
- აგლი ფერფლი.
- აგატობა თავისუფლება.
- აგიდგა აწევა.
- აგრაგედი (წამება 30) აზრაილი,
პაზრაველი-ბოროტი ანგელო-
სი, სულთა მხუთავეი.
- აგრება აზრიდ მოსელა, მოფი-
ქრება.
- ათახული ათასად ქცეული.
- ათებული გაათკაცებული, ათად
ქცეული.
- ათენი ათინელი, ბერძენი.
- ათხრა (მაჯამა)
VI, 4-3-დაისრა, დალახვრა;

- VI, 4-3-აი სრა, აი სასახლე.
- აკაზმული მორთული.
- ალა (მაჯამა VII-18)
2. ალი (ცეცხლის);
3. საფქვილჯ კასრი;
4. „მთვარის პირის ლიბრი“
(საბა).
- ალაბი ალეპო (ქალაქია სირიაში).
- ალალი მართალი, ნებადართული,
მართებული, სამართლიანი.
- ალამებული აფრიალებული.
- ალამი დროშა, ბაირალი.
- ალაფი ომით და რბევით შეძენი-
ლი რამ, ნადავლი.
- ალექსანდრე (წამება 9-3) თეიმუ-
რაზის უმცროსი შვილის სა-
ხელია.
- ალგა შაქრით და თაფლით შეზა-
ვებული ტბილი საქმელი.
- ალგა სამოთხის ხე, ალვის ხე; სუნ-
ნელი.

- 3. აძლევდა;
- 4. ნებდებოდა.

ე. ი. სიტყვა „უღებდა“ გვხვდება „იოსებ-ზილიზანიანი“-ს მე-85 სტროფში და ცალკე ტაგებებში მას მოტანილი მნიშვნელობა აქვს. „მაჯამის“ ჩვენებთ დროს გამოყენებულია რომაული ციფრი ამა თუ იმ თავის აღსანიშნავად; „ანბანთ-ქება“ში გასაგები მიზეზით სტროფების აღმნიშვნელი ციფრების ნაცვლად გამოყენებულია ასოები. შემოკლებათა განმარტება:

- 1. ვ. ბ. = „გარდ-ბულბულიანი“.
- 2 შ. ფ. = „შამი-ფარვანიანი“.
- 3. ლ. მ. = „ლეილ-მაჯნუნიანი“.
- 4. იოს. ზილ. ან ი. ზ. = „იოსებ-ზილიზანიანი“.
- 5. გახ. შემ., შ. გ. = „შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა“.
- 6. წამება = „წამება ქეთევან დედოფლისა“.
- 7. საბა = ს. ს. ორბელიანს, ე. ი. ახსნა საბა-სულხან ორბელიანის დეჟსი-

კონიდანა ამოღებული.
8. ბიბლია—ბიბლიაშია (დაბადებაში) ხსენებული.

აღვა ალის მოღება, მოკიდება.
აღიფი ა, პირველი ასო არაბულ
 აღფაბეტში.
აღუა წრე, სალტე.
ამად ამიტომ, ამისთვის.
ამაზრზენი ჟრუანტელის მომგვრე-
 ლი.
ამალე ზაფრა, ბნელა, ელდა.
ამანი ამინი, დასტური.
ამართლა გაამართლა.
ამართი ძვ. ქება, ქარვა.
ამბარი საკმეველი ნივთიერება, სუნ-
 ნელი (ზღვის მცენარეა).
ამბარჩი (წამება 69-1) მამა, მარ-
 წუხი, ჩქიფი.
ამებად საამებლად, სასიამოვნოდ.
ამენი ამინი, დასტური, თანხმობა
 (იხ. ამანი)
ამიერი ამ მხარის, აქითა მხარის;
 აქაური; მიწიერი.
ამინა მაჰმადის დედის სახელია.
ამირა უფროსი, ბრძანებელი, ოლ-
 ქის გამგე.
ამირ-აბდული ბაზიყას მამა (იემე-
 ნის მეფე).
ამო საამური, სასიამოვნო.
ამოზიდვა ამოყვანა.
ამოლიცება ამოსვლა, აყვავება.
ამოყორებენ (ე. ბ. 50-3) ავსებენ.
ანა ღვთისმშობლის (მარიამის) ღე-
 დის სახელია.
ანაბარი ჩაბარებული.
ანაზღად მოულოდნელად, უეცრად.
ანახებრივი ანასავით, ანას მსგავსი
 (იხ. ანა).
ანდამატე მეგნიტი.

ანტემან (ან. ქება III, ზ-2) ანტე-
 ქრისტემ.
არა ბედსა (ლ. მ. 140-3) უბედურსა.
არაბედსა (ლ. მ. 140-1) არაბეთსა.
არამი (საარმო)—ჰარამხანა.
არამი ცული, უვარგისი, საზარალო,
 უკანონო, ურიგო.
არარატე მთის სახელია (სამხრეთ
 კავკასიაში).
არდაგი ტანსაცმელი; წელთა სახეე-
 ვი.
არე არის
არე მიდამო, მხარე, კუთხე.
არეოპაგელი დიონისი არეოპაგი-
 ტი, ათინელი ფილოსოფოსი.
ართა (ლ. მ. 173-4) შეურია, გაუ-
 რია.
არია (მაჯამა VIII, 11-4) ცთომილი
 მარინი, მარსი.
არისტოტელე ძვ. საბერძნეთის
 ცნობილი ფილოსოფოსი და
 სწავლული (IV ს. ქრ. წინ).
არიფი ამხანაგი, ტოლი, მეგობარი,
 თანამესუფრე.
არმალანი საჩუქარი, საბოძვარი.
არმება იხ. არამი
არმური ცეცხლის ალი; სიწითლე.
აროსა (ი. ზ. 6-2) ირასოდეს.
არსება (ი. ზ. 301-3) დაარსება,
 გაჩენა.
არსი არსებული, ქვეყანა.
არღვანი მეტად წითელი, პურ-
 პური; სუნნელოვანი მცენარე.
ასახებლად (მაჯამა I, 3)
 1. ასაგებად, ასახევად;
 2. ასასახავად, გამოსახატავად;

3. ასახეველად, ხედ ქცევა;
 4. ოხვრად.
ასერა (მაჯამა III, 3)
 1. აკუწა, დაკრა;
 2. აბატონა; ან: აცქირა;
 3. აკვრეტინა, სეირი ანახვა;
 4. ავახშმა (სერობა-დან).
ასმათი „ვეფხისტყაოსნის“ გმი-
 რი ქალის სახელია.
ასმოლა გაუგონია, მოუსმენია, ყუ-
 რი მოუტარავს.
ასოს (მაჯამა II, 5)
 1. დარგოს;
 3. ასვას, დაალევინოს.
ასპარეზი მოედანი, სარბიელი.
ასპიროზი ცთომილი ვენერა.
ასხემლა ისხამლა.
აუგი დასაგამობი, საკიცხავი; სირ-
 ცხვილი.
აფუცებლა აფიცებდა.
აქაქით (ლ. მ. 156)
 1. აყიყი, ძვ. თვალი;
 2. აფორიაქებით;
 3. აქეთყენ, ამ მხარეს;
 4. აქ აქებთ, აქეთ.
აღად (გაზ. შემ. 15-4) იხ. აღა. |
აღლუში პარადი, ჯარების დარა-
 ზმულობის შემოწმება, ჯარის
 შეკრება.
აღუარნე (ანბ. ქება III, 3-2) გაუმ-
 ხილე, აღვიარე.
აყიყი ძვ. ქვა, არღაყანი, მეწამუ-
 ლი, მეტად წითელი.
აშიკობა არშიყობა, ტრფობა.
აშტი (გრემი 2-1) სიმჭვიდე, სიწ-
 ყნარე (?)

აწვიგნებ მოიწვიეს, იხმეს, დაიბა-
 რეს.
აწინდელი ახლანდელი.
ახავი (წამება 19-1) მომთქელი,
 „ახ“-ის მძახებელი.
ახება სწორად, მართლად თქმა.
ახება შეწუხება, დამწუხრება.
აჩევდა (ი. ზ. 95-3) ხედ იქცა.
ახევდეს (ლ. მ. 18)
 1. ხედ იქცეს;
 2. მოთქვანდეს.
აჯა თხოვნა, ვედრება.

ბ

ბაბი შესაფერიისი, ღირსეული.
ბაგე ტუჩი.
ბაღრი საესე (მთვარე).
ბაღახშანი ქალაქი და პროვინცია
 ავღანისტანში; აქედან: ბა-
 დანში, ბაღახში—ლალი, (ბა-
 გეთა ეპითეტი).
ბაღახში იხ. ბაღახშანი.
ბავლი ფრინველი.
ბაზმი სანაოი.
ბაკმი სინათლის დისკო, რკალი.
ბანბა ბამბა.
ბანი სახლის ერღო.
ბარე ბარემ.
ბარი ვაკე, დაბლობი.
ბარი რკინის ნიჩაფი.
ბარჯა (ი) (ვ. ბ. 93-3) ჯოხი; აქ—
 ძალდატანება.
ბასრა ქალაქი მცირე აზიისში.
ბასრა (ლ. მ. 207)
 1. ბასრა (ქალაქი)
 3. მკრელი.

ბასკი მახელი, მკრელი.
 ბახრობა გაკილეა, გაკიცხვა.
 ბალა კუ.
 ბალდაჯი ქალაქი მცირე აზიაში; ხალიფების რეზიდენცია.
 ბელითი ცული, უვარგისი, უმიზნო.
 ბელღოვლათი ბედს მოკლებული, უიღბლო, უხეირო.
 ბელ-ქმნილი ბედმოცემული, ბედნიერი.
 ბევრი ათი ათასი.
 ბეზირგანი ვაჰარი.
 ბელზებელი ეშმაკი, ბოროტი სული.
 ბენიამენი იაკობის მეთორმეტე შვილი (ბიბლია).
 ბერი სასულიერო პირი; მოხუცი.
 ბერძნულენოვანი (წამება 30-2)
 ბერძნული ენით, ბერძნულად.
 ბერწი მწობიარობის უნარს მოკლებული, უნაყოფო.
 ბილჯიყი საბაელთ-მეფე, გადმოცემით მისთვისოვდა სოლომონ ბრძენს.
 ბილწი უწმინდური, კუჭკიანი.
 ბიჯი ნაბიჯი.
 ბნელა მწუხარება, გონების დაკარგვა.
 ბომონი სამსხვერპლე, ხატის ან კერპის დასასვენებელი ბოძი.
 ბორია ქარი,
 ბოღრატი (ი. ზ. 62-2) ჰიპოკრატე, მედიცინის მამამთავარი.
 ბოძებული (გაზ. შგმ. 4)
 1. მოცემული, ნაჩუქარი;
 2. ბოძად, სვეტად ქცეული.

ბრალი დანაშაული.
 ბროლი გამჟვინვალე თეთრი ქვა.
 ბუთი კერპი, ძველი.
 ბუჯი სამხედრო საყვირი.
 ბურთნი (ი. ზ. 181-2)
 აქ ძუძუების ეპითელია.
 ბურჯი კოშკი, სვეტი, ბოძი.
 ბუჯი ქარი თოვლის დროს, თოვლიანი ქარი.
 ბლუჯი მუქი.
 ბქობილი იხ. გაბკობა.
 ბ
 გააზატება განთავისუფლება.
 გააზრება მოფიქრება, მოსაზრება.
 გაათასე (წამება 4-1) ათასად აქცევა.
 გააღება ალაღ ქცევა.
 გაარმება გაფუჭება, გაცულება.
 გაახენეს გააღეს.
 გაბაონი მთა პალესტინაში.
 გაბარგულად ბარგი შეკრული ამ ქვეყნით წასასვლელად, ე. ი. გარდაცვლილ, მკვდარი.
 გაბასრვა იხ. ბასრობა.
 გაბასრული გალანდღული.
 გაბჯობა გაბაასება, საუბარი.
 გაგაწყროს (ი. ზ. 92-2) წყრომა გამოიწვიოს, გაგაგულისოს.
 გადავსილი იხ. გავესილი.
 გაემგუნეს (ი. ზ. 175-2) არ მიიქმარეს, უცხოვდ ჩათვალეს.
 გაეხთვლები (ლ. გ. 183-4) იხ. სთვლობა.

გაეფინოს (ი. ზ. 134-2) გამოაშკარავდეს, გამჟღავნდეს.

გაიწვალა გაეშიშვლა, გაეტიტვლებინა.

გავაზი შევარდენი.

გავისა (შ. ფ. 38-ა) ცუდი, ავიღებმართება.

გავსილი საესე; (მთვარის ეპითეტია).

გაზი მარწუხი.

გაიზვია (ვ. ბ. 14-ა) გაიზვიავდა, განიდიდა.

გაილალა გაიწითლა, გაწითლდა.

გაირცხების (გაზ. შემ. 24-1) გაირეცხება.

გაიცალა (ლ. მ. 24)

1. გამოიცადა, ეცდუნა;

2. განიცადა.

გაიცალა ნახა.

გალაღებული იხ. გაილალა.

გალაყნაება ლაყნობა, ლაპარაკი.

გამალეზულად აჩქარებულად, ჩქარად.

გამამერცხლოს მერცხლად მაქციოს.

გამაყვითენი (ვ. ბ. 71-ა) გამაყვითლდე.

გამაძე გამაძევე, გარედ ვამაგდე.

გამიცდისხარ (ი. ზ. 53-ა) გამირჩევიხარ, მინახავხარ.

გამოძებული გამოძევებული, გამოგდებული.

გამოქვირვა ჩენა, გამოხედვა.

განაბარი მიბარებული.

განავარდხა (მაჯამა VI, 7).

1. გავარდნას, გაქრას;

3. განავარდსა—განზე ავარდება;

4. გავარდნას (ხელიდან).

განათვლით (წამება 53)

2. ჩათვლილი, მიკუთვნილი;

3. მოკაზმული.

განაკითხვა (წამება 24-2) განკითხვა, მოხვედა.

განალაშვა თუმცა.

განაწონები განგმირული.

განგება მართვა, გამგებლობა.

განექსული სიბრძნე ათვისებული, ბრძენი

განექსული შეწყობილი.

განიგულეხს განიზრახავს, მოისურვებს.

განკიდული განშორებული (იხ. კიდე).

განპოხებული გამოხიერიებული, განოყიერიებული.

განრინებული თავცილებული.

განრინება აცდენა, აცილება.

განსხმა გამოყვანა.

განქიქება გალანძღვა, დაგმობა უპატიოდ ხსენება.

განყენება უკუგდება, განდგომა.

განხმობა გალება.

განამული გახსნილი, ღია.

განჯა ქალაქი განჯა (ძველთაგან სპარსეთის აღმრბეიჯანის სატახტო ქალაქი).

განჯაფა სათამაშო ქალაღდი, ბანქო.

გარ გარშემო, ირგვლივ.

გარღაგედვა (ი. ზ. 172)

1. გადაგედვა;

2. მოგეკიდა;
 3. დაგიდევს.
გარღამაქცეო (წამება 1)
 2. დამქცევო, დამაშხობელო;
 3. გარღამქცევო, შემცვლელი.
გარღახდების (ლ. მ. 126-4) სამაგიერო მიეზღვის.
გარღახდლომა გავლა, ვადასვლა, გათავება.
გარება გარედ ქცევა, გარედ წასვლა.
გაპირეს (ი. ზ. 216-1) გააპირეს, განიზრახეს.
გახავრღონი (გაზ. შემ. 39-4) უარსაყოფი, დასავღები.
გახაზვიანი საამაყო, განსადიდებელი.
გახალებული სალად ქცეული, გამაგრებული.
გახამთელნი განსაჯანსალებელი, მოსარჩენი.
გახარონი გასავლელი.
გაუშლილი გაუშლელი.
გაქიქება დამარცხება, არარად ქცევა.
გაყვენ (წამება 4-4) გაყავი, დაანაწილე.
გაქონდეს გქონდეს.
გალიმდეს გაიღიმოს, გაიცინოს.
გაშეთება იხ. შეთი.
გაჩათრული იხ. ჩათრი.
გაძაბვა გაქიმვა.
გაძოწება გაწითლება.
გესამანია გეთესებაიის ბალი (სადაც ბიბლიური გადმოცემით შეპყრობის წინ ლოცულობდა ქრისტე).

გახოკილი იხ. ხოკვა.
გებული აგებული, აშენებული; მყოფი.
გებათნეო იხ. სათნო.
გეშტი სეირნობა.
გეჩიტი ჩიტად გექცევი (ე. ი. ბული ჩიტად იქცევა — თავს იმცირებს, იმდაბლებს).
გენარა (სამღურავი 24)
 2. გეუწყა;
 3. ხარად გექცა, ე. ი. სქესობრივი კავშირი დაიკავა.
გემა ცემა, ტანჯვა.
გენეაყოფის ნაყოფად გეექცევა.
გვიც გეაქეს, გვიძევს.
გვიჩნს გვიჩანს.
გზნება წვა, ცეცხლის გება.
გიწერი იხ. სათი.
გობანი გობი.
გოჯრა კვახი.
გოვარი (გოჰარი, გუარი) — ძვ. ქვა, მარგალიტი.
გოლეული თაფლი.
გოლი ტებილი, თაფლით შეზავებული ცომი.
გონი გონება.
გორებენ გორაობენ, კოტრილობენ.
გორი გორაკი, ამალღებულნი ადგილი; რაიმე ნივთობის სიდიდის ან სიმრავლის სინონიმი).
გოშია მომცრო ჯიშის ძაღლი.
გრაგნილი დახვეული.
გრაკი ბრაწის ხე.
გრძნება გრძნეული.
გუგა თვალის კაკალი.

გულოსა (გრემი 2-2) ვარდსა.
 გუმბადი (გუმბაზი)--გუმბათი; აკლ-
 დამა.
 გუნდრუკი საკმეველი, სურნელო-
 ვანი ნიეთიერება.
 გურჯანი ოლქის სახელია ჩრდილო
 სპარსეთში.
 გურჯი ქართველი

დ

დააამბრა ამბრად აქცია; იხ. ა მ-
 ბ ა რ ი.
 დაარიდა დააცილა.
 დააშრევ (გაზ. შემ. 8-1)
 იხ. და შ რ ო ბ ა .
 დააშტერა (ლ. მ. 171-2) / გააკვი-
 რვა.
 დაბადება ბიბლია.
 დაბახა გაბასრა.
 დაბუნდებული ბინდვადაკრული,
 დაბნელებული.
 დაგარა (გაზ. შემ 77-2) დაწვა, და-
 დავა.
 დაგებახო (მაჯამა V, 1-1) გება-
 ასო, გემუსაიფო.
 დაგვიც (ვ. ბ. 22-2) დაგვიდევს,
 გადაგვიდევს, მოგვიცია.
 დაგი ცეცხლი.
 დაეგვართ (ლ. მ. 149-1) მოეგვა-
 რებიათ.
 დაელტო (ი. ზ. 228-1) დაელბო.
 დაემაზა (ლ. მ. 40)
 2. დაედო, გაეცლო;
 4. დაება, მაზიჯა შეეკრა.
 დაეხენა სენად, ჭირად ექცა.

დაეცადა (ლ. მ. 204)
 3. მოეცადა;
 4. მოძულდა, შეეზარა.
 დაეყო (მაჯამა I, 4)
 1. დაეკეტა;
 4. დაუნაწილდა, გაეყო.
 დაეჭირა (ლ. მ. 54)
 1. უარი უთხრა;
 2. ჭირად ექცა;
 3. შეწუხდა;
 4. საჭიროდ გახდეს, დასჭირ-
 დეს.
 დაეხვია (ი. ზ. 161)
 3. დაუმარცხებია, უჯობნია;
 4. გაეხვია, გაეხლართა,
 დავალდენ (ი. ზ. 27-2)
 დაილაღნენ, დაშვრენ.
 დავალეზული შესაბრაღისი, ნაცე-
 მი, ტანჯული.
 დავარ(ი) -ვეფხის ტყაოსნის“ გმი-
 რი (ნესტან დირეჯანის მამი-
 და და აღმზღდელი).
 დავარდების (ი. ზ. 226-2)
 მოიშლება, დაიღლებს.
 დავება (გაზ. შემ. 78)
 1. დავა, ცილობა;
 2. დაბმა;
 4. უბედურება.
 დავედრული იხ. ვ ე დ რ ე ბ ა .
 დავითი ებრაელთა მეფე, ქრისტეს
 წინაპარი.
 დავითო (ანბ. ქება I, 4)
 1. დავითი (სახ.);
 4. დავით, ჩუბით.
 დავისო (მაჯამა VI, 6)
 2. დავისვა, წავისვა;

3. დავისვა, ჩაისვა;
 4. და ვისო („ვის-რამიანის“ გმირი ქალის სახელია).
 დავრიში დერევიში, მწირი, მაჰმა-
 დიანთა ბერი.
 დავსილა (ვ. ბ. 18-1)
 დაქცეულა, დაღუპულა.
 დაჯავება იხ. ზ ა ე ი.
 დაჯმული დაგვიანებული.
 დათხევა დაქცევა, დაღერა.
 დაიკვერცხოს (ვ. ბ. 11-2)
 სიკოცხლე ჩაისახოს, აყვავე-
 ბა დაიწყოს.
 დაიმუნარა (მაჯამა IV, 9-1) და იქ
 ნარი დარგო (?).
 დაკნინებული დამცირებული, და-
 პატარაებელი.
 დაკოდვა დაქრა.
 დაკრთობა დაშინება.
 დალალა (მაჯამა IV, 8)
 2. დალალი, ვაქარი;
 4. დააქნო, დააზრო.
 დალაღურად (ი. ზ. 127)
 1. ლალივით;
 2. თმასავით;
 4. მოტყუებით.
 დაღვედა (ლ. მ. 117-4) გაათავებ-
 და, დაამთავრებდა.
 დალია (სამღურავეი 16)
 1. გაათავა;
 2. შესვა.
 დალილა საკ. სახელი—სამსონის
 (იხ.) საყვარელი, რომელმაც
 გასცა იგი ფილისტიმნელებს;
 (ხშირად ვნებიანობის და სი-
 ლაპაზის სინონიმი).

დამაზარა (მაჯამა VII, 16-3)
 წამამწარა.
 დამალება დაჩქარება.
 დამალება (მაჯამა VII, 10)
 1. დამილურჯა, მცემა;
 2. დაჩქარება;
 3. დამალვა.
 დამანუკა (ანბ. ქება I, თ-2)
 მავედრა.
 დამარა (ვ. ბ. 62-2) დამატარა,
 მიმომავლო.
 დამართა (ანბ. ქება I, ლ)
 2. მიმართულება მისცა;
 3. უქნა;
 4. გამართა, გაასწორა.
 დამახული დამახვენი, ამომასუნთქე,
 დამაშება გაძნელება, გართულება.
 დამადგველი დამწველი.
 დამეკვეთა (ლ. მ. 37-1) ამეკრძალა.
 დამელია (მაჯამა II, 6)
 1. გაპითავდა, შემომაკლდა;
 3. და აღარ მყავს, უომიკვდა;
 4. დამასხი ტალახი, თავს-
 ლაფი.
 დამელულა დამძინებოდა.
 დამეტება გადამეტება, გადაქა-
 რება.
 დამეშრო (გაზ. შემ. 2-1)
 იხ. დაშრობა.
 დამეხვანჯა დამეხლართა; გამი-
 ფუქდა
 დამიბაქოსა (ანბ. ქება I, გ-2)
 დამაშინოს.
 დამიწვიე დამისწარ, ღირსი გამ-
 ხადე.
 დამოსა (ვ. ბ. 79-2) შემოსა, ტანთ
 ჩააცვა.

დამყარება დამკვიდრება, განმტკიცება.

დანაბადი არსება, დაბადებული, სულდგმული.

დანაბერები მოხუცებული, დაბერებული.

დანაბული დაბუდებული.

დანაგზევსა (მაჯამა VII, 7)

1. ანთებულს;
2. ნაგზურს;
3. მოკიდებულს; მოგზავნილს (?)
4. მიმსგავსებულს.

დანაგზობა დანთება.

დანაგალები (ლ. მ. 228-ჲ)

დაფერფლილი, დაალებული.

დანაგედრები იხ. ვედრება.

დანაზარსა (მაჯამა VII, 14)

1. დაზარებულს;
3. დაზრულს, დაძკენარს;
4. შეწუხებულს.

დანაზრო იხ. ზრობა.

დანაზრობდა (ვ. ბ. 12)

1. ხარობდა, მოილხენდა;
3. აღმოცენდებოდა, წამოიზრდებოდა;
4. გაიყინებოდა, დაქკენბოდა.

დანათქმისა ბრალდებული, დამნაშავედ აღიარებული.

დანამგზევსა (მაჯამა IV, 5)

1. დანამსგავსსა;
2. ანთებულსა;
3. გამოგზავნილს, გზად მობართულს.

დანამყარი იხ. მყარი.

დანამკრელობა სიკრულე, სხვაფერობა.

დანარეგსა (მაჯამა VII, 2-ჲ) მოგზაურს, მოხეტიალეს.

დანარჩომი დარჩენილი.

დანასვა გაცუდება, მოსხლეტა, მოდუნება.

დანასობი (მაჯამა VI, 3)

3. ნასი, გონჯი, უშნო;
4. გავსებული, საესე.

დანახული იხ. ნასი.

დანატარიო (მაჯამა VII, 8-ჲ) დანატრებული, მოსურნე.

დანაცალი (სამღურავე 19)

- 1 მოცილილი, თავისუფალი;
2. მოსაცილებელი, მოსაშორებელი;
3. დატოვებული, უკუგდებული.

დანაცრება დაფერფლვა, ნაცრად ქცევა.

დანაშრეთი ჩამქრალი.

დანაწყილი დაწყებული, წამოწყებული.

დანახუთსა (წამება 16)

2. შეპყრობილს, დაპატიმრებულს;
3. მოქცეული, დაქერილი.

დანება დანის კვრი, დანის სობა.

დანთქმა წყალში დაღუპვა, დახჩობა.

დანიელი წინასწარმეტყველი დანიელი (ბიბლია).

დარაკა ფარი.

დარაკა (ლ. მ. 110-ჲ)

დარეკა, ანიშნა.

დარანი (მაჯამა VIII, 20)

2. გამოქვაბული, სამალავი;
3. შესადარებელი;
4. და რანიც (რანი გეოგრაფ. სახელია).

დარეველა (ლ. მ. 92).

1. დარობდა;
2. ჩაერია, გაერია;
3. ედარებოდა, ეტოლებოდა;
4. მორეული, ძლეული იქნა.

დართული იხ. დართობა:

დართუა (გაზ. შემ. 34-1)

რულ აქცია.

დართუა (გაზ. შემ. 34-2)

დარია, კარგი ამინდია.

დარჩობა წაჰკირეებით მოკვლა(საბა)

დარენი შესადარებელნი, ტოლნი.

დარი ამინდი.

დარი ტოლი, შესათერისი.

დართობა დამატება, მიმატება.

დართული დარიანი.

დასაყმიდად დასამშვეად.

დასობა დარქობა.

დასტახანი ციხე, საპყრობილე.

დახაბუქმი იხ. ბუქვა.

დახაპყრული ჰირშეყრილი.

დახაძე დასადები, მისამატებელი.

დახაშრეტი ჩასაქრობი.

დატმანნება დამატება, დართვა.

დაუხვანანი დაუხვებელი, არ-ჩამ-ქრალი.

დაუხმელი დაუხვიანებელი, დრო-ული.

დაუთათრეს (წამება 59-3)

თათრად აქციეს, ე. ი. გა-ამაჰმადიანეს.

დაუმორეველა უმეორებდა, მეორედ ეტყოდა.

დაუნთქმავი იხ. დანთქმა.

დაუნწავადა (ი. ზ. 185)

2. გაუყარა, გაურქო;

4. მიაწოდა, გაუშალა.

დაუნწებელი დასაბამუქონელი, მარადიული.

დაცუცება დაფიცება.

დაქოლვა ქვის დაშენა.

დასავალი (გაზ. შემ. 46-1)

დასამცირებელი, შესავინებელი.

დასე (წამება 4)

2. დასად, ჯგუფად აქციე;

4. დასი.

დაყმუნებული დაღუმებული.

დაყოფნება დაგვიანება.

დაშვრა დაილალა.

დაშრომა დაღლილობა.

დაცდა აცდა, გზას აუხვია.

დაღება სულის—სულის მოთქმა.

დაღრეჯილი მოწყენილი, მკმუნ-ვარე.

დაღრმობილი დაღრემილი, მოწყენილი:

დაყუფება დაძახება, ხმის ამოღება.

დაყუღებული დაწყნარებული, დამშვიდებული, თავშეკავებული.

დაწყვეტა შეწყვეტა, შეჩერება.

დახარა (ვ. ბ. 16-1)

დაბლა დასწია, მოდრიკა.

დახარა (ვ. ბ. 16-2)

გაიხარა, სიამოვნება გამოთქვა.

დახდომა ჩამოსვლა.

დახვევა იხ. ხევა.

დახილვად (წამება 83)

2. დანახვად, სანახავად;
3. განსახილველად;
4. დახრილად; ქვემაყურებლად.

დახშობა დახურვა, დაკეტვა.

დაჯარებული შეკრებილი, შეგროვებული.

დაჯუფთილი იხ. ჯუფთი.

დაგენა ცხენთა ჭუნება.

დაგენა გამოცდა.

დაება მოდება, მიჰკიდება.

დაებული (ი. ზ. 14).

2. განზრახული, სასურველი;
3. დაგდებული, მყოფი;
4. მოკიდებული, მოდებული (ცეცხლი).

დედანი (წამება 65-2)

ქალნი, დედაკაცნი.

დედაწული ქალ-ვაჟი, მთელი ოჯახი, ყველანი.

დელი გიჟი, გახელებული.

დელო ნაცარტუტა.

დელოზდა (ი. ზ. 287-3)

გიჟობდა, ხელობდა.

დია დიალ, კი.

დიატურგიით დიატურად, ქალურად.

დიაც ურგიით ქალი მწუხარე.

დივანა-დელოზდა (ლ. მ. 152-2)

სიგიჟე, ხელობა.

დიმეშყი საკ. სახელი (მაჰაკაციის სახელი).

დიმეშყი დამასკო (ქალაქი სირიაში).

დიონოხი იხ. არეოპაგელი;
ან: დიონისი ჰალიკარნასელი (ბერძ. ისტორიკოსი და ორატორი).

დიჯლა მდინარე ტიგროსი (წინა აზიაში).

დივლათ-სვიანი ბენდიერი.

დიორი ბალიში, სასთუმალი (ტლანქი მასალიდან).

დიოსტაქანი დიდი სასმისი, ქურქელი.

დიოშაქი ქვეშაფენი (მდარე ხარისხის).

დრაჰკანი ოქროს თულის საზომი.

დურაჯი გარეული ფრინველი.

ვ

ებუროს (ვ. ბ. 47-3)

თავს ესხას, ებუროს.

ეგებზის შეიძლება, შესაძლებელია.

ედემი სამოთხე, სამოთხის ბაღი.

ევა პირველი ქალის სახელია (ბიბლია).

ეზომი ეგზომი, ამდენი.

ვლენი ელინი, ბერძენი.

ვლია (ილია) ილია წინასწარმეტყველი (ბიბლია).

ემმლახტრო მალამო, საღებუნი.

ენა ჩავარდების (ი. ზ. 226-4)

უსიტყვოდ იქცევა.

ერანელი ირანელი, სპარსელი.

ერანი ირანი, სპარსეთი.

ერთხამარსება მართლმადიდებელ
ქრისტიანეთა ღმერთი.

ეროდია (წამება 14-3)

ებრაელთა მეფე ეროდე (ბი-
ბლია).

ეტერები (გაზ. შემ. 95-3)

მოუვლი, ზრუნვას გამო-
იჩენ.

ეტაკო გზის მაჩვენებელი, შიკრიკი,
მაუწყებელი.

ეტლი ზოდიაქო, ცთომილი, ხომ-
ლი; ბედი, ბედის ვარსკვლავი.

ეფეთა (ლ. მ. 154-2) დაეწაფა,
მიაშურა.

ეფისა (ლ. მ. 112-2) დაეხუჭა; გა-
დაიბურა.

ექვსული ექესი.

ეცო (ვ. ბ. 32-3) ეცვა.

ეცო (ვ. ბ. 32-2) წამოეგო.

ეშულლოდეს იხ. შულლი.

ეწამენითა (წამება 52)

1. მოწმედ ექმენით;

2. იწამეთ, აღიარეთ.

ეწიფე დაეხმარე.

ექვობა ფიქრი (ზმნა).

ეჯი მანძილის საზომი.

მ:

გაგლახებული ცუდ მდგომარეო-
ბაში მყოფი.

გაება მოთქმა, მწუხარება, ვა-ს ძა-
ხილი.

გამლიღნო (ი. ზ. 307-1) მლილად
ვაქციო.

ვარღებიხ (ი. ზ. 226-3) ვარღობს.

ვაქილი ვექილი, მოსარჩლე, დამ-
ცველი.

ვეზობო იხ. ექვობა.

ვიეთნი ზოგნი, ზოგიერთნი.

ვინანი ვნანობ.

ვინაშე დავაშავე.

ვინაშე დავსველდი.

ვინე ვინ.

ვინძლი (ო) თუ შეგიძლია, იქნებ
(შეგეძლოს).

ვირ სანამ, ვიდრე.

ვირე (ვ. ბ. 56-2) ვილაც.

ვირები (ლ. მ. 235-1) წაეალ, გა-
ვივლი, შივალ.

ვირები (ლ. მ. 70-3) დავდივარ,
დავიარები.

ვირემლი სანამ, ვიდრე.

ვისა (ი) „ვის-რამიანის“ გმირი
ქალი.

ვისებული ჩამქვრალი.

ზ

ზათქი ხმაურობა, ცხენთა ფეხების
ხმა.

ზაკვა ეშმაკობა, ფლიდობა, დაუ-
ნდობლობა, ბოროტგანზრა-
ხულობა.

ზამბახი სურნელოვანი მცენარე.

ზარდახში ჭურჭელი (?)

ზარი ყვირილი, ყიყინა; მოთქმა.

ზარი (შემ. გაზ. 69-2) იხ. ძარი.

ზარიფი ლამაზი, კობტა, კეკლუცი.

ზარხოში მთვრალი, შექეიფებული.

ზატკიობა განთავისუფლება.

ზახი ძახილი, ყვირილი.

ზე ზევით, მაღლა.
 ზევსი (ზევესი, ძვეესი) ბერძენთა
 ღმერთი.
 ზენა ზეცა, განგება, ღმერთი.
 ზენაარი ფიცი.
 ზესი მაღალი; ღმერთი.
 ზიდვა იხ. აზიდვა.
 ზილფი თმა.
 ზმილი (ლ. მ. 85-1) აკეთებდი.
 ზომი ზომა; იხ. ეგზომი.
 ზორვა კერპთმსახურება, მსხვერ-
 პლის შეწირვა.
 ზრახვა წუნის დება, გინება.
 ზრახვა სურვილი, განწყობა.
 ზრეა მოყინვა, ჭკნობა.
 ზრობა ჭკნობა.
 ზუალი (ზოალი) ცთომილი სა-
 ტურნი, კრონოსი.

თ

თავნება გასწორება, თანაბრად
 გახდომა.
 თალხი ზუქი, მოწყენილი (ფერი).
 თამაშა სეირი, სანახაობა.
 თვალი ძვ. ქვა.
 თვინიერ გარდა.
 თინათინ (ი) -ვეფხისტყაოსნის“
 გმირი ქალი.
 თნევა მოფერება, ტკბილად საუ-
 ბარი.
 თოება თოელი.
 თოკი ბაწარი.
 თომა ქრისტეს მოციქულთაგანი
 (ბიბლია).

თრგუნვა ძლევა, მორგვა.
 თუმბუთი ტიბეტი (ქვეყანა შუა
 აზიაში).
 თუმბუთური ტიბეტური (იხ. თუ მ-
 ბუთი).
 თურგე თურმე.
 თულა თუ კი, თუმც.
 თხევა იხ. დათხევა.
 თხემი ზეწვერი, თავი.
 თხრული ამოთხრილი, თხრილი.

ი

იალაღი საძოვარი მთაში.
 იაკობ (ი) ებრაელთა პატრიარქ-
 თავანი (იოსების მამა).
 იამანი (იამანეთი) არაბეთის ერთ-
 ერთი კუთხე, „ბედნიერ არა-
 ბეთად“ წოდებული.
 იარა ქრილობა, წყლული.
 იასა (გაზ. შემ. 28-2) გაიასა, ასად
 აქცია.
 იასამანი სურნელოვანი მცენარე.
 იახტანი ხურჯინი.
 იგონია (ვ. ბ. 70-4)
 გეგონოს, გეგულეზოდეს.
 იდუმალი ფარული, დამალული.
 იაფობა გულუხეობა, პურადობა.
 ივახხნა ისეხხა, ვალად აიღო.
 ივნო სასჯელი განიცადა.
 ითაკილა ეწყინა.
 ითხე (ი. ზ. 203-4) დაითხოვე.
 ილათი მოხერხება, ღონისძიება,
 საშუალება.
 ილია იხ. ელია.
 იმთენი იმღენი.

იმცონარა (ლ. მ. 70-4) შეეშინდა,
მოერიდა.

ინა საღებავი (წითელი ფერის).
ინდი (ლ. მ. 60-2) შავი წამწამი,
ხალი.

ინდოური ინდოეთელი.

ინდოხ ქალი (ი. ზ. 226-1) ნესტან-
დარეჯანი (იხ.).

ინება (ლ. მ. 46-3) მოისურვა, ნება
გამოავლინა.

იოვანე (ანბ. ქება III, გ-3) იოანე
ნათლისმცემელი (ბიბლია).

იოკიმე „ლეთისმშობლის“ (მარი-
ამის) მამის სახელწ.

იორდანე მდინარე პალესტინაში.

იოსებ „იოსებ-ზილიხანიანი“ ს გმი-
რი; იაკობის მე-11 შვილი.

ირაო ფრინველი (საბა).

ირები (ი. ზ. 250-2) გაივლი, იქნები.

ირეო იარეო, წადიო.

იხა იესო ქრისტე (ბიბლია).

იხაკი აბრამის (იხ.) ძე.

იხარა (მაჯამა I, 1)

2. სახლად, სასახლედ გაი-
ხადა;

3. სარად შემოივლო.

იხარებხ (მაჯამა I, 2)

1. სახლად, სასახლედ იქ-
ცევს;

3. სარად შემოივლებს.

იხერებხა (ანბ. ქება II, ფ)

1. სერობაში (იხ.) მონაწი-
ლეობას იღებს;

2. იმახვილებს.

იხკანჯანი (წანება 3C) ტანკვა,
წამება.

იზი ის, იგი.

ისრაელი ებრაელი.

ისულღმერთა სულ ღმერთად გაი-
ხადა.

ისწავეთ ისწავლეთ.

ისწორებ (გაზ. შემ. 17-4)

ტოლად, სწორად იხდი.

იშალა (მაჯამა IV, 12)

1. გაიშალა;

3. შალი ჩაიცვა.

იში ვიი-ვიში, მწუხარება, მოთქმა.

იწოდა (შ. ფ. 30)

1. იწებოდა;

2. აილო, მიიწოდა;

3. დაერქვა, ისახელა.

კ

კაეშანი სევედა, მწუხარება.

კავშირი სახსარი, ასო.

კაჷმვა მორთუა.

კაჷმული იხ. აკაჷმული.

კაკრა სუროსებური მცენარე; ხის
გარეკანი.

კალო მიდამო, მხარე.

კამათი ქიშკობა, მეტოქეობა (სჯა-
ბაასში).¹

კანდელი სანათური.

კანჯარი „გარეული ვირი“ (საბა).

კარე კარი.

კარვება დაბანაკება.

კარიოტელი (ანბ- ქება III, კ-2) იუ-
და ისკარიოტელი (ბიბლიუ-
რი გადმოცემით ქრისტეს გამ-
ცემი).

კღემა მორცხვობა, მორიდება.

ქვისარი რომის მეფე, იმპერატორი.
კვართი პერანგი (ქრისტესი).

კვაზი იხ. გოგრა.

კიდე გარდა, გარეშე; მხარე, კუთხე.

კიდება (გაზ. შემ. 61),

1. ჩაცმა;

3. აკიდება;

4. მოკიდება, დანთება.

კიდეგანად გარეშე...

კიღის-კიდე შთელი ქვეყანა, ყველა მიდამოები.

კინენი შუბი, საბრძოლველი იარაღი.

კირჩხიბი კიბო, ზოდიაქო.

კისკასი მკვარცხლი, მარჯვე, მოქნილი.

კრეტსაბმელი კარის ფარდაგი.

კრთომა ბრწყინვა, კიანთობა.

კრკოლა თრთოლა.

კრონოსი ცთომილი ზუალი.

კრძალვა მორიდება, მოწიწება.

კუბო ტახტრევანი.

ლ

ლალვა გარეკვა, გადენა.

ლალი ძვ. ქვა წითელი ფერის.

ლამაზმანი ლამაზი, მშვენიერი, შნოიანი.

ლამი ტალახი, ლაფი.

ლამოხს აპირებს, განზრახვა აქვს.

ლარი განძი, სიმდიდრე; ძვ. ნიეთი, ნაქსოვი.

ლარნაკი კილობანი.

ლალობა გამბედაობა, სითამამე, ნებირობა.

ლაყაბი ცუდსაუბრობა, ლაყობა.
ლაში ტუჩი, ბაგე.

ლბილი რბილი; მშვიდი, ნაზი.

ლბვა დალურჯება (ცემისგან).

ლბვი ცემისგან დალურჯებული ადგილი; შემადრწუნებელი ამბავი.

ლევანი (წამება 9)

1. ლევანი (თეიმურაზის შვილი);

2. კლება, კრთომა;

4. შესმა, დაღევა.

ლიზლობა ცბიერად აღერსი, ლაქუცი, პირმოთნეობა.

ლიქნა იხ. ლიზლობა.

ლტობა დასველება.

ლუსკუშა საფლაფი.

მ

მაგრა მაგრად.

მაგრა მაგრამ.

მაღინა მეღინა, ქალაქი ჰეჯასში (არაბეთი); იქ ასაფლავია მაჰმადი.

მაემანი წვეულება, სტუმრობა.

მაზა სასურველი, სანატრელი.

მაზად იხ. მაზა (საბა).

მაზები (ლ. მ. 113-4) მძებნელი, მთხოვნელი.

მაზმანებული (ი. ზ. 240-4) ჩამოშვებული, დაშვებული.

მაკედონელი ალექსანდრე მაკედონელი, ბერძენთა ცნობილი მეფე (მე-4 ს. ქრ. წ.)

მაღამი მაღამო.

მაღლები ჩქარი, სწრაფი.

მაღევედა (ლ. მ. 117-1) მაღავედა.

მაღესხება (მაჯამა VII, 1-2) მოლესეას, გალესეას.

მალი ჩქარი, სწრაფი.

მაშერა (მაჯამა IV, 11)

2. მოშერია:

3. მოშველო, მოშეთვალთერებინა;

4. რით მაამე?

მანანა (სამღურავეი 20)

1. ნანვა განმაცდევინა;

3. ტკბილი საკვლის სახელია (ბიბლია).

მანდეთ იქიდან, იქეთკენ.

მანცა იმანაც.

მარავი წერტი (ქალაქი შუა აზიაში თურქმენისტანში).

მარე ნალე.

მარე (ვ. ბ. მკ-2) მარარე.

მარები ნოართული, მსვლელი.

მართა საკ. ქალის სახელია (ლაზარეს და მარიამის და—ბიბლია).

მართვე ბარტყი, ფრინველის (პატარა) შვილი.

მარიხა ცთომილი მარსი.

მასუკან მის შემდეგ.

მაქა შექა, ქალაქი ჰეჯასში (არაბეთი) მაჰმადის დაბადების ადგილი.

მაქეზარობ (გაზ. შემ. 17-1) იქებ.

მაქთუბი სასწავლებელი, სკოლა (მაჰმადიანური).

მაქცეო (წამება 1)

1. მქცეოლო;

4. თვალთმაქცო.

მაღალი ხშირად ღმერთის ეპითეტია.

მაღრიბი დასავლეთი (იგულისხმება მავრეთი: ალჟირი, ტუნისი, მაროკო...).

მაყლოვანი (ანბ. ქება III, მე-2) მალობი.

მა შენსა (მაჯამა VII, 9)

1. მას შენსას;

2. მიშენს;

3. მაშინებს;

4. მაშ ენას.

მაშრიყი აღმოსავლეთი.

მახევედეს (ლ. მ. 18-4) მახედ აქცივიდეს.

მაჯუნუნი საკ. სახელია (ლეილ-მაჯუნუნისანი-ს გმირი).

მაჯუნუნო სიყვარულისაგან გაგიჟებული, შეშლილი.

მაჰმად (ი) მუსლიმანთა მოციქული (მუსლიმანური სარწმუნოების ფუძემდებელი მე-7 ს. ქრ. შემ).

მდაგე მწველი, მდაგველი.

მდებელნი (წამება 20)

1. დამამწვიდებელნი;

2. მომდებელნი, წამკიდებელნი;

3. მნათობნი.

მდელოზა ამწვანება, აყვავება.

მეულაფე იხ. ალაფი.

მეზარე მესაფლაფე.

მედგარი თავგამოდებულნი, შეუპოვარი.

მეეტლე ბედის მრჩეველი, ასტროლოგი.

მეკარხა (წამება 45)

1. სენად შემექნა;
2. მომეკაროს, მომწვედეს;
3. კარს [ვიძიებ];
4. მეკარეს [ურუკავ].

მელნის ტბა შავი თვალები; თვალების მიდამო.

მელოზდეს (ლ. მ. 232-4) მელურად იქცეოდენ, ეშმაკობდენ.

შენამა (იოს. ზილ. 8-3) ნამი მეპკურებია, დამენამა.

შენები (ი. ზ. 277-3) შინდოდა, მნებავდა.

შერამლე მკითხავი, ასტროლოგი. მესი მესია, ქრისტე.

მესია ქრისტე.

მესისხლე სისხლის ფერი, წითელი. მესტროლაზე ვარსკვლავთ მრიცხელი.

მეყვისი მეყვსეულად, უცბად, ჩქარად, მოულოდნელად.

მეჩიტი მიზითი.

მეწანული წითელი; მეწანული ზღვა (არაბეთის უბე).

მეჭირა (ი. ზ. 46-4) კირად მექცა.

მესმივნა ხმა ამომელო, მეთქვა, მზაა მზად არის.

მზაკველობა ი. ზ. აკვა.

მზეულად მზესავით.

მზგვდა (ლ. მ. 37-3) მეზიდებოდა, მეწეოდა.

მზობდა (ი. ზ. 239-2) მზეს ენაცვლებოდა.

მთიები ვარსკვლავი, მნათობი.

მთხოთლე იხ. თ რ თ ო ლ ვ ა.

მიახლება ახლოს მისვლა.

მიღებენ (ვ. ბ. 48)

2. დად გამიხდიან;
3. განაჩენს გამომიტანენ;
4. მიწყნარებენ, მიმშვიდებენ.

მიეფურება (ლ. მ. 191-2)

ფერით ემსგავსება.

მივის მყავს.

მიზანი (ი. ზ. 81-1) სასწორი.

მილდა (ლ. მ. 45-2) მილად მოდიოდა ე. ი. ბლომად მოდიოდა.

მილები (მაჯამა VII, 7)

1. წყლის მილი;
4. დამილურჯე.

მიმამური მოსწრაფე.

მინა (ი. ზ. 21-3) მინდა.

მინარა მუსლიმანთა სამლოცველო აღგილი.

მინარბოში სირბილათ მიღული.

მინაშენდა (ლ. მ. 199-4) სცემდა, ურტყამდა.

მიხანდა სანდობი, საიმედო.

მიხანი (მაჯამა VII, 1-1) მისნი.

მისეულად მის მსგავსად, მასავით.

მისნობა ჭკიობობა, მარჩიელობა.

მისრეთი ეგვიპტე.

მისრი იხ. მისრეთი (ხშირად მისმარება ქალ. ქაიროს მნიშვნელობით).

მისრულიყო (ი. ზ. 152)

1. ეგვიპტური იყო;
3. მისულიყო;
4. ქტეულიყო.

მიუღარობდა ეღარებოდა, ემსგავსებოდა, ჰგავდა.

მიუთხრობელი უხომო, ბევრი.

მიქია (სამღურავი 15)

1. ქება შემისხამს;
2. მიქელ[გაბრიელი](ბიბლია).

მიღება წართმევა.

მიწყევ მუღამ, შეუწყვეტლივ.

მიჯნური შეყვარებული; იხ. მაჯ-
ნ უ ნ ი.

მიჯრა მიწყობა, მილაგება.

მკვრელი მემუსიკე, დამკვრელი.

მკრებლი შემკრები, შემგროვებელი.

მკრთოლვარე ბრწყინვალე, მოელ-
ვარე.

მკხინვარება მაწყინარობა (სიცივის
გამო), დაზიანება.

მოაბადი „ვის-რამიანის“ გმირი,
ვისის ქმარი.

მოაბადისა ბადეში მოაქცია.

მოაბერა (ვ. ბ. 9)

1. დაჰბერა;
2. დააბერა, მოახუცა.

მოანელი (სამღურავი 8)

1. შეანელე, შეარბილე.
3. აგვიანებ, აყოვნებ.

მოაყივნა (ლ. მ. 29-2) გაახმო, დაა-
ქცნო.

მოაწივე (შემ. გაზ. 86)

1. მოამწიფე;
2. დამმართე;
3. მოიწივე, დაჰპატივე.

მოაწურვა (მაჯამა IV, 13)

1. მოატანა, მოაქცია;
2. დასწყვიტა, დაწურა;
3. მოაწყურა;
4. „მოდი, აწ, ურვაე!“

მოასდენი (წამება 51)

1. ხელმყოფნი, (საქმის გამ-
კეთებელნი);

2. ხელი მიადევს, მოუსვენს;

3. ახალი; შესაფერისნი.

4. მზღებელნი,

მოაჯე იხ. აჯა.

მოაზიება მოსყიდვა.

მოგეფერი გეფერები.

მოგეცა (სამღურავი 7)

1. მოგცემია, გქონია;
3. დაგეკეტა, დაგებშო;
4. ჩაგეცვა.

მოგვი ქურუმი, სარწმუნოებრივი
კულტის შემსრულებელი
(კერპთაყვანის მცემლებში).

მოღებული (გაზ. შემ. 4-4) ჩადე-
ბული, მდებარე.

მოებოლა (ლ. მ. 26-1) მოედვა,
ბოლში გაეხვია.

მოედების (ლ. მ. 48-3) დადერგე-
ბა, დად ექცევა.

მოელოდი (სამღურავი 9)

2. ლოდი დაგადონ;
3. ელვა, ქეჭა;
4. მულიდი, ასასინი, (კაცის
მკვლელი).

მოვანება შუქის შემოდგომა, ბრ-
წყინვალეობა, მთვარის დანს-
გავსება.

მოზიდვა მოწევა, დაქიმვა, დაძა-
ბვა.

მოთნევა მორიდება, მოკრძალება.

მოთარობდეს (ი. ზ. 305-2) იხ. მო-
დიოდეს.

მოიეფობით (ი. ზ. 305-2) იხ. იე-
ფობა.

მოიხარსა (იოს. ზილ. 116)

2. მოისპობა, განადგურდება;